

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
KAMU YÖNETİMİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

CEZAEVİ GÜVENLİK YÖNETİMİ

M. Nil BASAN KEÇİCİOĞLU

Danışman
Doç. Dr. İbrahim ARAP

İZMİR – 2018

TEZ ONAY SAYFASI

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “*Cezaevi Güvenlik Yönetimi*” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih
..../..../.....
M.Nil BASAN
İmza

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Cezaevi Güvenlik Yönetimi

M. Nil Basan KEÇİCİOĞLU

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Kamu Yönetimi Programı

Küresel çapta artan güvenlik kaygıları; devletlerin, kurumların, grupların ve kişilerin de güvenlik taleplerini arttırmış, güvenlik konusunun ise her düzeyde profesyonelce ele alınmasını gerekli kılmıştır. Polis ve jandarma teşkilatlarına benzer şekilde güvenlik hizmeti sunan infaz kurumlarının güvenliğinin yönetimi konusu bu süreçte öne çıkan ve incelenmesi gereken bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çalışmanın amacı; bir cezaevinde güvenlik yönetiminin tüm boyutlarını, unsurlarıyla birlikte bütüncül bir şekilde ele almaktır. Çalışmanın önemi, güvenliğin bireysel ve toplumsal açıdan öneminden kaynaklanmaktadır. Çalışma, kamu yönetimi alanında “Cezaevi Güvenlik Yönetimi” başlığında yapılan ilk çalışma olması ve cezaevinde güvenlik konusuna yönetsel açıdan bütüncül yaklaşması nedeni ile de önemlidir.

Çalışmada cezaevi güvenlik yönetimine en uygun mimari model, yönetim ve personel profili belirlenmeye çalışılmıştır. Güvenlik yönetimine ilişkin sorunların ne ölçüde önlenebileceği, mevcut güvenlik yapısının etkililiği incelenmiştir. Cezaevi güvenlik yönetiminin temel sorunlarının; yönetsel, fiziki yapı kaynaklı, personel kaynaklı ve mahkûm kaynaklı sorunlar olduğu belirlenmiştir.

Güvenlik yönetiminin fiziksel, prosedürel ve dinamik boyutları ile tamamlayıcı unsurları dikkate alındığında, Türkiye’de cezaevi güvenlik yönetiminin görece olarak başarılı bir biçimde sürdürüldüğü belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *İnfaz, cezaevi, infaz koruma memuru, mahkûm, güvenlik yönetimi*

ABSTRACT
Master's Thesis
Prison Security Administration
M. Nil Basan KEÇİCİOĞLU

Dokuz Eylül University
Graduate School of Social Sciences
Department of Public Administration
Administration Program

Rising security concerns across the globe have increased the security demands of states, institutions, groups and individuals and led to the need to deal with the issue of security professionally at every level. The question of security administration in law enforcement institutions providing security services similarly to the police and the gendarmerie appears to be a major area in need of study in this regard.

The study aims to address the subject of security administration in a prison holistically with all its dimensions and aspects. Its importance derives from the importance of security in individual and social terms. It is the first study ever to be conducted in the field of public administration under the title “Prison Security Administration” and is also important in that it approaches the question of prison security holistically from a managerial perspective.

The study tries to determine the most appropriate architectural model, administration style and personnel profile for prison security administration. It evaluates to what extent issues relating to security administration can be prevented and how effective the security model currently in place is. It finds that the fundamental problems of prison security administration result from problems concerning the physical structure, personnel and prisoners.

Taking into consideration the physical, procedural and dynamic aspects of security administration and their complementary elements, the study indicates that prison security administration is being carried out relatively successfully in Turkey.

Keywords: *Enforcement, prison, prison guard, prisoner, security administration*

CEZAEVİ GÜVENLİK YÖNETİMİ

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ	xv
EKLER LİSTESİ	xvi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE, İNFAZ SİSTEMİ TÜRLERİ VE CEZA İNFAZ KURUMU TÜRLERİ

I. TEMEL KAVRAMLAR	3
A. Suç	3
B. Ceza	7
C. İnfaz	11
D. Cezaevi (Hapishane)	18
E. Tutuklu	24
F. Hükümlü	28
G. Ceza Adaleti	30
H. Suç ve Ceza Politikası	35
1. Suç Politikası	35
2. Ceza Politikası	38
II. GÜVENLİK VE YÖNETİM KAVRAMLARI	41
A. Güvenlik	41
B. Yönetim	44
III. CEZAEVLERİNİN İŞLEVLERİ VE CEZAEVLERİNE ALTERNATİFLER	46

A. Cezaevlerinin İşlevleri	46
B. Cezaevlerine Alternatifler	50
IV. CEZAEVLERİNDE GÖZLEM VE SINIFLANDIRMA	54
A. Gözlem	55
B. Sınıflandırma	56
V. İNFAZ SİSTEMİ TÜRLERİ: TARİHSEL BAKIŞ	61
A. Toplu Hapis (Topluluk) Sistemi	61
B. Pennsylvania (Philadelphia) Hücre (Tecrit) Sistemi	63
C. Auburn Sessizlik (Karma) Sistemi	66
D. Panoptikon Sistemi	67
E. İrlanda (Dereceli) Sistemi	70
VI. CEZA İNFAZ KURUMU TÜRLERİ	72
A. Mimari Açıdan Ceza İnfaz Kurumu Türleri	73
1. Kapalı Ceza İnfaz Kurumlarında Uygulanan Mimari Tasarımlar	76
a. Yapı Tiplerine Göre Sınıflandırma	77
(1) Kampüs Sistemi	77
(2) Telefon Direği (Omurga) Sistemi	79
(3) Radyal (Merkezden Dağılım) Sistem	79
(4) Küme-Grup Sistemi	80
(5) Avlu Sistemi	80
(6) Yıldız Sistemi	80
(7) Baklava Dilimi Sistemi	81
(8) Gökdelen Sistemi	81
b. Yaşam Alanlarının Yapılandırılmasına Göre Sınıflandırma	81
(1) Topluluk-Koğuş Sistemi	81
(2) Hücre-Oda Sistemi	82
c. Koğuş ve Odaların Yerleştirilme Şekillerine Göre Sınıflandırma	82
(1) Lineer Sistem	82
(2) Modüler (Podüler) Sistem	84
2. Açık Ceza İnfaz Kurumlarında Mimari Yapı	85

3. Özel Sektörce İşletilen Ceza İnfaz Kurumlarında Uygulanan Mimari Tasarım	87
B. Güvenlik Açısından Ceza İnfaz Kurumu Türleri	87
1. Yüksek (Sıkı, Azami) Güvenlikli Ceza İnfaz Kurumları	88
2. Normal (Orta) Güvenlikli Ceza İnfaz Kurumları	88
3. Az (Düşük, Asgari) Güvenlikli Ceza İnfaz Kurumları	89

İKİNCİ BÖLÜM

CEZAEVİ GÜVENLİK YÖNETİMİ-BOYUTLARI VE UNSURLARI

I. CEZAEVİ YÖNETİMİ	90
II. CEZAEVİ GÜVENLİĞİ	93
III. CEZAEVİ GÜVENLİK YÖNETİMİ	96
IV. CEZAEVİ GÜVENLİK YÖNETİMİNİN BOYUTLARI	99
A. Fiziksel Güvenlik	100
B. Prosedürel Güvenlik	102
C. Dinamik Güvenlik	103
V. CEZAEVİ GÜVENLİK YÖNETİMİ UNSURLARI	106
A. Risk Analizi	106
B. Güvenlik Düzeyi	107
C. Fiziki Unsurlar	108
D. Personel Unsuru	110
E. İstihbarat (Haber alma)	111
F. Güvenlik Denetimi	112
VI. CEZAEVLERİNDEKİ EYLEM YÖNTEMLERİ	114
A. Ayaklanma/İsyen	114
B. Açlık Grevleri	114
C. Rehin Alma	116
D. Barikat	117
E. Firar	117
F. Koridor İşgali	119
G. Sayım Vermeme	119
VII. DİSİPLİN	120

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
GÜVENLİK YÖNETİMİ AÇISINDAN TÜRKİYE’DE CEZAEVLERİNİN
GENEL DURUMU

I. TÜRKİYE’DE CEZAEVİ YÖNETİMİ	122
A. Cezaevi Yönetimi, Personel Yapısı ve Fiziki Durum	125
1. Cumhuriyet Savcısının Görevleri	127
2. Müdürlerin Görevleri	127
3. Servisler	129
a. Yönetim Servisi	129
b. Güvenlik ve Gözetim Servisi	130
c. Psiko-Sosyal Yardım Servisi	131
d. Eğitim ve Öğretim Servisi	133
e. Sağlık Servisi	138
f. İşyurdu Servisi	141
g. Teknik Servis	144
h. Yardımcı Hizmetler Servisi	145
4. Personel Yapısı	145
5. Fiziki Durum	148
6. Denetim	151
B. Kurullar	152
1. İdare ve Gözlem Kurulu	153
2. İşyurdu Yönetim Kurulu	154
3. Disiplin Kurulu	154
4. Eğitim Kurulu	154
C. Ceza İnfaz Kurumu Türleri	155
1. Kapalı Ceza İnfaz Kurumları	156
2. Açık Ceza İnfaz Kurumları	166
3. Çocuk Eğitimevleri	167
II. TÜRKİYE’DE CEZAEVLERİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ	167
III. TÜRKİYE’DE CEZAEVİ GÜVENLİK YÖNETİMİ	169
A. İç Güvenlik	171
B. Dış Güvenlik	172

III. CEZAEVLERİNDE GÜVENLİK TEDBİRLERİ	173
A. Kapıların Açılmaması ve Temasın Önlenmesi	173
B. Aramalar	173
C. Oda ve Eklentilerinde Bulundurulabilecek Şahsi Eşyalar	174
D. Güvenlik Tatbikatı ve Sayım	175
E. Zorlayıcı Araçların Kullanılması	175
F. Yönetim Tarafından Alınabilecek Tedbirler	176
IV. TÜRKİYE’DE CEZAEVİ EYLEMLERİ	176
A. Ayaklanma/İsyan	179
B. Açlık Grevleri	180
C. Rehin Alma	185
D. Barikat	186
E. Firar	186
F. Sayım Vermeme	188
V. DİSİPLİN	188
A. Disiplin Cezası Türleri	189
1. Yetişkinlere Uygulanan Disiplin Cezaları	190
2. Çocuklara Uygulanan Disiplin Cezaları	190
B. Disiplin Tedbirleri	191
C. Disiplin Soruşturması	191
VI. ÖDÜLLENDİRME	192
VII. CEZAEVLERİNDE GÜVENLİK İLE İLGİLİ SORUNLAR	196
A. Yönetimsel Sorunlar	197
B. Personel Kaynaklı Sorunlar	201
C. Fiziki Yapı Kaynaklı Sorunlar	207
D. Hükümlü/Tutuklu Kaynaklı Sorunlar	210
SONUÇ	214
KAYNAKÇA	217
EKLER	

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AK	Avrupa Konseyi
bkz.	Bakınız
BM	Birleşmiş Milletler
CCTV	Close Circuit Television
CGTİHK	Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun
CMK	Ceza Muhakemesi Kanunu
CTE	Ceza ve Tevkifevleri
çev.	Çeviren
ed.	Editör
GSMY	Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri Yönetmeliği
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
m.	Madde
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
ÖSYM	Ölçme Seçme ve Yerleştirme Merkezi
s.	Sayfa No
ss.	Sayfadan Sayfaya
TBB	Türkiye Barolar Birliği
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	Türk Ceza Kanunu
UNODC	Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: CTE Genel Müdürlüğü Kadrolu Uzman Personel Sayısı	s. 148
Tablo 2: İnfaz Koruma Başmemur/Memurlarının Toplam Sayısı	s. 148
Tablo 3: 2006-2017 Yılları Arası Kapatılan/Açılan Cezaevleri Sayısı	s. 150
Tablo 4: 2016 Yılında Uygulanan Toplam Ödül Çeşidi ve Sayısını Gösteren Tablo	s. 196
Tablo 5: Personelin Eğitim Seviyesini Gösteren Tablo	s. 205

EKLER LİSTESİ

Ek 1: Kampüs Modeli Hapishane Örneği	ek s. 1
Ek 2: Telefon Direği Sistemi Hapishane Örneği	ek s. 1
Ek 3: Radyal (Merkezden Dağılım) Sistemi Hapishane Örneği	ek s. 2
Ek 4: Avlu Sistemi Hapishane Örneği	ek s. 2
Ek 5: Gökdelen Sistemi Hapishane Örneği	ek s. 3
Ek 6: Panoptikon Sisteminin Mimari Model Örneği	ek s. 3
Ek 7: Cezaevi Güvenliği Fiziki Unsurlarına Örnek (x-ray, duyarlı kapı)	ek s. 4
Ek 8: El Biyometrisiyle Çalışan Kapılar	ek s. 4
Ek 9: İris Tanıma Sistemiyle Çalışan Kapı Örneği	ek s. 5
Ek 10: Koşuylardan Bir Görünüm	ek s. 5
Ek 11: Cezaevi İçinden Bir Görünüm	ek s. 6
Ek 12: Kamuoyunda Pembe Oda Olarak Bilinen Oda Örneği	ek s. 6
Ek 13: İnsan Güvenliğini Tehdit Eden Faktörler	ek s. 7

GİRİŞ

Günümüzde artan suç oranları ve ülkelerin ortak sorunu olan terörizm; devletlerin, kurumların, kişilerin güvenlik taleplerini arttırmıştır. Bu nedenle devletler iç ve dış güvenlik önlemlerini arttırma çabalarını destekleyecek bir önlem olarak; güvenlik hizmeti sunan kurumlarını çağın gereklerine uygun olarak geliştirmeye devam etmiştir. Güvenlik hizmeti sunan kurumlardan biri olan cezaevlerinin güvenliği ve koşullarının, devletlerin gücünü yansıttığını göz önüne alındığında, bu tür kurumlarda güvenliğin yönetiminin önemi ortaya çıkar. ‘Cezaevi Güvenlik Yönetimi’ başlıklı çalışma bu gerekten ortaya çıkmaktadır. Çalışmanın temel amacı, cezaevi güvenliği konusunu çeşitli boyutlarıyla ele almaktır. Ülkemiz açısından baktığımızda; cezaevleri Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü tarafından yönetilmekte ve bu merkezi düzeyde cezaevi yönetimi anlamına gelmektedir. Lokal (yerel) düzeyde cezaevi yönetimi ise güvenlik düzeyine uygun herhangi bir cezaevinin yönetimine işaret etmektedir. Çalışmada ‘cezaevi güvenlik yönetimi’ yerel düzeyde herhangi bir cezaevi için en uygun boyut ve unsurları tespit etmeye odaklanmaktadır.

Cezaevi konusu literatürde; hukuk, kamu yönetimi, siyaset bilimi, bilgi ve belge yönetimi, psikoloji, psikiyatri, sosyoloji, din, mühendislik, mimarlık, tarih, dil ve edebiyat, güzel sanatlar, eğitim, iletişim, ekonomi, işletme, müzecilik gibi çok farklı alanlardaki akademik çalışmalarda ele alınmıştır. Ancak; bu çalışmaların içinde kamu yönetimi alanında cezaevleri konusunda yapılan akademik çalışmalar beklenenden az sayıdadır.¹ Kamu yönetimi alanında cezaevleri konusunda yapılmış çalışmalarda ise; oda sistemi ve f tipi cezaevleri, cezaevi personeli, güvenlik ve gözetim servisi personelinin iş doyumu, cezaevi şartları, mahkûmlar gibi belirli konular ele alınmıştır. “*Cezaevi Güvenlik Yönetimi*” konusunda yazılmış lisansüstü tez bulunmamaktadır. Bu bağlamda çalışma özgünlük taşımaktadır. İlk çalışma olması uygulamacılara farklı bir perspektif sağlayacaktır. Çalışmaya bir yönüyle benzeyen 2006 yılına ait ‘*Türkiye’de Ceza İnfaz Kurumlarının Sorunları*’ başlıklı

¹Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı’nın internet üzerinden sunduğu ‘*Ulusal Tez Merkezi*’ hizmetinden yararlanılmıştır. Kamu Yönetimi Anabilim dalında farklı konularda yazılmış 14 tane lisansüstü tez bulunmaktadır.

yüksek lisans tezinde, cezaevlerinde güvenlik sorunlarına yer verilmiştir.² Yine 2006 yılına ait “*Türkiye’de Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimsel Sorunları ve Çözüm Önerileri*” başlıklı yüksek lisans tezinde dönemin cezaevlerinin mevcut yönetsel sorunlarına yer verilmiş, cezaevi güvenliği konusu çalışma içinde farklı başlıklar altında yüzeysel olarak incelenmiştir.³ Çalışmanın özgünlüğü; cezaevi güvenliğinin yönetimi ile ilgili olarak bütüncül bir yaklaşımla ele alınan ilk çalışma olmasıdır.

Bu çalışmada literatür taramasının yanında cezaevlerinde farklı birimlerde ve farklı statülerde görevde bulunmuş personelle yüz yüze görüşme tekniği kullanılmıştır.

Çalışma güvenlik gereklerinin diğerlerine nazaran daha fazla ön plana çıktığı normal ve yüksek güvenli cezaevleri temelinde ele alınmıştır. Düşük güvenlik seviyesindeki cezaevleri (açık cezaevleri) kapsam dışı bırakılmıştır. Cezaevi güvenlik yönetimi konusu, çalışmada bütüncül bir yaklaşımla ele alınmış, iyi bir cezaevi güvenlik yönetimi nelerden oluşur?, Mevcut cezaevi güvenlik yönetimi nasıldır?, İyi bir cezaevi güvenlik yönetiminin unsurları nelerdir? gibi sorulara yanıt aranmıştır. Bu bağlamda ilk bölümde; tezin tamamına hâkim olan temel kavramlara yer verilmiş, aynı zamanda önemli iki kavram olan güvenlik ve yönetim kavramları ele alınmıştır. Yine ilk bölümde cezaevlerinin ne işe yaradığı, cezaevlerine alternatif olarak nelerin kullanılabileceği ile infazın bireyselleştirilmesi ve en uygun cezaevi güvenlik düzeyini tespiti yarayan gözlem ve sınıflandırma konusu ele alınmıştır. Tezin ikinci bölümünde; genel olarak cezaevi güvenlik yönetimi kavramı, cezaevi güvenlik yönetimi boyutları ve unsurları ele alınmıştır. Tezin son bölümünde ise Türkiye’de cezaevi yönetimi yapısı, personel ve cezaevlerinin fiziki durumu ile ülkede cezaevi güvenlik yönetiminin mevcut durumu ele alınmış, alınan güvenlik tedbirleri ve cezaevlerindeki eylem yöntemleri başlığı ile devam etmiş, güvenlik yönetimi sorunları başlığı ile bölüm sona ermiştir.

²Mehmet Kurt, *Türkiye’de Ceza İnfaz Kurumlarının Sorunları*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006, ss. 164-177.

³Kenan Erkul, *Türkiye’de Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimsel Sorunları ve Çözüm Önerileri*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya, 2006.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE, İNFAZ SİSTEMİ TÜRLERİ VE CEZA İNFAZ KURUMU TÜRLERİ

İlk bölümde çalışmanın tümüne hâkim olan temel kavramlara yer verilmiş, modern cezaevi güvenlik yönetiminin gelişiminin anlaşılması açısından dünya genelinde bugüne kadar uygulanan infaz sistemleri ele alınmıştır. Güvenlik yönetiminin temel unsurlarından fiziki yapı unsurunun önemini belirtmek için ülkelerin önceliklerine göre farklı şekilde uygulanan infaz sistemi türleri çeşitli boyutlarıyla incelenmiş ve cezaevi kurumlarının mevcut durumu ortaya konmuştur.

I. TEMEL KAVRAMLAR

A. Suç

Suç kavramı, kusurlu ruhsal-bedensel hareket ve ihmali davranışlara işaret eder.⁴ Suç çok çeşitlidir; öyle ki önemli olarak görülmeyen mağaza hırsızlıkları ve trafik gibi suçlardan toplumca ağır olarak nitelendirilip tepkiyle karşılanan ırza geçme, yağma, adam öldürme vb. gibi suçlara kadar uzanır.⁵ Bir insan hareketi olan suçun işlenmesinde kimi zaman çevre kimi zaman da suçlunun kişiliği rol oynar. Suçlu davranış aynı zamanda asosyal bir eylemdir; ancak her asosyal eylem suç teşkil etmeyebilir.⁶ Suçun niteliklerine değinecek olursak; tarihin en eski dönemlerinden beri var olan suç toplum halinde yaşamının oluşturduğu sosyal çelişkiler ve uyumsuzluklar var oldukça gelecekte de varlığını devam ettirecek olan evrensel ve genel bir niteliğe sahiptir. Suçun bir başka niteliği de nispi (göreceli) olması yani; zaman ve ortamlar açısından farklılık göstermesidir. Günümüzde suç sayılan bazı eylemler geçmişte övülen davranışlarken, bugün suç sayılmayan bazı eylemler ise geçmişte en ahlaksız davranışlar olarak kabul görmekteydi.⁷

⁴Timur Demirbaş, **Kriminoloji**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2001, ss. 32, 39.

⁵Demirbaş, **Kriminoloji**, s. 39.

⁶Doğan Soyaslan, **Kriminoloji**, 2.baskı, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1998, ss. 5, 9, 11.

⁷Sulhi Dönmezer, “Kriminolojide Suç ve Suçun Niteliği”, 2002, <http://www.kriminoloji.com/Krminolojide%20Suc.htm>, (18.03.2013).

Hukuki açıdan suç, yapılması ya da yapılmamasının hukuk kuralları tarafından yasaklandığı, aksi bir davranışı cezayla yaptırımlandırdığı eylemlerdir.⁸ Hukuki açıdan başka bir tanım vermek gerekirse suç, hukuk düzeni tarafından onaylanmayan ve ceza adı verilen yaptırıma bağlanan tüzel veya gerçek kişi davranışlarıdır.⁹ Suçun tanımı ceza kanunumuzda yapılmış değildir. Türk Ceza Kanunu (TCK) suç teşkil eden eylemleri belirtmiş, suç kavramı üzerine bir tanıma gitmemiştir. Suç konusunda detaylı tanımlar verilebilmekteyse de kısaca yasayla cezaya tabi kılınan eylemler şeklinde bir tanım verilebilir.¹⁰ Suç kavramı üzerine yapılan tanımların hiçbiri mükemmel olmamıştır. Öyle ki, dünyanın her yerinde ve bütün çağlar boyunca görülen suçların izahında bile pek başarılı olduğu söylenememektedir.¹¹

Suçun meydana gelmesi için bazı unsurların varlığı gereklidir. Suçun unsurları şu şekilde belirtilebilir;¹²

1. *Maddi unsur*; suçun varlığı için öncelikle ihmali veya fiilen gerçekleştirilen bir hareket, eylem bulunmalıdır.
2. *Manevi unsur*; bu eylemin kasten ya da kusurlu(taksirli) olarak yapılması anlamına gelir. Suç oluşturan fiilin kasıtlı olarak işlenmesi durumunda sorumluluğun artması, taksirle işlendiğinde sorumluluğun azalması manevi unsurun işaret ettiği durumlardır.
3. *Yasallık unsuru*; hareket ya da eylemin kanunda verilen suç tanımına uygun olması demektir.
4. *Hukuka aykırılık unsuru*; kanunda suç olarak belirtilen ve haksız olarak yapılan bir eylemin(davranışın) gerçekleşmesi anlamına gelir.¹³

Suç ve suçlu olgusuyla pek çok bilim adamı, yazar ve düşünür ilgilenmiş, suç ve suçlu üzerine çalışanlar bu kavramları kendi branşları açısından açıklamaya çalışmıştır.¹⁴ Tarihsel süreç içinde suçlu davranışın sebepleri bazı teorilerce bireysel faktörler olarak açıklanmış, bazı teoriler psikolojik faktörleri, bazı teoriler çevresel, bazıları biyolojik, bazıları ise sosyolojik faktörleri temel almıştır. Ancak multi-

⁸Ejder Yılmaz, **Hukuk Sözlüğü**, 5.baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 1996, s. 743.

⁹Vahit Bıçak, **Suç Muhakemesi Hukuku**, 2.baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2011, s. 48.

¹⁰Hakan Hakeri, **Ceza Hukuku-Temel Bilgiler**, 2.baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2006, s. 59.

¹¹Soyaslan, **Kriminoloji**, s. 12.

¹²Fevzi Demir, **Hukuka Giriş ve Temel Kavramlar**, İzmir, 2012, s. 221.

¹³Demir, **Hukuka Giriş ve Temel Kavramlar**, ss. 221, 222.

¹⁴Fusun Sokullu-Akinci, **Kriminoloji**, 9.baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2012, s. 27.

disipliner yapıda olan suç olgusunu açıklamada tek faktörü baz almak yeterli olmayacaktır. Bireysel, psikolojik, ekonomik, sosyal vb. pek çok unsur suç oluşumunda etkili olmakta, konuyu bütüncül yaklaşımla değerlendirmek gerekmektedir.¹⁵ Garofalo, zararlı bir eylem olan suçun aynı zamanda ahlaki bir sorun olmasına işaret eder. Ancak ahlaki anlayışlar kişiden kişiye, ırklara ve zamana göre değişiklik gösterir.¹⁶ Suç biliminin ortaya çıkışında akılcılık ve aydınlanmanın bir sonucu olarak Beccaria'nın 1764'te "*Suçlar ve Cezalar*" isimli eseri öncü bir çalışma niteliğindedir.¹⁷ Suç bilimi (kriminoloji), suç teşkil eden davranışların sebeplerini araştırarak bunları engellemek amacıyla yapılması gerekenleri ortaya koyan ve ceza adaleti bünyesinde suçla mücadele birimlerine rehberlik eden bir bilim dalıdır. Sosyoloji, psikoloji, antropoloji, biyoloji, ekonomi gibi bilimlerle ceza hukuku kurallarından faydalanan kriminoloji kişinin suçlu davranış göstermesinin nedenleri ve bunları önlemeye yönelik yapılması gerekenleri ortaya koyar.¹⁸

İnsani davranış kuralları ve toplumsal düzen, ahlak, din ve hukuk sistemleri tarafından belirlendiğine göre bir fiilin suç oluşturup oluşturmadığını belirleyen kriterler de yine bu unsurlar olmalıdır. Tarihi süreçte de toplumlar bu unsurlardan birini temel alıp suç ve cezaları din, ahlaka ya da hukuk sistemlerine göre belirlemişlerdir. Toplumların bu kuralları icra edecek üstün bir güç olarak devleti ortaya çıkarmalarından sonra devletlerin yönetim şekline göre din, ahlak ve hukuk kurallarının ortaya çıkış amaçlarının ötesinde değişik şekilde kullanılabilmesi, suç olgusunun siyasal yapıyla bağlantısını belirtmektedir.¹⁹ Auguste Comte'un insanlık tarihi için belirlediği üç aşamayı, tarihsel süreç içinde değişik biçimde yapılan suç değerlendirmeleri bağlamında ele alırsak,²⁰

1. *Teolojik dönemde suç*: Ortaçağda egemen olan anlayışta suç olgusu şeytani bir fiil olarak değerlendirilmiştir.

¹⁵Senem Burkay, "Teorik Çerçeve ve Suç", **ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar**, Ekim 2008, [http://www.ethosfelsefe.com/ethosdiyaloglar/mydocs/Suc-Senem%20BURKAY\[1\].pdf](http://www.ethosfelsefe.com/ethosdiyaloglar/mydocs/Suc-Senem%20BURKAY[1].pdf), (08.11.2013), s. 13.

¹⁶Baron Raffaele Garofalo, **Criminologia**, çev. Muhittin Göklü, Nurgök Matbaası, İstanbul, 1957, s. 28.

¹⁷Mustafa Tören Yücel, **Türk Ceza Siyaseti ve Kriminolojisi**, 4. baskı, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara, 2007, s. 5.

¹⁸Sokullu-Akıncı, Kriminoloji, ss. 32, 29.

¹⁹Reşat Açıkgöz, "Giriş", **Hapsedilme, İyileştirme ve Yeniden Suç İşleme**, (Yazar Şükrü Bilgiç) Vadi Yayınları, Ankara, 2012, s. 20.

²⁰Soyaslan, Kriminoloji, s. 14.

2. *Metafizik dönemde suç*: Çağımızda da ceza hukukunun esasını teşkil eden bu dönem değerlendirmesine göre suç, kazanacağı menfaat ve çekeceği cezayı göze alan akıl sahibi bireyin kendi tercihi şeklinde kabul görmüştür.
3. *Pozitif dönemde suç*: 19. yüzyıl sonundan bugüne kadar geçerli olan bu dönemin anlayışında suç, deney ve gözlem yöntemlerinden faydalanılarak açıklanmaya çalışılmış, belli şartların ortaya çıkardığı bir olgu olarak ele alınmıştır.²¹

İlkel dönemlerde insanlar, yapılmaması gereken hareket ve davranışların tabuların emri olduğunu düşünmüş, kötülerin tabular tarafından cezalandırılacaklarına inanmışlardır. Toplum tarafından yapılacak bir müdahale ile faillerin cezalandırılması düşüncesi ancak ilahların, tabulara aykırı hareket edenleri cezalandırmadıkları fark edilince zorunluluk olarak ortaya çıkmıştır. Daha sonraları suç, dini içeriklerle tarif edilmiş, topluma zararlı eylem ve davranışlar Tanrıya karşı gelme ve dolayısıyla da günah sayılmıştır. 18. yüzyıl başlarında ise suç, fail ile toplum arasındaki ilişkilerle bağlantılanarak laikleşmeye başlar. Kısa sürede yaygınlaşan bu düşünce bazı yazarlar tarafından suç olgusunun rasyonelleşmesi olarak yorumlanır. Rasyonel suç teriminden suçları ve cezaları belirleme yetkisinin sadece devlet tarafından kullanılması anlaşılmalıdır.²² 18. yüzyıl sonlarında gelişme gösteren endüstri devrimi neticesinde 19. yüzyılda bilimsel gelişmeler yaşanmış, yeni bilim dalları ortaya çıkmış, kırsal alandan şehirlere yapılan göçler ve diğer unsurların da etkisiyle suçlar ve suçluluk oranları artış göstermiştir.²³ Suç ve suçluluk olgusunun nedenleri üzerine 18. yüzyıl sonlarına doğru çeşitli teoriler geliştirilmiştir. Bu arayışlarda 19. yüzyıl başlarında psikoloji ve biyoloji bilimleri etkili olmuş, suç olgusuna 20. yüzyıl başlarında sosyolojik açıdan yaklaşılmaya başlanmıştır.²⁴ Bugüne kadar suç konusu, psikoloji, psikiyatri, biyoloji, antropoloji, sosyoloji, hukuk vb. birçok disiplin tarafından incelenmiştir.²⁵ Ancak bu konuda en güvenilir ve detaylı izahların genellikle sosyolojik kuramlar tarafından belirlendiği kabul

²¹Soyaslan, Kriminoloji, s. 14.

²²Şükrü Bilgiç, **Hapsedilme, İyileştirme ve Yeniden Suç İşleme**, Vadi Yayınları, Ankara, 2012, s. 26.

²³Soyaslan, Kriminoloji, s. 15.

²⁴Burkay, s. 2.

²⁵Zahir Kızmaz, “Sosyolojik Suç Kuramlarının Suç Olgusunu Açıklama Potansiyelleri Üzerine Bir Değerlendirme”, **Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:29, Sayı:2, 2005, s. 149.

edilmektedir. Bireyin kültürel, demografik, sosyo-ekonomik özellikleri ve içinde yaşadığı toplumsal çevre, gösterdiği suçlu davranışla bağlantılıdır.²⁶ Suça ilişkin tatminkâr bir yaklaşım, sosyolojik olmalıdır. Bunun nedeni suçların, içinde olduğu toplumun kurumlarına bağlı olmasıdır.²⁷

Günümüzde ciddi toplumsal sorunların başında gelen suç olgusu, toplumda güvenlik problemlerine neden olmakta, bireyleri can ve mal güvenlikleri yönünde korku ve kaygı yaşamaya itmektedir. Suç araştırmaları bu nedenle sosyal bilimlerin önemli çalışmaları arasındaki yerini almaktadır. Karmaşık yapısı nedeniyle multi-disipliner yaklaşım gerektiren suç olgusu, farklı açılardan ele alınarak aynı disiplin içinde yer alsa bile pek çok değişken göz önüne alınarak analiz edilmelidir.²⁸

B. Ceza

Ceza, suç teşkil eden davranışın karşılığı olan yaptırımı belirleyen yasal bir kavramdır.²⁹ Penoloji (ceza bilimi), cezayı sosyolojik yönden inceler.³⁰ Ceza yaptırımının uygulanmasını gerektiren fiillerin neler olduğunu, hukuki ihlal oluşturan davranış gösteren suçlulara devletin verdiği tepkinin esas ve kurallarını belirleyen hukuk dalı ise ceza hukukudur.³¹

Yararlı ve adil ceza ancak suça yakın olan ve çabuk verilen cezadır. Suç ve cezanın birbirine yakın olması önem arz eder. Cezalandırmada uzun gecikmeler cezaların etkisini azaltır. Suçlarla cezalar arasındaki önemli bir diğer bağlantı ise cezaların suçların doğasına uygun olmasıdır. Bu ilke, cezaların insan zihninde kanunları çiğnemekten uzaklaştırıcı etki yaratması anlamına gelir.³² Genel olarak cezanın amaçları ikiye ayrılır;³³

²⁶Tülin Günşen İçli, “Toplumdan Kopuş: Suç ve Şiddet”, **Sosyolojiye Giriş**, (Ed. İhsan Sezal), 2.baskı, Martı Yayınevi, Ankara, 2003, s. 543.

²⁷Anthony Giddens, **Sosyoloji**, çev. Hüseyin Özel, Ayraç Yayınevi, Ankara, 2000, s. 186.

²⁸Zahir Kızmaz, “Öğrenim Düzeyi ve Suç: Suç-Okul İlişkisi Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:14, Sayı:2, 2004, ss. 292, 296.

²⁹Zahir Kızmaz, “Ceza veya Kriminal Yaptırımın Suç Oranları Üzerindeki Caydırıcı Etkisi”, **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 7, Sayı: 2, 2005, s. 211.

³⁰Mehmet Arıcan, **Ceza Adaleti**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2009, s. 26.

³¹Sulhi Dönmezer ve Sahir Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, 12. bası, Genel Kısım, Cilt: 1, Beta Yayınları, İstanbul, 1997, s. 4.

³²Cesare Beccaria, **Suçlar ve Cezalar Hakkında**, çev. Sami Selçuk, 3.baskı, İmge Yayınları, Ankara, 2013, ss. 101, 103.

³³Veli Özer Özbek, **İnfaz Hukuku**, Orion Yayınevi, Ankara, 2007, s. 47.

- *Ödetme amacı*; işlenmiş olan kusurlu davranışa yani bir kural ihlaline yapılan misillemedir.
- *Önleme amacı*; cezanın önleme amacıyla bir yandan genel önleme yani toplum, diğer yandan özel önleme yani kişiler üzerinde etkili olarak suçun engellenmesi çabası söz konusudur. Günümüzde her iki amacı da içinde barındıran karma görüş egemendir.³⁴

Ceza kanunumuz da karma görüşü benimsemiştir. Karma görüşte suçlu toplumla uyumlu hale getirilmeye çalışılır. Aynı zamanda toplumdan uzaklaştırılan suçlu, cezaların yasayla düzenlenerek infaz aşamasına geçilmesiyle korkutulmaya çalışılır. Bu görüşte cezanın insanileştirilmesi elden bırakılmadan cezanın ödetme amacı da göz önünde bulundurulur.³⁵

Suçluyu dönüştürmek için verilen ceza bünyesinde ıslah tekniği barındırma, ceza sistemi de bireysel farklılıklara uyarlanabilir nitelikte geliştirilmelidir.³⁶ Suç oluşturan hareket ve davranışı gösteren faileri ıslah etmek çağdaş ceza hukukunun temel amacıdır.³⁷ Beccaria, cezaların amacının suçlunun topluma zarar vermesini engellemek ve diğer insanların benzer davranışlarda bulunmalarının önüne geçmek olduğunu söyler.³⁸

TCK da yaptırımlar, cezalar ve güvenlik tedbirleri şeklinde belirlenmiştir. Cezalar ise hapis ve adli para cezaları olarak ikiye ayrılır. Kanunda sayılan hapis cezaları; ağırlaştırılmış müebbet, müebbet ve süreli hapis cezalarıdır.³⁹ Cezalandırmanın, kendinden beklenen ıslah işlevini gerçekleştirebilmesi için suçlunun hayatını bütüncül olarak kapsaması gerekir. Kanunlarla verilen cezalar kişinin yaptığı eyleme yönelikken, cezalandırma tekniği suçlunun hayatına yönelmiştir. Bu teknikte failin tüm yaşamı ele alınarak, sorunu gidermek için düzeltmeler yapılmalıdır.⁴⁰ Cezalar bazı özelliklere sahiptir: Suçun karşılığı olan cezayı sadece suçu işleyen kişinin çekmesi *cezaların şahsiliği* anlamına gelir. Yalnızca yasaların suç saydığı eylemlerden dolayı yine yasalarda belirtilen cezaların

³⁴Özbek, İnfaz Hukuku, ss. 48-50

³⁵Özbek, İnfaz Hukuku, ss. 49-50.

³⁶Michel Foucault, **Hapishanenin Doğuşu**, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, 2.baskı, İmge Yayınları, Ankara, 2000, ss. 198-199.

³⁷Bilgiç, s. 28.

³⁸Beccaria, ss. 69-70.

³⁹Hakeri, ss. 255-256.

⁴⁰Foucault, Hapishanenin Doğuşu, s. 365.

verilebilmesi *kanunilik ilkesidir*. Kişilere işledikleri suçların ağırlıklarıyla orantılı ceza verilmesi *orantılı olmasını* belirtir. *Cezanın bireyselleştirilebilmesi*, kişinin özelliklerini dikkate alarak cezaların kişilere uydurulması anlamına gelir. Suçlulara verilen cezalar hukuki hatalar karşısında *geri dönülebilir ve telafi edilebilir olmalıdır*. Son olarak *cezaların insan onuruyla bağdaşır nitelikte olması* gerekir.⁴¹ Cezalar, suçun topluma olan zararları ile kişileri suç işlemeye iten sebeplerle orantılı ve etkili olmak zorundadır. Bu da suçlarla cezalar arasında olması gereken bir orana işaret eder.⁴² Cezaların kaçınılmaz olması da suçları önleme konusunda cezaların ağırlığından daha önemli bir unsurdur. Cezaların kaçınılmaz olması hafif cezaların dahi, kurtulma umudu yaratan ağır ve acımasız cezalardan daha fazla etki ve korku oluşturmalarını sağlar.⁴³

Cezaların tarihi süreç içinde gelişimi birbiri ardına gelen üç dönemde incelenebilir:⁴⁴

1. Pratik tek ceza ortaçağın erken döneminde uygulanan kefarete cezasıdır.
2. İşkence ve canavarca yapılan idamlar ortaçağın geç dönemlerinde uygulanmıştır.
3. Özgürlüğü kısıtlayıcı cezalar 17. yüzyılda önceki cezaların yerini almaya başlamıştır.⁴⁵

Cezalar süreç içinde nicelik ve nitelik ile ilgili olmak üzere iki tür değişiklik geçirmiştir. Nicelik ilgili değişiklikleri ele alırsak; az gelişmiş ve mutlak karakterde merkezi iktidara sahip toplumlarda cezaların şiddeti de bu unsurlara bağlı olarak yüksektir. 18. yüzyıl ortalarına kadar bedene acı çektirmeye yönelik cezalar, işkence ve ölüm cezaları devam etmiş. Bu dönemde Avrupa’da ceza sistemine protesto hareketleri başlamıştır. Nitelik ile ilgili değişikliklere baktığımızda; suçların ağırlığına göre süreleri farklılık gösteren hürriyeti bağlayıcı cezaların gittikçe cezalandırmanın temel biçimi haline geldiği görülür.⁴⁶ Orta Çağda hapsetmenin ceza olacağı çok uzak bir düşünceydi ve toplumlarda bu tür bir uygulamaya

⁴¹Çetin Akkaya, **Cezaların İnfazı ve İnfaz Hukuku**, 4.baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2012, ss. 5-6.

⁴²Beccaria, s. 45.

⁴³Beccaria, s. 129.

⁴⁴Timur Demirbaş, “Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların ve Cezaevlerinin Evrimi”, **Hapishane Kitabı**, (Ed. Emine Gürsoy Naskali, Hilal Oytun Altun), 2.baskı, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2010, s. 3.

⁴⁵Demirbaş, Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların ve Cezaevlerinin Evrimi, s. 3.

⁴⁶Emile Durkheim, **Ceza Evriminin İki Kanunu**, çev. Hamide Topçuoğlu, Ankara Üniversitesi, Kriminoloji Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1966, ss. 3, 15, 16.

rastlanmıyordu. 17. yüzyılda işsizlik ve el emeği sorunları yaşayan kapitalizm nedeniyle Almanya, Fransa, İngiltere’de büyük isyanlar yaşandı. Önceleri isyanları bastırmak için ordu gönderildi; ancak orduların müdahalesi insanların katletmesi ve mülklerin ortadan kalmasına neden oldu. Büyük toprak sahiplerinin vergi tahsil edememesi önemli ekonomik sorundu. Hapishane bu durumdan bir nevi korunmak, tehlikeli kişileri eleyerek ordu işgalinin neden olduğu ekonomik sorunlara çözüm olmak için uygulandı. Yine de hapsetme 17. ve 18. yüzyıllarda yasal ceza olarak kullanılmamıştır. Bu dönemde cezalar; sürgüne gönderme, ölüm, damgalama, ceza ödenmesi, kol ve bacakları çekerek kopartma, yakılma gibi cezalardır.⁴⁷ Bu dönemde en ağır yasal cezalarından biri kürek cezasıydı. Kürek cezasından kurtulmak amacıyla mahkûmlar ellerini ya da kollarını kesmeye başladılar. Bu eylemlerin artması nedeniyle, ellerini ve kollarını kesenlere idam cezası getirildi.⁴⁸ Cezalar konusunda 19. yüzyılda önemli önceki dönemlerden çok farklı bir anlayış egemen olmuştur.⁴⁹

Kişinin bedeninin acı çektirilmesinin yerini kişinin ıslah edilmesi, çalışması, yetenek kazanması anlayışı almıştır.⁵⁰ Para cezaları ile hürriyeti bağlayıcı cezaların yaygınlaşması aydınlanma döneminden itibaren olmuştur. Aslında hürriyeti bağlayıcı cezalar geçmişte eski dönem şehir devletlerinde de görülmekteydi. Ancak hapsetme bugünkü anlamda cezanın infaz edilmesi için değil, yargılama yapılarına kadar kişilerin tutulması amacıyla kullanılmıştır.⁵¹ 19. yüzyılda hürriyeti bağlayıcı cezalar, ceza olarak kullanılsa da beklenen sonuca ulaşamadı ve dolayısıyla ıslah edici bir işlev göremedi, planlanan çalışma düzeni kurulamadı. Suçluların birçoğu tahliye olduktan sonra tekrar suç işleyerek hapishaneye geri döndü. Hapishanelerde çeteler koğuş hâkimiyeti kurarlarken aynı zamanda yeni çeteler oluştu, rehin alma, homoseksüel ilişki, adam öldürme, müessir fiil, memura mukavemet gibi suçlar sıklıkla yaşandı. Özgürlüğü bağlayıcı cezadan istenilen sonucun alınamaması 19. yüzyıl sonlarında hapis cezası alternatifleri arayışını doğurdu.⁵²

⁴⁷Michel Foucault, **Büyük Kapatılma**, çev. Işık Ergüden ve Ferda Keskin, 3.baskı, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2011, ss. 105, 233.

⁴⁸Durkheim, s. 15.

⁴⁹Foucault, **Büyük Kapatılma**, s. 249.

⁵⁰Foucault, **Büyük Kapatılma**, s. 249.

⁵¹Demirbaş, **Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların ve Cezaevlerinin Evrimi**, ss. 4,5.

⁵²Doğan Soyaslan, “Cezaların Bireyselleştirilmesi”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:11, Sayı:1-2, 2003, ss. 38-39

Alternatif arayışının bir nedeni de hapis cezasının, yaptırımlar arasında en pahalısı olmasıdır. Suçluların tekrar suç işlemesini engelleme açısından da çok başarılı olduğu söylenemez.⁵³

Hapis cezası, modern penolojide insan haklarına aykırı olmamakla birlikte iyi bir yaptırım türü olarak görülmez, alternatiflerinin geliştirilmesi önerilir.⁵⁴ Avrupa Konseyi (AK) ve Birleşmiş Milletler (BM) belgeleri analiz edildiğinde de hapis cezasının insan haklarına ve insan onuruna aykırı olmadığı, en son çare olarak bu cezaya başvurulması gerektiği görülür. Sadece bu cezanın aşırı olması ve insan haklarına aykırı şekilde infaz edilmesi bu belgelere ve uluslararası sözleşmelere aykırılık teşkil edecektir.⁵⁵

C. İnfaz

İnfaz kavramının kökeni Arapça ‘nüfuz’ kelimesinden gelmektedir. Kelime anlamı gereğini yapmak, emri ifa etmektir. Kelime anlamının da işaret ettiği gibi infaz kavramında; emri veren bir makam, bir emir ve bunu yerine getirecek olan bir organ vardır.⁵⁶ İnfaz kavramı, dar ve geniş olmak üzere iki anlam taşır. Dar anlamda infaz, yetkili biri tarafından verilen bir emrin icra edilmesi anlamına gelir. Geniş yani hukuki anlamda infaz ise yargı makamları tarafından verilen kararların yerine getirilmesi olarak tanımlanır. Dar anlamda infazdan daha belirgin sınırları bulunan geniş yani hukuki anlamda infaz bazı unsurlardan oluşur. Bu unsurlar; “*yetkili mahkeme, tutuklanmaya ya da mahkûmiyete ilişkin bir karar, infazın icrasına ilişkin işlemler, infazın icrasını yapacak kamu görevlileri ve sonuç*” unsurlarıdır.⁵⁷ İnfaz kavramının penolojik olarak tanımlaması; mahkûmiyet yönünde verilen ceza kararlarının uygulanması, bu uygulama sürecinde de suçlunun ıslah edilerek topluma

⁵³Mustafa Tören Yücel, “Ceza İnfaz Kurumlarında Tehlikeli Suçluların Tretmanı”, **İnfaz Hukukunun Sorunları Sempozyumu Kitabı**, Goethe Institut Ankara ve Başkent Üniversitesi Yayınları, Ankara, 24-25.11.2000, s. 214.

⁵⁴Hasan Tahsin Fendoğlu, “İnsan Hakları ve Türk İnfaz Hukuku”, **Türkiye’nin İnfaz Rejimi Sempozyumu Kitabı**, Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı, Ankara, 18.01.1997, s. 108.

⁵⁵Feridun Yenisey, “Tehlikeli Tutuklular ve Tehlikeli Hükümlüler Sorunu”, **Türkiye’nin İnfaz Rejimi Sempozyumu Kitabı**, Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı, Ankara, 18.01.1997, s. 41.

⁵⁶Ahmet Taşkın, **Türkiye’nin Cezaevi Gerçeği**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2004, s. 201.

⁵⁷M.Yılmaz Sağlam, “İnfaz ve İnfaz Hukuku Kavramları Üzerine Bir İnceleme”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı:4, 1995, s. 580-581.

yeniden kazandırılmasıyla ilgili dinamikler olarak yapılabilir.⁵⁸ İnfaz Hukuku, mahkûmiyet ya da tutuklama kararlarının uygulanmasıyla ilgili esas ve usulleri belirleyen hukuk kurallarıdır. Doktrinde infaz hukuku geniş anlamda ceza hukuku kapsamında ele alınır. Kamu hukuku içinde yer alan infaz hukuku ceza hukukundan da ceza yargılaması hukukundan da ayrı bir daldır.⁵⁹ İnfaz politikası ise suç politikasının bir bölümünü oluşturur.⁶⁰

Adalet, düzen, güvenlik, mahkûmların bakımı infazın dört temel hedefidir.⁶¹ Mahkûmiyet ya da tutuklama yönünde mahkemelerin verdiği kararların uygulanması için yetkili birimler tarafından yapılan işlemler ise infaz hizmetlerini oluşturur. Ülkemizde bu hizmetler Adalet Bakanlığınca yürütülür.⁶² İnfaz kavramından ise ülkemizde mahkemelerin verdiği mahkûmiyet kararlarının uygulanması ile güvenlik tedbirleri anlaşılmalıdır.⁶³ 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun infazın ilkelerini; dil, din, mezhep, ırk, milliyet, renk, cinsiyet, doğum, felsefi inanç, siyasi düşünce, milli ve sosyal köken, sosyal konum, ekonomik durum vb. gibi özellikleri dolayısıyla hükümlülere hiçbir ayrıcalık ve ayrımcılığın yapılamayacağı ve infazda onur kırıcı, insanlık dışı, aşağılayıcı, zalimane davranışlarda bulunulamayacağı şeklinde belirlemiştir.⁶⁴ Hukuk devleti anlayışının gerektirdiği şartlardan biri de ulusal ve uluslararası kurallara uygun kanun ve uygulamaların infazın çerçevesini oluşturmasıdır.⁶⁵ İnfazın temel amacı, mahkûmun yeniden suç işlememesi yönünde davranışı kazandırmaktır.⁶⁶

Kanunlara uygun yaşam sürmesi yönünde suçlunun ıslah edilerek bu hususta gerekli disiplin ve yeteneğin kazandırılması amaçlanan infaz sürecinde suçlu bir

⁵⁸Ali Suat Ertosun, “Ceza İnfaz Sisteminin Sorunları ve Çözüm Önerileri”, **İnfaz Hukukunun Sorunları Sempozyumu Kitabı**, Goethe Institut Ankara ve Başkent Üniversitesi, Ankara, 24-25.11.2000, s. 262.

⁵⁹Sağlam, İnfaz ve İnfaz Hukuku Kavramları Üzerine Bir İnceleme, s. 590.

⁶⁰Sulhi Dönmezer, **Kriminoloji**, 7. bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1984, s. 19.

⁶¹Frieder Dünkel ve Sonja Snacken, “Karşılaştırmalı Avrupa Ceza İnfaz Sistemi: Sorunlar, Uygulama ve Perspektifler”, **İnfaz Hukukunun Sorunları Sempozyumu Kitabı**, Goethe Institut Ankara ve Başkent Üniversitesi Yayınları, Ankara, 24-25.11.2000, ss. 332-333.

⁶²M.Yılmaz Sağlam, “İnfaz Hizmetleri Kavramı ve İnfaz Hizmetlerinin Planlaması”, **Türkiye’nin İnfaz Rejimi Sempozyumu Kitabı**, Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı, Ankara, 18.01.1997, s. 139.

⁶³Timur Demirbaş, **İnfaz Hukuku**, Seçkin Yayınları, 2. baskı, Ankara, 2008, s. 36.

⁶⁴Bkz. 5275 sayılı CGTİHK madde 2.

⁶⁵Zekeriya Sevimli, “Türkiye Ceza ve Tutukevleri ile İnfaz Hizmetleri Hakkında Genel Bir Değerlendirme”, **Türkiye’nin İnfaz Rejimi Sempozyumu Kitabı**, Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı, Ankara, 18.01.1997, s. 132.

⁶⁶Demirbaş, İnfaz Hukuku, s. 37.

yandan toplumun öfkesinden uzak tutulur, bir yandan da mahkûmiyet sonrası toplumsal düzenle uyum içinde yaşaması için hazırlanır. Doğal ki bu süreçte toplum da suçludan korunmuş olur. Cezaevinden tahliye olan suçlunun, işlediği suç dolayısıyla pişmanlık duyarak yeniden suç işlememek için kanun sınırları içinde davranış göstermeyi tercih etmesi infazda istenen amaca ulaşıldığı anlamına gelir. Aksi bir davranış; yani suçlunun işlediği suçtan pişmanlık duymayarak yeniden suç işlemesi ve toplum düzenini bozacak davranışlarda bulunması infaz sisteminin başarısızlığını gösterecektir. Hapis cezasıyla ıslah amacının gerçekleştirilebilmesi için her mahkûma suç sicili, sosyal geçmişi, kişisel doğası, ruhsal ve fiziksel durumu, ihtiyaçları, ceza süresi ve tahliye sonrası beklentileri de göz önüne alınarak en uygun rehabilitasyon süreci uygulanmalıdır.⁶⁷ Hükümlü çağdaş infaz sistemlerinde bir yandan ıslah edilirken aynı zamanda belli hakları devam eden bir bireydir. Sadece mahkemece verilen kararlar işlediği suçun cezası olarak belli bir süreyle özgürlüğünden yoksun bırakılmış, birey olması nedeniyle sahip olduğu pek çok hakkı elinden alınmamıştır.⁶⁸

Çağdaş infaz sisteminin hedeflerini özetlersek;⁶⁹

- Sistem içinde uygun bir tretmanın gerçekleştirilmesini sağlamak amacıyla düzeni ve düzenin gerektirdiği disiplini sağlamak.
- Sosyal düzene suç işleyerek uyumsuzluk göstermiş ve bir mahkeme kararıyla mahkûm edilmiş hükümlüye uygun bir tretman uygulayarak toplumla yeniden bütünleşmesini sağlamak, üretken bir kişi haline getirmek ve hükümlüyü kişiliğiyle uygun bireyselleştirilmiş programa tabi tutmaktır.
- Islah etme amacına ulaşmanın vasıtası ise iyileştirmedir. İyileştirme ise ancak uygun besin, sağlık önlemleri, giyinme, fizik tesisler, iş, eğitim ve öğretim, çalışma, spor ve egzersiz, eğlence, dış dünyayla ilişkiler, dini ve ahlaki yardım, tahliye için hazırlık yapmak ve bunların tamamını idare edecek yetişkin yönetici, uzman ve personel aracılığıyla sağlanabilir.⁷⁰

⁶⁷Taşkın, Cezaevi Gerçeği, ss. 202, 216.

⁶⁸N.Talat Arslan, “Kamu Örgütlerinde Hukuksal Düzenlemelerden Kaynaklanan Sorunlar (İnfaz Kurumları Örneği)”, **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt:4, Sayı:1, 2003, s. 34.

⁶⁹Sulhi Dönmezer, “Şahsi Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların İnfazında Milletlerarası Standartlar”, **Türkiye’nin İnfaz Rejimi Sempozyumu Kitabı**, Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı, Ankara, 18.01.1997, s. 22.

⁷⁰Dönmezer, Şahsi Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların İnfazında Milletlerarası Standartlar, ss. 22-23.

İnfaz Kanunumuz da, iyileştirmenin başarısının hükümlünün kazanacağı yeni tutum ve becerilerle ölçüleceğini belirtmektedir. İyileştirme programlarının uygulanmasında hükümlünün istekli olmasına çalışılmalıdır.⁷¹

Ülkemizde kamu hizmetlerinin önemli bir parçasını oluşturan adalet hizmetleri içinde yer alan infaz hizmetlerinin etkin sunumu, birey ve toplumun adalete duyduğu güvenin artması ve sağlamlaşması açısından önemlidir. Etkin infaz hizmeti de öncelikle ceza adaleti politikasının oluşturulmasını gerektirir. İnfaz hizmetlerine ilişkin standart, plan ve programlar ortaya konmalı, bunların çerçevesinde infaz hizmetleri maliyetleri belirlenmelidir. İnfaz kurumlarının çağdaş hale getirilerek, geliştirilen bilimsel projelerin uygulanması, infaz konusunda uluslararası ilişkilerin izlenmesi için ise infaz hizmetleri uzmanlarına ihtiyaç vardır.⁷² Etkin bir infaz hizmetinin gerçekleştirilmesi için hükümlü ve tutukluların cezaevlerinde insan haysiyetine yaraşır şekilde güven içinde tutulması, kurumlarda hizmetlerin aksamaması, fiziki altyapı, mevzuat, personel, mali kaynak sorunlarının belirlenerek önlemler alınması gerekir.⁷³

Tarihsel gelişime baktığımızda; infazın tarihsel gelişiminin ceza ve ceza hukukunun gelişiminden ayrılmadığı görülür. İlkçağlarda hükümdar cezayı veren ve infazı yapan tek kurumdur. İnfazın amacının ödetme olduğu bu dönemde⁷⁴ suçlunun durumuna bakılmaksızın verdiği zararın tazmini ya da kendisinin yok edilmesi söz konusuydu. Cezalar kırbaqlama, sakat bırakma, ölüm gibi cezaların yanında kölelik, sürgün, para cezaları şeklinde de infaz edilmekteydi.⁷⁵ Cezaların infazında intikam düşüncesi 16. yüzyıl sonlarına kadar geçerli olduğundan bedensel ve ölüm cezaları söz konusuydu. Hollanda’da 16. yüzyılın sonlarında ortaya çıkan cezaevleriyle, bedensel cezalar yerine infazda modern manada özgürlüğü bağlayıcı ceza uygulanmaya başlandı.⁷⁶ 1596 yılında Amsterdam’da açılan cezaevi bilinen ilk toplu hapishanedir. Hücre sistemi 16. yüzyılda uygulanmaya başlanmıştır. J.J. Rousseau ve

⁷¹Bkz. CGTİHK madde 7/1.

⁷²Sağlam, İnfaz Hizmetleri Kavramı, ss. 141-144.

⁷³Hilal Görkem, **Kamu Hizmetlerinin Özelleştirilmesi Kapsamında Cezaevi Hizmetlerinin Özelleştirilmesi ve Türkiye’de Uygulanabilirliği**, Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayını, Ankara, 2009, s. 128.

⁷⁴Özbek, İnfaz Hukuku, s. 3.

⁷⁵Demirbaş, İnfaz Hukuku, s. 93.

⁷⁶Timur Demirbaş, “Cezaevlerinde Yeniden Sosyalleştirme (Tretman) Sorunları, **İnfaz Hukukunun Sorunları Sempozyumu Kitabı**, Goethe Institut Ankara ve Başkent Üniversitesi Yayınları, Ankara, 24-25.11.2000, s. 146.

Beccaria, 18. yüzyılda hapishanelerde mahkûmların lehine olacak çeşitli değişiklikler için çabaladılar. Hapishaneler ve cezalar hakkında yeni yöntemler Brüksel’de 1847 yılında yapılan “*Cezaevleri Milletlerarası Kongresinde*” belirtilmiştir.⁷⁷ 18. yüzyıl sonuna gelindiğinde üç farklı infaz anlayışı görülür. İlki monarşik hukuktan kalma hükümdarın gücünü sergileyen eski bir gelenek olan ve seyircilerin önünde mahkûmun bedenine yapılan *ayinsel damgalardır*. İkinci infaz anlayışı, damgaların yerini işaretlerin aldığı, kişilerin hukuk öznesi olarak ele alınıp cezalandırıldığı ve ilkinden daha fazla kabul gören bir anlayıştır. Üçüncüsü de bunlardan farklı olarak, ceza yönetimi kurumu olarak belirlenen hapishanelerin kişileri ıslah etmesi yoluyla bedenlerin terbiye edilmesi anlayışıdır. İlerleyen süreçte kendini dayatan üçüncü infaz anlayışı olacaktır.⁷⁸ Hapis cezalarının infazına değinecek olursak; hukuk sistemleri hapis cezasını bir ceza olarak kabul ettiklerinde bu cezanın infazı dört biçimde uygulandı;⁷⁹

- a. Gece ve gündüz mahkûm hücrede tek başına tutularak,
 - b. Gündüz toplu alanlarda veya çalışma yerlerinde mahkûmlar bir arada bulundurulmuş gece ise tek başlarına hücrelerine konulmuş, veya infazın başlarında gece ve gündüz hücrede bulundurulan mahkûm sonraları gündüz çalışma alanları ya da diğer toplu yerlerde geceleri ise hücrede veya gündüz kurum dışında işyerleri ve gece cezaevinde tutularak,
 - c. Şartlı ve kontrollü olarak tahliye edilerek,
 - d. Mahkûmların hep birlikte disiplin altında gece gündüz yatıp kalkmalarıyla.⁸⁰
- Fitilini cezaevlerinin ateşlediği, 1789 ve 1848 yıllarında gerçekleşen burjuva devrimleri, cezaevleri infaz anlayışına yenilikler getirdi. Bu yenilikler; infazın *laikleşmesi*, bedensel cezanın terk edilmesiyle infazın *insanileşmesi*, akılcı yöntemlerle kişiyi yeniden topluma kazandırma anlayışını getirerek infazı *rasyonelleştirmesidir*.⁸¹ 18. yüzyıl sonu ve 19. yüzyıl başında dünyanın ve Avrupa’nın çeşitli ülkelerinde ceza ve hukuk sistemlerinde

⁷⁷Cengiz Bardak, **Cezaların İnfazı ve İnfaz Müesseseleri**, Yetkin Yayınları, Ankara, 1996, ss. 24-25.

⁷⁸Foucault, Hapishanenin Doğuşu, ss. 203-204

⁷⁹Doğan Soyaslan, “Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların İnfaz Rejimleri”, **İnfaz Hukukunun Sorunları Sempozyumu Kitabı**, Goethe Institut Ankara ve Başkent Üniversitesi, Ankara, 24-25.11.2000, s. 163.

⁸⁰Soyaslan, Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların İnfaz Rejimleri, ss. 163-164.

⁸¹Şenal Sarıhan, “Cezaevlerine Genel Bir Bakış ve Türk İnfaz Sisteminin Sorunları”, **21. Yüzyıla Girerken Cezaların İnfazı Sempozyumu Kitabı**, Adalet Bakanlığı Yayın İşleri Dairesi Başkanlığı, Ankara, 21-22.01.2000, s. 74.

gerçekleştirilen reform “*disipline edici toplum*”un oluşumuna işaret etmektedir. Bu dönüşüm sürecinin seyri ülkeden ülkeye değişmektedir.⁸² Cezaların infazının tiyatro sahnesi gibi yapılması ancak 19. yüzyıl başında ortadan kaldırılmıştır. Ceza sistemine bu yüzyılın ilk yarısında yapılan eleştiriler ise hapishanelerin mahkûmları yeterince cezalandıramaması yönündedir. Eleştiriler mahkûmların işçiler ve yoksullardan daha rahat yaşadığı üzerine odaklanmıştır. Oysa adil olan bir mahkûmun çektiği acının daha fazla olmasıdır. Bu durum eskiden beri değişmeyen cezanın azap verici olması gerektiği yönündeki anlayışın halen devam ettiğini göstermektedir. Ancak infazda bedene acı vermenin 19. yüzyıl ortalarında bile tam anlamıyla ortadan kalktığı söylenemez.⁸³ Bu yüzyılın ikinci yarısında infaz sistemlerinde ortaya çıkan devrim niteliğinde iki gelişmeden biri; gelişen İtalyan pozitivist okulun hapis cezalarında suçlulara yönelik sosyal ödetme anlayışından, bu kişilerin toplum için oluşturduğu tehlikenin yok edilmesi anlayışına geçişte yaptığı etki diğeri ise; ünlü Ceza Hukukçusu Alman Franz von Liszt, Hollandalı Van Hamel ve Belçikalı Prinz tarafından 1889 yılında kurulan “*Uluslararası Ceza Hukuku Derneği*”dir.⁸⁴ Foucault’nun “*toplumsal ortopedi*” adını verdiği bu dönemde ıslah işlevini kriminolojik, psikolojik, pedagojik, psikiyatrik, tıbbi yapıda yani; okul, hastane, tımarhane vb. gibi kurumlar yerine getirirken; polis gözetleme işlevini üstlenmiştir. Bu *ortopedi toplumunun* küçük tasarımı ise Bentham’ın *Panoptikon* kurgusuyla yapılmıştır.⁸⁵ Suçluluğun önlenemeyerek giderek artması ve suçların tekrür etmesi 19. yüzyılda devletleri infaz politikalarını sorgulamaya itmiştir. Hapis cezasının acı vererek cezalandırıcı rolü ortadan kaldırılmış, bu cezanın tek başına bir ceza olduğu kabul edilerek mahkûmların ıslahı amaçlanmıştır. Ancak sanayileşmenin, emek ve sermayenin uluslararası hareketliliğinin, sosyal adaleti sağlamak amacıyla devletlerin ekonomiye müdahalesinin, kırsal alanlardan şehirlere göçlerin, milliyetçilik ve emperyalizm karşıtlığının artması 20. yüzyıl ortalarında suçların, suçluluğun ve dolayısıyla cezaevlerinin nüfusunun artmasına yol açmıştır.

⁸²Foucault, Büyük Kapatılma, s. 218.

⁸³Foucault, Hapishanenin Doğuşu, ss. 47,49,50.

⁸⁴Mustafa Ruhan Erdem, “Kısa Süreli Özgürlüğü Bağlayıcı Cezaların İnfazı ve Yeni Seçenekler”, **İnfaz Hukukunun Sorunları Sempozyumu Kitabı**, Goethe Institut Ankara ve Başkent Üniversitesi, Ankara, 24-25.11.2000, s. 194.

⁸⁵Foucault, Büyük Kapatılma, ss. 223-224.

Devletler vergi mükellefinin üzerine yük getiren bu sorunu çözmek için infaz politikalarını yenilemek zorunda kalmışlardır.⁸⁶

1945'ten itibaren BM Sözleşmeleri ve *İnsan Hakları Evrensel Sözleşmesi* hapis cezasını insanileştirmiş, BM 1955 yılında *Mahpusların Islahı için Minimum Standart Kuralları* belirlemiştir.⁸⁷ Avrupa'da 1960'lı yıllardan itibaren ortaya yeni çıkan ve günümüzde de uygulama alanı bulan modelde *dekriminalizasyon* (suç oluşturan bazı eylemlerin suç kapsamından çıkarılması), bazılarının idari ceza gerektirecek niteliğe dönüştürülmesi ve hürriyeti bağlayıcı ceza alternatifleri geliştirerek suçluları mümkün olduğunca cezaevinden uzak tutmak söz konusu olmuştur. Bu uygulamanın da suçların önüne geçememesi nedeniyle 1980'li yıllarda infaz politikalarında suç nedeniyle oluşan zararı telafi etmeye odaklanan “*onarıcı adalet*” anlayışı ortaya çıkmıştır.⁸⁸

Uluslararası gelişmelerin ülkemizde infaz hukukuna olan etkisine değinecek olursak; Türkiye'nin 1954 yılında onayladığı AK bünyesinde ortaya konan “*Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi*” ve ülkemizin 1988 yılında onayladığı, “*İşkencenin, İnsanlık dışı ya da Haysiyet Kırıcı Ceza ve Muamelenin Önlenmesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi*”, BM tarafından 1984 yılında kabul edilen, ülkemizde 1988 yılında onaylanan “*İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Haysiyet Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi*” önemli gelişmelerdendir. 1987 yılında çıkarılan “*Avrupa Hapis Cezası Kuralları*” da bu süreçteki önemli bir diğer gelişmedir.⁸⁹

İnsan onurunu ön planda tutan çağdaş bir ceza infazı, insan hakları ve hukuk kuralları ile kamuoyu beklentileri arasında kurulan dengeyle sağlanabilir.⁹⁰ İnfaz sistemlerindeki temel problem, hükümlünün birey olmasından kaynaklanan hakları ve insan onuruna saygıyla birlikte disiplin ve düzeni aynı anda gerçekleştirmektir. Cezaevleri rejimi ile ülkelerin uygarlık seviyesi arasında doğrusal bir ilişki vardır. Bir toplumun kültürel yapısı, sosyalleştirme mekanizmaları ve toplumsal sistemi ile

⁸⁶Soyaslan, Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların İnfaz Rejimleri, ss. 166, 168.

⁸⁷Ahmed Othmani, **Hapishaneden Çıkış**, çev. Işık Ergüden, Metis Yayınları, İstanbul, 2003, s. 57.

⁸⁸Dönmezer, Şahsi Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların İnfazı, s. 13.

⁸⁹Fendoğlu, s. 106.

⁹⁰Özdemir Özok, “Türk İnfaz Sisteminin Sorunları Üzerine Türkiye Barolar Birliğinin Görüşleri-Cezaevi Mevzuatı”, **İnfaz Hukukunun Sorunları Sempozyumu Kitabı**, Goethe Institut Ankara ve Başkent Üniversitesi, Ankara, 24-25.11.2000, s. 276.

çağdaş, insan haklarına saygılı ve insan onurunu gözeten infaz rejimi arasında sıkı bağlar mevcuttur.⁹¹

D. Cezaevi (Hapishane)

Cezaevleri ‘*mapusane*’, ‘*mahpushane*’ gibi terimlerle de adlandırılan, suç oluşturan eylemleri yapanların aldıkları mahkûmiyet cezalarını çekmeleri için yapılmış binalardır.⁹² Ceza infaz kurumları ya da yaygın ve genel kullanımı ile söyleyecek olursak cezaevleri, hürriyetlerin tamamen ortadan kaldırıldığı alanlar olmayıp disipline edilip sınırlandırıldığı kurumlardır.⁹³ Suç teşkil eden fiilleri işleyenlerin hürriyetlerinden mahrum bırakıldığı, bu kişilere çeşitli sınırlamaların uygulandığı ve kendine özgü dinamiklere sahip mekânlar olan cezaevlerinin önem arz eden en temel niteliği, mahpusların durumundan sorumluluğun kamu otoritesinde olmasıdır.⁹⁴ Cezaevi tanımı tutuklu, hükümlü, kişiler, dernekler, medya, sivil toplum kuruluşları ve kurumlara göre değişik şekillerde yapılmaktadır. Örneğin; terör mahkûmlarından bazıları cezaevini ‘*zindan*’, kimileri ise ‘*hücre*’, ‘*flamingo yolu*’, bazıları ise insan haklarının ihlal edildiği yerler olarak tanımlamaktadır.⁹⁵

Her ne kadar cezaevleri suç işleyen bireylerin cezalandırılarak toplumun korunması için uygulanan bir cezalandırma şekli olsa da cezaevleri sisteminin temel aldığı ilke; kişilerin toplumla uyumlu bir parçası haline getirilerek, onların geliştirilmesidir.⁹⁶ Cezaevi politikası kişinin yeniden topluma kazandırılması amacı üzerine kurulursa, cezaevinde geçirilen süre ceza olarak görülmez. Çünkü bu süreçte mahkûmlar yaptıkları eylemleri sorgulayabilecek, suçlarını tekrerr etmemeleri konusunda davranışlarını değiştirme açısından sorumluluklarının farkına varacaktır. Bu türden bir cezaevi politikası, ancak belli şartlar dâhilinde hayata geçirilebilir. Bu şartlar; kişinin ruhsal ve bedensel bütünlüğünün, kendisine saygısının, onur ve haysiyetinin korunması ile dış dünyayla iletişiminin devamıdır. Dış dünyayla

⁹¹Dönmezer, Şahsi Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların İnfazı, ss. 25, 28.

⁹²Yılmaz, Hukuk Sözlüğü, s. 149.

⁹³Ahmet Taşkın, “Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri Personelinin Eğitimi”, **Hapishane Kitabı**, (Ed. Emine Gürsoy Naskali, Hilal Oytun Altun), 2. baskı, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2010, s. 402.

⁹⁴Nevzat Alkan, “Cezaevi Ölümleri”, **İstanbul Barosu Dergisi**, Cilt: 81, Sayı: 4, 2007, s. 2007.

⁹⁵Taşkın, Cezaevi Gerçeği, s. 207.

⁹⁶Giddens, ss. 198-199.

iletişimde gerekli güvenliğin sağlanması ve bu ikisi arasında bir denge sağlanması da temel stratejilerden biri olmalıdır.⁹⁷

Cezaevlerinin geleneksel işlevleri, toplumun caydırma ve misilleme vasıtalarıyla korunması diğer yandan suçluların eğitilerek yasalara uyan bir kişi olarak topluma yeniden kazandırılmasıdır.⁹⁸ Günümüzde ise suçlunun iyileştirilmesi, ıslah edilmesi, yeniden topluma kazandırılmasının amaçlandığı cezalandırma sürecinde, bu amaca hizmet edecek şekilde gelişmiş ülkelerin çoğunda cezaevlerinde psikolog, öğretmen, psiko-sosyal danışman, sosyal çalışmacı görevlendirilmektedir.⁹⁹ Toplumsal düzeni bozanlar eğer hapisshanede rehabilite edilmeye çalışılıyorsa, hapisshanelerde bu amaca hizmet edecek şartların oluşturulması gerekmektedir ancak; duvarlarla çevrili bir alana kapatma bu amaca tezatlık oluşturmaktadır. Hapisshanede hayatını belli bir plana göre ve sorumluluktan uzak yaşamak zorunda bırakılanlar belli bir süre sonra bu duruma alışır. Topluma yeniden kazandırma ve ıslah amacı böylelikle gölgelenmiş olur.¹⁰⁰ İnfaz kurumlarının hukuksal düzenlemeleri, personeli, fiziki yapısı, araç-gereçleri, bütçesi vb. unsurları ile hükümlü ve tutukluların insani şartlarda tutulup topluma yeniden kazandırılmaları cezaevlerinin temel görevidir. Mevzuata bağlılık ve insan haklarına saygıyı elden bırakmamak cezaevi personeli ve yönetiminin uymak zorunda olduğu ilkelerdir. Çağdaş ve modern infaz anlayışı bunu gerektirir.¹⁰¹

Dünyanın her yerinde kamu binaları içinde en çok tartışılan kurumların başını çeken cezaevleri, devletlerin hukuk kültürlerini yansıtan unsurlardandır.¹⁰² Cezaevleri içinde bulunduğu toplumun yapısını ve bir ölçüde kültürünü yansıtır.¹⁰³ Adeta toplumun bir aynası olan cezaevleri, toplumda yaşanan olumsuzlukları kendi bünyesinde barındırır. Mafya ve terör gruplarının faaliyetleri gibi örgütlü suçların

⁹⁷Othmani, s. 111.

⁹⁸Dünel ve Snacken, s. 323.

⁹⁹Mustafa Saldırım, “Cezaevleri Eğitim Kurumları Haline Nasıl Gelebilir?”, **Hapishane Kitabı**, (Ed. Emine Gürsoy Naskali, Hilal Oytun Altun), 2. baskı, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2010, s. 321.

¹⁰⁰Othmani, s. 26.

¹⁰¹Taşkın, Ceza İnfaz Kurumları, s. 403.

¹⁰²Kürşat Hamurcu, “Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü’nde Reform Süreci”, http://www.cezaevindestk.org/gorus-ayrinti-16-ceza_ve_tevkifevleri_genel_mudurlugunde_reform_sureci, (18.03.2013).

¹⁰³Demirbaş, Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların ve Cezaevlerinin Evrimi, s. 11.

hakim olduğu, kaos ve düzensizliğin görüldüğü toplumların cezaevlerinde de bu durumun olumsuz yansımalarını görmek mümkündür.¹⁰⁴

Cezaevleri; politikacılar, yardımseverler, hukukçular ve farklı dallardaki bilim insanları tarafından bir ceza olarak kullanıldığından beri incelenmiş, parlamentolarda tartışılmış, raporlar hazırlanmış, bina yapımındaki gelişmeler kayıt altına alınmıştır. Bu çabalara rağmen halen toplumun dışladığı suçlular olarak görülen mahpusların insan olduğunun farkına çok sonraları varılmıştır. Mahpusun hakları olan bir insan olduğu bilincinin gelişmesi çok eskilere gitmemekte ve bu bilincin oluşması sürecinde devlet ve uluslararası düzeyde gelişmelere tanık olunmaktadır. ‘Dışlanmış’ mahpus anlayışından ‘insan’ mahpus anlayışına geçiş sürecinde ikinci dünya savaşı bir dönüm noktası olarak ele alınabilir. İkinci Dünya Savaşına kadar görülen eski anlayışta suçluyu etkisizleştirerek toplumun korunması kaygısı egemendir. Bu anlayışta cezaevleri sistemi, kaçmayı önleyerek suçluyu zararsız hale getiren bir araçtır. İkinci Dünya Savaşından sonra insan haklarında meydana gelen gelişmelere paralel olarak mahkûmun da hakları olan bir insan olduğu anlayışı gelişmiştir. Bu süreçte Avrupa cezaevlerinde değişim ve gelişim yaşanmış, mahkûmların ıslahı konusunda hükümetler daha istekli bir tavır sergilemişlerdir.¹⁰⁵

Cezaevlerinin dış dünyadan izole yapısı mahkûmlara karşı insan haklarına aykırı muamelenin sadece bir personel tarafından ya da örgütlü olarak yapılmasına olanak tanıyabilir. Cezaevi yönetimleri personelin tümüne mahkûmlara yönelik her türlü insanlık dışı, aşağılayıcı davranış, zulüm ve işkencenin yasak olduğu bilincini yerleştirmelidir. Zira, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi hiç kimseye bu türden bir davranışın yapılamayacağını belirtmekte, *İşkencenin ve Başka Zulüm, İnsanlık dışı ya da Aşağılayıcı Uygulama ve Cezaların Önlenmesine İlişkin Sözleşme* de devletlerin bu türden muameleleri engelleyecek önlemler almasının, ilgili personeli bu yönde eğitmesinin gereğini vurgulamakta, işkenceyi haklı kılabilecek hiçbir durumu kabul etmemektedir.¹⁰⁶ Mahkûmların ıslahı infazın temel amacı olduğundan,

¹⁰⁴M.Yılmaz Sağlam, “Cezaevlerinde Yönetim ve Güvenlik İlişkisi”, **Adalet Dergisi**, Sayı: 11, 2002, <http://www.yayin.adalet.gov.tr/adaletdergisi/11.sayi/6myilmaz.htm> (20.05.2013).

¹⁰⁵Alain Reynaud, **Hapishanelerde İnsan Hakları**, çev. İhsan Kuntbay, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1992, ss. 22-25.

¹⁰⁶Andrew Coyle, **Cezaevi Yönetimine İnsan Haklarını Göz Önüne Alan Bir Yaklaşım**, Uluslararası Cezaevi Araştırmaları Merkezi, İngiltere, 2002, ss. 34-36.

bu ıslah sürecinde yer alacak personelin bilgili, kültürlü, iyi yetişmiş, infaz bilgisine sahip olması infazın hedeflerine ulaşmak için son derece önemlidir. Çünkü personelin bu kriterlerde olmayıp sadece infaz sisteminin iyi ve çağcıl olması infazdan beklenenlerin gerçekleştirilmesi için yeterli olmayacaktır. İnfazın olumlu etkileri personelin kötü davranışlarıyla ortadan kalkabilir.¹⁰⁷ Hapis cezasının yalnızca kişileri özgürlüğünden yoksun bırakmadan ibaret olduğu uluslararası ilkeler tarafından açıkça gösterilmektedir. Mahkûmların hapis cezasının infazında gerek diğer mahkûmların gerekse de personelin fiziki, psikolojik her türlü saldırılarından güvende olması gerektiği gibi kötü bakım ve fiziki koşullar nedeniyle hastalık ya da ölme tehlikesiyle karşılaşmamalıdır.¹⁰⁸

Sağlıklı toplum oluşturabilme çabalarında dikkatle ele alınması gereken konulardan biri cezaevleridir. Bu kurumlar sosyal değişimlere paralel şekilde yenilenmelidir. Sosyo-ekonomik toplumsal gelişmelerin aynen yansıdığı cezaevleri içinde gözlemler sonunda edinilecek bilgiler doğru infaz politikalarının oluşumuna ışık tutacaktır.¹⁰⁹

Ülkelerin cezaevleri konusunda ortak sorunu; aşırı kalabalıklaşan cezaevi nüfusu ve bu durumun nasıl çözüm bulunacağıdır. Nitekim 30 Eylül 1999 tarihli “Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Üye Devletlere, Cezaevinin Aşırı Kalabalıklaşması ve Cezaevi Mevcudu Enflasyonu Hakkındaki R (99) 22 Sayılı Tavsiye Kararı”nda cezaevleri nüfusunun kalabalıklaşmasının gerek bu kurumların etkin şekilde yönetimi gerekse de insan hakları açısından ceza adalet sistemi ve cezaevi yönetimlerine ciddi bir sorun oluşturduğu, cezaevlerinin kalabalık nüfusunun azaltılmasına yönelik gerekli tedbirlerin alınması ve bu tedbirlerin suçların önlenmesi, mahkûmların topluma yeniden kazandırılması gibi hedefleri bulunan akılcı suç politikasına dayanması gerektiği belirtilmiştir. İlgili kararda aşırı kalabalık cezaevi nüfusu sorununa cezaevleri sayısını arttırarak cevap vermenin çözüm olmayacağı, hapis dışında alternatiflere başvurulması gerektiği, belirli birtakım suçların suç olmaktan çıkarılabileceği, cezaevi nüfusunu aşırı kalabalık hale getiren

¹⁰⁷Bardak, s. 332.

¹⁰⁸Coyle, s. 42.

¹⁰⁹Zafer Zaim, “İnfaz Sistemi ve Kurumu Üzerine Gözlem ve Öneriler-2”, **21. Yüzyıla Girerken Cezaların İnfazı Sempozyumu Kitabı**, Adalet Bakanlığı Yayın İşleri Dairesi Başkanlığı, Ankara, 21-22.01.2000, s. 263.

nedenlerin ayrıntılı şekilde analiz edilip buna ilişkin önlemlerin alınmasına değinilmiştir.¹¹⁰

Cezaevlerinin tarihsel gelişimini ele alırsak bu süreci üç dönemde inceleyebiliriz. Birinci dönem “16. yüzyıl sonundan Fransız İhtilaline kadar süren dönem”dir. İkinci dönem “Aydınlanmadan Birinci Dünya Savaşına kadar devam eden dönem”, üçüncü dönem ise “ceza infaz kurumlarının açılması ve 20. yüzyılın ikinci yarısında hükümlülere muamelede asgari standartların hukuken gerçekleştirildiği dönem”dir. Hollanda’da 16. yüzyıl sonlarında ortaya çıkan Amsterdam hapishaneleri, modern anlamda hapis cezasının bedensel cezaların yerine uygulanmaya başlanmasına işaret eder. Bu gelişme mahkûmların sadece cezalandırılmasını değil aynı zamanda iyileştirilerek yeniden sosyalleştirilmesi amacının geliştiğini de gösterir. Reform hareketlerinin Hristiyanlığa etkisi ve hümanist fikirlerin doğuşu bu gelişmelerin nedenleri içinde yer alır. Amsterdam’da 1595’te erkekler için yapılan hapishane, günümüzdeki manada ilk cezaevidir. Bunu kadınlar için 1597 yılında yapılan ‘*Spinnhaus*’ takip etmiştir.¹¹¹ En eski cezaevi modeli olan *Amsterdam Rasphuis*, genç suçlular ve dilenciler için kullanılmıştır. Cezaevinin işleyişi üç temel ilkeye dayanmaktaydı. Bunlar; cezanın süresinin mahkûmun durumu ve gidişatına göre yönetim tarafından belirlenmesi, ortaklaşa olarak yapılan zorunlu çalışma ve sürekli gözetim, ruhani metin okumaları ve teşviklerle iyiye yönlendirme amaçlı mahkûmları gece-gündüz kuşatan bir zorunluluk ve yasak sistemidir. Tek kişilik hücrelerin ek ceza olarak kullanıldığı sistemde, mahkûmlar bir yatakta iki ya da üç kişi olarak 4-12 kişilik hücrelerde barındırılmaktaydı.¹¹²

Cezaevleri gelişiminin ikinci dönemine bakacak olursak; 17. yüzyıl sonlarından 18. yüzyıl sonlarına kadar cezaevlerinin bu yüzyıllardaki savaşların bir neticesi olarak sayıları artan düzensiz ve suçlu insanların kapatıldığı yerler olduğu görülür. 1618-1648 yılları arasında yaşanan 30 yıl savaşlarının da etkisiyle kötüleşen cezaevlerinin geriye doğru seyri 19. yüzyıla kadar sürdü. Bu geri gidişte 17. ve 18. yüzyıllarda beliren Merkantilizmin etkisi, mahkûmların ucuz işgücü olarak görülmesi

¹¹⁰ Necati Nursal, *Uluslararası Cezaevi Standart Kuralları ve İlgili Sözleşmeler*, Adalet Bakanlığı Yayın İşleri Dairesi Başkanlığı Yayını, Ankara, 2002, ss. 9-11.

¹¹¹ Demirbaş, *İnfaz Hukuku*, ss. 102-104.

¹¹² Foucault, *Hapishanenin Doğuşu*, ss. 189-190.

nedeniyle büyüktür. Cezaevlerinin 19. yüzyıl başlarındaki en temel sorunu ise aşırı doluluktu.¹¹³ Cezaevlerinin yaygınlaşması 19. yüzyılın ilk yarısında söz konusu olmuştur. 1789 ve 1848 *Burjuva Devrimleri* ateşini hapishanelerden almıştır.¹¹⁴

19. yüzyılda bir ceza olarak yaygınlaşan hapishane, bir yandan kişilerin hürriyetini elinden alırken, diğer yandan onları dönüştürmeye odaklanmıştır.¹¹⁵ Hürriyetten yoksun bırakma ve ıslah gibi iki işlevi aynı anda yürütmeye çalışan hapishaneler konusunda eleştiriler 1840'lı yıllar gibi erken bir dönemde gelmeye başlamış ve bugüne kadar da aynı eleştiri ve tartışmalar süregelmıştır. Bu eleştirileri özetleyecek olursak; hapishaneler suçluluğu azaltamadığı gibi aksine suçlu oranını arttırmaktadır. Mahkûmların çoğu dışarı çıktıklarında tekrar suç işleyip hapishaneye geri dönmektedir. Hapishane mahkûmlara sunduğu yaşam koşulları ve muamelelerle suçlu üretir. Mahkûmlar hapishanede yeni suçlar öğrenir, diğer mahkûmlarla kurduğu ilişkilerle dışarıya çıktığında işleyeceği suç konusunda hazırlık yapma imkânı bulur. Aynı zamanda burada oluşan ortaklıklar ileride örgütlü suçların ortaya çıkmasına zemin hazırlar. Tahliye sonrasında eski mahkûmların iş bulma zorluğu ve mahkûmiyet geçmişlerinin sürekli önüne çıkması bu kişileri yeniden suç işlemeye teşvik eder. Aile reisinin mahkûm edilmesi ailesini yoksulluğa itmekte, aile üyelerini dilencilik ve serseriliğe yöneltmektedir.¹¹⁶

Cezaevi alt-kültürü ve bu kurumların kişileri toplumdan izole eden yapısı suçluların bazıları için suçun öğrenilip, pekiştirildiği bir eğitim kurumu fonksiyonu görür. Suçlara ilişkin farklı yöntem, değer ve tutumlar burada öğrenilmektedir. Cezaevi alt-kültürü araştırmacıları, kişilerin cezaevlerinde *suç alt-kültürüne* bağlılık seviyelerinin cezaevlerinden çıktıktan sonra sosyal hayata uyum sağlamalarında ya da sağlayamamalarında etkili olduğunu belirtir. Mahkûmların cezaevi alt-kültürüne bağlanıp onu içselleştirilmeleri, onların rehabilite olmalarının ve suçlu davranış göstermeme sorumluluğu elde etmelerinin önünde engel oluşturur. Suçlulukla mücadele çabalarında hapsetme en etkili yöntem olsa da cezaevlerinin suçluluğu tam olarak önlediğini ve suçların caydırıcılığı konusunda işlev gören tek unsur olduğunu söylemek doğru olmayacaktır. Dolayısıyla suçla mücadele çabalarında adalet

¹¹³Demirbaş, İnfaz Hukuku, ss. 106-108.

¹¹⁴Şenal Sarıhan, "Türkiye'deki Cezaevleri Sorunu ve Tarihsel Gelişimi", **Cezaevleri Sempozyumu Kitabı**, İstanbul Barosu Yayınları, 29-30.06.2002, s. 30.

¹¹⁵Foucault, Hapishanenin Doğuşu, s. 338.

¹¹⁶Foucault, Hapishanenin Doğuşu, ss. 384-389.

politikalarının suçluyu cezaevine göndermeyi yeğleyen bir yaklaşımla uygulanması istenilen sonucu doğurmayacaktır. Çünkü cezaevinin kişi üzerinde sosyal, ekonomik vb. pek çok yönden olumsuz etkisi vardır. Tahliye sonrası eski mahkûm iş bulmakta güçlük çekmekte, sosyal hayata yabancı olmakta, eski sosyal konumunu büyük ölçüde elde edememektedir. Kendine güvenilmediği için iş bulma zorlukları onun yeniden suçlu durumuna düşürecek davranışlarda bulunmasına neden olabilir. Bu nedenledir ki, cezalandırma yöntemlerinde tek seçenek cezaevine gönderme olmamalıdır.¹¹⁷ Cezaevi adalet bütününün bir parçasını oluşturması dolayısıyla adaleti yerine getirmeye hizmet etmelidir. Adalet ise sanıkların hepsini hapse atmakla sağlanamaz, hapishaneye sadece kendisi ve toplum için tehlike oluşturanlar konulmalıdır. Cezaevleri problem oluşturan herkesi, toplumdan sürgün etmenin, uzaklaştırmanın, izole etmenin çağdaş yöntemi olarak kullanılmamalıdır.¹¹⁸

Cezaevleri en gelişmiş ülkeler de dahi mevcut problemler arasındadır. Cezaevlerinin sorun teşkil etmemesinin imkânı olmadığından yapılması gereken, bu kurumlardaki sorunları asgariye indirmektir. Cezaevi sorunları penoloji konusunda iyi eğitilmiş personel, ihtiyaçlara cevap veren fiziki yapı, yeterli mali kaynak, yeni infaz politikaları, kurumda iç ve dış güvenliğin tek elden yürütülmesi, mahkûmlara tahliye sonrasında yardım yapılmasına yönelik düzenlemeler vb. gibi önlemlerle giderilebilir.¹¹⁹ Cezaevleri sosyal yönüyle de değerlendirilmeli, zira konuyu yalnızca suçlu ve devlet boyutuyla ele almak yeterli değildir. Islah olmamış suçlunun topluma ve devlete maliyeti belirlenmelidir.¹²⁰

E. Tutuklu

Tutuklama, suç oluşturan bir fiilin gerçekleştiği yönünde hakkında kuvvetli delil bulunan kişinin hürriyetinin hâkim kararıyla kısıtlanmasıdır. Mahkemenin tutuklama kararı verdiği kişi tutuklu adını alırken, bu hukuki durum da tutukluluk

¹¹⁷Zahir Kızmaz, “Cezaevinin ve Hapsetmenin Suçu Engellemedeki Etkisi”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı:17, 2007, ss. 63-64.

¹¹⁸Othmani, ss. 43, 58.

¹¹⁹Necati Nursal, “C.T.E Genel Müdürlüğü Tetkik Hakimi Sayın Necati Nursal’ın Konuşması”, **Türkiye’nin İnfaz Rejimi Sempozyumu Kitabı**, Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı, Ankara, 18.01.1997, s. 91.

¹²⁰Arslan, s. 46.

olarak adlandırılır.¹²¹ Tutukluluk temelinde cezalandırıcı karakter taşıdığı için kısa ve yumuşak olmalıdır. Sürenin kısılalığı önceliğin eski olanlara verilmesi ve tutuklulukta geçecek zorunlu süre göz önüne alınarak belirlenmelidir.¹²² Ülkelerin tutukluluk sistemleri, ceza politikalarının toplumu yansıtan bir parçasıdır. Tutukluluk sistemlerinde önemli olan belirli ilkelerin göz önünde tutulmasıdır. Bu ilkelerin başlıcaları; ‘makul süre’, ‘masumluk karinesi’ ve ‘adil yargılanma hakkı’ gibi ilkelerdir.¹²³ Tutuklama, kişinin bu statüde tabi olduğu rejim ve kapatılmanın bir sonucu olarak tutukluda bedensel, ruhsal ve düşünsel problemler yaratır. Kişi üzerinde telafisi mümkün olmayan aile, iş, sosyal çevreyle ilgili sorunlar ve mali çöküntüler meydana getirir.¹²⁴

Tutuklu kişinin suçluluğu sabit olmasa da tutukevinde kurumun kurallarına uymak zorundadır. Dolayısıyla hükümlülerin tabi olduğu yükümlülükler hukuki duruma uyduğu kadarıyla tutuklu için de geçerli olacaktır.¹²⁵ Koruma tedbirleri, anayasal güvenceye sahip birey temel hak ve özgürlüklerine müdahaleyi gerektirir ki bu tedbirlerin içinde kişinin hürriyetini kısıtlayan tutuklama en ağır tedbir niteliğindedir.¹²⁶ Konu ile ilgili olarak, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)’in “Özgürlük ve Güvenlik Hakkı” başlıklı 5. maddesinde *özgürlük ve güvenlik hakkına* sahip olan kişilerin ancak mahkeme tarafından verilen mahkûmiyet ve yasalarda belirtilen şartlar oluştuğunda verilen tutuklama kararlarıyla tutulabileceği, tutuklanan kişilerin makul sürede yargılanması gerektiği, belirtilen hükümlere aykırı şekilde yapılan tutuklama karşılığında kişilerin tazminat hakkına sahip olduğu belirtilmiştir.¹²⁷ İç hukukumuzda kuvvetli suç şüphesinin olması, bir tutuklama nedeninin varlığı, olayla orantılı bir tedbir olarak başvurulması tutuklamanın şartlarıdır. Tutuklama kararı gerekçeli olarak verilmelidir.¹²⁸ Ülkemizde yıllardır yüksek oranlarda seyreden tutuklu sayısı Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK)’da yer alan adli kontrol, tutukluluk süreleri ve üst sınırı iki yılı aşmayan hapis cezasını

¹²¹Taşkın, Cezaevi Gerçeği, s. 205.

¹²²Beccaria, ss. 101-102.

¹²³Mustafa Tören Yücel, **Yeni Türk Ceza Siyaseti**, İmge Yayınları, Ankara, 2011, ss. 105-106.

¹²⁴Cahit Yaşlı, “Tutuklama Üzerine”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı:1, 1991, s. 102.

¹²⁵Demirbaş, İnfaz Hukuku, s. 176.

¹²⁶B.Caner Hacıoğlu, “5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda Tutuklama Koruma Tedbirine Seçenek Olarak Düzenlenen Adli Kontrol Koruma Tedbiri Üzerine Bir İnceleme”, **Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:9, Sayı:1-2, 2005, s. 167.

¹²⁷4 Kasım 1950 tarihinde imzalanan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi madde 5.

¹²⁸Yenisey, Tehlikeli Tutuklular, s. 32.

gerektiren suçlarla adli para cezasını gerektiren suçlarda tutuklama yapılamayacağı yönündeki düzenlemelerle azaltılmaya çalışılmaktadır. Bu çabalarda etkin olarak uygulanacak adli kontrol mekanizması önem arz etmektedir.¹²⁹ 27 Haziran 1980 tarihinde kabul edilen *Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Üye Devletlere Yargılama Bekleyenlerin Hapsedilmesine İlişkin R (80) 11 Sayılı Tavsiye Kararı*¹³⁰nda da belirtilen birtakım kurallar tutukluluk siyasetine temel oluşturmalıdır. Bu kurallar; suçluluğu ispatlanana kadar herkesin masum olduğu, şartların kesinlikle zorlamaması halinde kişinin yargılanmayı beklediği süreçte hapsedilmemesi, tutuklamanın ceza olarak uygulanmaması, bu tedbirin zorunluluk olmaması ve istisnai bir tedbir olması, tutukluluğun belirlenecek kısa süreli aralıklarla gözden geçirilmesi, haksız olarak tutuklananlar için tazminat ödenmesi, tutukluluk ihtimalinde ya da halinde kişinin avukatıyla temsili, tutukluluk süresinin en aza indirileceği şekilde yargılamanın hızlandırılması, tutuklu kişilerin konularına hazırlık soruşturması aşamasında öncelik tanınması gibi ilkelerdir.¹³¹

Yargı sürecinin kolaylaşması ve tutuklu hakkında verilen mahkûmiyet kararlarının infazının sağlanması tutuklamanın temel amacıdır. Tutuklamanın sahip olması gereken özellikleri ise *geçici bir araç olması, tutuklamanın kişiselliği, orantılı olması*, tutuklama konusunda gecikmenin tehlike oluşturduğu bir halin varlığına işaret eden tutuklamanın *görünüşte haklılığı* gibi özelliklerdir.¹³² Hukuki nitelik göz önüne alınmadan tutuklamaya gidilmesi, tutuklamanın adeta kişilerin yargılanmadan cezaya mahkûm edilmesi etkisini yaratmaktadır. Uzun tutukluluk süreleri, dolayısıyla yargılamanın makul sürede yapılması ilkesine aykırılık oluşturmakta, sonuçta yargıya olan güven azalmaktadır.¹³³

Ülkemizde tutuklu sayısının artması ceza infaz kurumlarına en kalabalık dönemini yaşatmaktadır. Tutuklu oranının artmasının nedeni ise uzun süren tutukluluk durumu, uzayan yargılama süreci, yetersiz yargıç sayısı, temyize giden dosyaların Yargıtay’da uzun süre beklemesi gibi nedenlerdir.¹³⁴

¹²⁹Yücel, Türk Ceza Siyaseti ve Kriminolojisi, s. 352.

¹³⁰Nursal, Uluslararası Cezaevi Standart Kuralları, s. 114.

¹³¹Yücel, Türk Ceza Siyaseti ve Kriminolojisi, ss. 352-353

¹³²Mehmet Reşat Koparan, “Bir Koruma Tedbiri Olarak Tutuklama”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı:65, 2006, ss. 154-157.

¹³³Nur Centel, “Tutuklama Uygulamasında Sorunlar”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt: 71, Sayı:1, 2013, s. 205.

¹³⁴Bilgiç, s. 338.

Tutuklamaya ilişkin sorunlar hem yasal düzenlemelerdeki aksaklık ve eksikliklerden hem de uygulamada yasalara uymayan kararların verilmesinden kaynaklanmaktadır. Tutuklama şartlarının gözetilmemesi uygulamadaki temel sorunlardandır.¹³⁵ Uygulamadan kaynaklanan sorunlar ancak AİHS, Anayasa ve CMK ilkelerine bağlı kalarak verilecek kararlarla tamamen ortadan kalkmasa bile azalabilir. Kamuoyunda tutuklamanın bir ceza olarak uygulanması konusunda basın ve yayın organlarının da teşvik ettiği bir algı vardır. Tutuklama dışında başka bir seçenek tedbire başvurulması veya tahliye kararları eleştirilere maruz bırakılmaktadır. Kanunda sayılan katalog suçlar açısından bile son çare olarak başvurulması gereken tutukluluk tedbiri otomatik kararlarla verilmemeli, adli kontrol mekanizmasına başvurulmalı ya da tutuksuz yargılama imkânı araştırılmalıdır.¹³⁶ Tutuklamanın CMK madde 100’de genel sebepleri ve katalog suç çeşitlerine göre sebepleri belirtilirken,¹³⁷ madde 102 “*tutuklulukta geçecek süreleri*” belirtmiştir. Bu maddeye göre süreler:

*Ağır ceza mahkemesinin görevine girmeyen işlerde tutukluluk süresi en çok bir yıldır. Ancak bu süre, zorunlu hallerde gerekçeleri gösterilerek altı ay daha uzatılabilir (m.102/1). Ağır ceza mahkemesinin görevine giren işlerde, tutukluluk süresi en çok iki yıldır. Bu süre, zorunlu hallerde, gerekçesi gösterilerek uzatılabilir; uzatma süresi toplam üç yılı geçemez (m.102/2) şeklinde belirlenmiştir.*¹³⁸

CMK tutukluluk hakkında azami süreleri belirtmiştir. Bu azami süreler tamamlanmadan tutuklamanın koşulları ortadan kalktığında, tutuklama tedbiriyle istenilen hedefe erişildiğinde veya makul süreyi aşan tutukluluk durumunda tutukluluk sona erdirilmelidir.¹³⁹ AİHM, verdiği kararlarda tutuklulukta makul sürelerin davaların kendi özelliğine göre belirlenmesi gerektiğini teorik

¹³⁵Tuğrul Katoğlu, “Tutuklama Tedbirine İlişkin Sorunlar”, **Ankara Barosu Dergisi**, Sayı: 4, 2011, s. 26

¹³⁶Sesim Soyer Güleç, “Tutuklamaya İlişkin Temel Sorunlar ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Güncel Kararları Çerçevesinde Adli Kontrol Konusunda Bazı Tespit ve Değerlendirmeler”, **TBB Dergisi**, Sayı:98, 2012, ss. 69-70.

¹³⁷Ali Karagülmez, “Tutuklama Nedenleri ve Tutuklama İsteminin Reddi Kararına İtiraz Konusunda 5271 Sayılı CMK’nın İncelenmesi”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı:58, 2005, s. 135

¹³⁸5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu.

¹³⁹Metin Feyzioğlu ve Güneş Okuyucu Ergün, “Türk Hukukunda Tutuklulukta Azami Süre”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 59, Sayı:1, 2010, s. 35.

olmamasını belirtmiştir.¹⁴⁰ BM Minimum Standart Kuralları'nın tutuklularla ilgili bölümlerinde ise hükümlülerden ayrı yerlerde tutulması öngörülen tutuklular¹⁴¹ hakkında 9 Aralık 1988 tarihinde BM Genel Kurulunun 43/173 sayılı kararıyla kabul edilen “*Tutuklama veya Hapsetmenin Herhangi Bir Şekline Tabi Tutulan Kişilerin Korunması İçin Prensipler Bütünü*”nde tutukluların haklarından ve insan hakları çerçevesinde tutukluklara yapılacak muameleden bahsedilmekte, tutukluların hükümlülerden ayrı yerde tutulması gerektiği ve hükümlü statüsünde olmayan tutukluların statülerine uygun muamelenin yapılacağı belirtilmektedir.¹⁴² 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun (CGTİHK) madde 111 tutukluların tutulacakları yerleri belirtmiştir. Buna göre tutuklular;

...normal güvenlik esasına dayalı tutukevlerinde veya maddî olanak bulunmadığı hâllerde diğer kapalı ceza infaz kurumlarının bu amaca ayrılmış bölümlerinde tutulurlar”(m. 111/1). “Kadın, çocuk ve gençlik tutukevleri müstakil olarak kurulabilir. Tutuklular, tutukevlerinde veya maddî olanak bulunmadığı hâllerde kapalı ceza infaz kurumlarının tutuklulara ayrılan bölümlerinde, büyükler, kadınlar, gençler, çocuklar olmak üzere ve suç türleri de gözetilerek ayrı yerlerde barındırılırlar. (111/3) denmektedir.

F. Hükümlü

Hükümlü; mahkemenin, yapmış olduğu fiil dolayısıyla suçlu bularak hakkında hüküm verdiği kişidir.¹⁴³ Statü olarak tutukluluktan farklı olan hükümlülükte, hükümlüler cezaevlerinde tutuklulara ayrılmış bölümlerde ve tutukevlerinde bulundurulmazlar.¹⁴⁴ Hürriyeti kısıtlanan kişiye aynı süreçte bir ıslah programı uygulanmalıdır. Çünkü hükümlü toplumsal kurallara karşı anormal davranış göstermiş kişidir. Hükümlünün ıslah edilerek topluma yeniden kazandırılması politikasının etkili olmasının genel çerçevesi belli suçların suç

¹⁴⁰Yücel, Yeni Türk Ceza Siyaseti, s. 102.

¹⁴¹Nursal, Uluslararası Cezaevi Standart Kuralları, s. 269.

¹⁴²Nursal, Uluslararası Cezaevi Standart Kuralları, ss. 288-297.

¹⁴³Ejder, Hukuk Sözlüğü, s. 510.

¹⁴⁴Taşkın, Cezaevi Gerçeği, s. 206.

olmaktan çıkarılması ve cezaevine kapatmanın her suçluya uygulanmamasıdır. Böylece cezaevi nüfusu azalırken, imkânlar artacak yeniden suç işlemenin önüne geçilebilecektir.¹⁴⁵ Hakkında mahkemece verilen kesin bir hüküm bulunan mahkûm kişinin yalnızca belli hakları kısıtlanmış olup insan olmasından kaynaklanan hakları devam etmektedir. BM'in hükümlünün hakları üzerine çalışmaları mevcuttur. AK hükümlüler hakkındaki kısıtlamaları belirlemiştir.¹⁴⁶ Avrupa Cezaevi Kuralları ve BM Asgari Standart Kurallar'da cezaevlerinde uygulanacak iyileştirme faaliyetlerinin hedefi, hükümlülerin kendilerine olan saygılarını korumak, sağlıklı olmalarını sağlamak, infaz süresince sorumluluk duygularını arttırmak, toplum içinde kanunlara saygılı, kendi kendine yeter bir hayat sürmelerine yönelik yetenek ve düşünceleri geliştirmek şeklinde belirtilmiştir.¹⁴⁷

Hükümlülerin hakları evrensel özellikteki temel insan haklarından türemiş ve herkes için de geçerli olan haklardır. Bunlar; *“yaşama ve ruhsal bütünlük hakkı, işkence ya da diğer türden fena muameleye uğramama hakkı, sağlık hakkı, insanlık onuruna saygı gösterilmesi hakkı, adil yargılanma hakkı, köle olarak tutulmama hakkı, düşünce ve vicdan özgürlüğü hakkı, din özgürlüğü hakkı, aile hayatına saygı gösterilmesi hakkı, kendini geliştirme hakkı”* gibi haklardır.¹⁴⁸ Bu hakların kullanımının hükümlü-tutuklu ve herkes için geçerli bazı temel ilkeleri vardır. Suç türlerinin bu temel hakların kullanımında dikkate alınmaması, dil, din, ırk, cinsiyet, siyasal görüş, sosyal ve milli köken, doğum, mülkiyet, sosyal statü gözetmeden hakların kullanılması, hak ihlallerinde yargı yolunun açık olması hakların kullanımındaki temel ilkelerdir.¹⁴⁹ Hükümlülerin hakları ve yükümlülükleri CGTİHK ve İnfaz Tüzüğünde belirtilmiştir. CGTİHK'da hükümlülerin hakları; madde 59. belirtilen *“avukat ve noterle görüşme hakkı”*, m. 60 *“kültür ve sanat etkinliklerine katılma, ifade özgürlüğü”*, m. 61 *“kütüphaneden yararlanma”*, m. 62 *“sürelili veya süresiz yayınlardan yararlanma hakkı”*, ve günlük yaşamdaki haklar m. 63 *“hükümlünün barındırılması ve yatırılması”*, m. 64 *“hükümlünün giydirilmesi”*, m. 65 *“hükümlünün bakıma muhtaç çocuklarının barındırılması”*, m. 66 *“hükümlünün telefon ile haberleşme hakkı”*, m. 67 *“hükümlünün radyo, televizyon yayınları ile*

¹⁴⁵ Othmani, s. 59.

¹⁴⁶ Yenisey, Tehlikeli Tutuklular, s. 38.

¹⁴⁷ Nursal, Uluslararası Cezaevi Standart Kuralları, ss. 77, 264.

¹⁴⁸ Uluslararası Ceza Reformu, **Standartları İşler Kılmak**, çev. Orhan Cengiz, BG Yayınları, s. 1.

¹⁴⁹ Sarıhan, Türk İnfaz Sisteminin Sorunları, s. 88.

internet olanaklarından yararlanma hakkı”, m. 68 “hükümlünün mektup, faks ve telgrafları alma ve gönderme hakkı”, m. 69 “hükümlüye dışarıdan gönderilen hediye kabul etme hakkı”, m. 70 “din ve vicdan özgürlüğü”, m. 71 “hükümlünün muayene ve tedavi istekleri”, m. 72 “hükümlünün beslenmesi” şeklinde belirlenmiştir.¹⁵⁰ Bunların yanında aynı zamanda m. 75 “eğitim programları”, m. 76 “öğretimden yararlanma”, m. 83 “hükümlüyü ziyaret”, m. 87 “beden eğitimi”, m. 94 “mazeret izni”, m. 95 “özel izin”, m. 96. “iş arama izni” gibi düzenlemeler de mevcuttur.¹⁵¹ Hükümlülerin, ceza infaz kurumlarında kendilerine uygulanan infaza katılma ve disiplin kurallarına riayet etme gibi yükümlülükleri bulunmaktadır.¹⁵² CGTİHK hükümlülerin yükümlülüklerini de düzenlemiştir. Bu yükümlülükler m. 26 “cezayı çekme, güvenlik ve iyileştirme programına uyma”, m. 27 “sağlığın korunması kurallarına uyma”, m. 28 “bina ve eşyanın korunması”, m. 29 “hükümlülerin çalıştırılması”, m. 30 “kurum dışında çalıştırma”, m. 31 “kurum hizmetinde çalıştırma” şeklinde belirtilmiştir.¹⁵³

G. Ceza Adaleti

Ceza adaleti, suçların engellenerek karşılığının verilmesi ve suçluların iyileştirilmesini ifade eden bir kavramdır. Ceza adaleti açısından cezaların insancıl olması önemlidir. Ceza adaleti kişilerin paylarını dağıtır ve kötülüğün iyilikle karşılanmasına engel olur. Haklar dengesi suçlarla bozulur, cezalarla ise onarılır. Suçların oluşturduğu haksızlık karşılığında verilen cezalar dolaylı olarak adaleti gerçekleştirmeye çalışmaktadır.¹⁵⁴ Ceza adaleti ülkelerin siyasi rejimlerinin insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğüne bakışlarını gösterir.¹⁵⁵ Etkin bir şekilde infaz hizmetlerinin yerine getirilebilmesi öncelikle “ceza adaleti politikasının”

¹⁵⁰13.12.2004 tarih ve 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun’un “Ceza İnfaz Kurumunda Hükümlünün Hakları, Güvenceleri ve Kısıtlamalar” Başlıklı Üçüncü Kısımının ilgili maddeleri.

¹⁵¹5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun’un belirtilen maddeleri.

¹⁵² Demirbaş, İnfaz Hukuku, s. 169.

¹⁵³5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun’un “Hükümlünün Yükümlülükleri” başlıklı Altıncı Bölümün belirtilen maddeleri.

¹⁵⁴Ali Koyuncu, “Ceza Adaleti Usul Hukuku İlişkisi ve Vicdani Kanaat”, **Ankara Barosu Dergisi**, Sayı:4, 2011, s. 356.

¹⁵⁵Osman Doğru, “Sanık Öğüten Çarklar”: İnsan Hakları Açısından Türkiye’de Ceza Adalet Sistemi, **Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı Yayını**, İstanbul, 2011, s. 107.

ortaya konmasını gerektirir.¹⁵⁶ Ceza adaleti politikası suçla mücadelede ortaya konan politikalar ışığında gerçekleştirilmeye çalışılan bir takım hareketin varlığına gönderme yapar.¹⁵⁷ Suç oluşturan yasa ihlallerini çözmek, topladığı delil, iz, eser ve emareleri ilgili makamlarına iletmek, kendilerine verilen bilgi doğrultusunda sanıkların yargı makamlarına sevk edilmesini sağlamak, kendine verilen işleri hukuk kurallarına uygun olarak çözümlmek, hukuka uygunluk açısından incelediği verilmiş olan hükümlerin nihai çözümünü saptamak, hükmü kesinleştirip bununla ilgili yaptırımları uygulamak, infaz aşamasında görevli birimlerden oluşan, müdafaayı tüm aşamalarda mümkün kılan resmi örgütlerden oluşan sisteme ise ceza adalet sistemi denir.¹⁵⁸ Ceza adaleti 18. yüzyıldan itibaren gelişmiş ve bu süreçte suçların cezalandırılması ve kontrolünde devletin rolü gittikçe artmıştır. 19. yüzyıl ceza adaleti konusunda yaklaşımlar Batıdaki kültürel gelişmelere paralel olarak değişmiş, suç kontrolünde ilerici reformlar yapılmıştır. Bu süreçteki dönüşümler Aydınlanma dönemindeki gelişmelerden etkilenmiştir.¹⁵⁹ İtalya’da 1764 yılında Cesare Beccaria’nın yayınladığı “*Suç ve Ceza Üzerine Bir Deneme*” isimli eser çağdaş ceza adalet sistemlerinin esaslarının oluşumunda ve bu yöndeki politikaların oluşturulmasında önemli bir yere sahiptir.¹⁶⁰ Günümüz çağdaş ceza adalet sistemini ele alırsak da sahip olması gereken bazı özelliklerin varlığı görülür. Bunlar; suçları ortaya koyan kuralların tereddüte imkân vermeyecek şekilde açık ve belirgin olarak ortaya konması, ceza yaptırımını uygulanacak düzeyde olmayan eylemlerin suç olarak belirlenmemesi, soruşturma aşamasında delillerin hukuka uygun olarak toplanması, yargılamanın maddi gerçeğe ulaşabilecek temelde, adil yargılanma, eksiksiz savunma ve insan hakları gözetilerek yapılması, tutukluluk kurumunun koşulları ve sürelerinin açıkça belirlenmesi ve belirlenen ilkelere uygulamada riayet edilmesi, uluslararası boyutta kabul gören ve failin iyileştirilmesini hedefleyen çağdaş infaz

¹⁵⁶Sağlam, İnfaz Hizmetleri Kavramı, ss. 141-142.

¹⁵⁷Rahşan Balamir Bektaş, “Türkiye’de Suç Politikalarının Epistemolojik-Hukuki Temeli Üzerine Bir Araştırma”, **6. Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildiri Kitabı**, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın, Ekim 2009, s. 701.

¹⁵⁸Sulhi Dönmezer ve Feridun Yenisey, **Ceza Adalet Sisteminin Etkinliği**, Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000, ss. 10-11.

¹⁵⁹Bektaş, s. 701.

¹⁶⁰Osman Dolu, Hasan Büker, Şener Uludağ, “Türk Ceza Adalet Sisteminin Caydırıcılık Kapasitesine İlişkin Eleştirel Bir Değerlendirme”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:61, Sayı:1, 2012, s. 75.

ilkeleri çerçevesinde cezaların infazının gerçekleştirilmesi gibi özelliklerdir.¹⁶¹ Farklı ülkelerde uygulanan ve fonksiyonlarını yerine getirerek rasyonel şekilde çalışan ceza adalet sistemlerinin genel ve ortak hedefi; adaleti yerine getirmek, toplumsal istikrarı sağlamak ve bu çabalarda kişilerin haklarını da gözetmektir.¹⁶²

Ceza adalet sistemi;¹⁶³

- Soruşturma (Kolluk ve C. Savcısı)
- Kovuşturma (yargılama ve hüküm)
- Hükmedilen cezanın yerine getirilmesi (infaz)
- Tahliye sonrası denetimli serbestlik vb. aşamalardan oluşur. Bunların yanında çerçevesi siyasal iktidarlar tarafından belirlenen ve suçla mücadelede önem arz eden sosyal stratejiler bu sistemin bir unsurunu oluşturur.¹⁶⁴

Örgütlenme şekli açısından ceza adalet sistemleri tüm ülkelerde neredeyse aynıdır. Farklılık örgütsel birimlerin yetkilerinde görülür.¹⁶⁵ Ülkemizde Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), hükümet, yargı, infaz, kolluk ve diğer ilgili birimleri kapsamına alan, sosyal ve mali yönleriyle ölçülebilen, sosyo-ekonomik politikalar ile güçlendirilen, aktörlerin birbirlerini aynı hedef doğrultusunda moral ve lojistik açılardan desteklediği politikalar ceza adalet sisteminin ihtiyaç duyduğu politikalarlardır. Bu süreçte ilgili kurumların birbirleriyle uyum içinde çalışacakları fiziki ve yasal koşullar temin edilerek, suçlarla mücadelenin hedefleri ve maliyetleri ortaya konmalıdır. Belirlenen hedeflere ne ölçüde ulaşıldığı kamuoyuna bildirilmelidir.¹⁶⁶ Ceza adalet sisteminin etkinliği, *meşruluk*, *faydalılık*, ve *etkinlik ölçütlerini* içeren rasyonelliği ve bu ölçütlere uygun işleyişi, yüksek kaliteli bir adaletin gerçekleştirilmesine işaret eder. Yüksek kaliteli bir adalet sisteminde, suçluların yaptırım ile karşılanmasını, bu yaptırımın kesinlikle eşitliğe uygun, kesin, kararlı ve dürüst yargılama esaslarına göre çalışması söz konusudur. Dürüst yargılama öncelikle adaletin makul süre içerisinde sonuçlanmasını gerektirir. Bu sistemin etkinliğini sağlayan önemli bir unsurdur. Diğer bir unsur ise caydırıcı

¹⁶¹Erdener Yurtcan, “Ceza Adalet Sistemi Ayağa Kalk!”, 19.11.2012, <http://www.adaletbiz.com/gundem/prof-dr-erdener-yurtcan-ceza-adalet-sistemi-ayaga-kalk-h6708.html>, (28.11.2013).

¹⁶²Dönmezer ve Yenisey, s. 10.

¹⁶³Zekeriya Sevimli, “Türk Ceza Adalet Sistemi ve Yargı”, **Ankara Barosu Dergisi**, Sayı:3, 2007, s. 80.

¹⁶⁴Sevimli, Türk Ceza Adalet Sistemi ve Yargı, s. 80.

¹⁶⁵Dönmezer ve Yenisey, s. 12.

¹⁶⁶Sevimli, Türk Ceza Adalet Sistemi ve Yargı, ss. 92-93.

olmasıdır. Ceza adalet sistemleri bir yandan caydırıcı etki yaparken diğer yandan kişi hak ve özgürlüklerine saygıyı temin etmelidir. Bu ise ancak dürüst yargılama ilkesine uyulmasıyla sağlanabilir.¹⁶⁷

Ceza adaleti sosyal düzeni bozan ve suç adı verilen bir eylemin oluşup oluşmadığını inceleyen bir faaliyettir. Maddi gerçeği bulmak ceza adaletinin amacıdır. Ceza adaletinin işleyişine yön veren kurallar, modern dünyanın ortak değerleriyle uyumlu olmalıdır.¹⁶⁸ Suçlar ve bunların ortaya çıkardığı sorunlarla ilgilenen karar mercileri ve araştırmacılar, diğer ülkelerin ceza adalet politikalarını analiz ederek karşılaştırmalı bir yaklaşımla sorunları ele almalıdır.¹⁶⁹

Uzun tutukluluk süreleri Türkiye'nin başlıca ceza adaleti sorunudur.¹⁷⁰ Ülkemizde son dönemlerde gerek suçlu gerekse de mağdur cepheleri ceza adaletinin işleyişiyle alakalı sorunlar nedeniyle durumdan şikâyetçidirler. Öyle ki, suçlanan bireyler adil yargılamanın yapılamaması, soruşturma ve kovuşturma aşamalarında birtakım haksızlıklara uğradıkları noktasında şikâyetlerini belirtirken, mağdurlar ise etkili şekilde işlemeyen ceza adaletinin suçluyu cezасız bırakıp adaleti gerçekleştiremediği yönünde şikâyetçidirler. Bir siyasi tercih olan ceza adaletinin koruma çerçevesi içine tüm suçlu ve mağdurların dâhil edilip edilmemesi konusu, belli bir sosyal ve ekonomik maliyeti gerektirir. Ceza adalet mekanizmasının işleyişinin etkisizleştirilmesi veya bireyler açısından daraltılan bu çerçeve maliyetleri düşürebilse de insan haklarına aykırı durumların ortaya çıkmasına neden olur.¹⁷¹ Geç işleyen ceza adalet mekanizması ise sistemin etkinlik ve kalitesi yönünden olumsuzluk oluşturur. Ceza adalet sisteminin kalite ve etkinliğini sağlamak amacıyla 1990'lı yıllarda onarıcı adalet yaklaşımı ivme kazanmıştır.¹⁷² Ceza adaleti anlayışı 1970'lerde sistemin sorunlarının çözümünde suç taraflarının katkısı olmaması nedeniyle eleştirilmiş, eş zamanlı olarak bu dönemde mağdur hakları konusunda dünya çapında hareketlenmeler mağduru merkeze alan bir adalet sistemi isteklerini dillendirmişlerdir. 1980'lere gelindiğinde ceza adalet sistemlerinin artan

¹⁶⁷Dönmezer ve Yenisey, ss. 12-13.

¹⁶⁸Vahit Bıçak, "Ceza Adaleti Yönetiminde Kalite ve Etkinlik", http://www.kriminoloji.com/Ceza_Adaletinde_Kalite_Yonetimi.Bicak.htm, (03.10.2013).

¹⁶⁹Serdar Kenan Gül, "Karşılaştırmalı Ceza Adaleti Çalışmalarının Suçla Mücadeledeki Rolü ve Önemi", *Türk İdare Dergisi*, Sayı:466, 2010, s. 172.

¹⁷⁰Doğru, s. 51.

¹⁷¹Doğru, ss. 9-10.

¹⁷²Bıçak, Ceza Adaleti Yönetiminde Kalite, (03.10.2013).

cezalandırıcılığı sorunlara çözüm getirmemiştir. Bu gelişmelerle birlikte suça verilecek tepkinin nasıl olması gerektiği konusunda tartışmalar, katılımcı, yatay, çözüm odaklı, meşruiyetinin kaynağı toplum olan onarıcı adalet anlayışını geliştirmeye başladı.¹⁷³ Onarıcı adalet anlayışını temel alan uygulamalar, ceza adaletinin geleneksel anlayışının noksanlıklarını ve neden olduğu tıkanıklıkları gidererek iş yükünün hafiflemesini sağlayacaktır.¹⁷⁴ Onarıcı adalet anlayışı suç teşkil eden eylemin bir hukuk ihlali olmasının yanında mağdura ve topluma zararlı davranış olduğu ilkesini temel alır. Suç nedeniyle oluşan zararları giderme aşamasında fail ve zarar gören taraflar sürece dâhil edilmeli, taraflara gereken destek ve yardım verilmelidir. Onarıcı adalet suçun mağdurlarına verdiği zararı gidermeye odaklanan ve tarafların katılımını öngören problem çözme yaklaşımıdır.¹⁷⁵ Bir ülkedeki başarılı onarıcı adalet programı uygulaması, devletin, sivil toplum örgütlerinin, toplumun, fail ve mağdurun işbirliğinin gerçekleştirildiği, yenilikçi ve stratejik yaklaşımları gerektirir.¹⁷⁶

Günümüzde son dönemlerde suçların toplumda oluşturduğu korku vb. olumsuzluklar, ceza adalet sisteminde etkin cezaların uygulanması çabalarını arttırmıştır. Bazı kesimler ceza uygulamasının hızlı, kesin, şiddetli olarak yapılmasıyla suçların oluşmadan caydırılmasını istemektedirler. Bu istekler yönünde cezaevleri sayısını arttırmak, büyütülecek ceza adalet sistemi, ağırlaştırılacak cezalar şeklindeki politikalar istenilen sonucu doğurmayacaktır.¹⁷⁷ Cezaların hızlı, şiddetli ve kesin olması ilkeleri, sistemin caydırıcılığı sağlaması ve suçun önlenmesi çabalarında ceza adalet sistemimizde aynı anda olması gereken ilkelerdir. Ülkemizde ceza adalet sisteminde en çok başvurulun hürriyetin kısıtlanması cezası gözden geçirilerek seçenek yaptırımlara yer verilmelidir. Ceza adalet sistemimizin cezalandırmadan ibaret bir sistem olmaması için cezalar sosyal programlarla desteklenmelidir.¹⁷⁸

¹⁷³Galma Jahic, “Onarıcı Adalet”, **Onarıcı Adalet Programları El Kitabı**, çev. Lingua İletişim ve Eğitim Turizm Tic. Ltd., UNODC, 2013.

¹⁷⁴Şener Uludağ, “Onarıcı ve Cezalandırıcı Adalet: Paradigma Değişikliğini Tetikleyen Şartlar”, **Polis Bilimleri Dergisi**, Cilt:13, Sayı:4, 2011, s. 130.

¹⁷⁵**Onarıcı Adalet Programları El Kitabı**, çev. Lingua İletişim ve Eğitim Turizm Tic. Ltd., UNODC, 2013, s. 6.

¹⁷⁶Onarıcı Adalet Programları El Kitabı, s. 39.

¹⁷⁷Osman Dolu, Hasan Büker, “Caydırıcılığın Sınırları: Caydırıcılık Eksenli Suç Önleme ve Mücadele Politikalarına Eleştirel Bir Yaklaşım”, **Polis Bilimleri Dergisi**, Cilt:11, Sayı:3, 2009, s. 17.

¹⁷⁸Dolu, Büker, Uludağ, s. 101.

H. Suç ve Ceza Politikası

1. Suç Politikası

Suç politikası üzerine yapılan tanımlar yazarlara, ülkelere ve zamanlara göre değişiklik göstermiştir. Feuerbach tarafından kullanılan “*suç siyaseti*” terimi, 19. ve 20. yüzyılda kavramı ele alan yazarlarca geliştirilmiştir. Suç politikası ilkeleri günümüz çağdaş ve demokratik ülkelerde benzerlik göstermektedir.¹⁷⁹ Suç politikasının dar ve geniş olmak üzere iki anlamı vardır. Dar anlamda suç politikası, suçlarla mücadelenin ceza hukuku çabalarıyla gerçekleştirilmeye çalışılması anlamına gelirken, geniş anlamda suç politikası suçlarla mücadelede diğer engelleyici önlemleri de kapsamına alır. Suç politikası kavramı; devletin, kişilerin her biri ve toplumu korumak ve suçlarla mücadele ederek suçluluğu önlemek amacıyla aldığı önlemlerin tümüne işaret eder. Suç politikası, toplumun korunması ve suçluluğun önlenmesine yönelik tüm alanları kapsar. Bu açıdan suç politikasının çerçevesi oldukça geniş bir alanı kapsamına dâhil etmektedir.¹⁸⁰ Ceza hukukçusu açısından suç politikası, ceza kanununda belirlenmiş ilkelerin etkin bir şekilde işlemlerini gerçekleştirecek esasların ortaya konmasıdır. Kriminolog açısından suç politikası ise suçlara yaptırım uygulayan ve suçla mücadele eden mekanizmayla bu yapı içinde yer alan örgütlerin etkili olarak çalışmasını sağlayacak esaslara işaret eden bir kavramdır.¹⁸¹

Belirlenen hedefleri gerçekleştirebilmek amacıyla suç politikasının sahip olması gereken bazı temel ilkeleri vardır. Bu ilkeler; devletin kişilere hukuk aracıyla sağladığı güvenceye işaret eden ve suç ve cezalarda kanunilik prensibiyle, ceza ve güvenlik tedbirlerinin sadece yasayla düzenlenerek, yasada belirtilmeyen suçlardan dolayı kişilerin sorumluluğunun olmamasını belirten “*hukuk devleti ilkesi*”, kişilerin yaptıkları fiilden sorumlu tutulmalarına neden olan kusurlu davranışı ve kusuru olmadığında sorumluluğunun da olmadığını belirten “*kusur ilkesi*”, suçlu kişinin tabi tutulacağı yaptırımların, kişinin sosyalleştirerek yeniden topluma kazandırmayı amaçlayan ve insan haysiyetine uygun cezaların uygulanmasını öngören “*hümanizm*

¹⁷⁹Dönmezer ve Erman, Cilt: 1, ss. 108-109.

¹⁸⁰Demirbaş, Kriminoloji, ss. 47-48.

¹⁸¹Dönmezer, Kriminoloji, s. 19.

ilkesi”dir.¹⁸² Ülkelerin suçlara karşı belirledikleri yaptırımları gösteren ceza kanunları, değişip gelişen sosyal şartlara uyum gösterebilecek özelliğe sahip, esnek yapıda bir suç ve ceza politikasına dayanmalıdır. Suç politikasının temel konusunu ceza adalet sistemi ve diğer araçlar kullanılarak suçların önüne geçme çabaları oluşturur.¹⁸³ Suç politikası biliminin gelişimine baktığımızda; Aydınlanma döneminde Avrupa’da ortaya çıkan suç politikası bilimi, 19. yüzyılda büyük ölçüde gelişmiştir. Lombroso’nun 1870’li yıllardaki “*Doğuştan Suçlu*” isimli eserinin bu alandaki etkisi fazladır. Bu dönemde suçların sebepleri bilimsel metotlarla ele alınmış ve suçlarla mücadele planlı şekilde yapılmaya başlanmıştır. Ceza hukuku rasyonel temellere oturtulmuş, cezanın kefaret olma özelliği önemini yitirmiş, suçların ve cezaların ancak kanunlarla belirlenebileceği ve suçlarla cezaların orantılı olması gerektiği düşünceleri önem kazanmıştır.¹⁸⁴

Mevcut suç çeşitlerinin belirlenerek bu suçların ne sıklıkla işlendiğinin tespiti ve buna benzer konular suç politikaları geliştirilirken ayrıntılı olarak incelenmesi gereken konulardır. Bu açıdan ele alındığında Türkiye’de mücadele nerdeyse her suç türüyle yapılmaktadır. Organize suçlar, uyuşturucu, silah ve insan kaçakçılığı, terör gibi suçları önlemede kurumlar ortaklaşa hareket etmekte, çözüm arayışlarında gerektiğinde uluslararası kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapılmaktadır.¹⁸⁵

Suç politikalarının hepsinin ortak hedefi; suçun topluma maliyeti ve suçla mücadelenin masraflarını en aza çekmektir. Birbiriyle uyumlu faaliyet araçları vasıtasıyla suç politikasıyla belirlenen hedeflere ulaşılabilir. Hareketin anlamını yitirdiği durumlarda gerektiğinde dekriminalizasyona gidilmelidir. 1960’lardan itibaren öne çıkan suç politikaları, cezai müdahalenin suçluların iyileştirilmesi ve caydırıcılıkta etkili olmadığı, ceza sistemine başvurmanın demokratik anlayışa aykırı olduğu, bu tür müdahalenin kişi üzerindeki damgalayıcı özelliği, güçsüzü güçlünün standartlarına uymaya zorladığı, suçun temelindeki psikolojik problemleri göz önünde bulundurmadığı eleştirileriyle ceza adalet sistemine alternatif olarak sosyal stratejileri kullanmayı öngörmüştür. Bu görüşe göre Ceza Hukukuna en son çare

¹⁸² Mehmet Emin Artuk, “Ceza Kanununun Suç Siyaseti Bilimi Açısından Değerlendirilmesi”, **Ceza Hukuku Dergisi**, Sayı:2, 2006, ss. 11-13.

¹⁸³ Sulhi Dönmezer, “Suç Siyaseti”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt:52, Sayı:1-4, 1986-1987, ss. 6-7.

¹⁸⁴ Artuk, Ceza Kanununun Suç Siyaseti Bilimi Açısından Değerlendirilmesi, s. 9.

¹⁸⁵ Bektaş, s. 712.

olarak başvurulmalıdır. Ceza adalet sistemi ve Ceza hukukunun suçlar konusunda etkileri sınırlıdır. Ceza adalet sistemi ve ceza hukukuna ikincil nitelik kazandırılarak sosyal stratejilerin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Suçlunun iyileştirilmesi ve suçların önlenmesini amaçlayan ve bu amaçları gerçekleştirme sürecinde cezayı ikinci plana atan bu anlayış 1990’lardan itibaren önemini kaybetmeye başlamıştır.¹⁸⁶

Bireysel veya genel tedbirlerden oluşan ve suçları ortadan kaldırmak, azaltmak ya da suçların tekrarını engellemeyi amaçlayan tedbirlere ise “*suç politikası tedbirleri*” denir. Cezaları azaltmak ya da arttırmak suç politikası tedbirlerinden bazılarıdır. Bireysel suç politikası tedbirleri arasında; hafta sonu infaz, geceleri infaz, belli yerlere giriş-çıkış ve gitme yasağı, oturduğu yerde infaz gibi infaz türleri sayılabilir. Genel tedbirlere örnek olarak yoksul bölgelere götürülen alt-yapı hizmetleri ve parklar-bahçeler ile işsizlik sorunuyla mücadele etme verilebilir.¹⁸⁷ Suç politikaları oluşturulurken göz önünde bulundurulması gereken unsurlardan bazıları suç ve bununla mücadeleye resmi devlet kurumlarınca verilen yanıt ve suç taraflarıyla toplumun tepkisidir. Suç taraflarının sayısındaki değişimler, resmi kurumların politika değişiklikleri ve değişik suç türlerine karşı halkın tepkisindeki farklılaşmalar, aynı zamanda tüm bunların birbirinden bağımsız şekilde değişebildiği, suç politikalarının uygulanması aşamasından dikkate alınması gerekenlerdir. Kurumlar arası işbirliğiyle birlikte halkla ve sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği içinde çalışılması suçla mücadele ve suç politikalarının geliştirilmesinde önem arz eden noktalardır.¹⁸⁸

Sadece cezalandırmaya yönelerek caydırıcılığı amaçlayan suç politikaları yerine suçlarla mücadelede toplumun iyileştirmesine yönelik, insanı merkeze alan, toplumsal yönü güçlü politikalar benimsenmelidir. Caydırıcılık temelli politikaların aksine bu türden bir suç politikası ancak uzun vadede olumlu etkiler meydana getirecektir. Suçların önlenmesinde toplum kendini sivil toplum ve kişiler aracılığıyla denetlemeli; devletler ise toplumun iyileştirilmesi çabalarına tüm kurumlarıyla katılarak, suç politikasında ceza adaletinin yanında işsizlik, gelir

¹⁸⁶ Dönmezer, Yenisey, ss. 52-55.

¹⁸⁷ Soyaslan, Kriminoloji, s. 8.

¹⁸⁸ Bektaş, s. 714.

dengeşizliği, eğitim eksikliği gibi suça götüren nedenleri yok edecek suç politikaları geliştirmelidir.¹⁸⁹

Bakanlar Komitesince 23 Haziran 1983 tarihinde onaylanan Nd. R. (83) 7 sayılı “Avrupa Konseyi Komitesinin ye Devletlere Halkın Suç Politikasına Katılması Hakkında Tavsiye Kararı”nda; suçların nlenmesine yönelen suç politikasının ancak; hâkim, polis ve cezaevi çalışanları gibi çevrelerin bu politikalara uyması ve uygulamada halkın etkin katılımı ile başarıya ulaşacağı belirtilmiştir. Sosyal nleme araçlarına da yer verilen kararda; suçların önlenmesinde istihdam olanaklarının arttırılması, kentleşmenin suça zemin hazırlayan özelliklerinin ortadan kaldırılması, şehirlerde yaşam kalitesini arttırmak, halkın bilinçlendirilmesi, eğitimcilerin ve ailelerin ocuk suçluluğunun engellenmesi konusunda bilinçlendirilmesi gibi tavsiyelerde bulunulmuş; caydırıcılığı sağlamak adına suçlar ve karşılığında verilen cezalar konusunda basın yayın organlarının halkın bilgilendirilmesinde rolüne işaret edilmiş, suçluların yeniden topluma kazandırılmasında halkın, cezaevi personelinin ve işverenlerin sorumlulukları belirtilmiş, hapis cezalarına alternatiflerin tanındığı ve suç mağdurların gözetildiği bir suç politikası tavsiye edilmiştir.¹⁹⁰ Hızlı gelişen sosyal ve teknik değişmelerin günümüzde suç politikası açısından önem oluşturduğu konular, bu değişme ve gelişmelere paralel olarak ceza kanunlarının etkinliğinin arttırılması ve modernleşmesinin sağlanmasıdır. Aynı zamanda kamuoyundaki adalet istemleriyle uzlaşı halinde olan bir güvenlik anlayışı da önemlidir.¹⁹¹ Suç politikası suçlarla mücadelede rasyonel örgütlenme konusundaki en uygun koşulların oluşturulması çabalarında gözlem sonucu ulaşığı bilgileri baz alır.¹⁹²

2. Ceza Politikası

Ceza politikası, kapsamı kendinden daha geniş nitelikteki suç politikasının bir parçasıdır. Ceza politikası, bir yaptırım türü olan cezaların amacını ve bu cezaların

¹⁸⁹Dolu, Büker, ss. 17-18.

¹⁹⁰Esra Demir, “Avrupa Konseyi Komitesinin ye Devletlere Halkın Suç Politikasına Katılması Hakkında Tavsiye Kararı (Nd. R. (83) 7)”, **Suç Politikası**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2006, ss. 461-464.

¹⁹¹Dnmezer, Kriminoloji, s. 20.

¹⁹²Dnmezer, Kriminoloji, ss. 19-20.

uygulanmasıyla hedeflenen toplumsal değerleri ortaya koyar. Bu nedenledir ki ülkeler bir ceza politikasına gereksinim duyarlar.¹⁹³ Bazı yazarlar suç politikası yerine ceza politikası kavramını kullanmayı tercih etmektedir. Ceza politikası ise; belirlenen amaçlara uygun olarak ceza hukukunda yapılacak düzenlemeleri konu alan bir bilim olarak tanımlanır.¹⁹⁴

Günümüzde diğer modern ülkelerdeki gibi ülkemizde de hapsedme ceza politikasının esasını teşkil eder. Oysaki kişinin yaşadığı toplumdan koparılıp cezaevine konması tek başına bir cezadır.¹⁹⁵ Ceza politikasının cezalandırmaya odaklanan klasik amacına hizmet edecek şekilde suç kontrolünde kullanılan hapis cezası, pahalı bir politikadır. Ceza politikasının klasik amaçları bir yana bırakılarak, yeni amaçlar; *“suç ve suç kontrolü bedeli ile zararlı etkilerinin olabildiğince azaltılması”* ile *“bu bedellerin sosyal adalet gereği suçlu, toplum ve mağdur arasında adil bir biçimde dağıtılması”* olarak belirlenmelidir.¹⁹⁶ Türkiye’de suç-ceza politikası uygulamalarına baktığımızda odaklanmanın ceza adalet sistemi üzerine olduğu, ancak suçluluğun önlenmesi kadar koşullu salıverilenin korunmasının da öneminin anlaşılmadığı görülür. Harcamaların olumlu getirisi ceza adaleti mekanizmasında çok düşük seviyelerdedir. Davalarının makul sürede sonuçlandırılmaması bir diğer sorundur. Ara ara genel af kanunları düzenlenerek dava yükü hafifletilmeye çalışılmaktadır. Ceza politikası oluşturulmasında tehlikeli suçlu ve psikopatların nasıl iyileştirileceği bir diğer sorundur. Bu konuda ortak bilinç geliştirmek önemlidir. Çağdaş ceza politikası anlayışı, suçlarla mücadeleyle birlikte suçluların insani koşullarda ıslah edilmesi çabalarını birlikte gerçekleştirmeye odaklanır.¹⁹⁷

Cezaların orantısız olması mevcut ceza politikasının özelliklerinden biridir. Yaptırımlar içinde özellikle hapis cezalarına oldukça başvurulmaktadır. Hapse alternatif cezaların yeterince kullanılmaması sorun teşkil etmektedir.¹⁹⁸ Ülkemizde tutuklu sayısı yıllardır yüksek oranlarda seyretmektedir. Oysa adli kontrol seçeneğine

¹⁹³Dönmezer, Şahsi Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların İnfazı, s. 12.

¹⁹⁴Artuk, Ceza Kanununun Suç Siyaseti Bilimi Açısından Değerlendirilmesi, s. 10.

¹⁹⁵Cezaevlerinde Son Gelişmeler: Koşuylardan Hücrelere 19 Aralık Cezaevleri Operasyonları, **İstanbul Barosu İnsan Hakları Merkezi Cezaevleri Çalışma Grubu Yayını**, İstanbul, 2001, s. 10.

¹⁹⁶Mustafa Tören Yücel, “Ceza Siyasetinde Seçenek Yaptırımların Rasyonelliği” **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı:80, 2009, s. 231.

¹⁹⁷Yücel, Yeni Türk Ceza Siyaseti, ss. 149-151.

¹⁹⁸Yücel, Yeni Türk Ceza Siyaseti, ss. 108-109.

mümkün olduğunca başvurulması ve tutuklamaya gerekmedikçe gidilmemesi çağdaş ceza adalet sisteminin önceliklerinden biridir. Suç işlenmesinin önüne geçilmesinin yanında, en son çare olarak ceza hukukuna başvurulması ülkemiz çağdaş ceza politikasında öncelikler olarak belirlemektedir.¹⁹⁹ Ülke içinde adalete güvenin yerleşmesi bakımından yargılamada gecikmelerin ortadan kalkarak, makul sürede yargılamanın sağlanması önem arz etmektedir. Ülkemizde yeni ceza politikası bazı suçlar açısından hapis cezalarını arttırmış, bu uygulama cezaevlerinin kalabalıklaşmasına neden olmuştur.²⁰⁰ *Depenalizasyon* mekanizmasının çalıştırılması da ülkemizde dava sayısını düşürmeye yarayacak önemli bir ceza politikası aracıdır.²⁰¹ *Depenalizasyon*, suçlar için öngörülen cezaların azaltılması, suç oluşturan eylemin idari veya medeni yaptırımlara bağlanması ya da hakem yetkisine dâhil edilmesidir.²⁰² Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin “*Ceza Adaletinin Yönetimi*” başlıklı R (95) 12 sayılı kararında, yargıda gecikmelere neden olan yüksek orandaki dava sayıları ve adalet sistemindeki bütçe kısıtlamaları gibi sorunların çözümünde ceza politikalarından; *ceza muhakemesinin basitleştirilmesi, arabuluculuk, depenalizasyon veya kovuşturmadan ayrılma, dekriminalizasyon* gibi politikalar öngörülmüştür.²⁰³ Çağdaş ceza hukukunda yer alan *dekriminalizasyon, bazı fiil ve hareketlerin suç olmaktan çıkarılması*dir. Suç olmaktan çıkarılan bu tür fiillerin artık onaylandığı anlamı çıkarılmamalıdır. Bu durum cezalandırmamanın toplumsal açıdan daha faydalı hale geldiğine işaret eder.²⁰⁴ Ülkemizde bir hükümlü veya tutuklunun yıllar itibariyle devlete olan maliyetinin artış göstermesi söz konusudur. Bu maliyetin artmasının nedeni cezaevi nüfusundaki artışlardır.²⁰⁵ Türk ceza adalet sisteminde yüksek oranlardaki beraat ve faili meçhul dava sayısı ceza politikalarındaki pragmatiklikten uzak özelliklerdir. Kanunlarla süreleri arttırılarak çare bulunmaya çalışılsa da zamanaşımı nedeniyle düşmeler ceza politikasındaki olumsuzluklardan bir diğeridir.²⁰⁶ Ülkemizde ceza politikalarında mevzuatta *adli*

¹⁹⁹ Yücel, Türk Ceza Siyaseti ve Kriminolojisi, ss. 352, 346.

²⁰⁰ Yücel, Yeni Türk Ceza Siyaseti, ss. 65, 89.

²⁰¹ Yücel, Yeni Türk Ceza Siyaseti, s. 59.

²⁰² Dönmezer ve Erman, Cilt: 1, s. 35.

²⁰³ Mustafa Özbek, “Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin “Ceza Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk” Konulu Tavsiye Kararı”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt :7, Sayı :1, 2005, ss. 129-130.

²⁰⁴ Dönmezer ve Erman, Cilt: 1, s. 35.

²⁰⁵ Gökem, s. 120.

²⁰⁶ Yücel, Türk Ceza Siyaseti ve Kriminolojisi, ss. 310, 358.

kontrol, etkin pişmanlık, uzlaşma kurumu, adli para cezası, evde infaz, denetimli serbestlik kontrolünde şartlı tahliye gibi çağdaş infaz usullerine de yer verilmiştir. Hapis cezasından önce alternatif usulleri uygulanarak suçlunun ıslah edilmesini sağlamak yasa yapıcının tercih ettiği uygulamalar olmaya başlamıştır.²⁰⁷

Ceza politikası ve infaz politikası kavramları birbirinden ayrı düşünülmemesi gereken kavramlardır. Ceza politikasıyla suç ve kabahat oluşturan eylemler ve bu eylemlerin karşılığı olan yaptırımlar belirlenmeli, cezalara uygulanacak olan erteleme, seçenek yaptırımlara çevirme ve denetimli serbestlik gibi kurumlar tespit edilmelidir. İnfaz politikasıyla insan haklarına saygı ilkesini göz önünde bulundurarak hükümlülerin yeniden suç işlemesinin önüne geçmek, mağdurların zararının giderilmesi ve genel olarak toplumun korunması amaçlarına yönelik ceza ve yaptırımların uygulanmasındaki yöntemler belirlenmelidir.²⁰⁸ Toplumun korunmasıyla suçluların sahip olduğu haklar arasında dengenin sağlanması ceza politikalarında önem arz eden konulardan biridir.²⁰⁹

Etkin bir suç ve ceza politikasının cezaevi güvenlik yönetimine dolaylı bir katkısı vardır. Cezaevlerinin aşırı kalabalıklaşması sorununun çözümlerinden biri etkin bir suç ve ceza politikasıdır. Böylece bir yandan yargılama süreci kısaltarak uzun tutukluluk süresinin önüne geçilebilir, diğer yandan cezaevi alternatifleri etkin olarak kullanılabilir. İşin kaynağına gidersek, etkin bir suç ve ceza politikasıyla caydırıcılık sağlanarak potansiyel suçların ve suç tekrarrünün önüne geçilebilir.

II. GÜVENLİK VE YÖNETİM KAVRAMLARI

A. Güvenlik

Güvenlik kelimesi Latince securitas/secures'den gelmekte olup *sine cura*'dan türetilmiştir. "Sine" olumsuzluk ekidir. "Cura" ise, "*kaygı, ilgi, özen, kaygılanmak, dikkat, endişe, acı ve keder, sebat, vasilik*" gibi anlamlara gelmektedir. Kısaca, *sine cura*, "*dert, tasa, kaygıdan azade olmak, sıkıntısız olmak*" anlamına gelmektedir.

²⁰⁷Bektaş, s. 712.

²⁰⁸Kenan İpek, "Önsöz", **Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı**, (Yazar Vehbi Kadri Kamer) 2.baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2007.

²⁰⁹Yasemin Işıktaç, "Ceza Adaleti Açısından Hapis Cezası ve Rehabilitasyon İlişkisi", **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt:71, Sayı:1, 2013, s. 627.

Securitas ise, “*kaygı ve tehlikeden uzak olmak*”tır.²¹⁰ Bir başka tanıma göre güvenlik, kişilerin mal, ırz ve namuslarının her türlü saldırı tehdit ve olası kazalara karşı korunmasıdır.²¹¹ Güvenlik anlayışı kurumdan kuruma, ülkeden ülkeye farklılıklar gösterip, değişik sistem ve yöntemlerle sunulmaktadır.²¹²

Güvenlik kavram olarak; devletlerin, ulusların iç-dış güvenliği ile birlikte toplumu meydana getiren kişilerin²¹³ kanunlarla güvence altına alınmış güvenliklerini kapsamına alır.²¹⁴ Güvenlik kavramı genel olarak; devlet şeklinde örgütlenen toplumun, belli bir düzen içinde, korkusuzca ve güvenli olarak yaşayabilmesidir.²¹⁵ Devlet hem kendi güvenliğini hem de kendini meydana getiren kişi ve kurumların güvenliğini temin etmek için çeşitli alt organizasyonlar kurmuştur. Ordu, polis, jandarma bu yapılardandır. Devlet ve kişilerin, kamusal ve kişisel güvenliklerini bu kuruluşlar sağlar.²¹⁶

Güvenlik kelimesi ile aslında iki anlam iç içe geçmiş olarak birlikte anlatılmak istenir. Bu kavramlardan birincisi güvenlik ikincisi de asayıştır. Güvenlikle anlatılmak istenen; devlet otoritesinin tartışmasız bir şekilde tesis edilmesi, devletin kurumlarının ve diğer ekonomik ve sosyal kurumların engelsiz bir şekilde çalışması ve kişilerin özgürlüklerinin hak ve sınırları içerisinde ve sorumlulukların yerine getirilmesi koşuluyla yaşam, mal ve namus güvenliklerinin sağlanmasıdır. Her durumda toplumda güvenliğin sağlanması ana amaçtır. Buna rağmen bu kurallara karşı çıkan, kendi haklarını aşan, sorumluluklarını yerine getirmeyen ve devletin, toplumun ve insanların güvenliklerine karşı çıkıcı eylemlerde bulunan kişilerin bu eylemlerinin önlenmesi ve önlenemeyen eylemlerden dolayı sanık ve suç delillerinin yargı organına teslim edilerek yasal çerçeve içerisinde cezalandırılmasının sağlanması ise *asayiş*i ifade eder. Kısaca, güvenlik suç işlenmesinin önlenmesi, asayiş ise işlenen suçların sanık ve delilleriyle

²¹⁰Mark Neocleous, **Toplumsal Düzenin İnşası/Polis Erkinin Eleştirel Teorisi**, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2006, s. 73.

²¹¹Ali Yılmaz, **Güvenlik Hizmetlerinin Etkinliği Açısından Özel Güvenlik Sistemi**, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 1994, s. 12.

²¹²Faruk Ünsal, **Özel Güvenlik Tedbirleri**, Roma Yayınevi, Ankara, 2005, s. 4.

²¹³Bkz. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programının 1994 yılına ait *İnsani Gelişim Raporunda* kişi güvenliğini tehdit eden güvenlik tiplerine yer verilmiştir.

²¹⁴Zekeriya Sevimli, **Ceza İnfaz Kurumlarında Güvenlik**, Adalet Bakanlığı Yayın İşleri Daire Başkanlığı Eğitim Serisi 9, Ankara, 2000, s. 13.

²¹⁵http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5a82bc9fe00517.33502942, (13.02.2018).

²¹⁶Sevimli, Ceza İnfaz Kurumlarında Güvenlik, s. 13.

yargı önüne çıkarılarak cezalandırılmasıdır.²¹⁷ Bunu güvenlik hizmeti sunan bir kurum temelinde düşünürsek; asayiş kurum içi disiplin ve düzeni karşılamaktadır.

Geleneksel anlayışta güvenlik kavramı; devlet ve askeri yönüyle ele alınmış olsa da Soğuk Savaş'ın sonlarında görülen güvenlik anlayışındaki değişimler, kavramın geniş boyutlu ele alınması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Böylece, güvenlik kavramı; toplumsal, ekonomik, çevresel yönler gibi farklı açılardan da incelenir hale gelmiştir.²¹⁸ Soğuk Savaş döneminin sonlarına kadar güvenliği tehdit eden unsurlar belliydi. Soğuk Savaş döneminden sonra gelişen küreselleşme süreci; güvenlik kavramının anlaşılabilir, süreklilik taşıyan bir tanımını ortaya koymayı ve kavramın herkesçe kabul gören sınır ve çerçevesini belirlemeyi zorlaştırmıştır.²¹⁹ Tarihsel gelişim süreci içinde yaşanan siyasi ve ekonomik gelişmeler; *birey güvenliği, sosyal güvenlik, ekonomik güvenlik, iş güvenliği* gibi farklı güvenlik kavramlarını ortaya çıkarmıştır.²²⁰ Halen güvenlik kavramı üzerine herkes tarafından kabul gören bir tanım yoktur. Konu hakkındaki tartışmalar sürmektedir. Kavram, sistemin yapısında meydana gelen değişimlerle aynı doğrultuda dönüşüm geçirmektedir.²²¹

Geleneksel güvenlik anlayışında ön plana çıkan askeri konuların yanında modern güvenlik anlayışının gerektirdiği; sosyal, ekonomik, siyasi ve çevresel güvenlik konularında da yer alan öncelik '*risk ve tehditler*'in belirlenmesidir. Risk ve tehditlerin tespiti, güvenliğin kime ve hangi düzeyde alınacağını bilmesini sağlayacaktır. Risk ve tehditlerin doğru şekilde tanımlanıp, ortaya konması ise yönetimin niteliğine bağlıdır.²²² Ülkelere, kişilere göre farklı tanımlanan risk ve tehdit kavramları, birbirinden ayrı kavramlardır. Risk, bir olasılığı ifade ederken,

²¹⁷Devlet Planlama Teşkilatı, **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Güvenlik Hizmetlerinde Etkinlik Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara, 2001, s. 5.

²¹⁸Ayşegül Uğuz, "Liberalizmde Güvenlik Kavramı ve Uluslararası Güvenliğe Getirilen Çözümler", **V. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi Bildiriler Kitabı-2**, Isparta, 12-15.05.2016, s. 85.

²¹⁹İbrahim Erdoğan, "Küreselleşme Olgusu Bağlamında Yeni Güvenlik Algısı", **Gazi Akademik Bakış Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 12, 2013, <http://www.gaziakademikbakis.com/index.php/gab/issue/view/13>, (13.02.2018), s. 288.

²²⁰Sevimli, Ceza İnfaz Kurumlarında Güvenlik, s. 13.

²²¹Kadir Sancak, "Güvenlik Kavramı Etrafındaki Tartışmalar ve Uluslararası Güvenliğin Dönüşümü", **Sosyal Bilimler Dergisi**, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sayı:6, 2013, s. 123.

²²²Ahmet Küçükşahin, "Güvenlik Bağlamında, Risk ve Tehdit Kavramları Arasındaki Farklar Nelerdir ve Nasıl Belirlenmelidir?", 2015, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/84565>, (13.02.2018), s. 7.

tehdit durumun ciddi hale gelmesi demektir.²²³ Bir olasılığı ifade eden risk, yönetilebilir; tehditler ise önlem almayı gerektirir. Bu iki kavramın ortak noktası ise devamlı izlenip kontrol altında tutulması gerekliliğidir. Bir konunun risk ya da tehdit olup olmadığına, yönetim kendi yetenekleri ölçüsünde karar verir. Güçlü yönetimlerde risk olarak ele alınan bir konu, zayıf yönetimlerde tehdit olarak ele alınabilir.²²⁴

B. Yönetim

Birden fazla anlamı olan yönetim kavramı; bazen *örgüt (teşkilat)*, bazen *yönetmelikler (idari faaliyetler)*, bazen de *yönetme (sevk, idare)* anlamlarında kullanılabilmektedir.²²⁵ Yönetim kavramı genel olarak; belli bir amaç için bir araya gelen topluluğun yönlendirilmesini ve çabalarının eyleme dönüşmesini sağlayan bir süreçtir. Biçimsel bir örgütün amaçlarına ulaşmadaki başarı ya da başarısızlığından yönetim sorumludur.²²⁶

Yönetim bazı temel işlevlere sahiptir. Bunlar: *planlama, örgütleme, yöneltme ve denetimdir.*²²⁷

- *Planlama:* Örgütün önceden belirlenen amaçlarına ulaşmak için kullanılacak araçların tespit edilmesidir. Kısa veya uzun vadeli olarak yapılan planlar ancak bir amaç doğrultusunda ortaya konabilir ve mevcut durumda amaçların ne ölçüde gerçekleştirilebileceğini belirlemeye yardımcı olur.
- *Örgütleme:* Planların başarılı olması iyi bir örgütlemeye bağlıdır. Örgütleme, yönetimin, planları hayata geçirebilmesi için ortaya koyduğu bir yapıdır. Amaçlar ve planlar doğrultusunda yönetimler, örgütlerine uygun yapılanmaya giderler.
- *Yöneltme:* Örgütün insan unsuruna işaret eden yöneltme; örgütün amaçları ve bu amaçlar doğrultusunda ortaya konan planlar çerçevesinde çalışanların güdülenmesi ve teşvik edilmesidir.

²²³Birsen Polat, “Türkiye’de Güvenlik, Güvenlik Yapılanması ve İstihbarat”, <http://akademikarastirma.org/turkiyede-guvenlik-guvenlik-yapilanmasi-ve-istihbarat/>, (13.02.2018).

²²⁴Küçükşahin, ss. 18-20.

²²⁵Şeref Gözübüyük, *Yönetim Hukuku*, 7. bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 1994, s. 1.

²²⁶Turgay Ergun ve Aykut Polatoğlu, *Kamu Yönetimine Giriş*, 3. Baskı, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, No: 222, Olgaç Matbaası, Ankara, 1988, s. 3.

²²⁷Ergun ve Polatoğlu, s. 3

- *Denetim*: Belirlenen amaçlara hangi ölçüde ulaşıldığını tespit etmek için, örgütün çalışmasıyla yönetimin belirlediği başarı ölçütlerinin karşılaştırılmasıdır. Denetimler sonucu gerekli düzeltmeler yapılabileceği gibi planlarda değişiklik de yapılabilir.²²⁸

Yönetim kavramı bu işlevleri dolayısıyla evrensel bir nitelik taşır.²²⁹ Birbiriyle karşılıklı ilişki içinde bulunan bu işlevler yönetimin vazgeçilmez unsurlarıdır. Her bir işlevin etkili olması diğerlerinin çalışmasına bağlıdır. İç ve dış kaynaklardan devamlı beslenen, alt sistem niteliğindeki bu işlevlerin etkinliği, örgüt başarısına katkıda bulunacaktır. Örgüt birbiriyle etkileşim halindeki bileşenlerden oluşuyorsa, yönetim bu bileşenlerin *yönlendirme (sevk)* sürecini oluşturmaktadır. Bu bağlamda yönetim bir süreçtir demek yanlış olmayacaktır.²³⁰

Özel işletmeler, kamu örgütleri, askeri örgütler farklı amaçlara sahip olsalar da kendi amaçlarına ulaşmadaki araçları benzerlik taşımaktadır. Hiyerarşi, birimlerin işlevsel ayrımı, uzmanlaşma, işbölümü bu benzerliklerdendir.²³¹ Etkin, akılcı, katılımcı ve etik bir yönetim, ancak etkin denetimle kurulabilir.²³² Yönetim, gerek kamu gerekse de özel sektörde geçerli olan bir kavramdır. Kamu sektöründeki yönetimi, özel sektördekinden ayırt etmek amacıyla '*kamu yönetimi*' terimi kullanılmaktadır. Kara Avrupasına benzer şekilde ülkemizde kamu yönetimi kavramı karşılığı olarak kısaca '*idare*' veya '*yönetim*' kelimeleri kullanılırken; Anglo-Amerikan ülkelerinde '*kamu yönetimi*' terimi kullanılmaktadır.²³³

²²⁸Ergun ve Polatoğlu, ss. 2-3.

²²⁹Gözübüyük, s. 1.

²³⁰Ö.Bozkurt, T.Ergun ve S.Sezen, **Kamu Yönetimi Sözlüğü**, TODAİE, Ankara, 1998, ss. 266-267.

²³¹Turgay Ergun, "Postmodernizm ve Kamu Yönetimi", **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt: 30, Sayı: 4, Aralık 1997, s. 4.

²³²Recai Akyel ve Hacı Ömer Köse, "Kamu Yönetiminde Etkinlik Arayışı: Etkin Kamu Yönetimi için Etkin Denetimin Gerekliği", **Türk İdare Dergisi**, Sayı: 466, Mart, 2010, s. 15.

²³³Gözübüyük, ss. 1-2.

III. CEZAEVLERİNİN İŞLEVLERİ VE CEZAEVLERİNE ALTERNATİFLER

A. Cezaevlerinin İşlevleri

Cezaevlerinin ve genel olarak cezalandırmanın işlevlerini belirtmek gerekirse; cezaevlerinin işlevlerinden biri suç teşkil eden davranışı *baskılamak* ve *durdurmaktır*.²³⁴ Suç oluşturan davranışın nedenleri birbirinden farklıdır. Suçların bir kısmı biyolojik nedenlerden meydana gelmesine rağmen bir kısmı sosyolojik, psikolojik ve sosyo-psikolojik nedenli olabilir. Suçların nedenleri açısından evrensel tek bir faktör belirlemek hatalı olacağı gibi genel bir neden olarak içinde bulunulan çevre belirlenebilir. Çünkü toplumsal faktörler suç nedenlerini oluşturmada yadsınamaz gerçektir.²³⁵ Belirli bir çevrede yetişen bir bitkiye benzeyen suçlu, içinde bulunduğu çevrede şekillenir. Suçludaki eğilimleri belirleyen ve genler aracılığıyla anne-babadan gelip hamilelikte biçimlenen dürtüler çevrenin etkisiyle ortaya çıkar, gelişir ya da gelişmez veya kişinin içinde baskılanır.²³⁶ Cezaevlerinin caydırıcı olmak ve suçlu davranış göstermeye eğilimli olan kişileri baskılayıp engellemek gibi işlevleri vardır. Bununla birlikte cezaevi tahliyesi sonrası yeniden suç işleme, cezaevinin caydırıcılık işlevini ve ıslah programlarının başarısının tartışılmasına neden olmaktadır.²³⁷

Cezaevlerinin diğer bir işlevi de *özel önlemedir*. Özel önlemede cezalandırılan suçlu bireyin caydırıcılık yoluyla yeniden suç işlemesinin önüne geçilir.²³⁸ Klasik Okul'a göre iki tür önleme vardır. Bunlar '*özel ya da bireysel önleme*', '*genel ya da toplumsal önleme*'dir. Özel ya da bireysel önleme, suç işleyen birey için söz konusu olmakta ve suçların tekrarlanmasını önlemeye odaklanmaktadır.²³⁹ Bentham özel önlemenin suç işlendikten sonra faile verilen ceza ve suç nedeniyle oluşan zararın giderilmesiyle ilgili olduğunu söyler. Suçun tekrerrür etmemesi için suçlunun suç işleme isteğinin yok edilmesi ya da suç işlemesi için

²³⁴ İçli, s. 544.

²³⁵ Sokullu-Akıncı, Kriminoloji, s. 205.

²³⁶ Soyaslan, Kriminoloji, s. 6.

²³⁷ Kızmaz, Cezaevinin ve Hapsetmenin Suçu Engellemedeki Etkisi, s. 45.

²³⁸ İçli, s. 544.

²³⁹ Sokullu-Akıncı, Kriminoloji, s. 120.

gerekli olan fiziki gücün alınması gerekir. O yüzden ki ceza, suçun tekrür etmesini engelleyecek ve suç işleyen bireyin suçtan aldığı hazzı yok edecek miktarda olmalıdır.²⁴⁰

Toplumda yer alan kişilerin içinde suç unsuru barındıran davranışa eğilim gösterme olasılıklarını azaltmak amacına yönelik olarak caydırıcılığı sağlamak üzere cezalandırmaya başvurmayı ifade eden *genel önleme* de cezaevlerinin işlevlerindendir.²⁴¹ Genel ya da toplumsal önleme; suçu önlemeyi, suçun cezasız kalmadığı mesajını topluma vermek vasıtasıyla sağlamaya çalışır.²⁴² Genel önleme Bentham’a göre suçlu davranışta bulunma isteğinin yok edilerek kişinin yasanın etkisiyle korkutulmasıdır. Bu nedenledir ki genel önlemede cezaların açığa çıkarılması önemlidir. Suçlu, suçunu tekrür ettiğinde alacağı cezayı bilmelidir. Ceza verilmezse suç işleme eğiliminde olanlar, suç işleme konusunda cesaretlendirilmiş olur. Bu nedenledir ki ceza toplumun güvenliğini temin eder.²⁴³ Yapılan araştırmalar cezaevlerinin genel caydırıcılık özelliğinin özel caydırıcılığa göre daha etkili olduğunu ortaya koymuştur. Başka bir anlatımla; cezaevlerinin suç işlememiş kişiler üzerinde caydırıcılığı daha fazladır.²⁴⁴

“*Reform*” ve “*rehabilitasyon*” cezaevleri işlevleri arasında yer alır. Cezaevlerinin bu işlevi, suç işlenmesine neden olan problemlerin çözümlenerek suç işleyen kişinin iyileştirilmesine odaklanır.²⁴⁵ Günümüzde suçlunun kişiliğine göre belirlenen infaz rejimi, yeniden sosyalleştirme uygulamaları ve uzmanların yönlendirdiği iyileştirme programlarını öngörmektedir.²⁴⁶ ‘*Rehabilitasyon*’ ‘*iyileştirme*’ veya ‘*tretman*’ kavramlarıyla da ifade edilen ve gelecekte mahkûmun suç teşkil eden davranışta bulunmadan sorumluluk sahibi bir kişi olarak yaşaması amacına yönelik olarak cezaevlerinde uygulanan sisteme *yeniden sosyalleştirme* denir.²⁴⁷ İyileştirme/rehabilitasyon İnfaz Tüzüğü’nün “*İyileştirmenin amacı ve iyileştirme programlarının belirlenmesi*” başlıklı maddesinde;

²⁴⁰ Fatma Karakaş Doğan, **Cezanın Amacı ve Hapis Cezası**, Legal Yayınları, İstanbul, 2010, s. 47.

²⁴¹ İçli, s. 544.

²⁴² Demirbaş, İnfaz Hukuku, s. 49.

²⁴³ Doğan, s. 45.

²⁴⁴ Kızmaz, Cezaevinin ve Hapsetmenin Suçu Engellemedeki Etkisi, s. 49.

²⁴⁵ İçli, s. 544.

²⁴⁶ Doğan, s. 230.

²⁴⁷ Demirbaş, İnfaz Hukuku, s. 211.

*İyileştirme; hükümlülerin, kuruma girişinden salıverilmesine kadar geçen süre içerisinde, bedensel ve zihinsel sağlıklarını sürdürmeleri veya bunlara yeniden kavuşmaları için gerekli önlemlerin alınması, suçluluk duygusundan arınması, kişisel ve toplumsal gelişiminin sağlanması amacıyla uygulanacak, eğitim-öğretim, sağlık, psiko-sosyal hizmetler ile meslek edindirme, bireyselleştirilme, toplum yaşamıyla uyumlaşmasını ve geliştirilmesini sağlayacak programların tümüdür. Bu programlar; hükümlüde, kanunlara saygılı olarak yaşama düşünce ve duygusunun yerleşmesi, ailesine ve topluma karşı sorumluluk duygusunun gelişmesi, toplum yaşamına uyması, geçimini sağlayabilmesi konularında uygulanacak rejim, önlem ve yöntemleri kapsar.*²⁴⁸ şeklinde belirtilmiştir.

Suçun oluşturduğu zararın büyüklüğü dolayısıyla bu zararın önlenerek toplumun korunması açısından önem arz eden rehabilitasyon programları, infaz sürecinde uygulanmakta ve suçluların yaş, psikolojik ve sosyolojik özellikleri ile suça eğilim gösterme nedenlerinin farklı olması nedeniyle çeşitlilik göstermektedir. Bu nedenle rehabilitasyon çalışmaları, ayrı dallardan pek çok kurumun katılımını gerektirmektedir.²⁴⁹ Bu doğrultuda İnfaz Kanunumuzun “İyileştirme programlarının belirlenmesi” başlıklı maddesinde;

Hükümlünün geçmişi, suçluluk nedenleri, suç sicili, fizik yeteneği ve ruhsal yapısı, kişisel doğası, arz edebileceği tehlike hâlleri, hapis cezasının süresi, salıverildikten sonraki beklentisi dikkate alınarak, toplumun hukuka uygun hareket eden ve üretken bir üyesi olarak yaşamını sürdürmesini sağlayacak ve bireysel ihtiyaçlarına uygun bir biçimde iyileştirme programları uygulanır. Bu programların hazırlanması ve uygulanması amacıyla ceza infaz kurumlarında eğitim ve psiko-sosyal hizmet servisleri oluşturulur (5275, m. 73/1). Şeklinde düzenlemeye gidilmiştir.

Ulusal mevzuatın yanı sıra uluslararası belgelerde de bulunan tretman konusunda devlet, tutuklu ve hükümlülere insan onuruna saygılı ve özgür hayata sağlıklı geçişe imkân veren ıslahı sağlamakla görevlidir.²⁵⁰ Nitekim İnfaz Kanununun “hapis cezalarının infazında gözetilecek ilkeler” başlıklı maddesinde, “Cezanın infazında hükümlünün iyileştirilmesi hususunda mümkün olan araç ve

²⁴⁸Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük, madde 101/1.

²⁴⁹Vehbi Kadri Kamer, “Ceza İnfaz Sisteminde Ruhsal Rahatsızlığı Bulunan Hükümlü ve Tutukluların Rehabilitasyonu”, **Sesleniş**, Sayı: 119, 2012, http://www.cte-seslenis.adalet.gov.tr/arsiv/2012/119_subat2012/index.htm, (19.01.2014).

²⁵⁰Taşkın, Cezaevi Gerçeği, ss. 214, 216.

olanaklar kullanılır. Hükümlünün kanun, tüzük ve yönetmeliklerle tanınmış haklarının dokunulmazlığını sağlamak üzere cezanın infazında ve iyileştirme çabalarında kanunilik ve hukuka uygunluk ilkeleri esas alınır.” denmektedir.(5275, m. 6/c). Mahkûmun yabancılaşmasını en alt düzeye indirerek, mahkûma yeni beceri ve tutumların kazandırılmış olması tretmanın başarısını gösterir. Tretmanın başarıya ulaşabilmesi için; kişisel sağlık önlemleri, tıbbi servisler, uygun fiziki tesisler, giyinme, besin, dini ve ahlaki yardım, eğitim, öğretim, çalışma, dış dünyayla iletişim, eğlence olanakları, spor ve egzersiz, fizik eğitimi, tahliye sonrası için hazırlık ve bunların idaresini sağlayacak idareci ve personel gibi araçlar gereklidir.²⁵¹ İş ve meslek edindirme faaliyetleri, eğitim-öğretim programları ve eski hükümlünün tahliye sonrası istihdam edilmesi, yeniden sosyalleştirme ve topluma yeniden kazandırma faaliyetlerinin en önemli araçlarıdır. Mahkûmların mesleki eğitim ve eski mahkûmların tahliye sonrasında istihdam edilmelerinde ülkemizin başarı seviyesi düşüktür. Uluslararası kurallar zorunluluk esasını önemse de ülkemizde mesleki eğitim ve mahkûmların işe alıştırılmalarında gönüllülük esası benimsenmiştir.²⁵² Hapsedilme süresinin bir ceza olarak görülmemesi; ancak yeniden topluma kazandırma amacının temel cezaevi politikası hedefi olarak ele alınmasıyla mümkündür. Bu süre, bir ceza olarak görülmeyip mahkûmun davranışlarının muhakemesini yaparak kendini düzeltmeye yöneleceği bir süreç olarak görülmelidir. Topluma yeniden kazandırma hedefinin temel koşulu mahkûmun ruhsal ve bedensel onurunu korumak ve dışarıyla ilişkilerini sürdürmesini sağlamaktır. Islah politikasına yön vermesi gereken üç unsur; suçun önlenmesi, cezaevi alternatiflerinin geliştirilmesi ve yeniden topluma kazandırmadır.²⁵³ Yeniden sosyalleştirme/iyileştirme çalışmalarındaki başarıyı engelleyen unsurlara bakılacak olursa; yetersiz infaz süresi, güvenlik sorunları, mahkûmun hazır olmaması, cezaevi alt kültürü ve baskı grupları, elverişsiz mimari yapı, yetersiz personel gibi unsurlar görülür. Cezaevlerinin aşırı dolu olması ve ekonomik sorunlar da programların başarısını etkilemektedir. Mahkûmlar şartla salıverilmeden faydalanmak amacıyla programlara görünüşte katılmaktadır.²⁵⁴

²⁵¹Bilgiç, s. 123.

²⁵²Murat Engin, “Suçu Önleyici Tedbirler Bağlamında Ceza İnfaz Kurumlarında Çalışma ve Eski Hükümlü İstihdamı”, *Çalışma İlişkileri Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 2, 2012, s. 34.

²⁵³Othmani, s. 111.

²⁵⁴Doğan, s. 232.

‘*Moral sınır*’ çizmek, cezalandırmanın ve dolayısıyla cezaevlerinin bir diğer işlevidir. Bu işlev, sosyal norm ihlali yapan suçluyu sembol olarak kullanarak başına gelenleri toplumun diğer fertlerine gösterir. Bir başka deyişle; toplum içinde ihlal edilmiş olan sosyal normun pekiştirilmesi amacıyla cezalandırmaya gidilmektedir. Bu yöntemle, iyi ve kötü olan arasında toplumda ‘*moral sınır*’ çizilir.²⁵⁵

Cezaevlerinin işlevlerinden biri de *misilleme* yapmaktır. Misilleme yapmak, suçun neden olduğu zarara denk gelecek bir zararla telafi edilmesidir.²⁵⁶ Cezaevlerinin geleneksel işlevi; misilleme yapmak ve caydırıcılığı sağlamak yollarıyla, toplumu korumak ve diğer yandan kişileri yasalara saygılı bireyler olmaları yönünde eğiterek topluma yeniden kazandırmaktır.²⁵⁷ Cezaevleri, suçluyu hapsederek toplumun öfkesinin yatışmasını sağlayan bir misilleme aracıdır. Mahkûmiyetle neticelenen olay üzerine odaklanan misillemeci anlayışın odaklandığı denklik vurgusu; suçlunun suç teşkil eden fiili dolayısıyla kazandığını topluma geri vermesini işaret eder.²⁵⁸

B. Cezaevlerine Alternatifler

Hürriyeti bağlayıcı olmayan ve çatışan taraflara müdahalede bulunan düzenleyici uygulamalardan oluşan hapisane alternatifleri, hapis cezası gerektiren anlaşmazlığı çözmeyi amaçlayan basit sözlü uyarı, doğal yollardan veya parasal olarak telafi etme gibi yaptırımları içerir. Burada kişiler zarar verdikleri malları yenisiyle telafi etmeye veya tamir etmeye zorlanabileceği gibi ücretlendirilmeden kamu yararına da çalıştırılabilirler.²⁵⁹ Tarihsel gelişim sürecine baktığımızda; cezaevi alternatifleri arayışında pozitivist okulun da etkisiyle 19. yüzyıl sonlarında öncelikle tesadüfî suçlar için tecil öngörülerek, bu tür suçları işleyenler hapisanelerin olumsuz etkilerinden uzak tutuldu. Zaman içerisinde hafif suçlara verilen hapis cezalarının, para cezasına dönüştürülmesi ve küçük suçlulara eğitici özellikte güvenlik tedbirleri uygulanması söz konusu oldu. Mahkûm cezasının belirli bir kısmını iyi halli geçirirse

²⁵⁵ İçli, s. 544.

²⁵⁶ İçli, s. 544.

²⁵⁷ Taşkın, Cezaevi Gerçeği, s. 229.

²⁵⁸ Kızmaz, Ceza veya Kriminall Yapıtırımııı Suç Oranları Üzerindeki Caydırıcı Etkisi, s. 216.

²⁵⁹ Othmani, ss 106-107.

cezası bitmeden önce tahliye edildi.²⁶⁰ Cezanın tecil edilmesi dünya genelinde en çok başvuru alan alternatiftir. Kanunların çoğunda para cezası da yer almasına rağmen ödeme gücü nedeniyle mahkûmların hapse atılması bu alternatife etkisini nispi hale getirmektedir. Bir başka alternatif olan ve mahkûm davranışlarının kontrol altında bulundurulduğu şartlı salıverme, kontrol için yeterli personel ve kurullara sahip olan gelişmiş ülkelerde yaygın olarak kullanılır.²⁶¹

Günümüzde dünya çapında birkaç şekilde uygulama alanı bulan cezaevi alternatifleri şunlardır:²⁶²

- *Ceza indirimi, şartlı tahliye ve kefaletle tahliye* gibi toplum içinde gözetim altında tutma alternatifleri,
- Suçlunun damgalanmasının önüne geçmeyi ve onda pişmanlık duygusunu geliştirmeyi hedefleyen mahkemeden uzak tutma alternatifleri,
- Toplumsal bir hizmette çalıştırma alternatifi,
- Diğer alternatifler ise; para cezasına çevrilen hapis cezası, suçlunun mağdura ödeme yapması, terapi toplulukları, suçlu-mağdur uzlaştırma programları, suçluların belirli günlerde cezaevi dışında olmalarına imkan veren izin belgeleri gibi alternatiflerken, gittikçe dünya genelinde yaygınlığı artan elektronik gözetim de bir başka hapisane alternatiftir.²⁶³

Cezaevlerinin doluluğu ve özelleştirmeler hapisane alternatiflerini giderek daha fazla kullanılır hale getirmiş, elektronik izlemenin kullanımı yaygınlaştırmıştır. Kısa süreli hapis cezasının yerini elektronik izlemenin bir çeşidi olan ev hapsinin alacağı öngörülmektedir.²⁶⁴ Evde infaz alternatifinin birçok avantajı vardır. Bunlar; evde infazın maliyetinin hapis cezası maliyetinden çok daha az olmasıdır. Seçenek yaptırımlardan evde infazın süresi de suçun ağırlığına göre kısaltılıp uzatılabilmektedir. Böylece cezasının bireyselleştirilmesi sağlanır. Evde infaz, cezanın hapisanede çekilmesinin sakıncalarını ortadan kaldırarak hükümlüyü etkisiz hale getirir. Kamusal bir hizmet yapmaya, çalışmaya ve suçun yol açtığı zararın tazminine imkân veren yaptırım, hükümlüyü suç işlemeyi cesaretlendiren ortamdan uzak tutmasının yanında evinde tutulan hükümlünün suçun artış gösterdiği saatlerde

²⁶⁰ Soyaslan, Cezaların Bireyselleştirilmesi, s. 39.

²⁶¹ Othmani, s. 107.

²⁶² Kızmaz, Cezaevinin ve Hapsetmenin Suçu Engellemedeki Etkisi, s. 61.

²⁶³ Kızmaz, Cezaevinin ve Hapsetmenin Suçu Engellemedeki Etkisi, s. 61.

²⁶⁴ Doğan, s. 194.

toplumdan uzak kalmasını sağlar. Evde infazda hükümlüler belirlenen zamanlarda kamu hizmeti ifa etmek ya da çalışmak için dışarıya çıkabileceği gibi ibadet, doktora gitmek, gelişim programlarına katılmak amacıyla da evden çıkabilirler. Evde infaz alternatifinin sakıncaları da söz konusudur. Elektronik izleme telefon hattının bağlanmasını gerektirdiğinden, her hükümlünün mali durumu buna uygun olmayabilir. Cezaevi masrafından daha düşük olması nedeniyle hattın bağlanmasının devlet tarafından sağlanması ya da en azından bunun için kredi verilmesi soruna çözüm olacaktır. Bir diğer sakıncası ise hükümlünün suçluluğun yoğun olduğu bir çevrede yaşamasıdır. Böyle bir ortamda bulunmak hapisane sakıncalarının doğurduğu etkiyi yapacaktır.²⁶⁵ Ülkemizde ‘konutta infaz’, ‘evde infaz’, gibi kavramlarla adlandırılan hapis cezasının evde çektirilmesinin elektronik cihazlarla yapılması 5402 sayılı Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanunu’nun 15/A maddesiyle “elektronik cihazların kullanılması suretiyle takip” başlığıyla düzenlenmiştir. Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği’nin 101/1. maddesinde ise “Elektronik izleme; şüpheli, sanık veya hükümlülerin elektronik yöntem ve araçlar ile toplum içinde izlenmesini, gözetim ve denetim altında tutulmasını sağlayan, mağdurun ve toplumun korunmasını destekleyen kararların infaz edilmesinde kullanılan bir yöntemdir.” şeklinde bir tanım yapılmıştır.²⁶⁶

Farklı türleri olan hapis dışı alternatifler; yargılamanın yerine uygulanabileceği gibi yargı safhasında, karar safhasında ve karardan sonraki aşamalarda da uygulanabilir.²⁶⁷ Nitekim BM Genel Kurulunun 2 Nisan 1991 tarihli ve A/Res/45/110 sayılı “Hapis Dışı Tedbirlere İlişkin BM Minimum Standart Kuralları (Tokyo Kuralları)”nda ilk soruşturma aşaması, yargılama ve karar aşaması, mahkûmiyet kararından sonraki aşamalarda uygulanabilecek cezaevi alternatifleri belirtilmiştir. Tokyo Kuralları ilk soruşturma aşamasında; soruşturmayı devam ettirmede gerek olmadığına kanaat ettiklerinde soruşturma makamlarının suçlunun serbest bırakılması yetkisine sahip olmasını, tutuklama tedbirine ise son çare olarak, az miktarda, insan haklarına uygun şekilde ve tutuklamanın en erken aşamasında alternatif tedbirlere başvurulacak şekilde uygulanmasını öngörmektedir. Yargılama

²⁶⁵Fusun Sokullu-Akinci, “Hürriyeti Bağlayıcı Cezalar ve Alternatifleri”, **21. Yüzyıla Girerken Cezaların İnfazı Sempozyumu Kitabı**, 21-22.01.2000, ss. 48-49.

²⁶⁶Ziya Koç, “Elektronik İzleme ile Hapis Cezasının Konutta Çektirilmesi”, **Ankara Barosu Dergisi**, Sayı: 2, 2013, ss. 174-175.

²⁶⁷Coyle, s. 152.

ve karar aşamasında sosyal araştırma raporlarından yararlanılması tavsiye edilerek, yargısal makamların suçlunun yeniden topluma kazandırılması, toplumun korunması ve mağdurun yararını da göz önüne aldığı,²⁶⁸

*Tembih, ihtar ve kınama gibi sözlü yaptırımlar, şartlı tahliye, statü cezaları, para cezası ve gün para cezası gibi ekonomik yaptırımlar ve mali cezalar, müsadere ve kamulaştırma kararı, mağdura iade veya tazminat kararı, infazı durdurulmuş veya ertelenmiş ceza, denetimli gözetim ve yargısal denetim, kamu hizmetlerinde çalıştırma kararı, kampa gönderme, ev hapsi, kurum dışı tretman yöntemlerinin bir başka türü, sayılan bu seçeneklerin bazılarının birlikte verilmesi” gibi hapis dışı seçenekleri sıralamıştır. Mahkûmiyet kararından sonraki aşamada ise; memlekete gitme izni ve geçici yurtlarda kalma, çalışma veya eğitim için salıverme, şartla tahliyenin çeşitli biçimleri, cezada indirim, af gibi seçenek tedbirler sıralanmıştır.*²⁶⁹

Kamu güvenliğiyle hedeflenen amaçlara ulaşmada hapishane alternatifleri, hapis cezasından çoğu zaman daha etkin olmaktadır. Doğru uygulanan alternatifler hapis cezasından daha az masraflı ve insan hakları açısından daha az ihlal edilebilirdir. BM norm ve standartlarının konu hakkındaki ortak görüşü; hapis cezasının sakıncalarından dolayı bu cezanın son çare olarak ve az miktarda kullanılması, hapishane alternatiflerine başvurarak hapishanelerdeki kalabalığı azaltmaya yönelmektir.²⁷⁰

Suçluların hapsedilmeleri yerine çeşitli toplumsal hizmetlerde çalıştırılmasını gerektiren ‘toplumda cezalandırma’ anlayışı ise cezaevlerinin kişiler üzerindeki ıslah ve caydırıcı etkisini araştıran araştırmacıların ilgilendikleri alternatiflerin başında gelmektedir.²⁷¹ Ülkemizde de Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliğinin 66. maddesinde ‘kamu hizmeti cezası’ başlığıyla düzenlenen bu alternatif yaptırım; “Kamu hizmeti cezası; toplumsal katılım ile hükümlünün iyileştirilmesini ve topluma kazandırılmasını amaçlayan, hükümlünün topluma verdiği zararı kamu hizmetinde ücretsiz çalışarak geri ödemesini ve bu şekilde kamu düzeninin sağlanmasını esas alan bir seçenek yaptırımdır.”(66/1) şeklinde tanımlanmaktadır.

²⁶⁸Nursal, Uluslararası Cezaevi Standart Kuralları, ss. 280-282.

²⁶⁹Nursal, Uluslararası Cezaevi Standart Kuralları, ss. 280-282.

²⁷⁰**Hapsetmenin Alternatifleri Temel İlkeler ve Umut Veren Uygulamalar El Kitabı**, çev. Danende Zeynep Alpar, UNODC, 2013, s. 79.

²⁷¹Kızmaz, Cezaevinin ve Hapsetmenin Suçu Engellemedeki Etkisi, ss. 60-61.

Ülkemiz hukuk sisteminde yer alan seçenekleri özetleyecek olursak; adli para cezasına çevirme, aynen iade önceki hale getirme veya zararın tamamen tazmini, bir eğitim kurumuna devam etme, belirli yerlere gitmekten veya belirli etkinlikleri yapmaktan yasaklanma, ilgili ehliyet ve ruhsat belgelerinin geri alınması belirli bir meslek veya sanatı yapmaktan yasaklanma, gönüllü olarak kamuya yararlı bir işte çalıştırma, denetimli serbestlik, kamu davasının açılmasının geri bırakılması, hükmün açıklanmasının geri bırakılması, hapis cezasının ertelenmesi ve özel infaz şekilleri (hafta sonu, gece ve konutta infaz) şeklinde düzenlenmiştir.²⁷²

Hapis cezasına seçeneklerin geliştirilmesinde tutarlı bir strateji ortaya koymak son derece önemlidir. Bu konuda siyasi liderler, hâkimler, avukatlar, kanun yapıcılar, idareciler, sivil toplum kuruluşları ve toplumun katılımı, konunun gündemde kalması, yasalaştırılması, geliştirilmesi, uygulanması ve kamuoyunda destek bulması açısından gereklidir.²⁷³

IV. CEZAEVLERİNDE GÖZLEM VE SINIFLANDIRMA

Suçların çeşitlenmesi, suçluların ıslahına yönelik yöntemlerin de çeşitlenmesine neden olmuş, gelişen ıslah çabalarını rasyonel bir temele oturtmak amacıyla ‘gözlem ve sınıflandırma’ ön plana çıkarılmıştır. Gözlem ve sınıflandırma süreci mahkûmun biyolojik, psikolojik, sosyolojik özelliklere uygun tretmanın sağlanmasına yönelik ‘ıslah planı’ ortaya koymaya odaklanır. Gözlem yapılarak sınıflandırılmaya tabi tutulan hükümlüler kendilerine en uygun bölüm ya da kurumlara yerleştirilmeli, ıslah planlarının da tekrarlanan gözlemlerle güncelliği korunmalıdır.²⁷⁴ Cezaların infazı, gözlem ve sınıflandırma merkezlerince belirlenen ilk değerlendirmeye başlar. İnfazın uygulanacağı kurumun belirlenmesinde ve iyileştirme çalışmalarında büyük önemi olan gözlem süreci infazı şekillendiren bir niteliğe sahiptir.²⁷⁵ Gözlem ve sınıflandırma multi-disipliner bir süreçtir. Gözlem ve

²⁷²Doğan, ss. 198-216.

²⁷³Hapsetmenin Alternatifleri El Kitabı, s. 9.

²⁷⁴Yücel, Tehlikeli Suçluların Tretmanı, s. 227.

²⁷⁵Yusuf Kenan Çağlar, “Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri”, http://www.cte-seslenis.adalet.gov.tr/arsiv/2008/74_mayis2008/makale/kenan_caglar.htm, (25.09.2013).

sınıflandırma kararı, belirli standartları kapsayan bilinçli ve belli bir sürece yayılmış çalışma neticesinde nitelikli uzmanlarca verilmelidir.²⁷⁶

Cezaevi güvenlik yönetimi için gözlem ve sınıflandırma konusu son derece önemlidir. Çünkü, gözlem ve sınıflandırmayla mahkûmlar kendilerine uygun güvenlik düzeyindeki cezaevlerinde barındırılacağı gibi, bu düzeye uygun bir infaz rejiminin uygulanması da ıslah sürecinin zeminini hazırlayacaktır. Gözlem ve sınıflandırma; aynı zamanda ihtiyaç duyulan cezaevlerinin planlanması konusunda merkezi yönetimleri yönlendirici olacaktır. Bunların yanında ayrıca; gözlem ve sınıflandırmanın cezanın bireyselleştirilmesinden, infaz hizmetlerinin maliyetinin düşürülmesine kadar infaz sürecine katkısı çoktur.

A. Gözlem

Genel olarak gözlem, her yönden kişinin durumunun dikkatlice incelenmesidir. Geniş anlamda ceza hukuku ve kriminoloji açısından gözlem, tretman programına temel oluşturmak üzere bireyin kişiliğinin uzmanlar tarafından incelenmesidir.²⁷⁷ Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri Yönetmeliği (GSMY)’nde gözlem; “hakkında uygulanacak infaz rejiminin belirlenebilmesi amacıyla gerekli inceleme, araştırma ve değerlendirmenin yapılabilmesi için hükümlünün belirli bir süre izlenmesi” şeklinde tanımlanmıştır (GSMY, m. 3). Mahkûmun kişiliğinin ve yaşam ilişkilerinin araştırılması gözlemin esasıdır. Hükümlüye uygun kişisel infaz planı gözlem temelinde oluşturulur.²⁷⁸ Süreç içinde suçluların gözleminin güçlenmesi, ceza infaz kurumlarının çeşitlerini arttırmıştır.²⁷⁹

Gözlem süresince göz önünde bulundurulması gereken konu; gözlem işleminin bir araç olduğu, tek başına bir amaç olmadığıdır. Esas amaç gözlem sonucu bireyselliğe uygun olarak belirlenecek ıslah programının başarıyla uygulanması ve suçlunun topluma yeniden kazandırılarak tekrar suç işlemesini önlemektir.²⁸⁰ Bu nedenle suçlunun gözlemi; suçlu davranışın içinde olduğu koşulların yanında

²⁷⁶Yücel, Türk Ceza Siyaseti ve Kriminolojisi, s. 286.

²⁷⁷Öztekin Tosun, **Suçluların Gözlemi**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1966, s. 2.

²⁷⁸Demirbaş, İnfaz Hukuku, s. 200.

²⁷⁹Tosun, s. 21.

²⁸⁰Feyyaz Gölcüklü, **Türk Ceza Sistemi (Hürriyeti Bağlayıcı Cezalar)**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, Ankara, 1966, s. 124.

nedenlerle de ilgilenmelidir. Suçlunun yaşam öyküsündeki ‘*örgütlenme*’nin tehlikeli yönelimleri, ‘*toplumsal konumu*’nun olumsuz yanları, ‘*eğitim*’inin kötü sonuçlarını da göz önüne alan üçlü bir araştırmayı gerektirir.²⁸¹ Gözlem ile suçluların tanınması olanağı bulundukça; suçlulardan aynı suçu işleyenlerin dahi kişilik yapılarının birbirinden çok ayrı olduğu görülmüştür. Amaç suçluların ıslah edilmesi olduğundan benzer özelliklere sahip olanların belirlenerek, bu kişilere aynı ıslah programlarının tabi tutulmasına gerek duyulmuştur. Suçluların gözleminin bu nedenle ceza türlerinde çeşitlilik oluşturması normal karşılanmıştır.²⁸²

İnfaz sistemimizde süresi 60 günü geçmeyen gözlem, *idare ve gözlem kurulu* tarafından hükümlülerin kuruma kabul tarihinden itibaren tek kişilik odalarda, bu tür odaların mevcut olmaması veya kısıtlı olması halinde kurumun tahsis edilmiş olan özel bölümlerinde yapılabilir. Diğer hükümlü ve tutuklularla gözlem ve sınıflandırmaya tabi hükümlülerin ilişki kurmalarını engellemek için gereken önlemler alınır. İdare ve gözlem kurulu; kişilik, diğer haller ve suçun işlenmesindeki özellikleri göz önüne alarak gerektiğinde hükümlüyü gözleme tabi tutmama kararı alabilir. Bu kişiler hakkında da *gözlem ve sınıflandırma formunun* ilgili bölümleri düzenlenir ve *gözlem ve sınıflandırma dosyasına* konur (GSMY, m. 10-11). Kısa süreli hapis cezaları ise yasada belirtilen şekilde infaz edilir (5275, m. 23/2;23/3).

B. Sınıflandırma

İnfaz rejiminin bireyselleştirilmesi ve bunun için de hükümlü/tutukluların tabi tutulacağı *esnek bir sınıflandırma sistemi*, tretmanın sağlanması için gereken koşullardır. Sınıflandırma sonucu oluşan gruplar, en uygun muamele görecekları kurumlara yerleştirilir. Buralarda grupların özelliklerine göre farklı derecede güvenlik tedbiri alınmalıdır.²⁸³ Hapishanelerdeki infaz rejimleri öncelikle hükümlü/tutukluların sınıflandırılması ve buna göre belirlenen bireyselleştirilmiş ıslah programlarını gerektirmektedir. Sınıflandırma gerek aynı kurum içinde bu kişilerin yerleştirilmesi gerekse de farklı kurumlara yerleştirilmesi bakımından önem

²⁸¹ Foucault, Hapishanenin Doğuşu, s. 365.

²⁸² Tosun, s. 359.

²⁸³ Taşkın, Cezaevi Gerçeği, s. 232.

arz eder. Bu bağlamda ‘*tehlikeli suçluların*’ tespit edilmesi gerekir.²⁸⁴ Genelde sabıkalı ve suç işlemeyi tekrarlayan ‘*azılı mahkûmları*’ uygun kurumlara yerleştirmek gerekmektedir. Ancak bu kişiler dışındaki mahkûmlar da cezaevlerinde zaman zaman tehlikeli veya azılı hale gelerek özel muamele gereken krizler yaşayabilir. Bu nedenle ‘*kategorileşme*’ ülkelerin yüksek güvenliikli infaz kurumlarına olan ihtiyacının belirlenmesini sağlar.²⁸⁵ Bireyselleştirmenin koşulu olan gruplandırma (sınıflandırma) ile yeniden sosyalleştirme birbiri içine geçen kavramlardır. Sınıflandırmanın anlam kazanması için yeniden sosyalleştirme yöntemlerinin rolü göz önüne alınmalıdır. Hükümlüler genelde *doğal özellikler* (kadın, erkek, genç, yetişkin, ergin vb.), *tıbbi veya sağlık durumu* (iç hastalıklar, cinsel hastalıklar, ileri yaştakiler, psikopatlar vb.), *ceza alma sıklığı* (mükerrirler, ilk defa mahkûm olanlar), *özel gruplar* (siyasi mahkûmlar, taksirli suç işleyenler, para cezasını ödemeyip cezaevine girenler vb.) şeklinde gruplandırılmaktadır.²⁸⁶ Avrupa Cezaevi Kuralları (R (87)3 Sayılı Tavsiye Kararı), 12. maddesi sınıflandırmanın amaçlarını şu şekilde belirtmiştir;²⁸⁷

- a. Sabıkaları veya kişilikleri nedeniyle yararlanabilecekleri veya zararlı etki yapabilecekleri diğerlerinden ayırmak ve;
- b. Yönetim ve güvenlik gerekleri göz önüne alınarak iyileştirilmeleri ve toplumda yeniden yerleşmelerini kolaylaştırmaya yönelik olarak mahpusların dağıtımında yardımcı olmak.²⁸⁸

Ülkemizde Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri Yönetmeliğinde hükümlülerin sınıflandırılması;

- a) İlk defa suç işleyenler, mükerrirler, itiyadî suçlular veya suç işlemeyi meslek edinenler,
- b) Aklî ve bedensel durumları nedeniyle veya yaşları itibarıyla özel bir infaz rejimine tâbi tutulması gerekenler,
- c) Tehlike hâli taşıyanlar,
- d) Terör suçluları,
- e) Suç örgütlerine veya çıkar amaçlı suç örgütlerine mensup olan suçlular.

²⁸⁴ Yücel, Tehlikeli Suçluların Tretmanı, s. 221.

²⁸⁵ Othmani, s. 72.

²⁸⁶ Demirbaş, İnfaz Hukuku, ss. 200-204.

²⁸⁷ Nursal, Uluslararası Cezaevi Standart Kuralları, s. 76.

²⁸⁸ Nursal, Uluslararası Cezaevi Standart Kuralları, ss. 76, 79.

şeklinde gruplara ayrılarak yapılmaktadır (GSMY, m. 22).

Mükerrirlerin gruplandırılması ise;

- i. Kasıtlı bir suçtan dolayı mükerrir olanlar,
- ii. Birden fazla taksirli suçtan hükümlü olanlar, şeklindedir (GSMY, m. 23).

“İlk defa suç işleyenler, mükerrirler, itiyadî suçlular veya suç işlemeyi meslek edinenler”(GSMY, m. 22/a) şeklinde ayrılan hükümlüler aynı zamanda;

a) Hükümlülük süreleri ve suç çeşitlerine göre;

1. Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası.
2. Müebbet hapis cezası.
3. Süreli hapis cezası.

b) Süreli hapis cezaları, süreleri itibariyle.

1. İki yıla kadar.
2. İki yıldan altı yıla kadar.
3. Altı yıldan fazla.

c) Suçların çeşitleri itibariyle.

1. Uluslararası suçlar.
2. Kişilere karşı suçlar.
3. Cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar.
4. Topluma karşı suçlar.
5. Millete ve devlete karşı suçlar. Şeklinde gruplandırılır (GSMY, m. 24).

“Aklî ve bedensel durumları nedeniyle veya yaşları itibarıyla özel bir infaz rejimine tâbi tutulması gerekenler” (GSMY, m. 22/b) aynı zamanda yaşları dolayısıyla;

- a) 12-15 yaş grubunda olanlar,
- b) 15-18 yaş grubunda olanlar,
- c) 18-21 yaş grubunda olanlar,
- d) 65 yaşını bitirmiş olanlar, şeklinde gruplandırılır (GSMY, m. 25).

Yaşları dolayısıyla gruplandırılan “Akli ve bedensel durumları nedeniyle veya yaşları itibarıyla özel bir infaz rejimine tâbi tutulması gerekenler” (GSMY, m. 22/b) aynı zamanda akli ve bedensel durumlarına göre;

- a) Fiziksel engelliler,
- b) Akıl hastalığı olanlar,
- c) Akıl hastalığı dışında psikolojik rahatsızlığı olanlar,
- d) Uyuşturucu ve alkol bağımlılığı olanlar,
- e) Cinsel yönelimi farklı olanlar, şeklinde gruplandırılır (GSMY, m. 26).

“Terör suçluları”(GSMY, m. 22/d) ile “suç örgütlerine veya çıkar amaçlı suç örgütlerine mensup olan suçlular”(GSMY, m. 22/e) ise örgütsel durumlarına göre;

- a) Örgüt lideri olanlar,
- b) Aktif örgüt üyesi olanlar,
- c) Örgütten ayrılanlar,
- d) Tarafsız olanlar, şeklinde gruplandırılırlar (GSMY, m. 27).

C. Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri

Cezanın bireyselleştirilmesini sağlama amacı taşıyan ‘gözlem ve sınıflandırma’ işi, uzmanlardan oluşan ‘gözlem ve sınıflandırma merkezleri’ tarafından yapılmaktadır. İnfaz Kanununun “*hükümlülerin gözlem ve sınıflandırılması*” başlıklı maddesi;

Hükümlülerin kişisel özellikleri, bedensel, akli ve sağlık durumları, suç işlemekten önceki yaşamları, sosyal çevre ve ilişkileri, sanat ve meslek faaliyetleri, ahlâki eğilimleri, suça bakış açıları, hükümlülük süreleri ve suç türleri belirlenerek, durumlarına uygun infaz kurumlarına ayrılmaları ve bunlara göre saptanacak infaz ve iyileştirme rejimi; gözlem, inceleme ve

değerlendirme yöntemiyle çalışan gözlem ve sınıflandırma merkezlerinde veya kapalı ceza infaz kurumlarının bu hizmete ayrılan bölümlerinde yapılır. Hükümlüler, işledikleri suç tiplerine, gösterdikleri eğilimlere, tutum ve davranışları nedeniyle sıkı gözetim ve denetim altında bulundurulmaları gerekip gerekmediğine göre yüksek güvenlikli ceza infaz kurumlarına veya normal güvenlikli ceza infaz kurumlarına veya açık ceza infaz kurumlarına gönderilirler.(5275, m. 23/1a) demektedir.

Mümkün olduğunca gözlem ve sınıflandırma merkezlerinde; penoloji, kriminoloji, adalet psikolojisi ya da ceza hukuku, davranış bilimleri dallarında deneyim ve bilgiye sahip yöneticiler ile hekim, psikiyatri uzmanı, psikolog, çocuk gelişimcisi, adli tıp uzmanı, pedagog, psikolojik danışman, sosyal çalışmacı, öğretmen, rehberlik uzmanı ve diğer görevliler bulundurulur. Çocuk, kadın ve genç hükümlülerin gözlem ve sınıflandırması, gerek duyulan bölge ya da yerdeki ayrı gözlem ve sınıflandırma merkezlerinde, bu merkezlerin yokluğu durumunda çocuk, kadın ve gençlik kapalı cezaevlerinin gözlem ve sınıflandırmaya ayrılan bölümlerinde uygulanır (5275, m. 23/1b-c).

Gözlem ve sınıflandırma merkezlerindeki ağırlaştırılmış müebbet hapse mahkûm olanlar haricindeki hükümlüler güvenlik açısından tehlike oluşturmadıkları sürece, özel yemekhanesi bulunan kurumlarda toplu halde yemek yiyebilir, toplu şekilde kültürel ve sosyal faaliyetlerde bulunabilir, spor yapmaya teşvik edilir. Düzenlemeler kapsamında tüm hükümlüler mektup alıp gönderebilir, diğer hükümlülerle iletişim olmaksızın ziyaretçileriyle görüşebilir ve telefon görüşmesinde bulunabilirler. Bedensel yeterliliği yaş ve sağlık durumu uygun görülürse ilgi ve yeteneğine uygun olan işkollarında çalıştırılabilirler (GSMY, m. 12, 13).

Gözlem ve sınıflandırma merkezlerinde yasal düzenlemelerle kendine verilen görevleri yerine getiren ve kurum müdürünün başkanlığında, sorumlu ikinci müdür, idare memuru, psikolog, psikiyatr, tabip, öğretmen, sosyal çalışmacı, infaz ve koruma başmemuru, kurumda bulunması halinde eğitim uzmanı ya da eğitim rehberi ve teknik personellerden seçilen bir görevliden oluşan idare ve gözlem kurulu; gözlem ve sınıflandırmayla alakalı yalnızca hükümlülerin suç çeşitlerini saptamak, bu kişileri gruplandırmak, durumlarına uygun kurumlara ayrılma kararını vermek, uygulanacak iyileştirme ve infaz rejimini belirlemek gibi görevleri yerine getirir (GSMY, m. 7/1, 8). Ayrıca bu süreçte eğitim durumu belirlenerek hükümlünün

uygun eğitim/öğretime katılımı(Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri Yönetmeliği (GSMY) m. 14), talebi durumunda mensup olduğu dini ibadetleri yerine getirmesi (GSMY m. 15), belli aralıklarla cezaevi tabibi tarafından sağlık durumunun kontrolü sağlanır (GSMY m. 16).

V. İNFAZ SİSTEMİ TÜRLERİ: TARİHSEL BAKIŞ

İnfaz sistemi türleri; tarihsel süreçte infaz anlayışındaki değişimleri ve buna paralel olarak cezaevlerinin fiziki anlamda dönüşümünü ortaya koyması açısından önemlidir. Bu sistemler belli dönemlerde değişik ülkelerde uygulanmış olsa da infaz anlayışındaki değişimler doğrultusunda zamanla terk edilmiş, yerini diğerine bırakmıştır. Cezaevlerinde güvenlik anlayışının hangi süreçlerden geçtiğini göstermesi açısından bu konu önem arz etmektedir.

A. Toplu Hapis (Topluluk) Sistemi

Mimari açıdan ceza infaz kurumlarının gelişimi 16. yüzyıla kadar gider. Ceza infaz kurumlarının ilk örneklerini İtalya, Almanya, İngiltere, Belçika, Hollanda gibi ülkelerde farklı amaçlar için yapılan ancak daha sonra restore edilerek ve bunlara ekler yapılarak ceza infaz kurumuna dönüştürülen yapılar oluşturur. İlk askeri kışla örneğine benzer şekilde, yaşlı-genç, tutuklu-hükümlü, ilk kez suç işleyenler-suç işlemeyi meslek edinenler ayrımı yapılmadan yüzlerce mahkûm, 19 yüzyıl başlarına değin geniş tutulan barınma ünitelerinde birlikte kalmışlardır. Bir veya birkaç barınma ünitesinden oluşan ve tüm ihtiyaçların bu ünitelerde karşılandığı sistem ‘topluluk sistemi’ni meydana getirmiştir.²⁸⁹ “Müşterek hapis sistemi”, “Amsterdam sistemi” olarak da adlandırılan bu sistem en eski infaz sistemidir. Sistem ilk defa 1596’da Amsterdam’da açılan erkek cezaevinde uygulanmıştır.²⁹⁰ Topluluk sisteminde hükümlü ve tutuklular, çocuk ve yetişkinler bir arada bulunmakta, bu durum yeni suçların öğrenilip hapishaneye geri dönmelere neden olmaktaydı.

²⁸⁹ M. Yılmaz Sağlam, “Ceza İnfaz Kurumları Mimarisi ve Türk İnfaz Sisteminde Mimari Özellikler”, **Adalet Dergisi**, Sayı: 14, 2003, s. 15.

²⁹⁰ Ahmet Gökçen, “Cezanın Amacı ve Hürriyeti Bağlayıcı Cezanın İnfaz Sistemleri”, **Ceza Hukuku Makaleleri**, Güven Kitabevi, İstanbul, 2002, s. 56.

Sistemin bu sakıncaları dolayısıyla hükümlüleri ayrı yerlerde bulundurmaya öngören ‘hücre sistemi’ uygulamasına geçilmiştir.²⁹¹ Yetişkin ve çocuk hükümlü-tutuklu ayrımının yapılmaması pek çok sakınca yaratmış, İtalyan Rahip Filippo Franci çocukların hapisanede uğradıkları ruhsal ve bedensel kayıplar nedeniyle ilk çocuk ıslahevini kurmuştur. 1703 yılında ise Papa 11. Clemens Roma’da bir tane daha çocuk ıslahevi yaptırmıştır. Bu ıslahevi çocuk suçluların yanında bakıma muhtaç olan yaşlılar ile kimsesiz çocukların barındırılmasına da imkân veriyordu. Bu kurumlarda ıslah olma ve topluma yeniden kazandırma amacıyla cezaların infazında ruhsal ve kültürel eğitim ile becerileri geliştirici eğitimlere yer veriliyordu. Bu uygulamalar daha sonra yetişkinler için de kullanılmaya başlandı.²⁹²

Suçluyu yeniden topluma kazandırmaktan ziyade daha da kötüleştirerek topluma gönderen sistem, kişiyi ruhsal ve bedensel olarak olumsuz etkilemektedir. Öncelikle objektif açıdan, bir arada kalan hükümlülerin kimilerinin işlediği suçlar çok ağırken, kimilerinin suçları çok hafiftir. O nedenledir ki bazılarının önemle dikkate alınması gerekir. Sübjektif açıdan ise hükümlülerin ahlaki seviyeleri ve ıslah olma yetileri farklıdır. Toplu olarak bir arada bulunduklarından işlediği suç dolayısıyla pişman olanların, suç işlemekten pişmanlık duymayan hatta işlediği suçlarla ünlenmiş kişilerin etkisi altında kalması tehlikesi vardır. O halde bu sistemde ıslah amacı ortadan kalkmaktadır. Suçları ağır olanlarla hafif olanların bir arada bulundurulmaları ağır suçluların itibar görmesine, gruplaşmaların oluşmasına, daha genç yaştakilerin tecavüze uğramasına zemin hazırlar. Islah olmak üzere olan hükümlü hapisanede edindiği arkadaşların etkisiyle tahliye sonrası yeniden suç işleyebilir.²⁹³ Topluluk sisteminde konuşma yasağı mahkûmların birbirleriyle iletişim kurmasını engellemek için getirildi. Sessizliği sağlamak adına birbiriyle konuşan mahkûmlara ağır cezalar uygulandı; ancak buna rağmen konuşma yasağı sağlanamadığı gibi sistemin olumsuzluklarına da çözüm olmadı.²⁹⁴

Hükümlüleri gece-gündüz bir arada bulunduran toplu hapis sistemi mali açıdan ekonomik, iş organizasyonu yönünden kolay ve bina inşası yönünden ucuz olan bir sistemdir. Günümüzde koğuş sistemde erkekler ve kadınlar, hükümlü ve

²⁹¹ Özbek, İnfaz Hukuku, s. 42.

²⁹² Taşkın, Cezaevi Gerçeği, s. 222.

²⁹³ Ankara Hukuk Fakültesi 2. Sınıf Öğrencilerinin Ord. Prof. Baha Kantar’a Armağanı, **Ceza İnfazında Sistemler ve İmralı Cezaevi**, 2.bası, İdeal Basımevi, Ankara, 1947, ss. 4-5.

²⁹⁴ Gökçen, ss. 57-58.

tutuklular, büyük ve küçükler ayrı yerlerde tutulur. Sistemin en büyük sakıncası suç çeteleri oluşmasına olanak tanınması, hükümlülerin koğuş hâkimiyeti adına birbirlerine karşı işledikleri çeşitli suçlara imkân oluşturmastır. Sistem hükümlülerin kendi istekleri veya diğer hükümlülerin zorlamasıyla çeteleşip, mahkûmlarla yüz yüze olmak zorunda kalan iç görevlileri rehin alarak idareye karşı isyan çıkarabilmelerine imkân verir.²⁹⁵

1756 yılında Portekiz’de savaş esiri düşen Howard, yaşadığı tutukluluk deneyiminden sonra İngiltere ve Avrupa’daki hapishaneleri incelemiştir.²⁹⁶ John Howard, dönemin hapishanelerini inceleyerek eleştirilerini dile getirdiği 1777 tarihli “*Cezaevlerinin Durumu*” isimli eserini yayınlamıştır. İngiltere, Hollanda, Belçika, İtalya gibi ülkeleri dolaşan Howard, bazı kurumları beğenmiş, bazılarının çok kötü halde olduğunu söylemiştir. O’na göre hapishanelerde mahkûmların ahlaki açıdan ıslahı amaçlanmalıdır. Bu amaç ise ancak “*din*” ve “*çalışma*” araçlarıyla sağlanabilir. Mahkûmların bir arada bulunması, cezaevlerinin kötülüğünün sebebidir. Bu nedenle mahkûmlar geceleri birbirinden ayrılmalıdır. Howard’ın düşünceleri, mahkûmların birbirinden ayrılmasını, ıslah amacıyla önem arz eden bir araç haline getirmiştir.²⁹⁷ Howard’ın ardından infaz bilimiyle meşgul olan diğer bir isim *Dupectiaux*, gece-gündüz hücrede bulundurma yönteminin memleketi Belçika’da uygulanmasında büyük etki yaratmıştır. O, 1837 tarihli eserinde suçluluğun önüne geçmede hücre hapsini öngörüyordu. Suçlunun ıslahı ve toplu hapsin kötü etkilerinin engellenmesi hücre hapsiyle mümkündü. Ancak akıl hastaları, yaşlılar ve sağlığı bozuk olanlara hücre hapsi verilmemeliydi.²⁹⁸

B. Pennsylvania (Philadelphia) Hücre (Tecrit) Sistemi

Bir ceza yöntemi olarak hücre hapsi ilk kez manastırlarda ortaya çıkmıştır.²⁹⁹ Amerika’nın Pennsylvania eyaletinde uygulanması nedeniyle sistem “*Pennsylvania hücre sistemi*” adıyla anılır. Suçlu kişinin günahından kurtulmak için tanrıyla tek

²⁹⁵Soyaslan, Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların İnfaz Rejimleri, ss. 165-166.

²⁹⁶Nikolaus Pevsner, “Tarihte Hapishaneler”, çev. Nuray Togay, *Arredamento Mimarlık Dergisi*, Sayı:2000/08, Eylül 2000, s. 87.

²⁹⁷Sulhi Dönmezer ve Sahir Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*, 8. bası, Genel Kısım, Cilt:2, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1983, ss. 651-652.

²⁹⁸Ceza İnfazında Sistemler ve İmralı Cezaevi, s. 9.

²⁹⁹Pevsner, s. 87.

başına kalıp, ondan özür dilemesi anlayışına dayanan sistem kaynağını Hristiyanlık dininden alır.³⁰⁰ Sistem, uygulandığı yerlerin adları nedeniyle Pennsylvania veya Philadelphia sistemi adıyla anılır.³⁰¹ “*Walnut Street Goal*” isimli Amerika’nın ilk cezaevi olan hapishane 1790 yılında açılmış ve sistem bu cezaevinde uygulamaya geçirilmiştir. Dış dünyadan izole edilen, çalışma ve din aracılığıyla kontrolü sağlanmaya çalışılan mahkûmların bozulmalarının önüne geçerek saldırgan fikirlerden uzaklaştırma ve ekonomik yönden kontrole odaklanılmıştır.³⁰² Katı tecridin uygulandığı Pennsylvania sisteminde kendilerine ayrı ayrı küçük bahçeler ayrılan hükümlüler tanınmamak amacıyla koridorlardan geçerken göz kısımları delikli kukuletalar takmak mecburiyetindeydi. Düşünerek ve İncil okuyarak tüm zamanını geçiren hükümlülerin zihinsel dönüşümü gerçekleştirilmeye çalışılmaktaydı. İletişim ve konuşma yeteneklerini kaybeden mahkûmlar intihara yönelmiş, akıl hastalıkları ve ölümler yaşanmıştır.³⁰³ Queker çevrelerinin etkisiyle 1790 yılında açılan Walnut Street Hapishanesinde, infaz süresi hükümlünün gidişatına göre değişmekteydi. Aynı zamanda Walnut Street hapishanesinde ‘infazın gizliliği’ ilkesi esas alınmış, cezanın infazının halka duyurulması engellenmiştir. Sistemde mahkûmlar zorunlu olarak atölyelerde çalıştırılarak sürekli meşgul edilmekte, bir yandan da hapishane kurumunun finansmanı bu yöntemle sağlanmaktaydı. Mahkûmların üretken işlerde devamlı olarak çalıştırılması ve bu çalışma karşılığında bireysel ücret verilmesi, onları manevi ve maddi yönlerden katı ekonomi hayatına hazırlamaktaydı.³⁰⁴

Belçika’da 19. yüzyılda yaygın olarak uygulanan hücre sistemi, bireycilikle alakalı bir infaz şekli öngörür. Toplu hapis sisteminin sakıncalarını ortadan kaldıran hücre sistemi hükümlüler arasında oluşan organize suç çetelerini önlemesine rağmen, pek çok zarara yol açan bir sistemdir. Pahalı olan sistemde iş organizasyonu zorluğunun yanında ıslah etme özelliğinden uzaktır. Kendi dünyasına hapsedilen mahkûm, hücrelerdeki sağlık şartlarının da uygun olmaması durumunda hem psikolojik hem de bedensel rahatsızlıklar yaşamaktadır.³⁰⁵ Gece-gündüz hücrede

³⁰⁰Taşkın, Cezaevi Gerçeği, s. 223.

³⁰¹Bardak, s. 25.

³⁰²Doğan, s. 115.

³⁰³Bilgiç, s. 69.

³⁰⁴ Foucault, Hapishanenin Doğuşu, ss. 194-195.

³⁰⁵ Soyaslan, Kriminoloji, ss. 188-189.

bulundurulan hükümlüler ayrı ayrı hücrelerde cezalarını çekerler. Birbirlerini göremeyen hükümlüler haftanın belirli günlerinde sadece din adamları ve akrabaları ziyaret edebilir. Topluluk sisteminin sakıncaları bu sistemde hükümlüler birbirleriyle temas etmedikleri için görülmez. Ancak doğası gereği toplum içinde yaşamaya alışkın olan insanların toplulukla tatmin edilecek ihtiyaçları da giderilemez.³⁰⁶ Mahkûmların hücrelerinde terzilik, ayakkabıcılık gibi işler yaptığı sistem, suçlunun çalışma olanaklarını azaltması, sistemin gerektirdiği hapishane binası inşasının pahalı olması, kişileri umutsuzluğa itmesi ve yeniden topluma kazandırılmasını güçleştirdiği gibi nedenlerle eleştirilmiştir.³⁰⁷ 1825 yılında Amerika'daki Eastern Penitentiary de tek başına gece-gündüz tecrit esası üzerine açılmıştır. Burada işler hücre içinde yapılmaktaydı.³⁰⁸ Avrupa ülkelerinde ilgi gösterilen ve mahkûmların çalıştırılması temeline dayanan Walnut Street Goal hapishanesinin benzerleri 19. yüzyılda inşa edilmiştir. Aşırı doluluk yüzünden yapısal olarak bozulmalar görülmesi nedeniyle hapishane 1835 yılında kapatılmıştır.³⁰⁹ Hükümlüye uygulanan gece-gündüz hücre hapsinden istenilen sonuçlar elde edilemediği halde toplum bu sistemin tüm ülkede genelleştirilmesinden yanaydı. Bu doğrultuda 1817'de Pennsylvania'da iki tane daha büyük cezaevi inşa edildi. Bu gelişmeler Amerika'daki diğer eyaletleri ve Avrupa'yı etkiledi. Daha sonraları sistem aleyhinde görüşler artmış ve hücre sisteminden vazgeçilmeye başlanmıştır. 1922 yılında Belçika'da bu sistemden vazgeçilmiştir. İtalya'da 1931 tarihli yeni ceza kanunuyla sistem terk edilerek sadece geceleri hücreye ayrılma yöntemi getirilmiştir. Fransa'nın yeni ceza kanunu da aynı temellere dayandırılmıştır.³¹⁰ Pennsylvania sistemi mahkûmların sağlığında bedensel ve ruhsal problemlere yol açması nedeniyle Auburn sisteminin geliştirilmesine neden olmuştur.³¹¹

³⁰⁶ Ceza İnfazında Sistemler ve İmralı Cezaevi, s. 6.

³⁰⁷ Dönmezer ve Erman, Cilt:2, s. 654.

³⁰⁸ Pevsner, s. 90.

³⁰⁹ Doğan, s. 115.

³¹⁰ Ceza İnfazında Sistemler ve İmralı Cezaevi, s. 7.

³¹¹ Özbek, İnfaz Hukuku, s. 44.

C. Auburn Sessizlik (Karma) Sistemi

Newyork'ta 1816 yılında ilk olarak Auburn cezaevinde uygulanmış olmasından dolayı sistem Auburn sistemi diye bilinir. Auburn sistemi toplu infaz sistemi ve hücre sisteminin avantajlarının birleştirilmesiyle geliştirilmiştir. Sistemde mahkûmlar gündüzleri atölyelerde çalışarak, birlikte yemek yiyip eğlenerek ortak yaşam sürer, geceleri ise hücrelerde bulunurlar.³¹² Sistemde hükümlülerin birbiriyle konuşması yasağı ve atölyelerde çalışma daha önce Gent hapishanesinde görülen uygulamalardır.³¹³ Sistem ilk uygulanmaya başlandığında bir hücrede iki mahkûmun barındırılması söz konusuydu, daha sonra bu durumun sakıncaları ortaya çıktı ve sakıncalarını gidermek adına hapishaneye seksen hücre ek yapılarak mahkûmlar tek başlarına hücrelere konulmuş ve önceleri katı hücre sistemi uygulanmıştır.³¹⁴ Auburn cezaevinde mutlak olarak uygulanan hücre sistemi nedeniyle bir yıl içerisinde beş hükümlünün ölmesi bir hükümlünün çıldırması sonucu Auburn cezaevi yöneticileri sistemi yumuşatma yoluna gittiler.³¹⁵ Sistemde mahkûmlar gündüzleri birlikte çalıştırılmaya, geceleri hücrelerinde barındırılmaya başlandı. Çalışma sırasında mahkûmların birbirleriyle konuşmalarına izin verilmemesi fazla sayıda görevliyi gerekli kılıyor, bu durumda infaz maliyetlerini yükseltiyordu.³¹⁶ Auburn sisteminde etkin bir gözetim vasıtasıyla ahlaksızlığın önüne geçilmeye çalışılmış, manastır modeline benzeyen ve ancak izinle görevlilerle alçak sesle konuşabilen mahkûmların mutlak sessizlik kuralıyla kendi içine yönelmesi istenmiştir. Böylelikle iletişim kurmadan bir arada bulunan mahkûmların hem toplumsal alışkanlıklarının devam etmesi, hem de kendi içine yönelerek yaptığı kötülüğün farkına varması sağlanmaya çalışılmıştır.³¹⁷ Konuşma yasağına aykırı davranan mahkûmlar kırbaç cezasıyla cezalandırılıyorlardı.³¹⁸ Birbirlerini gören mahkûmların doğası gereği konuşmaması çok zordu, bu nedenle ki alınan tüm önlemlere rağmen konuşmanın önüne geçilememiştir. Bazı Amerikan eyaletlerinde, zorluklar oluşturmaları nedeniyle yasak

³¹² Soyaslan, Kriminoloji, s. 189.

³¹³ Demirbaş, İnfaz Hukuku, s. 114.

³¹⁴ Ceza İnfazında Sistemler ve İmralı Cezaevi, s. 7.

³¹⁵ Taşkın, Cezaevi Gerçeği, s. 224.

³¹⁶ Bardak, s. 25.

³¹⁷ Foucault, Hapishanenin Doğuşu, ss. 345-346.

³¹⁸ Gökçen, s. 62.

kaldırılmıştır.³¹⁹ Hücre yapısıyla ortak alanı birlikte düzenleyen sistem, pahalı olması nedeniyle eleştirilmiş, çalışmayı düzenlemesi ve disiplin sağlamayı kolaylaştırması dolayısıyla övülmüştür. Ortak alana yer vermesi nedeniyle sürekli hücrede bulunmanın mahkûmlar üzerindeki olumsuzlukları Auburn sisteminde görülmez. Konuşma yasağından vazgeçilerek yeniden düzenlenen sistem varlığını hala devam ettirmektedir.³²⁰ İş organizasyonun kolaylıkla yapılabildiği Auburn sistemi, mahkûmların gündüzleri birlikte bulunmalarıyla organize edilen yeni suçlara sebebiyet verebilir. Buna karşın mahkûmların birlikte bulunmasının çalışmayı, paylaşmayı, dayanışmayı öğretmesi açısından olumlu yönleri de vardır.³²¹

Boston’da 1826 yılında yapılan *hapishane reformları toplantısı*nda Auburn sistemi örnek sistem olarak gösterilmiştir. Sürekli üreten mahkûmlar geceleri tek başlarına İncil okur, sabahın erken saatlerinde ise ayaklarındaki zincirlerle görevli gözetimi altında atölyelere alınır.³²² Foucault gerek Philadelphia gerekse de Auburn cezaevlerinin oluşturulduğu dönemlerde bu hapishanelerin ‘*erdemli insanlar*’ ürettiğine inanıldığını söyler. Ona göre bu bir aldatmacadır ve gerçekte böyle bir şey üretmemektedir. Bu iki model ufak değişiklikler yapılarak günümüz ‘*büyük hapsetme makineleri*’nin temelini oluşturmuştur.³²³

D. Panoptikon Sistemi

Ceza infaz kurumlarında sürekli denetim fikri *Panoptikon* öncesinde filizlenme aşamasında görünmekteydi. “*Ghent Maison de Force (1772-3) ve William Blackburn tarafından 1779’da Liverpool’da, 1786’da Ipswich’de ve 1785’te Gloucs, Northleach’de inşa edilen üç ceza kurumunda, mahkûmların idari denetim altında tutulması üzerinde vurgu vardı*”. Üç tasarımın ortak özelliği; binaların mimari planlarının mahkûmların kaçışını önlemeye yönelmesi, bu çabalarda erişim kolaylığı ve rahatlık sağlayacak nitelikte olmasıydı. Gözetim, mahkûmların gece kaldıkları hücreleri veya gündüzleri barındıkları odalarına odaklanmıyor, *avlular ve iç avlulara*

³¹⁹ Taşkın, Cezaevi Gerçeği, s. 225.

³²⁰ Doğan, s. 118.

³²¹ Soyaslan, Kriminoloji, ss. 189-190.

³²² Mehmet Emin Artuk, Ahmet Gökcen, Caner Yenidünya, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 4. baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2009, s. 726.

³²³ Foucault, Büyük Kapatılma, s. 151.

bakışla sınırlı kalıyordu. Bu anlamda Bentham'ın ışık altında sürekli gözetim ilkesi radikal bir değişikliği işaret eder.³²⁴ “*Hukuk ve Ceza Mevzuatı*” adlı eserinde mahkûmların ıslahına ilişkin önlemlerle ilgilenen Bentham, özgürlüğü kısıtlayıcı cezayı savunarak “*Panoptikon*” diye adlandırdığı cezaevi modelini ortaya atmıştır.³²⁵ Normal-anormal, deli-deli değil, tehlikeli-zararsız şeklinde işaretleme ve ikili ayırım ile bireyleri kişisel olarak farklılaştırarak sürekli gözetim altında bulundurma yöntemi 19. yüzyıl başlarından beri *disiplinsel iktidarın* hapisane, akıl hastanesi, eğitim kurumu, ıslahane gibi yerlerde kişilerin denetimini sağlamak amacıyla kullandığı yöntemlerdir.³²⁶ 1787 yılında Jeremy Bentham'ın tasarladığı³²⁷ panoptikon ise bu denetim yönteminin mimari şeklini oluşturur. Panoptikon mimarisinde merkezde bulunan kule halka biçimindeki binayla çevrelenmiştir. Geniş pencereleri olan kule, binanın iç cephesine bakmaktadır. Binanın kalınlığını kat eden çevre bina hücrelere bölünmüştür. Hücrelerin her birinde biri kuleye bakan, diğeri de ışığın hücreye girebilmesine imkân vererek dışarı bakan iki pencere bulunur. Her hücrede sadece bir mahkûm, işçi, hasta, okul çocuğu ya da deli kapatılır. Sadece tek kişinin kaldığı hücrelerin ortasında bulunan kulede sadece bir gözetmen yeterlidir. Arkadan gelen ışık hücrelerde bulunanları görmek kolaylaşmaktadır.³²⁸ Karanlık hiçbir noktanın olmadığı hücreler, her şeyi görebilen fakat kimsenin göremediği gözetmenin gözetimindedir. Gözetmen, kimsenin kendisini göremeyeceği biçimde yarı açık bölmeli pencere veya panjurlar arasından gözetimini yapar. Bentham bu modelin çeşitli kurumlarda kullanılabileceğini söylemiştir. Panoptikon, bir iktidar ve toplum türünün gerçekleşmiş ütopyasıdır.³²⁹ İktidarı kişisellikten çıkararak otomatikleştiren panoptikon sisteminde iktidarı icra edenin önemi olmamaktadır. İktidar herhangi bir kişi tarafından yerine getirilebilir. Güç kullanmanın gereksiz olduğu sistem; zincirler, demir parmaklıklar ve büyük kilitlerin yerine net ayrımları ve iyi düzenlenmiş açıklıkları koymuştur.³³⁰ Gözetimin görülmeden yapıldığı sistemde hücrelerdeki yan duvarlar, kapatılmış olanların birbiriyle temasını

³²⁴ Robin Evans, “Bentham’ın Panopticon’u: Mimarlığın Toplumsal Tarihinde Bir Olay”, çev. Zeynep Aktüre, *Arredamento Mimarlık Dergisi*, Sayı:2000/08, Eylül 2000, s. 82.

³²⁵ Demirbaş, *İnfaz Hukuku*, s. 114.

³²⁶ Foucault, *Hapishanenin Doğuşu*, ss. 294-295.

³²⁷ Bilgiç, s. 71.

³²⁸ Foucault, *Hapishanenin Doğuşu*, s. 295.

³²⁹ Foucault, *Büyük Kapatılma*, s. 224.

³³⁰ Foucault, *Hapishanenin Doğuşu*, ss. 298-299.

önlemektedir. Hücre anlayışındaki ışıktan mahrum bırakma ve saklama usulleri bu sistemde yerini ışık altında gözetime bırakmıştır. Görünürlüğün aslında bir tuzak olduğu panoptikon sisteminde ışık altındaki gözetim, karanlık hücre anlayışından daha yakalayıcı niteliktedir. Sistem gözetmene kalabalık kitle yerine denetlenmesi ve sayılması kolay bir çoğunluğu getirmiştir. Kapatılanlar için bunun anlamı göremediği bakışlar altında ve kapalı kapılar ardındaki yalnızlıktır. Kapatılanlar, merkezde bulunan kuleden sürekli gözetlenecek ancak kulede bir gözetmenin olup olmadığını bilmeden sürekli gözetlenme kuşkusu yaşayacaktır. Gözetmenin var olup olmadığına karar verilememesi için merkezde bulunan gözetim kulesi pencerelerine panjurlar konulmasının yanında, bir bölümden diğerine geçmek için kapıların yerine zikzaklı geçiş yolları ve bölmelerin salonu dik açıyla kesmeleri tasarlanmıştır. Böylece Bentham görünür fakat var olduğu kanıtlanamayan bir iktidar modeli ortaya koymuştur.³³¹ Adeta bir laboratuvar gibi kişileri değiştirmeye, terbiye etmeye, deney yapmaya imkân veren sistem, gözlem mekanizması vasıtasıyla kişilerin üzerinde nüfuz sahibi olmanın yanında, tutumları üzerinde de etkin olmaktadır.³³² Tasarladığı hapishane modeli ile Bentham, ahlak bozukluğunun ortadan kaldırılacağını, çalışkanlığın teşvik edileceğini, sağlığın koruma altına alınacağını düşünmüştür. Panoptikon Bentham'a göre hapishanelerde toplu kaçışı ve yeniden suç işleme eğilimlerini yok edecek, aynı zamanda sıkışık kalabalığı önleyecektir. Ona göre kötü karşılıklı etkileşim hareketleri bu modelde söz konusu değildir. Ancak hapishane reformunun öncülerinden sayılan Bentham'ın Panoptikon tasarımı o dönemlerde kabul görmemiştir.³³³ Foucault, Bentham'ın geliştirdiği Panoptikon tarzı hapishane modeli binasının hiçbir zaman yapılmamış olduğunu söyler. Ona göre bina inşa edilmemiş olsa da *panoptisizm*, bütün Batı'yı farklı bir biçimde etkilemiş ve Bentham'ın hayali gerçeğe dönüşmüştür. Hapishane ve benzeri gibi kapatma kurumlarında uygulanan prosedür ve yöntemlerle kapitalizmin ihtiyaç duyduğu disiplin *panoptisizm* yöntemiyle sağlanmaya çalışılmıştır.³³⁴ İngiliz parlamentosu Panoptikon modeline göre inşa edilecek bir cezaevinin yapımına izin vermiş ancak binanın yapımını 1811 yılında durdurmuştur. Sonraları inşa edilen cezaevleri

³³¹ Foucault, Hapishanenin Doğuşu, ss. 296-297.

³³² Foucault, Hapishanenin Doğuşu, ss. 300-302.

³³³ Cem Kaptanoğlu, "Panopticon'dan F tipine Tecrit", **Birikim Dergisi**, Sayı: 136, 2000, s. 31.

³³⁴ Foucault, Büyük Kapatılma, s. 19.

mimarilerini etkileyen panoptikon modelinin 19. yüzyılda inşa edilen cezaevleri binalarındaki izlerinin görülebileceği öne sürülmüştür.³³⁵ Foucault, “*genelleşmiş gözetim yapıları*”nın olduğu “*panoptik bir toplumda*” yaşadığımızı söyler. Ona göre hapishane ve ceza adaleti sistemi bu gözetim yapılarının parçalarıyken, kriminoloji, psikoloji, psikiyatri, sosyoloji bu yapıların sonuçlarını oluşturmaktadır.³³⁶ Suç ve ceza incelemelerinde Foucault’nun odağa aldığı panoptikon modeliyle son dönemlerde endüstrileşen hapishaneleri karşılaştıran Baumann’a göre panoptik cezaevleri, suçluları çalışma ahlakı sınırları dâhilinde tembellik, ahlaki bozulma, sosyal kurallara saygısızlık ve aylaklıktan kurtarmaya çabalayan ıslah evleri şeklinde işlev gösterse de aslında bu mekânlar “*disipline sokulmuş emek gücünün fabrikalarıdır*”. Bir istihdam seçeneği haline gelen hapishaneler yeni dönemde üreticilerin ihtiyaç duymadığı kitlelerin etkisizleştirildiği ve bu kitleden kurtulmaya yarayan bir yöntemdir. Pelican Bay hapishanesi panoptik özelliğe sahip olmasının yanında dışlama fabrikası niteliğinde planlanmış bir kurumdur.³³⁷ Disiplin ve otorite kurmayı amaçlayan panoptik mimari tarzın saydamlık fikri modern dönemde cezaevlerine konulan kameralar aracılığıyla halen günceldir.³³⁸

E. İrlanda (Dereceli) Sistemi

İlk olarak 1837 yılında İngiliz Maconiche (Maconochie) tarafından Avam Kamarasına ceza süresince mahkûmların çalışması ve iyileşen davranışlarını not esasına tabi kılmayı öngören bir rapor sunulmuştur. Öncelikle İngiltere’nin Norfolk adalarında uygulanmaya başlanan sistemde hükümlü, dürüst davranışları ve çok çalışmasıyla kendi tahliyesinin imkânını yaratıyordu. Belli bir süre sonra İrlanda’da Walter Crofte İngiliz sistemine devre ekleyerek İrlanda sistemini uygulamaya koymuştur.³³⁹ Cezanın ızdırap verici özelliğiyle ıslah etme ve eğitime hedeflerini aynı sistem içinde gerçekleştirmeye olanak tanıyan ve hapishane iç disiplinini sağlamayı amaçlayan dereceli sistem Pennsylvania ve Auburn sistemlerinin yararlı taraflarını

³³⁵ Dönmezer ve Erman, Cilt: 2, s. 663.

³³⁶ Foucault, Büyük Kapatılma, s. 135.

³³⁷ Alev Özkazanç, Siyaset Sosyolojisi Yazıları, s. 213.

³³⁸ Yücel, Türk Ceza Siyaseti ve Kriminolojisi, s. 35.

³³⁹ Ceza İnfazında Sistemler ve İmralı Cezaevi, s. 8.

uygulayıp sakıncalarını önleme temeli üzerine kurulmuştur.³⁴⁰ İnfazın devrelere ayrılan cezalarla gerçekleştirildiği sistem, İrlanda'da Walter Crofton tarafından uygulanması dolayısıyla *İrlanda (Dereceli) Sistemi* olarak anılmaktadır.³⁴¹ Sir Walter Crofton tarafından 1851 yılında yeniden tasarlanan sistem şu devrelerden oluşmaktadır:³⁴²

- a. Hücre devresi; kontrol ve tenkil amacı güden hücrede tek başına hapis cezası söz konusudur.
- b. Çalışma devresi; iyileştirmeye yönelik ortaklaşa çalışmaya odaklanılmıştır.
- c. Yeniden sosyalleştirmeye yönelik *ara kurumlar* öngörülmüştür.
- d. Koşullu salıverme devresidir. Toplu infaz ile koşullu salıverme arasında ara kurum şeklinde bir infaz basamağı Crofton tarafından konuldu. Ara basamakta kurumun dışında tarımsal işlere yerleştirilen mahkûmlar, insanlarla iletişim ve kurdukları ilişkiler dolayısıyla hürriyete geçiş için hazırlanıyordu.³⁴³

Mahkûmların gece-gündüz hücrede bulundurulmasıyla başlayan sonraki aşamada geceleri hücre hapsi, gündüzleri ise ortak çalışmayla devam eden dereceli sistemde bu süreçte hükümlü gözlemlenerek; düzelme potansiyellerine göre gruplara ayrılır. Güvenilir hükümlülere daha esnek bir infaz rejimi uygulanarak, idare tarafından dışarıda çalıştırılabilir. Aile ziyareti, iş arama veya eğitim gibi nedenlerle dışarı çıkmasına müsaade edilir, geçimini sağlamasının devamı için geceleri infaz uygulanabilir. Aile ziyareti ya da dışarıda çalışmasından sonra cezaevine dönen hükümlü son kerte de şartlı tahliye rejimine tabi olur.³⁴⁴ Hapis cezalarının uygulanmasında ileri aşama olan dereceli sistem, günümüzde uygulanmayan bir sistemdir. Artık hapis cezasına alternatif kurumların uygulanması önerilmektedir.³⁴⁵

Günümüzde artık uygulanmayan bu sistemlerin yerini yeni bir sistem almıştır. Bu yeni sistemde mahkûma ızdırıp ve acı çektirmek fikri terkedilmiştir. Suçlu kişiyi ıslah etme, sosyalleştirme, yeniden topluma kazandırma amacını taşıyan yeni sistem

³⁴⁰ Demirbaş, İnfaz Hukuku, s. 116.

³⁴¹ Bilgiç, s. 70.

³⁴² Demirbaş, İnfaz Hukuku, s. 117.

³⁴³ Demirbaş, İnfaz Hukuku, s. 117.

³⁴⁴ Soyaslan, Kriminoloji, s. 190.

³⁴⁵ Gökçen, s. 67.

cezaevlerinde uygulanan bilimsel yöntemlerle suçlunun kendini kontrol etme duygu ve sorumluluğunun geliştirilmesi, dereceli olarak topluma uyumlu duruma getirilmesi hedeflenir. Geceleri hücrede barındırılan mahkûmlar, gündüzleri özgür hayatta yaşayan insanlar gibi yaşamlarını ve çalışmalarını sürdürmektedirler. Yeni sistem, suçluların kişilik özelliklerine göre infaz rejiminin bireyselleştirilmesini ve bu özelliklerine uygun cezaevlerine gönderilmesini öngörür. Suçlunun kişiliğindeki kötü taraflar bilimsel yöntemler kullanılarak yok edilmeye çalışılır.³⁴⁶

Sayılan bu sistemler tam olarak uygulanmasa da bazı temel ilkeleri günümüzde uygulanan sistemde de görülmektedir. Örneğin günümüz modern cezaevlerindeki kamera sistemleri panoptisizmin şekil değiştirmiş hali olarak karşımıza çıkmaktadır. Gelişen insan hakları algısı ve teknoloji infaz sistemlerini de doğrudan etkilemektedir. Bu bağlamda istenilen hedeflere ulaşmada başarısız olan ya da beklenilenin altında başarı elde edilen sistemler, ileriki dönemlerde de terk edilecek ve yerine yeni sistemler uygulanacaktır.

VI. CEZA İNFAZ KURUMU TÜRLERİ

Uluslararası alanda insan haklarında yaşanan gelişmeler doğrultusunda değişen infaz anlayışı; kendine uygun fiziki unsurların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Fiziki unsurlar, cezaevi güvenlik yönetiminin temel unsurudur. Fiziki unsurunun temelini oluşturan ise kurum mimarisidir. Cezaevinin güvenlik seviyesine göre de mimari farklılaşmaktadır. Tarihsel süreç içinde cezaevi mimarisi, kurumların önceliklerine göre şekillenmiş ve çeşitlenmiştir. Aynı güvenlik seviyesindeki cezaevi mimarisi, ülkeden ülkeye farklılaşabildiği gibi, bir ülke içinde de farklı mimariler aynı anda kullanılabilir. Güvenlik yönetimi açısından uygulamada mimari bir standardın olduğu söylenemez. Fiziki anlamda cezaevi türlerini incelediğimizde, mimari açıdan ve güvenlik açısından konuyu ele almamız gerekmektedir;

³⁴⁶ Dönmezer ve Erman, Cilt:2, ss. 658-659.

A. Mimari Açıdan Ceza İnfaz Kurumu Türleri

Tarihi süreç içinde cezaevleri mimarisi pek çok değişiklik geçirmiştir. Bir ceza olarak hapis cezası uygulanmaya başlandığında, suçlular kalelerin güneş almayan karanlık bodrumlarına kapatılmışlardı. Cezaevlerinin 16. yüzyıldan itibaren yapılan binalarında hücreler; çift taraflı şekilde ortak koridora açılan ve dışarı bakan pencerelere sahip yapıda ya da tüm hücreler ortak bir koridora açılmayarak, koridor pencerelerinden ışığın dolaylı olarak hücrelere ulaştığı yapıdaydı.³⁴⁷ 16. yüzyıldan itibaren şekillenen cezaevleri mimarisi süreç içinde ceza hukuku, infaz hukuku, yargılama hukuku, penoloji, kriminoloji, psikoloji, tıp, felsefe, tarih ve teknik bilimler gibi farklı alanlarda meydana gelen gelişmelerden etkilenmiştir. Cezaevleri mimarisi suçların tekrarrünü engellemek için caydırıcı olmasının yanında mahkûmların eğitim ve iyileştirmeleri ile toplumun suçludan, suçlunun da toplumdan korunması amaçlarını gerçekleştirecek yapıda olmalıdır.

Cezaevleri mimarisi son iki yüzyılda epey gelişme göstermiş, bu süreçte mimari yapılarda benzerlik ve farklılıklar meydana gelmiştir. Bu farklılıklara rağmen mensupları insan olduğu için cezaevleri mimarileri iâşe, barınma, sağlık hizmetleri gibi temel ihtiyaçlarla, eğitim, spor, kültür ve çalışmanın gerçekleştirilebileceği, dış dünya ile iletişime imkân veren, idari hizmetlerin rahatlıkla yürütülmesine elverişli, güvenlik riskini asgariye indirerek personel sorumluluğunu azaltmaya imkân verecek ana yapı, eklenti ve tesisatların kurulması gibi ortak bir takım özelliklere sahip olmalıdır.³⁴⁸ Cezaevlerinde denetim eskiden çıplak gözle ve gün ışığıyla yapılırken günümüz cezaevi mimarisine getirilen modern çözümlerde artık elektronik cihazlar kullanılmaktadır. Denetimin artık kameralarla yapılması panoptikona benzer şekilde dairesel mimari planlara olan ihtiyacı ortadan kaldırmıştır. Eskiden farklı biçimde teknoloji yardımıyla az yer kaybedilen kompakt planlama tercih edilerek daha ekonomik çözümler kullanılmaktadır.³⁴⁹

Cezaevi mimarisi içinde bulunduğu toplumun infaz felsefesini, politikasını ve adalete bakış açısını yansıtır.³⁵⁰ Tarihsel süreçte değişerek gelişen cezaevi mimarisi

³⁴⁷ Dönmezer ve Erman, Cilt:2, s. 662.

³⁴⁸ Sağlam, Ceza İnfaz Kurumları Mimarisi, (23.01.2013).

³⁴⁹ Hasan Kıvırcık, “Cezaevleri Mekân Kurgusu, Güncel Sorunlar ve Öneriler”, **Cezaevleri Sempozyumu Kitabı**, İstanbul Barosu Yayınları, 29-30.06.2002, s. 15.

³⁵⁰ Yücel, Türk Ceza Siyaseti ve Kriminolojisi, s. 31.

mahkûmların psikolojik ve ahlaki durumları ile uyumlu olmalıdır.³⁵¹ Çünkü; mahkûmların sadece çevrili dört duvar arasında barındırıldığı kurumlar olmayan cezaevlerinin mimarisi de mahkûmun psikolojisi üzerinde önemli etkiler bırakabilmektedir.³⁵² Günümüzde bütün ülkelerde infaz hizmetlerinin tamamına yakını cezaevi binası, fizik engelleri, araç ve gereçleri, tesisleri, teknolojisi ve elektronik cihazları ile yerine getirilir. Bu nedenle firarların, isyanların, suistimallerin, ideolojik yönlendirmelerin önüne geçmede binaların sağlamlığı ve cezaevlerinde koğuş sisteminden vazgeçilmesi önem taşımaktadır.³⁵³

Cezaevi binaları dış dünyayla ilişki kurmaya imkân verecek şekilde tasarlanmalı, tamamen kapalı kurum niteliğinde de olmamalıdır. Burada boş zaman faaliyetlerinin yapıldığı odalar ve ziyaretçi odaları çağdaş yöntemlerle oluşturulmalı, bina yapım maliyetlerini düşürmek amacıyla devasa cezaevleri inşa edilmemelidir. Cezaevi mimarisi, büyüklüğü ve işlev görme kabiliyeti birbiriyle ilişkili unsurlardır. Devasa büyüklükte cezaevleri, mahkûmların bireysel olarak iyileşmelerini zorlaştırmaktadır. İyileştirmeye odaklanan cezaevlerinin hangi büyüklükte bu hedefi en iyi yerine getireceği konusu ise belirsizdir. Devasa büyüklükte olmayan küçük yapılar da bu hedefi tam olarak sağlayamayabilir. Uluslararası tecrübelerden hareketle cezaevi binalarının 300 kapasiteyi aşan büyüklüklerinin, bireysel iyileştirmeye olanak tanımadığı söylenebilir. Bunun nedeni, boş zaman faaliyetleri, çalışma gibi faaliyetlerin kontrol ve düzenlemelerinin yapılmasındaki zorluklardır. Bu durum alt kültür oluşumuna da zemin hazırlar. Bir doktor, psikolog veya birim yöneticisi ancak 100 mahkûmun durumunu gerçek anlamda bilebilir.³⁵⁴ Cezaevi inşa ederken dikkate alınması gereken iki önemli faktör; “*kurumun büyüklüğü*” ve “*çevre güvenliği*” olmalıdır. Tutuklu ve hükümlü sayısının çok olması durumunda, aynı yerde belirli büyüklükte ayrı bloklar yapılarak, bu mekanizmada *adem-i merkeziyet* sağlanmaya çalışılmalıdır.³⁵⁵ Cezaevleri mimarisinde proje standardı ile kurumlarda kullanılacak araç-gereç, eşya ve teknik unsurların standartları oluşturulmalıdır.³⁵⁶ Cezaevi mimari tasarımlarında yatak kapasitesi ihtiyacı tespit edilmeli ve bölgesel

³⁵¹Doğan, s. 283.

³⁵²Bardak, s. 332.

³⁵³Hüseyin Turgut, “Türk Ceza İnfaz Sistemi”, **Türkiye’nin İnfaz Rejimi Sempozyumu Kitabı**, Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı, Ankara, 18.01.1997, s. 64.

³⁵⁴Demirbaş, İnfaz Hukuku, ss. 334-335.

³⁵⁵Yücel, Türk Ceza Siyaseti ve Kriminolojisi, s. 32.

³⁵⁶Sağlam, İnfaz Hizmetleri Kavramı, s. 143.

suç istatistiklerinden faydalanılarak; kurum kapasitesi, güvenlik standartlarının sınırları belirlenmelidir.³⁵⁷ Cezaevi mimari projeleri sadece teknik bir konu olarak ele alınmamalı, sosyal boyutu göz önünde bulundurulmalıdır. Belirlenen mimari projeler aynı zamanda psikologların, hukukçuların, eğitimcilerin, sosyal danışmanların, ilgili meslek kuruluşlarının eleştiri ve değerlendirmelerinden geçirilmeli, bu kesimlerin önerileri projelere yansıtılmalıdır.³⁵⁸

F tipi cezaevleri de dâhil ülkemizdeki cezaevi mimari tasarımlarında genellikle iki ortak özellik söz konusudur.³⁵⁹

- Türkiye’de oda ve koğuşlar tüm cezaevlerinde havalandırma avlularıyla bağlantılıdır. Dolayısıyla ülkemizdeki cezaevlerinde havalandırma, havalandırma avlularında personel gözetimine gerek olmadan gün doğumundan batımına kadar yapılmaktadır. Her koğuş veya odalar için ayrı havalandırma avluları yapılması ülkemizde cezaevi mimari tasarımında geniş arsalarla ihtiyaç göstermesi gibi önemli sorunlara yol açmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Batı Avrupa ülkelerinde koğuş ve odalardan bağımsız olarak tasarlanan havalandırma avluları, personel nezaretinde sürekli olarak çıkılabilmeye imkân vermektedir.
- Türkiye’de çok katlı cezaevleri yoktur ve cezaevleri binaları genelde bir ya da iki katlıdır. Avrupa ülkelerinde odalardan bağımsız konumlandırılan havalandırma avluları çok katlı mimari yapıya izin verirken, havalandırma avlularının konumu ülkemizde ‘gökdelen’ olarak isimlendirilen çok katlı mimari tasarıma izin vermemektedir. ABD ve Avrupa’da sıklıkla üç-dört katlı cezaevleri görülür.³⁶⁰

Çakır, ülkemizde en uygun cezaevi mimarisinin; kişi başına sekiz metrekare alanın düştüğü, odaların genişliği ve müşterek yaşam alanlarının bu ölçü dikkate alınarak planlandığı, mahpuslara birlikte zaman geçirdikleri ortak alanların yaratıldığı, gece yatmak için odaların kullanıldığı, insan onuruna yaraşır yaşam

³⁵⁷Derya Emiroğlu, **Cezaevi Mimarisi Üzerine Bir Araştırma**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 2003, ss. 18-19.

³⁵⁸Kıvırcık, s. 26.

³⁵⁹Demirbaş, İnfaz Hukuku, s. 335.

³⁶⁰Demirbaş, İnfaz Hukuku, ss. 335-336.

şartlarının oluşturulduğu, çağdaş mimari modellerin uygulandığı bir tasarım olması gerektiğini söylemektedir.³⁶¹

BM ve AK kararlarında cezaevi mimarisi tasarım kalıplarını belirleyen düzenlemeler söz konusu değildir. Sadece mimari tasarıma temel olacak bazı öneriler bulunmaktadır. Avrupa Cezaevi Kurallarında cezaevi mimari tasarımlarıyla ilgili genel ifadeler belirtilmiş, sayısal ve geometrik standartlardan bahsedilmemiştir. Havalandırma, mahkûma yeterli alan, ısıtma ve aydınlatma imkânları yaratma, cezaevi konusunda Avrupa Cezaevi Kurallarında belirtilen genel ifadelerdir. Her ülke BM ve AK kararlarında belirtilen genel ifadeler çerçevesinde kendi cezaevi mimari yapılarını kurabilir ve geliştirebilir. Ülkelerin bu süreçte birbirlerinden etkilenecekleri söz konusudur. Mesela, Kara Avrupası ile Anglo-Sakson ülkeleri cezaevi mimarilerinin birbirine benzediği söylenebilir. Mimari tasarımlarda ülkeler kendi koşullarına uygun yapım standardı ve malzeme kullanabilmektedir. Maliyeti azaltmak, personel eğitimini kolaylaştırmak ve cezaevi teknolojisinin gelişimine katkı sağlamak açısından yapım ve malzeme standartlarını belirlemek önemlidir.³⁶²

1. Kapalı Ceza İnfaz Kurumlarında Uygulanan Mimari Tasarımlar

Sıkı güvenlik önlemlerinin alındığı kapalı cezaevleri, ıslahı zor olan mahkûmların barındırılmalarına uygundur.³⁶³ İnfaz rejimlerinden etkilenen cezaevleri mimari tasarımları bu kurumların sınıflandırılmasıyla da ilgilidir. Mimari tasarımın biçimlenmesinde kapalı-açık cezaevi ayrımı önem arz eder. Açık ceza infaz kurumlarına göre daha kuralcı olan kapalı ceza infaz kurumlarının infaz rejimlerinde temel amaç; mahkûmun firar etmesi ve diğer insanlara zarar vermesinin önlenmesi ve iyileştirmeye eğitim faaliyetlerinin uygulanmasıdır. İç ve dış güvenlik alanlarının belirlenerek bu alanların mekanik, fiziki ve elektronik güvenlik sistemleriyle donatılması kapalı ceza infaz kurumlarında mimari tasarımın temelini oluşturur. Mimari yapıların farklı olmasının nedeni kullanım amaçlarındaki farklılıktır.³⁶⁴

³⁶¹Fatma Çakır, “Kadın Cezaevleri Hakkında Öneriler”, **Hukuk Gündemi Dergisi**, Sayı: 2, 2012, s. 101.

³⁶²Sağlam, Ceza İnfaz Kurumları Mimarisi, (23.01.2013).

³⁶³Tosun, s. 362.

³⁶⁴Sağlam, Ceza İnfaz Kurumları Mimarisi, (23.01.2013).

a. Yapı Tiplerine Göre Sınıflandırma

(1) Kampüs Sistemi

Amerika’da cezaevi mimarisinde başlıca iki farklı tasarım egemendir. Her iki tasarımın da kökenlerinin Avrupa’da 1800’lü yıllara dayandığı tasarımlardan biri bugün daha yaygın ve diğerinden daha eski olan ‘telefon direği tasarımı’, diğeri ise daha modern ‘kampüs sistemi tasarımı’dır. Kampüs tasarımı, çevresinde geniş açık bir alan olan, içinde birbirinden bağımsız yapıda binaların bulunduğu ve genelde dikdörtgen şeklinde bir tasarımdır. Kampüs modelinin ilk tasarımlarının değiştirilmiş versiyonları Amerika’da 1980’den beri inşa edilen pek çok cezaevi mimarisinde kullanılmıştır.³⁶⁵ Başlangıçta kadın ve çocuk mahkûmların barındırıldıkları yerler olarak tasarlanan kampüs sistemi cezaevleri, ilk olarak 1840’lı yılların başlarında Fransa’da görülür.³⁶⁶ Ana hizmet üniteleriyle mahkûmların barınma alanlarının ayrı olduğu sistemde birbiriyle bağlantılı olmayan birden çok bina aynı dış güvenlik kapsamı içinde konumlandırılmıştır.³⁶⁷ Etrafında duvarların yerine keskin tellerin olduğu, doğal obje olarak çevrede ağaçlar bulunan ve en büyük binanın eğitim binası olduğu kampüs modelinde çevre kontrolü mini tren, araç ya da yürüyerek sağlanır.³⁶⁸ Telefon direği sisteminde yaygın olarak görülen hücrelerin aksine kampüs tasarımları genellikle yeşillik alanları ve koğuş barınma yerlerini bünyesinde barındırır ve bu durum kural ihlallerinin oluşmasına zemin hazırlar, bu ihlaller de görevliler tarafından gözlemlenir/rapor edilir. Kampüs tasarımları güvenlik açısından kural ihlalleri yapılmasına daha uygundur.³⁶⁹ Aslında kampüs tipi birimler kural dışı davranışlara olan eğilimleri arttırabilir ya da azaltabilir. Örneğin, açık kampüs tipi

³⁶⁵Norman Johnston, **Forms of Constraint: A History of Prison Architecture**, Chicago: University of Illinois Press, 2000, aktaran Robert G. Morris and John L. Worrall, “Prison Architecture and Inmate Misconduct: A Multilevel Assessment”, 07.11.2010, http://www.utdallas.edu/~j1w064000/index_files/Morris%20and%20Worrall.pdf, (07.02.2014), s. 3.

³⁶⁶Norman Johnston, **Evolving Function: Early Use of Imprisonment as Punishment**, The Prison Journal, 89, 10S-34S, 2009, aktaran Robert G. Morris and John L. Worrall, “Prison Architecture and Inmate Misconduct: A Multilevel Assessment”, 07.11.2010, http://www.utdallas.edu/~j1w064000/index_files/Morris%20and%20Worrall.pdf, (07.02.2014), s. 3.

³⁶⁷Sağlam, Ceza İnfaz Kurumları Mimarisi, (23.01.2013).

³⁶⁸“Mimarlık Parmaklıklar Ardında mı?”, çev. Emine Merdim Yılmaz, Selcen Karatay, 08.05.2009, <http://v3.arkitera.com/news.php?action=displayNewsItem&ID=41086>, (12.09.2013).

³⁶⁹Robert G. Morris and John L. Worrall, “Prison Architecture and Inmate Misconduct: A Multilevel Assessment”, 07.11.2010, http://www.utdallas.edu/~j1w064000/index_files/Morris%20and%20Worrall.pdf, (07.02.2014), s. 20.

tasarım gizliliğin azalmasına imkân verir ve böylece ihlaller yönetim tarafından tespit edilebilir. Diğer taraftan bu yapılarda mahkûmlar arasında mahremiyet azdır. Bu durum çeşitli suistimallere, ihlallere sebebiyet verebilir.³⁷⁰ Önceden kadın ve çocukların ıslahında kullanılan kampüs tipi cezaevleri, yeni inşa edilen erkek mahkûmların tutulduğu cezaevi tasarımlarında da kullanılmıştır. Kampüs tipi mimari tasarımda küçük barınma üniteleri, alışveriş yerleri, okul, yemekhane ve diğer tesislerin arasına dağıtılmıştır. Bu mimari sadece tasarımın insancıl özellikleri açısından değil aynı zamanda birbirinden bağımsız binaların daha esnek kullanılabilmesi açısından önemli bir gelişme olarak görülebilir. Diğer yandan ilk ortaya çıkışı itibarıyla kampüs tasarımı, geleneksel kurumlara göre daha az güvenlikliydi. Kampüs sistemi gibi modern tasarımlarda kaçışları engellemek için çitler kullanıldığından güvenlik asgari seviyedeydi. Bu nedenle kampüs tipi cezaevlerinin büyük çoğunluğu orta ve düşük güvenli mahkûmlara hizmet vermekteydi.³⁷¹ Durum böyle olsa da son dönemlerde cezaevi tasarımlarında genel eğilim olan ‘kampüs sistemi tasarımlar’ geniş güvenlik önlemleri ve diğer teknolojilerle de desteklenmektedir.³⁷² Kampüs tipi cezaevleri gittikçe artan bir ilgiyle benimsendi. Dış dünyayı kısmen de olsa taklit eden kampüs tipi cezaevlerinin, ‘normal hayata’ en yakın formatı sağladığı düşünülür. Bir gözaltı tesisi dışında toplumu yansıtan bu cezaevi tasarımları; içinde barınanların yeme, uyuma, çalışma, eğitim ve rekreasyon ihtiyaçlarına cevap verdiği için günlük yaşam yaklaşımını kapsamına alır. Bu yaklaşımın başarısı personel ve mahkûmlar arasında yüz yüze ilişkilerin yoğun olduğu ‘dinamik güvenlik’ anlayışının yönetimine bağlıdır. Bu ise mahkûmların hücrelerinde tutulduğu ya da diğer mahkûm ve personelin baskılarına maruz kaldığı bir ortam değil de mahkûmların anlamlı ve olumlu faaliyetlerde bulunduğu bir atmosfer oluşturur. Bu konseptin beklenen sonuçları ise şöyledir.³⁷³

➤ Daha güvenli bir cezaevi

³⁷⁰Morris and Worrall, ss. 7-8.

³⁷¹Todd R. Clear, George F. Cole, Michael D. Reising, “American Corrections”, **Book**, http://books.google.com.tr/books?id=Xs_P8JDNsRAC&pg=PA254&lpg=PA254&dq=campus+style+prison&source=bl&ots=yf5M9AyGQ5&sig=agT3ivjMLXso488nvBESefyz5Kk&hl=tr&sa=X&ei=t2P1UruOJauM5ATDi4DwCw&ved=0CIYBEOgBMA4#v=onepage&q=campus%20style%20prison&f=false, (07.02.2014), s. 254.

³⁷²The Department of Justice, “Recent Trends in Prison Design”, http://www.justice.tas.gov.au/pirp/background/design_trends, (03.02.2014).

³⁷³Sinclair Knight Merz, “Safe, Secure and Sustainable Prisons”, 10.03.2011, <http://www.globalskm.com/Insights/Achieve-Magazine/Issue1-2011/article7.aspx>, (10.02.2014).

- Geliştirilmiş teknik ve etkinlik tabanlı beceri geliştirme ve eğitim çıktıları
- Yeniden suç işleme eğiliminin azaltılması
- Sorumluluk farkındalığının geliştirilmesi
- Pozitif (normal) yaşam becerilerinin artmasıdır.³⁷⁴

Kurum statüsünün tek olduğu sistemde birbirinden bağımsız olarak yerleştirilen üniteler tek bir yönetime bağlıdır. Uygulanmasının ülkemizde giderek yaygınlaştığı sistemin tasarımı, Batı ülkelerinde açık/kapalı spor salonları ve çalışma atölyelerinin ana ünitelerden ayrı konumlandırılması ve diğer ünitelerle de bağlantısı bulunmaması şeklindedir.³⁷⁵ Ana hizmet üniteleriyle mahkûmların barınma alanlarının ayrı olduğu sistemde birbiriyle bağlantılı olmayan birden çok bina aynı dış güvenlik kapsamı içinde konumlandırılmıştır.³⁷⁶

(2) Telefon Direği (Omurga) Sistemi

Çalışma ve yaşam ünitelerinin uzun bir koridora eklendiği sistem Amerika’da federal hükümet tarafından savunulmuştur. Bu tasarımın örnekleri *Newyork’taki Riker’s Island* ve *Fransa’daki Fresnes Prison*’dur.³⁷⁷ Ülkemizde yaygın şekilde uygulanan sistem tasarımı özellikle E tipi ceza infaz kurumlarında görülür. *Tarak sistemi* adı da verilen sistemin uygulamaları İzmir-Buca Kapalı ve İstanbul Bayrampaşa Kapalı Cezaevleridir. Ortadan geçen koridora idari hizmet üniteleri dâhil tüm üniteler bağlıdır. Art arda sıralanan ünitelere blok adı verilir. Blok sayısının öneminin olmadığı sistemde hizmet ve barınma üniteleri uygun bloklara konulur. Bloklar arasındaki boşluklar havalandırma avlularını oluşturur.³⁷⁸

(3) Radyal (Merkezden Dağılım) Sistem

İlk örneklerinin 1790 yılında görüldüğü sistem tasarımı merkez ve bunu izleyen kollardan oluşmaktaydı. Pennsylvania sistemi tasarımının bir alt tipi olup

³⁷⁴ Merz, Safe, Secure and Sustainable Prisons.

³⁷⁵ Sağlam, Ceza İnfaz Kurumları Mimarisi, (23.01.2013).

³⁷⁶ Sağlam, Ceza İnfaz Kurumları Mimarisi, (23.01.2013).

³⁷⁷ Mimarlık Parmaklıklar Ardında mı?, (12.09.2013).

³⁷⁸ Sağlam, Ceza İnfaz Kurumları Mimarisi, (23.01.2013).

yönetim binası merkezde, Auburn sisteminde ise dışarıda bulunuyordu.³⁷⁹ Radyal sistemde merkezi ana yapıda idari hizmet ünitesi ile eğitim, sağlık, çalışma üniteleri gibi üniteler yer almaktadır. Barınma üniteleri farklı yönlerden merkezi yapıya bağlanır. Bağlantı ünitelerinin dikdörtgen şeklinde olduğu tasarım ülkemizde F tipi kapalı cezaevleri ve 350 kişilik özel tip kapalı cezaevlerinde görülmüştür.³⁸⁰

(4) Küme-Grup Sistemi

Ülkemizde uygulama alanı bulamayan sistemde dikdörtgen veya kare şeklinde yapılan ana hizmet ünitesine köşe noktalarından bağlanan barınma ünitelerinden oluşur. Aynı alan içerisinde birbirinden bağımsız olarak konumlandırılan yapılar bir küme meydana getirmiştir.³⁸¹

(5) Avlu Sistemi

Ülkemizde uygulanmasına rastlanmayan sistemde kare şeklindeki bir ana kütlenin dış kenarlarına bakan yüzeylerine barınma üniteleri veya ana hizmet üniteleri yerleştirilir. Karenin orta kısmı havalandırma vb. amacıyla boş bırakılmıştır.³⁸²

(6) Yıldız Sistemi

Ülkemizde uygulaması olmayan sistemde, merkezi kütlede bulunan ana hizmet ünitesine barınma üniteleri gitgide açılan bir açıyla bağlanmaktadır. Bazı Avrupa ülkelerinde 18. ve 19. yüzyıllarda uygulanması görülmüştür.³⁸³

³⁷⁹ Mimarlık Parmaklıklar Ardında mı?, (12.09.2013).

³⁸⁰ Sağlam, Ceza İnfaz Kurumları Mimarisi, (23.01.2013).

³⁸¹ Sağlam, Ceza İnfaz Kurumları Mimarisi, (23.01.2013).

³⁸² Sağlam, Ceza İnfaz Kurumları Mimarisi, (23.01.2013).

³⁸³ Sağlam, Ceza İnfaz Kurumları Mimarisi, (23.01.2013).

(7) Baklava Dilimi Sistemi

Ülkemizde Diyarbakır ve Denizli Kapalı Cezaevleri baklava dilimi sisteminin uygulanmış örnekleridir. Sistemde baklava dilimi şeklindeki barınma üniteleri, sağ ve sol yanlardan ana hizmet ünitesine bağlanmaktadır.³⁸⁴

(8) Gökdelen Sistemi

Sisteme ABD’de pek çok şehirde “metro cezaevleri” de denilmektedir. Gökdelen sistemi ABD’de yerel tutukevleri mimari tasarımında kullanılır. Sistemde bazı katlara çalışma odaları ve derslikler yerleştirilmiştir. Egzersiz alanları da çatıda yer alır.³⁸⁵ Gökdelen sisteminde barınma üniteleri ve ana hizmet üniteleri dar bir alan üzerinde temellendirilen katlara yerleştirilmiştir. ‘Radyal sistem’ ve ‘telefon direği’ sisteminin etkili olduğu ülkemiz kapalı ceza infaz kurumlarında iki adet de ‘baklava dilimi’ sistemi uygulama alanı bulmuştur.³⁸⁶

b. Yaşam Alanlarının Yapılandırılmasına Göre Sınıflandırma

(1) Topluluk-Koğuş Sistemi

Topluluk sistemi Amsterdam’da 1596 yılında uygulanmaya başlamış ve tutuklu, hükümlü ve çocuklar birlikte tutulmuştur. İlk uygulandığı şekliyle bu ortamda suçluların birbirinden etkilenmesi ve değişik suçları öğrenmeleri söz konusu olmuştur.³⁸⁷ Cezaevi binasının ucuza mal olduğu koğuş (topluluk) sistemi ekonomiktir. Kadınlar-erkekler, küçükler-büyükler, tutuklular-hükümlüler farklı koğuşlara yerleştirilir. Suçlu çetelerinin oluşumuna olanak sağlaması, koğuş hâkimiyeti için mahkûmların birbirlerine tehdit, şiddet, gasp, müessir fiil, homoseksüel ilişki ve kumar gibi suçları işlemeye imkân yaratması sistemin sakıncalarındandır.³⁸⁸ Bu nedenle koğuş sistemi geniş çaplı güvenlik uygulamasını

³⁸⁴ Sağlam, Ceza İnfaz Kurumları Mimarisi, (23.01.2013).

³⁸⁵ Mimarlık Parmaklıklar Ardında mı?, (12.09.2013).

³⁸⁶ Sağlam, Ceza İnfaz Kurumları Mimarisi, (23.01.2013).

³⁸⁷ Bardak, s. 25.

³⁸⁸ Taşkın, Cezaevi Gerçeği, ss. 220-221

zorunlu kılar. Bu sistemde her kişinin bireysel gereksinimleri göz önünde bulundurulmalıdır.³⁸⁹

(2) HÜCRE-ODA SİSTEMİ

Hücrelerde mahkûmların kendi iç dünyalarıyla kaldığı sistemde her hücrede bir mahkûm tek başına cezasını çekmektedir.³⁹⁰ Mahkûmların tek kişilik hücrelere konulduğu sistem tecrit esasına dayanmaktadır.³⁹¹ Koğuş sisteminin sakıncalarını ortadan kaldırarak suçların organize olmasını engelleyen hücre sisteminin zararları da çoktur. Çok sayıda hücre inşa etmeyi gerektirmesi nedeniyle inşası pahalı olan bir sistemdir. Sistemde mahkûm kendi dünyasıyla baş başa bırakıldığı için psikolojik sorunlara sebebiyet vermektedir.³⁹² Hücre sisteminde mahpusun tek başına kalması veya gündüzleri sadece çalışmak amacıyla atölyelere gönderilmesinin ortaya çıkardığı psikolojik sorunlar; mahpusların tek başına geceleri odalarda kaldığı, gündüzleri ise diğer mahpuslarla çalışma, eğitim, spor, kültür vb. etkinliklerde bir araya geldiği “oda sistemi” uygulamasının çözüm olarak ortaya çıkmasını sağlamıştır.³⁹³ Koğuş sistemi yerine oda sistemi esasına dayanan cezaevleri, yeniden sosyalleştirme, güvenlik vb. birçok sorunun çözümü olacaktır. Oda sistemi pahalı bir sistem olsa da koğuş sisteminin sakıncalarını ortadan kaldırmaktadır. Çağdaş infaz anlayışında uluslararası belgeler de “oda sistemi”ni öngörmektedir.³⁹⁴

c. Koğuş ve Odaların Yerleştirilme Şekillerine Göre Sınıflandırma

(1) Lineer Sistem

“İlk kuşak cezaevi mimari tasarımı” adı da verilen lineer sistem, mahkûmların aralıklı olarak kontrol edilmesi ve soyutlanması anlayışına dayanır. Mahkûmu yalnızlığa iterek pişman olmasıyla ıslah edileceğinin düşünüldüğü sistem

³⁸⁹ Uluslararası Ceza Reformu, s. 78.

³⁹⁰ Taşkın, Cezaevi Gerçeği, s. 222.

³⁹¹ Bilgiç, s. 67.

³⁹² Soyaslan, Kriminoloji, s. 189.

³⁹³ Sağlam, Ceza İnfaz Kurumları Mimarisi, (23.01.2013).

³⁹⁴ Demirbaş, İnfaz Hukuku, ss. 482-484.

1850’li yıllarda ABD’de denense de kısa süre içinde uygulanmasından vazgeçilmiştir.³⁹⁵ Pennsylvania modeli Walnut Street hapishanesi ve Auburn hapishanesi ile sonraları bu sistemler örnek alınarak inşa edilen cezaevleri lineer sisteme göre tasarlanmış yapılardır.³⁹⁶ Ülkemizde de cezaevlerinin mimari tasarımı lineer mimari modele göre yapılmıştır. Sistemin en büyük sakıncası devamlı gözetlemeye imkân vermemesidir.³⁹⁷ Türker’e göre mimari tasarım açısından bir koridor üzerinde ve buraya açılan yan yana dizilmiş tek ya da çok yataklı barınma yerlerinden oluşan lineer sistemde mahkûmların hareketleri, birbirleriyle iletişimleri ve ilişkileri cezaevi görevlilerince devamlı olarak gözlenememekte ve denetlenememektedir. Çünkü yan yana dizilmiş yaşam alanlarında mahkûmların gözetlenmesi ancak bu alanlara girilerek ve aralıklı olarak yapılabilmekte, bu durum da sürekli kontrol imkân vermemektedir. Mahkûmların sürekli gözetlenme ve denetlenmesinin mümkün olmadığı lineer modelde devlet tarafından çok kişilik yaşam alanlarında asayişin sağlanması zordur. Bu durum aynı zamanda mahkûmların birbirlerine karşı hâkimiyet kurmalarına ve kurum güvenliğini tehdit eden fiillerin gerçekleşmesine neden olur. İlk kuşak mimari model olan lineer model batıda mahkûmların kontrolünün zorluğu ve cezaevi güvenliğine uygun şartlar taşımaması nedeniyle terkedilmiştir. Türker’e göre; Türkiye’de ise lineer modelde ısrar edilmesinin nedeni kurumun asayiş ve güvenliğinin sağlanması ile mahkûmların birbirlerine karşı korunmalarında sürekli denetleme ve gözetlemeyi gerekli görmeyen idari prosedür ve prensiplerdir. Her infaz rejiminde görevlilerinin, mahkûmların korunması açısından hukuki sorumluluğu bulunmaktadır. Bu hukuki sorumluluk ancak mahkûmların sürekli gözetlenip denetlenmesine imkân veren mimari modellerde yerine getirilebilir.³⁹⁸ Türker’in belirttiği lineer modelin sakıncaları cezaevi istihbarat çalışmaları ile önemli ölçüde aşılabilmektedir.

³⁹⁵ Melda Türker, “ Türk Cezaevlerinde “Tek Kişiyi Tek Oda” İlkesi ve Kimi Yanlış Düşünceler”, **Arredamento Mimarlık Dergisi**, Sayı:2000/08, Eylül 2000, s. 92.

³⁹⁶ Melda Türker, “ “F Tipi” Cezaevi Mimari Tasarımının Çağdaş Cezaevleri Mimari Modellerinin Gelişme Sürecindeki Yeri”, **Ege Mimarlık Dergisi**, Sayı: 46, 2003/2, s. 44.

³⁹⁷ Melda Türker, “2000’li Yıllarda Cezaevleri Alt Yapı Gerekleri ve Türkiye’de Durum”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı: 1, 2001, ss. 82-83.

³⁹⁸ Türker, “F Tipi” Cezaevi Mimari Tasarımının Çağdaş Cezaevleri Mimari Modellerinin Gelişme Sürecindeki Yeri, s. 43.

(2) Modüler (Podüler) Sistem

Cezaevi mimarisinin geliştirilmesi ABD’de 19. yüzyılda ortaya çıkan önemli bir reform hareketidir. Yeni mimari tasarımlarda, yapılan araştırmalar sonucu ulaşılan cezaevi mimarisinin mahkûmun psikolojisi ve fizyolojisinde etkisinin olduğu bilgisi, hapisane sorunlarının çözümünde kullanılan önemli bir bulgu olmuştur. Bunun sonucu olarak mahkûmların ihtiyaç duyduğu kişisel alanlarının oluşturulması, diğer mahkûmlar ve cezaevi personeliyle doğrudan iletişim kurabilecekleri ve aynı zamanda sürekli ve doğrudan gözetim altında olacakları mimari modeller 20. yüzyılın ikinci yarısında önem kazanmaya başlamıştır. Bu anlamda Bentham’ın panoptikon kurgusu anlayışına dayanan “podüler” sistem modeli ilk olarak 1970 ve 1980’li yıllarda ABD’de geliştirilmeye başlanmıştır.³⁹⁹ Modüler sistemde giriş ve çıkışların bir yerden kontrol edilebildiği hücre veya odalar kare, dikdörtgen veya daire biçimindeki yüzeylere yerleştirilmiştir. Amerika’da yaygınca kullanılan sistem panoptikon modeli felsefesine dayanır.⁴⁰⁰ “Tek kişiye tek oda” anlayışını yansıtan modüler sistemin en önemli niteliği mahkûmların gözetlenip denetlenebilmesidir.⁴⁰¹ *Podüler/devamlı kontrol cezaevi modeli* adı da verilen modüler sistemde mimari model 25-50 arasında değişen sayılarda mahkûmu barındıran ve ortak yaşam alanına açılan, uyumak için kullanılan tek kişilik odaların oluşturduğu modüllerden meydana gelir. Türkçede ‘ünite’ veya ‘birim’ olarak adlandırılabilen ve birbirlerinden müstakil olarak düzenlenmiş modüllerde belli bir programa göre sınıflandırılarak ayrılmış bir grup hükümlü veya tutuklu barındırılır. Ortak yaşam alanlarında mahkûmlar, dış dünyadaki gibi normal sosyal hayatlarını devam ettirirler. Modüler tasarım yakın kabin ya da şeffaf cam bir engelden ünitelerin yalın gözle sürekli gözetlenerek yaşam alanlarının kontrol edilmesine imkân verir. Sürekli gözetleme güvenlik yönünden tehlikeli olaylar gelişmeden önce görevlilerin farkındalığını yaratır, mahkûmların olası tehlikeli hareketlerine karşı caydırıcılığı sağlar, mahkûmların stresten uzak şekilde birbirinden korunmasını gerçekleştirir. Cezaevi idari sistemini etkileyen bu mimari tasarım çağdaş infaz

³⁹⁹ Ali Tolga Özden, “Kent Merkezinde Kapatılma: Panoptikon Hapishanesi ve Şikago Islah Evi Karşılaştırması Üzerinden Hapishane, Denetim ve Mimari Tasarım İlişkisi”, **Mimarlık Dergisi**, Sayı: 363, Ocak-Şubat 2012, ss. 58-59.

⁴⁰⁰ Sağlam, Ceza İnfaz Kurumları Mimarisi, (23.01.2013).

⁴⁰¹ Türker, Türk Cezaevlerinde “Tek Kişiye Tek Oda” İlkesi ve Kimi Yanlış Düşünceler, s. 92.

ilkelerini gerektirir. Modüler mimari modelin işlerlik kazandırdığı cezaevi işleyişi ve gerektirdiği idari prensipler evrensel standartlar açısından uygundur ve bu standartların içselleştirilmesini sağlar.⁴⁰² Dünya genelinde infazın tarihsel gelişiminde cezaevi mimarisinde birinci jenerasyon mimari tasarım lineer modelken, ikinci jenerasyon mimari tasarımı sürekli gözetleme olanağı sağlayan podüler/modüler tasarım oluşturur. Ünite (modüler) sistemde odaların planlanmasının amacı lineer sistemden farklıdır. Odalar lineer modelde tecrit için planlanmışken, ünite sisteminde tecrit yoktur. Ülkemizde pek bilinmeyen bu mimari tasarımın uygulanması infaz sistemine oldukça fayda sağlayacaktır.

Modüler sistemin yararlarını şu şekilde özetleyebiliriz; hükümlü veya tutukluların kontrolünün sağlandığı sistemde, kişilerin gerçek ihtiyaçlarına hizmet edecek bir tasarıma yer verilir, yüksek düzeyde iç ve dış güvenlik sayesinde de görevli ve hükümlü/tutuklular esnekçe hareket edebilirler. Düşük sayıda görevliyle işleyebilen sistemde kişilerin kendi odaları haricinde her yer şeffaf ve yaşam alanları güvenlidir. Güven içinde olan personel de mahkûmlarla yanlış bağlantılar kurmazlar. İşyurtları kısımlarının kolaylıkla entegre yapılabileceği bu mimari modelde dış dünya ile ilişkiler de kurum güvenliği göz önünde bulundurularak planlanmıştır.⁴⁰³

2. Açık Ceza İnfaz Kurumlarında Mimari Yapı

Açık cezaevleri çalışmanın kısıtı olsa da bütünü görmek açısından bu konuya da yer verilmiştir.

Açık cezaevleri 1950 Lahey Uluslararası Ceza Hukuku ve Cezaevi Kongresi'nde; *“firara engel olacak güvenlik tedbirleri, duvarlar, kilitler, demir parmaklıklar gibi maddi engeller veya gece nöbetçileri bulunmayan kurumlar”* şeklinde tanımlanmıştır. Açık ceza infaz kurumlarında infazın amacı; sürekli ve sert denetimler olmaksızın kurumun düzenini sağlamak ve mahkûmun sorumluluk duygusunun geliştirilmesine yönelik eğitilmesidir. Açık cezaevlerinin özelliği firarlara karşı eksik ya da azaltılmış önlemlere sahip olmasıdır. Firarlara karşı silahlı birliklerle engellemenin yapılmadığı açık cezaevlerinde mahkûmlar kilitsiz olarak

⁴⁰² Türker, “F Tipi” Cezaevi Mimari Tasarımının Çağdaş Cezaevleri Mimari Modellerinin Gelişme Sürecindeki Yeri, s. 44.

⁴⁰³ Türker, 2000’li Yıllarda Cezaevleri Alt Yapı Gerekliliği ve Türkiye’de Durum, ss. 82-86.

gece-gündüz müşterek veya tek kişilik odalarda barındırılırlar. Açık ceza infaz kurumları, genel yaşam şartlarına benzeyen imkânlar sunar ve infaz gevşemelerini garanti eder.⁴⁰⁴ “*Normal hayata en yakın*” infaz kurumları olan açık cezaevleri, bireyleri özgürlüğe alıştırmak konusunda önemli işlevlere sahiptir. Sıkı güvenlik koşullarında kişilerin kapalı yerde tutulmasıyla özgürlüğe alıştırılamayacağının anlaşılması üzerine açık cezaevleri ön plana çıkmıştır. Islahı kolay mahkûmların barındırıldığı açık cezaevlerine gönderilecek olanların dikkatli şekilde seçilmesi BM Asgari Standart Kuralları’nda da yer alan önemli bir konudur.⁴⁰⁵ Kamu görevlileri tarafından yapılan denetim ve gözetimle düzenin sağlandığı açık cezaevlerinde mahkûmların iyileştirilmeleri, meslek edinmeleri ve çalışmalarına öncelik verilir. Hapis cezasının sakıncalarını asgariye indirmek önemli bir alternatif olarak görülen açık cezaevleri, kurumlardaki aşırı doluluğu azaltma konusunda işlevsel bir yana da sahiptir. Sosyal hayattan kopmadan çalışması sağlanan mahkûmlar ailelerinden de uzak kalmamaktadır.⁴⁰⁶ Rehabilitasyon anlayışının öne çıktığı ve güvenlik anlayışının minimum düzeye indiği açık ceza infaz kurumlarında mimari tasarım, gerek ortak gerekse de bireysel yaşam alanları için zorunlu bazı düzenlemelere ve çalışma alanlarına olanak vermelidir. Güvenliğin mimariye yansımalarının çok belirgin olmadığı açık ceza infaz kurumlarının bazı özellikleri kapalı ceza infaz kurumlarına benzemektedir. Genellikle kampüs ve koğu sistemine göre inşa edilen açık cezaevleri mimarisinde belirli bir sistemden söz etmek mümkün değildir.⁴⁰⁷ Açık cezaevlerinde tretman mahkûmun “*kendi rızasıyla kabul ettiği disiplin*” ve “*mahkûmda topluma karşı sorumluluk duygusunu geliştirme*” temeli üzerine kurulur. Açık cezaevlerine yöneltilen ilk eleştiriler ise firarlara müsait olmaları ve kurum çevresinde yaşayanlarda, kaçak mahkûmların yeniden suç işleme ihtimallerinin yarattığı endişe olmuştur. Bu sorun kurum çevresinde yaşayan halkın konu hakkında bilgilendirilmeleri sayesinde büyük ölçüde aşılmıştır. Bazı uzmanlar açık cezaevlerinin şehir merkezlerinden uzak yerlere kurulmasını önermişlerdir. Ancak tretman programlarından istenilen sonucun alınabilmesi cezaevi yaşamının normal sosyal yaşama yakın yerde sürdürülmesiyle sağlanabilir. Civar çevrede

⁴⁰⁴ Demirbaş, İnfaz Hukuku, s. 342.

⁴⁰⁵ Tosun, ss. 361-362.

⁴⁰⁶ Doğan, ss. 287-288.

⁴⁰⁷ Sağlam, Ceza İnfaz Kurumları Mimarisi, (23.01.2013).

yaşayan toplumun kurumun amacı-yöntemleri hakkında bilgilendirilmesi ve dış dünyayla sağlanan sıkı ilişkiler, açık cezaevi kurumlarının başarısı için önem taşımaktadır.⁴⁰⁸

3. Özel Sektörce İşletilen Ceza İnfaz Kurumlarında Uygulanan Mimari Tasarım

Mimari tasarımlar arasında dikkate değer önemli farkların olmadığı kamu sektörü ceza infaz kurumları ile özel sektör ceza infaz kurumlarının; mahkûmlara sağlık, barınma, iâşe, spor, kültür ve iletişim gibi temel hizmetlerle mahkûmu yeniden topluma kazandırmaya yönelik çalışma, eğitim ve rehabilitasyon programları sunmak ve iç-dış güvenliğin temin edildiği adil düzeni kurmak gibi işlevleri de ortaktır. İhtiyaç programının aynı olması, her iki sektör için aynı yatırım kurallarına bağlı olmayı gerektirmektedir.⁴⁰⁹ Birçok ülkede cezaevlerinin özelleştirilmesi konusu reform önerileri kapsamında bulunmaktadır.⁴¹⁰ Fransa 1980’ler itibariyle yarı özel sektör cezaevleriyle ön plana çıkmaktadır. Batı toplumlarında kalabalık nüfuslu cezaevleri problemine çözüm olarak uygulanan özel sektör cezaevlerine ülkemizde rastlanmaz.⁴¹¹

B. Güvenlik Açısından Ceza İnfaz Kurumu Türleri

İnsan haklarının gözetilip korunması ve gerekenden fazla sınırlama uygulanmaması açısından mahpusun firar etmesi, bu durumun topluma zararı, infaz kurumundaki personel ve diğer mahpuslar için tehlike teşkil etmesi gibi kıstaslar açısından yapılacak risk değerlendirmesiyle mahpusların sınıflandırılarak, kendilerine uygun güvenlik seviyesindeki kurumlara yerleştirilmesi gerekmektedir.⁴¹² Güvenlik açısından cezaevlerinin sınıflandırmaya gerek duyulmasının nedeni ise; tutuklu ve hükümlüler arasında firar etme olasılığı düşük olanlara personel, araç-gereç ve bina yönünden yüksek güvenlik önlemleri

⁴⁰⁸ Gölcüklü, ss. 133-135.

⁴⁰⁹ Sağlam, Ceza İnfaz Kurumları Mimarisi, (23.01.2013).

⁴¹⁰ Doğan, s. 284.

⁴¹¹ Gökem, ss. 96, 127.

⁴¹² Saldırım, Cezaevleri Eğitim Kurumları Haline Nasıl Gelebilir?, s. 330.

uygulanmasının gereksiz ve pahalı olmasıdır. Bu sınıflandırma tutuklu ve hükümlülerin tehlikelilik durumları ve suçların niteliğine göre yapılmaktadır. Güvenlik standartları açısından ceza infaz kurumları; *yüksek (sıkı)*, *normal (orta)* ve *az (düşük)* güvenli olarak üç gruba ayrılmaktadır.⁴¹³

1. Yüksek (Sıkı, Azami) Güvenlikli Ceza İnfaz Kurumları

Sadece en çok tehlike oluşturan mahkûmlar için uygulanması gereken bu koşullar cezaevinden firar etmenin neredeyse imkânsız olduğu infaz kurumlarını işaret eder. Cezaevi içinde ve çevresinde yüksek seviyede fiziksel güvenlik tedbirlerinin alındığı bu kurumlarda, kurum içinde mahkûmların bir yerden başka bir yere gitmeleri görevli kontrolünde olmakta ve gerektiğinde her mahkûm bir personel tarafından denetlenmektedir. Bu düzeydeki güvenlik düzeyi mahkûmların tamamı için değil de küçük bir azınlığı için gerekli olmalıdır.⁴¹⁴ Yüksek güvenli infaz kurumları, özel bir kapalı cezaevi şekli olup, bu tür cezaevlerinde esas olan kurumun güvenliğidir. Bu kurumlarda, sürekli gözetleme ve dinleme, küçük hücrelerde barındırılma, mahkûmların birbiriyle sınırlandırılmış iletişimi, diğer cezaevi etkinliklerinden soyutlanma söz konusudur.⁴¹⁵

2. Normal (Orta) Güvenlikli Ceza İnfaz Kurumları

Mahkûmların çoğunluğunun tabi olduğu ortalama güvenlik koşullarında, cezaevi içindeki tüm kapılar kilitli olmasına rağmen mahkûmların kurum içinde bir yerden başka bir yere gitmesinde görevli denetimine ihtiyaç duyulmamakta, cezaevi çevresinde ise firarlara karşı engeller bulunmaktadır. Çoğunluğu oluşturan, ortalama güvenlik koşullarına tabi ve firar etmede kararlı olmayan bu mahkûmlara, düşük güvenlik önlemleri uygulanacak seviyede de güven duyulmaz.⁴¹⁶ Güvenlik tedbirlerinin yüksek güvenli cezaevleri kadar sıkı olmadığı normal güvenli cezaevlerinde, güvenlik konusunda zafiyet de yoktur.⁴¹⁷

⁴¹³ Demirbaş, İnfaz Hukuku, s. 351.

⁴¹⁴ Coyle, s. 62.

⁴¹⁵ Demirbaş, İnfaz Hukuku, s. 353.

⁴¹⁶ Coyle, s. 62.

⁴¹⁷ Taşkın, Cezaevi Gerçeği, s. 210.

3. Az (Düşük, Asgari) Güvenlikli Ceza İnfaz Kurumları

Düşük güvenlikli kurumlar; sınırlamanın az, iyileştirme ve eğitim faaliyetlerinin fazla olduğu ve dolayısıyla maliyetlerinde diğerlerine göre düşük olduğu infaz kurumlarıdır.⁴¹⁸ *'Açık koşullar'*da denilen düşük güvenlik koşullarının uygulandığı bu tür kurumlarda, toplum için tehlike oluşturmayan veya tehlikelilik durumu en düşük olanlar ile firar etmeyeceğine kanaat edilen mahkûmlar barındırılır. Çok düşük güvenlik düzeyine sahip bu kurumların içinde geceleri yatma yerleri kilitlenebilirken, kurum çevresinde çoğu kez herhangi bir güvenlik önlemi bulunmaz. Uzun süreli ancak tahliyesi yaklaşmış mahkûmlar ile bazı şiddet içermeyen suçlar nedeniyle mahkûm olanlar düşük güvenlik koşullarına tabi tutulmalıdır.⁴¹⁹

⁴¹⁸ Saldırım, Cezaevleri Eğitim Kurumları Haline Nasıl Gelebilir?,s. 330.

⁴¹⁹ Coyle, s. 62.

İKİNCİ BÖLÜM

CEZAEVİ GÜVENLİK YÖNETİMİ-BOYUTLARI VE UNSURLARI

I. CEZAEVİ YÖNETİMİ

Cezaevi hizmetleri önem arz eden kamu hizmetlerinden biridir. Cezaevlerinin bu önemi merkezi yönetim tarafından vurgulanarak kamuoyu bilincinde de bu hizmetin önemi güncel tutulmalıdır.⁴²⁰ Cezaevleri önemli olmalarının yanında ayrıca; karmaşık sistemler bütünüdür. Bu tip sistemlerin yönetimi, karmaşıklığın parçalara bölünerek basit hale getirilmesiyle kolaylaşabilir. Cezaevleri bürokratik bir yönetim yapısına sahiptir. Hedeflere giden süreçte faaliyetler bölümlere ayrılmıştır. Bu bağlamda cezaevi yönetimi; güvenlik, sağlık, yemek hizmetleri, eğitim, kütüphane vb. hizmetler gibi işlevsel bölümlerden oluşur.⁴²¹ İşlevsel bölümler ancak standartlar oluşturularak koordineli şekilde çalışabilirler. Bu yüzdendir ki; cezaevi yönetiminin bazı standartlara sahip olması gerekmektedir. İyi bir cezaevi yönetimi için standartlar şunlardır;⁴²²

- *Bilgi sistemleri:* Islah sisteminin tümüne bağlanabilen bir cezaevi bilgi sistemi kurulmalıdır. Cezaevi dışıyla iletişim kurabilen bu bilgisayarlara mahpusların erişim imkânı olmamalıdır. Bu konuda eğitim almış bir güvenlik görevlisi, *veri güvenlik sorumlusu* olarak belirlenmelidir.
- *Misyon, vizyon ve amaçlar:* Cezaevlerinin misyon, vizyon ve amaçları belirlenmelidir. Bunlar her yıl kontrol edilerek güncellenmelidir. Personelin sürece katılımı sağlanarak, amaçlar *ölçülebilir standartlar* haline getirilmelidir.
- *Paydaş ilişkileri:* Cezaevi politikasının oluşturulmasında paydaşlarla işbirliğine gidilerek, sürece onların da katkı sağlamalarına çalışılmalıdır.
- *Genel yönetim:* Bir cezaevi, kurum müdürü tarafından yönetilir. Cezaevi müdürünün nitelik ve sorumlulukları belirlenmeli, eğitimli ve deneyimli olmasına dikkat edilmelidir.

⁴²⁰Coyle, s. 13.

⁴²¹Yalçın N. Baykan, **Cezaevlerinde Güvenlik Denetimleri Operasyonel Standartlar ve Performans Ölçümleri**, İzdiham Yayıncılık, İstanbul, 2015, s. 10.

⁴²²Baykan, s. 50.

- *Personel eğitimi:* Bir personel eğitim planı çerçevesinde cezaevi personeline eğitim verilmelidir. Göreve başlamadan önce personel, oryantasyon sürecine tabi olmalıdır. Mahpuslarla doğrudan ilişkide bulunan personele; mevzuat, disiplin sistemleri, mahkûm hak ve yükümlülükleri, mahkûm yönetimi, zor kullanma yetkisi, güvenlik sistemleri hakkında eğitimler verilmelidir.
- *Personel kuralları:* Personel ile ilgili özlük hakları, terfileri, yöneticiler ile ilişkileri, eğitimleri, işten ayrılma veya istifaları vb. tüm konuların yer aldığı bir elkitabı hazırlanmalıdır. Cezaevi müdürleri personel politikalarını inceleyerek gerektiğinde üst yönetime önerilerde bulunmalıdır. Müdürler, *personel yönetimi uygulamaları* yapmalı ve bu uygulamalar personele de iletilmelidir.
- *Prosedürler:* personel ve kamu erişimine açık cezaevi politika ve prosedürlerini gösteren bir el kitabı oluşturulmalıdır. Bu politika ve prosedürler belli aralıklarla gözden geçirilerek güncellenmelidir. Cezaevinin her birimi bu politikaları uygulayacak '*operasyonel prosedürleri*' hazırlamalı, bunları güncel tutmalı ve personel ile imkânı varsa mahkûmlarla paylaşmalıdır.⁴²³

Yönetim felsefesi açısından; cezaevlerinde, takım ruhuyla hareket ederek zihinsel ve fiziksel güçlerini kurumun hizmet kalitesi ve performansının artırılması amacıyla kullanan, inisiyatif alabilen, karşılıklı güvenin olduğu, kaynak ve zaman yönetimini iyi yapabilen, öğrenmeye ve öğretmeye açık bir anlayışın egemen kılınması gerekmektedir.⁴²⁴ Cezaevi yönetiminde başarının şartlarından biri; mevzuatta belirtilen kuralların uygulanmasını sağlayacak, kurum içinde düzen ve disiplini temin edecek, dışarıda kurumu en iyi şekilde temsil edecek, hukuki düzenlemelere hâkim, liyakatli cezaevi müdürü ve ekibinin varlığıdır.⁴²⁵ Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin "Avrupa Cezaevi Kuralları" Başlıklı (87) 3 Nolu

⁴²³Baykan, ss. 50-54.

⁴²⁴Kenan İpek, "Ceza ve Tevkifevleri", **Hapishane Kitabı**, (Ed. Emine Gürsoy Naskali, Hilal Oytun Altun), 2. baskı, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2010, s. 221.

⁴²⁵Ferzan Çitici, "Cumhuriyet Başsavcılarının Ceza İnfaz Kurumu Yönetimi ile İlişkileri", **21. Yüzyıla Girerken Cezaların İnfazı Sempozyumu Kitabı**, Adalet Bakanlığı Yayın İşleri Dairesi Başkanlığı, Ankara, 21-22.01.2000, s. 127.

Tavsiye Kararı madde 50’de şu ifadeler yer almaktadır: cezaevi müdürünün; deneyim, yönetim becerisi, göreve uygun karakter gibi nitelikleri olması gerekir.⁴²⁶

Yönetimin infaz algısı cezaevinin başarısını belirlemektedir. Örneğin Almanya ve Hollanda’da cezaevi yönetimlerinde temel infaz algısı ‘*normalleştirme*’dir. Bu ilke cezaevi yaşam şartları ve mahkûmlara muamelenin toplumsal yaşama en yakın şekilde uygulanmasını ifade eder. Normalleştirme, hapsedilen mahkûmlar üzerindeki negatif etkilerinin azaltmayı ve rehabilitasyon sürecinde başarıyı arttırmayı hedefler. Bu yönetim anlayışında disiplin tedbirlerine çok sık başvurulmaz. Temel amaç; eğitmek, rehabilite etmek ve topluma kazandırmaktır. Normalleştirme ilkesi bu ülkelerde uygulama bulmuş ve kurum başarısını sağlamıştır. Amerika Birleşik Devletleri’nde ise tahliye sonrasında gözlemlenen başarısızlık oranının yüksekliği, cezaevi yönetiminin infaz algısının bu ülkelerden farklı olduğunu ortaya koymaktadır. Bu başarısızlık yasa koyucular ve siyasilere ceza infaz sistemlerini sorgulamaya itmeliştir.⁴²⁷

Cezaevi yönetimleri, hapsedilmiş kişilerin topluma yeniden kazandırılması amacıyla gelişimine katkıda bulunduklarında, bu kişilerle birlikte kendileri de evrilir. Bunun gerçekleşmesi için en temel unsur ise nitelikli insan kaynağıdır. Personel/mahkûm oranının yüksek olması gerekir. Burada kastedilen cezaevi yönetimlerinde yer alan bürokrat sayısının artırılması değil, süreçte etkili olacak uzman personelin istihdamının artırılmasıdır. Ülkelerde cezaevi yönetimi, yapılacak hapisane reformlarında oldukça etkili olabilmektedir. Değişimi teşvik eden cezaevi yönetimlerine Afrika’da, birçok Arap ülkesinde ve Orta Avrupa’daki pek çok ülkede rastlayabiliyoruz. Bu cezaevi reformlarının sadece cezaevi yönetimlerinin çabalarıyla gerçekleştiği anlamına gelmemelidir. Çünkü siyasi iktidarların da değişimin koşullarını oluşturduğu Mali gibi ülkeler de vardır. Bunun yanında Kazakistan’da siyasi iktidar ve cezaevi yönetiminin ortak iradesiyle önemli reformlar gerçekleştirilmiştir.⁴²⁸

⁴²⁶12 Şubat 1987 tarihinde kabul edilen “Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin “Avrupa Cezaevi Kuralları” Başlıklı (87) 3 Nolu Tavsiye Kararı”, madde 50.

⁴²⁷Vehbi Kadri Kamer, “Almanya, Hollanda ve Amerika Birleşik Devletlerinde “Ceza” ve “Ceza İnfaz Kurumları” Uygulamaları-II”, **Sesleniş Gazetesi**, Adalet Bakanlığı CTE Genel Müdürlüğü Yayını, Yıl: 14, Sayı: 160, Temmuz 2015, s. 12.

⁴²⁸Othmani, ss. 114-115, 119.

Coyle “Cezaevi Yönetimine İnsan Haklarını Göz Önüne Alan Bir Yaklaşım” adlı elkitabında “*Cezaevi yönetimi her şeyden önce insanları, yani personeli ve mahkûmları yönetmeyi içerir*” demektedir. Coyle cezaevi yönetiminin ahlaki bir temele dayanması gerektiğini söyler. Ona göre; ahlaki temelden yoksun olan bir cezaevi yönetimi insanlık dışı muamelelerin yapılmasına neden olabilir. Bu ahlaki temel sadece mahkûmlarla sürekli etkileşim halinde olan personeli kapsamaz, yönetim sürecinin, en üstten en alta, her düzeyindeki görevlileri içerir. Cezaevinin insani boyutu, onun en önemli boyutudur. Ahlaki temelin gerekçesi; yasaları çiğneyip suçlu duruma düşse de her insanın saygıdeğer olduğudur.⁴²⁹

II. CEZAEVİ GÜVENLİĞİ

Cezaevlerinde mahkûmların kaçması ya da diğer mahkûmlarla personele zarar vermesi kurumun otoritesini ortadan kaldıran, hapsetmenin caydırıcılık özelliğini yok eden durumlardır. Dolayısıyla cezaevlerinin güvenliği konusu yönetimleri yakından ilgilendirmektedir. Günümüzde güvenli bir cezaevinin unsurlarını; düzenin sağlanması, bu düzene işlerlik kazandırılması, toplumun korunması ve hükümlü/tutukluların sahip olduğu uluslararası ve ulusal düzenlemelerle güvence altına alınmış haklarının kullanılmasına imkân veren ortamların varlığı oluşturur.⁴³⁰

Cezaevi güvenliği kavramının üç boyutu vardır:⁴³¹

1. *Toplum Güvenliği*: Hükümlü ve tutukluların cezaevlerinden firar etmesinin önüne geçilmesidir. Firar eden hükümlü/tutukluların tekrar suç işleme, ihbarcı, şikâyetçi ve suç mağdurlarına zarar verme ihtimali vardır. Toplumun güvenliği de firar etmelerin önüne geçerek sağlanır.
2. *Kurum Güvenliği*: Hükümlü/tutukluların diğer mahkûmlar ile personelin can ve mal güvenliğine, kurumun demirbaşlarına, fiziki yapısına ve diğer malzemelerine zarar vermeyerek cezaevi kurallarına uydukları bir iç düzenin sağlanmasıdır.

⁴²⁹ Coyle, s. 13; 15

⁴³⁰ Sağlam, Cezaevlerinde Yönetim ve Güvenlik İlişkisi, (20.05.2013).

⁴³¹ Sağlam, Cezaevlerinde Yönetim ve Güvenlik İlişkisi, (20.05.2013).

3. *Birey Güvenliği*: Hükümlü/tutukluların can güvenliğinin sağlanması, barınma, kültürel, sosyal ve sportif ihtiyaçları ile dış dünya ile iletişim kurmalarının, ziyaretçilerle ve avukatlarla görüşmelerinin sağlanması, diğer mahkûmların, toplumun ve suç mağdurlarının saldırılarından korunması ve intihar etmelerinin engellenmesidir.⁴³² 2016 yılında Adalet Bakanlığı döneminde Sayın Bekir Bozdağ; Avrupa Konseyi tarafından yayınlanan yıllık istatistikleri açıklamıştır. Buna göre; cezaevlerinde her 10 bin mahkûmda intihar oranı Avusturya’da 6.8, Danimarka’da 7.3, Belçika’da 11, İtalya’da 6.5, Almanya’da 7.4, Fransa’da 12.4, Hollanda’da 3.8 iken Türkiye’de bu oran 3.2’dir. Görüldüğü üzere ülkemizde cezaevi intiharları Avrupa ortalamasının altındadır.⁴³³

Açlık grevleri, firarlar, isyanlar, ölümler vb. cezaevlerindeki güvenlik sorunlarıdır. Mahpusların ise cezaevinde bedensel ve psikolojik açıdan zarar görmeden tahliye olması gerekir. Cezaevlerinde yeniden sosyalleştirmenin gerçekleştirilebilmesi için öncelikle kurumlarda güvenlik sağlanmış olmalıdır. Güvenlik açısından devletin hukuki sorumluluğunu belirtmek gerekirse;⁴³⁴

- Hükümlü/tutukluların can güvenliği başta olmak üzere beden, namus ve ruhsal durumlarına zarar gelmemesi açısından koruyucu önlemler uygulamak,
- Cezaevlerinde disiplini sağlamak,
- Firarları önlemek olarak sıralanabilir.⁴³⁵

Cezaevlerinin mimari yapıları, pencere parmaklıkları, duvarların kalınlığı, barınma alanlarının kapıları, bina çevresindeki tel örgü ve duvarların yapısı, nöbetçi kuleleri, kameralar, kilitler, telsizler, alarm sistemleri gibi unsurlar cezaevlerinin fiziksel güvenlik unsurlarını oluşturur. Cezaevlerinde fiziksel güvenlik unsurları; güvenliğe odaklanırken mahpusların insani koşullarda yaşamaları ve mahremiyet haklarını ihlal etmemeli, gerek mahkûmların gerekse de cezaevlerinin güvenliği için mahkûmların görünmeden toplanacağı alanların kontrolünü sağlamalıdır. Zira izleme

⁴³² Sağlam, Cezaevlerinde Yönetim ve Güvenlik İlişkisi, (20.05.2013).

⁴³³ Bekir Bozdağ, “Bakan Bozdağ Cezaevlerindeki İntihar Vakaları Hakkında Bilgi Verdi”, 2016, <http://www.milliyet.com.tr/bakan-bozdag-cezaevlerindeki-intihar-ankara-yerelhaber-1726162/>, (09.03.2018).

⁴³⁴ Demirbaş, Cezaevlerinde Yeniden Sosyalleştirme (Tretman) Sorunları, s. 156.

⁴³⁵ Demirbaş, Cezaevlerinde Yeniden Sosyalleştirme (Tretman) Sorunları, s. 156.

sistemleri ve kameralar güvenlik açısından önemli unsurlar olsalar da kişilerin gizlilik hakları açısından sakınca arz eder. Aynı şekilde mimari yapı tasarımında barınma alanlarının pencereleri hem güvenlik açısından tehlike oluşturmayacak hem de mahkûmların temiz hava ve ışık ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde yapılmalıdır.⁴³⁶ Bu nedenle cezaevi yöneticileri *duruma hâkim olma, güvenlik* ve *adalet* arasında bir denge kurmalı, güvenlik konusuyla mahkûmlara adil ve insanca davranma konusu birbirlerinin alternatifi olarak görülmemelidir.⁴³⁷

Cezaevlerinde güvenliği temin etmek adına konulan kurallar hem mahkûmlar hem de personel için bütün herkesi korumak amacıyla getirilmeli, kurallara uymayanlara açıkça belirlenmiş yargılama, ceza ve disiplin sistemi uygulanmalıdır.⁴³⁸ Her ne kadar cezaevlerinde güvenlik ve disiplin belirli bir güçle sağlanabilmekteyse de mahkûm sayısının personel sayısından çok fazla olması personelin rutin işlerinde dahi mahkûmlarla işbirliği yapmasını gerektirmektedir. Diğer mahkûmların davranışlarını yönlendiren bazı mahkûmların sahip oldukları resmi olmayan otoriteleri, cezaevlerinde kontrolü temin etme konusunda bazen personel tarafından işbirliği yapılarak kullanılmaktadır. Pek çok ABD cezaevlerinde, bazı İngiltere ve Türkiye'deki cezaevlerinde uygulanan bu yöntem, uzun vadede kontrolü temin etmede hatırı sayılır bir yere sahiptir. Personel tarafından bu tür bir dengenin sağlanamaması, resmi olmayan bu otoritelerin egemen olması ve güvenliğin verilen ödünlerle temin edilmeye çalışılmasına yol açmaktadır.⁴³⁹ Cezaevlerindeki güvenliğin sağlanması ve uygulanan tedbirlerin cezaevindekilerce kabul edilmesinde, personel ile mahpuslar arasındaki aktif iletişim ve temasların önemi büyüktür.⁴⁴⁰

'*Dinamik güvenlik*' adı verilen bu güvenlik anlayışında mahkûmlarla düzenli bir etkileşim içinde olan personel olağandan farklı durumları ve tehlike potansiyeli olan değişiklikleri önceden fark ederek gerekli tedbirlerin alınmasını sağlayacaktır. ABD'de bu tür güvenlik anlayışının olduğu cezaevlerine '*doğrudan denetim altında tutulan cezaevleri*' adı verilmektedir. Dinamik güvenliğin başarısı iyi eğitilmiş

⁴³⁶ Coyle, s. 63.

⁴³⁷ Coyle, s. 59.

⁴³⁸ Coyle, s. 60.

⁴³⁹ Yücel, Türk Ceza Siyaseti ve Kriminolojisi, s. 21.

⁴⁴⁰ Dünkler ve Snacken, s. 333.

profesyonel personelin varlığına bağlıdır.⁴⁴¹ Teknolojik gelişmelere paralel olarak cezaevlerinde güvenlik unsurları da değişmiştir. Eskiden korunaklı mimari yapı ve otoriter personelle sağlanmaya çalışılan güvenlik, günümüzde yerini elektronik kapılara, gözetleme kameralarına, telsizlere, sensörlü çitlere ve el biyometrisiyle çalışan giriş-çıkış turnikelerine bırakmıştır. Güvenliğin elektronik sistemlerle sağlanmasıyla otoriter personel yerine mahkûmlara bir nevi danışman ve yardımcı olan personel anlayışı gelişmiştir.⁴⁴²

III. CEZAEVİ GÜVENLİK YÖNETİMİ

Güvenlik yönetimi genel olarak; herhangi bir tesiste güvenlik önlemi alınacak yerlerin, güvenlik açısından kurulacak fiziki sistemlerin ve ihtiyaç duyulan personel sayısının belirlenmesi ve bu hizmetin uygulanması sürecidir. Güvenlik yönetimi bazı temel özelliklere sahiptir. Bunlar “tek merkezlilik, profesyonellik ve denge” gibi özelliklerdir. Güvenlik gereklerinin ön plana çıktığı her tesis, kurum, yerleşke gibi yerlerde iç güvenlik ve dış güvenlik önlemleri söz konusudur. Bu önlemler güvenlik gereksiniminin düzeyine göre değişir. İyi bir güvenlik yönetimi için iç ve dış güvenlik tek merkeze bağlı olmalıdır. Güvenlik yönetimi aynı zamanda profesyonellik gerektirir. Günümüz gelişen güvenlik teknolojilerinin kullanımı ve değişen güvenlik algısı, bu konuda uzman yönetici ve çalışanlara ihtiyaç duymaktadır. Güvenlik yönetiminin diğer bir özelliği dengedir. Bu özellik güvenliğe ihtiyaç duyulan yerlerin en uygun güvenlik seviyesine tabi tutulmasını ifade eder. Yani; güvenlik gerekleri ile alınan önlemler arasında bir denge olmalıdır. Örneğin; hastane, okul, cezaevi vb. gibi yerlerde alınacak güvenlik önlemleri farklılık gösterecektir. Gereğinden fazla güvenlik, demokratik yaşamın gereklerine aykırılık oluşturur.

‘Güvenlik yönetimi’ kavramı aslında özel sektörde faaliyet gösteren ve güvenlik hizmeti sunan şirketlerce kullanılan bir kavramdır. Ancak bu çalışmada ‘güvenlik yönetimi’ kavramını kamusal mekân kapsamında bulunan cezaevlerinde kullanmayı tercih ettik. Çünkü cezaevleri denince akla ilk gelen kavram

⁴⁴¹ Coyle, s. 65.

⁴⁴² Sağlam, Cezaevlerinde Yönetim ve Güvenlik İlişkisi, (20.05.2013).

‘güvenlik’dir. Cezaevi Güvenlik Yönetimi’ni ise şu şekilde tanımlayabiliriz; bir cezaevi ve bunun içinde bulunan herkesin, kurumsal, toplumsal ve bireysel güvenliğinin sağlanması çalışmaları ile güvenliği tehdit eden herhangi bir durumun ortaya çıkmasına izin vermemek veya böyle bir durum ortaya çıktıktan sonra, mevzuata uygun olarak en kısa sürede ortadan kaldırmak için gerekli tedbir ve çalışmaları kapsayan yönetim türüdür. Cezaevi güvenlik yönetimi, cezaevi genel yönetiminin en önemli kısmını oluşturur. Yaşanabilir cezaevleri ancak etkin bir cezaevi güvenlik yönetimiyle mümkündür.

Cezaevi güvenlik yönetimi kavramı yalnızca kameralar, duyarlı kapılar, yüksek duvarlar değildir; bunlardan daha fazlasını ifade eder. Cezaevlerinin yalnızca suçluyu hapsetme işlevinden çok daha fazla işlevleri vardır. Hapis cezasının yalnızca kişileri özgürlüğünden yoksun bırakmadan ibaret olduğu uluslararası ilkeler tarafından açıkça gösterilmektedir. Mahkûmların hapis cezasının infazında gerek diğer mahkûmların gerekse de personelin fiziki, psikolojik her türlü saldırılarından güvende olması gerektiği gibi kötü bakım ve fiziki koşullar nedeniyle hastalık ya da ölme tehlikesiyle karşılaşmamalıdır.⁴⁴³ Bu nedenle cezaevi güvenlik yönetimi, farklı unsurlardan oluşan bir bütündür.

BM Uyuşturucu ve Suç Ofisi tarafından 2015 yılında yayınlanan “*Dinamik Güvenlik ve Cezaevi İstihbaratı*” başlıklı el kitapçığında; cezaevi güvenlik yönetimi yapısında bulunması gereken dört bileşenden bahseder:

1. Cezaevi güvenliği için genel operasyonel sorumluluğu bulunan cezaevi müdürü,
2. Müdüre geniş kapsamlı güvenlik konularında tavsiyede bulunacak bir güvenlik komitesi,
3. Sorumluluğu bulunan güvenlik yöneticisi ve güvenlik departmanı,
4. Her zaman uygun düzeylerde güvenliğin sürdürülmesinden toplu ve bireysel olarak sorumlu cezaevi personeli.’⁴⁴⁴

Etkili bir cezaevi yönetiminin ilkeleri ise:⁴⁴⁵

1. Güvenlik,

⁴⁴³ Coyle, s. 42.

⁴⁴⁴ Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi Viyana, “**Dinamik Güvenlik ve Cezaevi İstihbaratı Elkitapçığı**”, BM New York, 2015, s. 25.

⁴⁴⁵ Coyle, s. 59.

2. Duruma hâkim olma,
3. Adalet.

Güvenlik, mahkûm firarının önüne geçmeyi ifade eder. *Duruma hâkim olma*, cezaevi düzeninin mahkûmlar tarafından bozulmasının önüne geçilmesini belirtir. *Adalet* ise mahkûmlara insancıl ve adil muamele yapılarak onları infaz sonrası sosyal hayata hazırlama sorumluluğunu işaret eder. Profesyonel bir cezaevi yönetimi bu üç ilke arasında dengeyi korumaya çabalamalıdır. Bu dengenin sağlanması için cezaevi koşullarının da ilkelerin hayata geçirilmesine imkân vermesi gerekmektedir. Bu koşullar;⁴⁴⁶

- Cezaevlerinin gerek personel gerekse de mahkûmlar için güvenli olması,
- Cezaevinde bulunan herkesin adil ve insancıl muameleye tabi tutulduklarına inanmaları,
- Mahkûmların infaz sonrası devam ettirecekleri toplumsal yaşamlarına hazırlık niteliğinde olan rehabilitasyon çalışmalarına katılma imkanlarının olması.⁴⁴⁷

Duruma hâkim olma ilkesi cezaevlerinde düzenini sağlanmasına dolayısıyla kurum güvenliğine işaret eder. *Adalet* ilkesi ise mahkûmun birey güvenliğine işaret etmektedir. Dolayısıyla etkili bir cezaevi yönetiminin ön koşulu cezaevlerinde etkin bir güvenlik yönetimidir, demek yanlış olmayacaktır.

Cezaevi güvenlik yönetimi, ulusal çerçeve ile uyumlu birtakım güvenlik stratejilerini ve bu stratejileri kendi koşullarına uygun olarak yansıtan prosedürleri içerir. Bu güvenlik stratejilerinde; risk analizleri göz önünde bulundurulmalı, mahkûmların kategorileri dikkate alınmalı, her görev için gerekli personel ve ekipmanları belirtilmeli, fiziksel ve prosedürel güvenlik yansıtılmalıdır.⁴⁴⁸

Literatürde cezaevleri güvenlik yönetimi çeşitli sınıflandırmalarla boyutlandırılmıştır. Birbirini tamamlayan nitelikteki bu boyutlandırmalar, cezaevi güvenlik yönetiminin çok yönlü yapısını ortaya koymaktadır. Cezaevi güvenlik yönetimi bazı yazarlarca:

1. Statik Güvenlik,
2. Dinamik Güvenlik şeklinde sınıflandırılır.⁴⁴⁹

⁴⁴⁶Coyle, s. 59.

⁴⁴⁷Coyle, s. 59.

⁴⁴⁸Dinamik Güvenlik ve Cezaevi İstihbaratı Elkitapçığı, s. 25.

⁴⁴⁹Lilli Fisher, "Prison, Nature and Social Structure", 2016, <https://www.terrapiinbrightgreen.com/blog/2016/08/prison-nature-social-structure/>, (12.01.2018).

Bir kısım yazarlar ise cezaevi güvenlik yönetimini üçlü bir sınıflandırmaya tabi tutar:

1. Fiziksel Güvenlik,
2. Prosedürel Güvenlik,
3. Dinamik Güvenlik.⁴⁵⁰

İlk sınıflandırmadan kısaca bahsettikten sonra, cezaevi güvenlik yönetimini daha ayrıntılı olarak inceleyen ikinci sınıflandırmaya detaylı olarak bakacağız. İlk sınıflandırmayı inceleyecek olursak;⁴⁵¹

- Statik (Pasif) Güvenlik: Fiziksel güvenlik önlemlerine ağırlık veren, mahkûm ile personel etkileşimini kısıtlayan, fırsatını bulduğunda mahkûmun olumsuz davranış göstereceği anlayışına dayanan Amerikan hapishanelerinin çoğunda görülen güvenlik anlayışıdır.
- Dinamik Güvenlik: Olumsuz davranışı rehabilite etme amacıyla olan ve sağladığı sosyal yapı ile mahkûmları pozitif seçimler yapmaya yönlendirerek onlarda davranış değişikliği yaratmayı hedefleyen, mahkûmlarla personelin etkileşim halinde olduğu güvenlik anlayışıdır.⁴⁵²

IV. CEZAEVİ GÜVENLİK YÖNETİMİNİN BOYUTLARI

Cezaevi güvenlik yönetimi; güvenliğin toplumsal, kurumsal, bireysel tüm boyutları ile sağlanabilmesi için fiziksel, pratik ve prosedürel bazı özel önlemleri gerektirir. Bu süreç mahkûmlar için riske bağlı olarak kategoriye ayrılmayla başlar. Sonra bu sınıflandırmaya uygun cezaevine ayrılmayla devam eder. Cezaevi güvenlik yönetiminin birbirinden ayrılmaz üç boyutu vardır. Bunlardan bazıları aramalarda olduğu gibi mahkûmları doğrudan ilgilendirirken, bazıları örneğin çevre güvenlik sistemleri gibi, mahkûm kaçmaya kalktığında devreye girer. Cezaevi güvenlik yönetiminin boyutları:⁴⁵³

- Fiziksel Güvenlik,
- Prosedürel Güvenlik,

⁴⁵⁰ Ed Tullett, "Maintaining Security and Order", **Prisons and The Prisoners**, (Ed. Shane Bryans and Rachel Jones), The Stationery Office, London, 2001, s. 272.

⁴⁵¹ Fisher, 2016.

⁴⁵² Fisher, 2016.

⁴⁵³ Tullett, s. 272.

➤ Dinamik Güvenlik'tir.⁴⁵⁴

Cezaevlerinde bu boyutlar arasındaki denge; dış güvenlik tedbirleri ile iç güvenlik sistemi özelliklerinin ve personel/mahkûm oranının uyumu temelinde sağlanmalıdır.⁴⁵⁵ Güvenlik düzeyi ne olursa olsun tüm cezaevlerinde fiziksel, prosedürel ve dinamik güvenlik arasında bir denge kurulmalıdır. Doğru denge; mahkûmların türü, teknoloji seviyesi, cezaevi tesis durumu ve personel sayısı gibi birçok unsura dayanır. Bir güvenlik boyutunun zayıf olması durumunda diğer ikisinin önemi artar.⁴⁵⁶ İyi bir cezaevi güvenlik yönetimi, güvenlik yönetiminin üç boyutunun da tüm personel tarafından bilinmesinin sağlanması ve personelin görevlerini yerine getirirken desteklendiklerinin farkında olmasıyla mümkün olabilir.⁴⁵⁷

A. Fiziksel Güvenlik

Cezaevleri toplumu suçludan koruma işlevinden daha fazla anlamlar taşır. Bir cezaevinin fiziki tasarımı, egemen toplumsal sistemin cezalandırma felsefesini yansıtır. Dolayısıyla cezaevi mimari tasarımları da toplumun önceliklerine göre ülkeden ülkeye değişmektedir. Örneğin Amerika'da tutuklama oranları çok yüksektir. Burada mahkûmların yalnızca özgürlüğünü kaybetmesi değil; aynı zamanda hapisane koşulları nedeniyle '*acı çekmesi*' gerektiğine dair bir anlayış hâkimdir. Cezaevi mimari tasarımları da bu hapisane politikasını yansıtacak şekilde hazırlanır. Amerika'da tasarımlar 'güvenlik' öncelikli gereklerle yapılır. İngiltere'de cezaevi bina tasarımları; maliyet, verimlilik ve güvenlik gerekleri ön planda tutularak yapılır. Buna karşın bazı diğer ülkeler, tutuklamayı son çare olarak görür ve cezaevi nüfusunu azaltmak için çeşitli teknik ve alternatif yaptırımlara yönelir. Cezaevi mimari tasarımları, mahkûmların rehabilitasyonu önceliğine göre yapılır. Cezaevi mimarisi de bu hapisane politikası çerçevesinde şekillenir. Örneğin; Finlandiya gibi ülkelerde cezaevi koşulları, genel yaşam koşullarına yakın olacak şekilde tasarlanır. Yine Norveç, İzlanda ve Danimarka gibi ülkelerde cezaevi mimari tasarımları;

⁴⁵⁴ Tullett, s. 272.

⁴⁵⁵ Dinamik Güvenlik ve Cezaevi İstihbaratı Elkitabı, s. 25.

⁴⁵⁶ Dinamik Güvenlik ve Cezaevi İstihbaratı Elkitabı, ss. 7-8.

⁴⁵⁷ Dinamik Güvenlik ve Cezaevi İstihbaratı Elkitabı, s. 25.

açıklık, esneklik ve insancıl muamele ilkeleri ışığında yapılmaktadır. Buradaki amaç, kişisel ve entelektüel yaratıcılığı teşvik etmek, mevsimlere uyum sağlayan bir bina tasarlayarak doğal ışıktan faydalanmak, binada çiçek yetiştiriciliği gibi bazı ekolojik standartlar getirerek hem doğal yaşamı oluşturmak hem de cezaevinin daha az monoton ve daha insancıl olmasını sağlamaktır.⁴⁵⁸

Fiziksel güvenlik, cezaevi güvenlik yönetiminin temel taşlarından biridir. Fiziksel güvenlik unsurları; kurum binasının mimarisi, bina duvarlarının dayanıklılığı, konaklama ünitelerinin kapı ve duvarları, pencere parmaklıkları, çevre duvarı, çevre çitleri, gözetleme kulesi gibi unsurlardır. Bunların yanında kameralar, alarm sistemi, kilitler, metal dedektörler, kelepçeler, telsizler gibi unsurlar da fiziki güvenliğini oluşturan destek gereçleridir.⁴⁵⁹ Fiziki unsur dendiğinde akla ilk gelen cezaevi binasıdır. Bina mimari tasarımı konusunda; BM Asgari Standart Kurallar ile Avrupa Cezaevi Kuralları gibi belgelerde ideal bir cezaevi mimari tasarım modeli hakkında herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır.⁴⁶⁰

Cezaevi inşa ederken dikkate alınması gereken iki önemli faktör; “*kurumun büyüklüğü*” ve “*çevre güvenliği*” olmalıdır. Tutuklu ve hükümlü sayısının çok olması durumunda, aynı yerde belirli büyüklükte ayrı bloklar yapılarak, bu mekanizmada yönetimin inisiyatif yetkisini arttırmaya çalışılmalıdır.⁴⁶¹ Cezaevleri mimarisinde proje standardı ile kurumlarda kullanılacak araç-gereç, eşya ve teknik unsurların standartları oluşturulmalıdır.⁴⁶² Zaten ideal bir uygulama da cezaevi türleri ve güvenlik düzeylerine göre asgari fiziksel standartların belirlenmesiyle oluşur. Mesela çevre güvenliği; dışarıda beton duvar, içerde tel örgüden meydana gelen cezaevi çitinden oluşabilir. Bu standartlar arasında; çit-duvar mesafesi, çevre alarmı, çevre ışıklandırması, alarm sistemi çalıştığında kameraları harekete geçirmek amacıyla CCTV (Close Circuit Television) sisteminin konumu ve türü yanında binanın yüksekliği, temelleri, genişliği, binadaki materyaller ve bunların usulleri belirtilmelidir. Cezaevi güvenlik unsurları belirlenirken, istenen güvenlik düzeyine ulaşmadaki yöntem ile kişinin onuruna saygıyı korumak arasında denge

⁴⁵⁸Dominique Moran, Yvonne Jewkes and Jennifer Turner, “Prison Design and Carceral Space”, 2015, https://lra.le.ac.uk/bitstream/2381/31694/6/Ch_MoranJewkesTurner%2024.7.14.pdf, (12.02.2018), ss. 3-16.

⁴⁵⁹Dinamik Güvenlik ve Cezaevi İstihbaratı Elkitabı, s. 11.

⁴⁶⁰Sağlam, Ceza İnfaz Kurumları Mimarisi, s. 9.

⁴⁶¹Yücel, Türk Ceza Siyaseti ve Kriminolojisi, s. 32.

⁴⁶²Sağlam, İnfaz Hizmetleri Kavramı, s. 143.

sağlanmalıdır. Bunun için mimari tasarımlarda güvenli olarak yapılan koğuş ve hücre pencereleri; ayrıca temiz hava ve doğal ışıktan faydalanmayı mümkün kılacak şekilde bir standarda oturtulabilir. Fiziksel güvenliğe yardımcı unsurlar olan; kamera, alarm ve izleme sistemleri yapıları gereği bireysel gizliliği ihlal etme özelliği taşımaktadır. Bu cihazların yerleştirileceği yerler belirlenirken güvenlik amacının yanında kişisel gizliliğe saygılı olma sorumluluğu arasındaki denge de korunmalıdır.⁴⁶³

B. Prosedürel Güvenlik

Cezaevlerinde güvenliğin sağlanabilmesi için fiziksel güvenlik sistemlerinin yanında prosedürel güvenlik sistemlerinin kurulması gerekmektedir. Her cezaevi, kendi güvenlik seviyesine uygun bir dizi güvenlik prosedürüne sahip olmalıdır.⁴⁶⁴ Prosedürü; adaletin, düzenin ve sürekliliğin sağlanması için cezaevi müdür ve personelinin görevlerine yardımcı standartlaştırılmış bir süreç şeklinde tanımlayabiliriz. Prosedürler, güvenlikle ilgili bir konuda nasıl hareket edileceğini gösterir. Sık tekrar edilmeyen uygulamalar, insan hafızasında unutulma eğilimindedir. Görevin tam anlamıyla yerine getirilmesi amacıyla, yapılacak işlemleri hatırlatacak prosedürlere gereksinim vardır. Belirli işlemlerin ne zaman ve nasıl yapılacağını anlatan yöntemler dizisinin kavranması gerekmektedir. İlerleyen teknolojiyle birlikte gelişen bazı fiziksel güvenlik unsurlarının, (örneğin; çevre güvenlik sistemleri, CCTV izleme, diğer elektronik ve teknolojik cihazları gibi) kullanımı prosedürel güvenliği daha da önemli kılmaktadır.⁴⁶⁵ Prosedürlerin temeli standartların varlığına dayanır. Standartlar ise cezaevi hizmeti ve bu süreçte kullanılan araçlarda *bir örneklik ve sürekliliğin* sağlanması amacıyla belirlenmiş kıstaslardır. Cezaevleri güvenlik yönetimi çok boyutlu bir süreçtir.

Bu sürecin bir boyutunu oluşturan prosedürel güvenlik ise cezaevlerinde standartların belirlenmesiyle başlar. Bu standartlar; “güvenlik operasyonları standartları (acil durum planları, araç-gereç kontrolü, aramalar, dış güvenlik vb. gibi), çevre güvenliği standartları, sağlık birimlerinde standartlar, yemek hizmetleri

⁴⁶³ Dinamik Güvenlik ve Cezaevi İstihbaratı Elkitabı, ss. 11-12.

⁴⁶⁴ Tullett, s. 274.

⁴⁶⁵ Dinamik Güvenlik ve Cezaevi İstihbaratı Elkitabı, s. 14.

standartı, mahkûm hakları standartı, cezaevi yönetimi standartı” gibi standartlardır.⁴⁶⁶

Prosedürler sorunu ortadan kaldırmaz, sadece sorunları çözmeye yardımcı olur. Prosedürler içerdikleri kontrol listeleriyle, görevin düzgün yapılması için daha fazla kontrol sağlar. Bir cezaevi güvenlik yönetiminde prosedürlerin faydaları şunlardır:⁴⁶⁷

- Görevin en iyi biçimde nasıl yapılması gerektiğini gösterir.
- Cezaevlerinde uygulamaların tutarlılığını sağlar.
- Cezaevi politikalarının nasıl uygulanacağını çerçevesini çizer.
- Cezaevi politikasının *uygulama mekanizmasını* belirtir.
- Kriz anında *hızlı referans* kaynağıdır.
- Personel eğitiminin dayanağını oluşturur.⁴⁶⁸

Prosedürler personel ve kamunun erişimine açık olacak şekilde bir el kitabında toplanmalıdır. Prosedürler belli aralıklarla gözden geçirilerek, kurumun gereklerine göre güncellenmelidir.⁴⁶⁹ Ülkemizde prosedürel güvenliğin önemli bir unsuru; hazırlanarak tüm cezaevlerine gönderilen yıllık ‘*Güvenlik Takvimleri*’dir. Firar durumunda yapılacak iş ve işlemler, nakillerde nasıl bir yol izleneceği, tahliye kararlarının uygulanmasında oluşabilecek sorunlara karşı önceden uyarma, uygulanması gereken tedbirler gibi konularda sık sık yapılan bilgilendirmeler de bu kapsamdadır.⁴⁷⁰ Yine personelin sıklıkla görebileceği yerlere asılan ‘sayım talimatı’, ‘arama talimatı’, ‘nöbet talimatı’, ‘müdahale ekibi çalışma talimatı’ prosedürel güvenliğin uygulamaları arasındadır.

C. Dinamik Güvenlik

Dinamik güvenlik, mahkûmlarla yönetim ve özellikle infaz koruma memurları arasında iletişim sistemine dayanan bir kavramdır. Dinamik güvenlik anlayışı; mahkûmların kişisel olarak tanınmalarını, potansiyel davranışlarının öngörülebilmesini, hâlihazırda veya muhtemel problemlere karşı stratejilerin

⁴⁶⁶Baykan, ss. 9-50.

⁴⁶⁷Dinamik Güvenlik ve Cezaevi İstihbaratı Elkitapçığı, s. 14.

⁴⁶⁸Dinamik Güvenlik ve Cezaevi İstihbaratı Elkitapçığı, s. 14.

⁴⁶⁹Baykan, s. 53.

⁴⁷⁰CTE 2016 Birim Faaliyet Raporu, s. 106.

belirlenmesini içerir. İnfaz koruma personeli, mahkûmları onlarla kurdukları kişisel ilişkiler dolayısıyla tanımakta, mahkûmlardaki değişimleri fark edebilmekte ve elde ettiği bilgileri yönetim ve diğer personel ile paylaşmaktadır.⁴⁷¹ Geçmiş deneyimler cezaevlerindeki ayaklanma, isyan ve firarların uygulanan askeri düzen ve katı bir emir-komuta zinciri sonucu oluştuğunu göstermiş, gelişmiş güvenlik teknolojileri bile bu eylemleri önlemede yetersiz kalmıştır. Yakın iletişimi öngören dinamik güvenlik anlayışı bu gerekten ortaya çıkmıştır.⁴⁷²

Dinamik güvenliğin bazı unsurları vardır. Bunlar; profesyonellik, bilgi toplama, adil olma, kararlılık, mahkûmlarla etkili iletişim, cezaevi sosyal yapısını anlama ve iyileştirme, mahkûmların şahsi durumlarını bilme, personelin kendi arasında pozitif ilişkiler ve bilgi akışı gibi unsurlardır.⁴⁷³ Dinamik güvenlik, personel politikasının yeniden yapılandırılmasını gerektirir. Çünkü infaz rejimlerinde dinamik güvenlik anlayışının benimsenmesiyle personelden beklentiler de artmıştır. Mahkûmlarla yakın iletişim halinde olmaları istenen personelin, yeni becerilere sahip olması beklenmeye başlamıştır. Bu anlayışta, infaz koruma personelinin aynı zamanda mahkûmların iyileştirilmesine yönelik faaliyetlere katkı yapmaları ve adeta birer eğitici olmaları beklenmektedir.⁴⁷⁴

Fiziksel güvenlik önlemleri bir cezaevi güvenlik yönetiminin ayrılmaz bir parçası olsa da güvenliği sağlamada tek başına yeterli değildir. Aynı zamanda personelin mahkûmlarla sürekli etkileşim halinde olup gelişmeleri takip etmesi, mahkûmların olumsuz davranış sergilemelerinin önüne geçmesi gerekir. Dinamik güvenlik dediğimiz bu anlayışa Amerika’da bazı cezaevlerinde rastlamak mümkündür. Bu tür cezaevlerine Amerika’da “*doğrudan denetim altında tutulan cezaevleri*” denmektedir. Mahkûmlarla personel arasındaki düzenli etkileşim, normalden farklı olan ve güvenlik riski taşıyan durumların fark edilmesini sağlar. Dinamik güvenliğin yararı; güvenliği tehdit eden bir durum ortaya çıkmadan önce erken bir devrede fark edilip, gerekli önlemlerin alınmasını sağlamasıdır. Bu türden

⁴⁷¹Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü Eğitim Dairesi Başkanlığı, “**Cezaevi Cumhuriyet Savcılarının İngiltere Ziyaretine İlişkin Rapor**”, Ankara, 8-16 Eylül 2002, <http://www.edb.adalet.gov.tr/sunumlar/%C3%A7a%C4%B1%C5%9Fmaziyaletleri/13-%20CTE%20%C4%B0NG%C4%B0LTERE.pdf>, (01.01.2018).

⁴⁷²Seriye Sezen, “İngiltere ve İskoçya Cezaevi Yönetimi Üzerine Gözlemler”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt: 35, Sayı: 1, 2002, s. 220.

⁴⁷³Dinamik Güvenlik ve Cezaevi İstihbaratı Elkitapçığı, s. 31.

⁴⁷⁴Sezen, ss. 220-221.

bir güvenlik yönetimi, iyi eğitim almış ve profesyonelleşmiş personelle başarıya ulaşabilir.⁴⁷⁵ Mahkûmlarla yakın ilişki kurma ve güvenlik tehditlerini gözlemlemeye dayanan “doğrudan gözetim(doğrudan denetim)” az ya da orta güvenli cezaevleri için uygundur. Lineer mimari tasarımda olan ve doğrudan gözetime imkân vermeyen mimari tasarımlara sahip yüksek güvenli cezaevlerinde “dolaylı gözetim” tercih edilmelidir.⁴⁷⁶ Doğrudan gözetim 20. yüzyılın sonlarında geliştirilen ve güvenliği tehdit eden bir durum ortaya çıkmadan önce tehlikeleri tespit etmeye yarayan bir tasarım ve yönetim modelidir.⁴⁷⁷ Hücre ve koğuşların yerleştirilme şekillerine göre podüler (modüler) yapıdaki cezaevleri, doğrudan gözetime imkân veren bir mimari tasarımıdır. Ülkemizdeki cezaevleri genellikle lineer modele göre inşa edilmiştir.⁴⁷⁸ Ancak dinamik güvenlik anlayışının sadece podüler(modüler) tip cezaevlerinde geçerli olduğunu söylemek yanlış olacaktır. Çünkü ‘doğrudan gözetim’ bir yönüyle mimari bir tasarım iken; dinamik güvenlik anlayışının mimari bir kalıbı yoktur. Ülkemizde de pasif ve dinamik güvenliğe gereken önem verilmektedir. Öyle ki; 5275 sayılı CGTİHK’nın ceza infaz kurumları türlerini düzenleyen maddelerinde bu konu açıkça belirtilmiştir. Güvenliğin gereğinden fazla olmasının tecrite yol açacağı uzmanlar tarafından saptandığından, pasif ve dinamik güvenlik önlemlerinin dengelenmesi önemini daha da artırmaktadır. İlgili mevzuatımızda bu dengeyi vurgulayan düzenlemeler mevcuttur.⁴⁷⁹

Tecrübeler modern cezaevlerinde dikenli teller, duvarlar, izleme sistemleri gibi fiziksel güvenlik unsurlarından oluşan “*pasif (statik) güvenlik*” anlayışının, güvenlik yönetiminde tek başına başarılı olmadığını göstermiştir. Cezaevi güvenlik yönetimi; mahkûm ve personel arasında yoğun iletişim, bağlantı ve ilişkileri içeren “*dinamik güvenlik*” boyutu olmadan sürdürülemez.⁴⁸⁰ Dinamik güvenliğin temel dayanağı “*istihbarat*”tır. Böylece mahkûm tarafındaki gelişmeler, mahkûmların

⁴⁷⁵Coyle, s. 65.

⁴⁷⁶Curtis Isele, “What’s the Differences Between Direct and İndirect Supervision?”, 2014, <https://www.correctionsone.com/corrections/articles/7364830-Whats-the-difference-between-direct-and-indirect-supervision/>, (23.01.2018).

⁴⁷⁷Richard Wener, “Effectiveness Of The Direct Supervision System of Correctional Design and Management”, **Criminal Justice and Behavior**, Vol. 33, No: 3, June 2006, s. 392.

⁴⁷⁸Türker, Türk Cezaevlerinde ‘Tek Kişiyeye Tek Oda’ İlkesi ve Kimi Yanlış Düşünceler, s. 92.

⁴⁷⁹Sulhi Dönmezer, “Ceza ve Tedbirlerin İnfazı Hakkında Kanun Ön Tasarısının Temel Niteliği ve Kapsamı”, **Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl: 1, Sayı: 2, İstanbul, 2004, s. 8.

⁴⁸⁰Haluk Çolak, “Hükümlülerin İnsani Haklarının Penolojik Görünümü ve Yeni İnfaz Rejimi”, Eylül, 2005, <https://savcibey55.wordpress.com/2006/12/16/hukumlulerin-insani-haklarinin-penolojik-gorunumu-ve-yeni-infaz-rejimimakale/>, (26.12.2017).

talepleri personel tarafından dolayısıyla da yönetim tarafından bilinecektir. Bu yöntemde bir taraftan mahkûmlar kendilerine ‘insancıl’ bir muamele yapıldığını hisseder; diğer taraftan ise yönetim muhtemel problemleri önceden bilip, oluşmadan önlem alır.⁴⁸¹

V. CEZAEVİ GÜVENLİK YÖNETİMİ UNSURLARI

A. Risk Analizi

Risk analizi, cezaevi güvenlik yönetiminin önemli bir parçasıdır. Risk analizi, risklerin tanımlanarak sınıflandırılması, bunlara ilişkin öncelikler belirlenerek çözümlerin ortaya konmasıdır. Bu da risk yönetimine işaret etmektedir. Risk yönetimi; risklerin asgariye indirilmesini, mevcut kaynakların etkili koordinesiyle gerçekleştirmeye çalışır. Risklerin tetikleyicileri ve muhtemel kaynakları ise ancak denetimlerle belirlenebilir.⁴⁸² Risk analizi, cezaevi güvenlik yönetimi stratejilerinin belirlenmesinde etkili olan bir unsurdur. Bu bağlamda firar riskinin yüksek olduğu tespit edilen mahkûmlar için alınacak tedbirlerde güvenlik önlemleri ön plana çıkarılırken, cezaevi iç düzenini bozma riski taşıdığı değerlendirilenler için tutum ve davranış değişikliği yaratan tedbirlerin ön plana çıkarılması söz konusu olabilmektedir.⁴⁸³ Risk analizi; kendilerine, diğer mahkûmlara, personele ve topluma karşı tehlike arz eden mahkûmların tespit edilmesini sağlar. Risk analizinde kullanılacak ölçütler pek çok ülke tarafından geliştirilmiştir. Genel olarak bu ölçütler şunlardır:⁴⁸⁴

- Mahkûmun firar etme durumunda topluma karşı oluşturduğu risk,
- Mahkûmun diğer mahkûmlara karşı oluşturduğu risk,
- Daha önce mahkûmun firara teşebbüs etmesi ve cezaevi dışından yardım alma olasılığı,
- Yargılanması tamamlanmayan mahkûmların tanıklara karşı oluşturduğu risk,
- Mahkûm suçunun niteliği,

⁴⁸¹ Sezen, s. 220.

⁴⁸² Baykan, s. 61.

⁴⁸³ Dinamik Güvenlik ve Cezaevi İstihbaratı Elkitabı, s. 16.

⁴⁸⁴ Coyle, s. 63.

- Suçun niteliğine bağlı olarak alınana cezanın süresi.⁴⁸⁵

Risk analizinin ilk aşamasında ‘gözlemlenebilir davranışa fazla yoğunlaşmamalıdır’; risk oluşturabilecek ve çok belirgin olmayan özellikler belirlenmelidir. İlk aşamada değerlendirilmesi gereken bu özellikler.⁴⁸⁶

- *Kriminal yaşam tarzının varlığı,*
- *Cinsel sapıklığın olması (örn; cinsel şiddet, çocuk istismarı geçmişi vs.),*
- *Failin suçun mağduruna karşı tutumu, sonuçları öngörememe gibi düşünce becerisi noksanlıkları,*
- *Kayıp, reddedilme veya stresle baş etmede zorlanma gibi duygusal gerilik,*
- *Suç içindeki şiddet motivasyonunun analizi.*⁴⁸⁷

Belirtilen bu ölçütlerin yanında ayrıca mahkûmun; akıl hastalığı, terör suçlarından mahkûm olması, organize suç örgütü mensubu olması ve bu örgütler içindeki rolü ile diğer mahkûmlar üzerindeki etki gücü, risk analizlerinde göz önünde bulundurulması gereken diğer özelliklerdir.⁴⁸⁸ Avrupa Cezaevi Kuralları gibi uluslararası düzenlemelere paralel olarak; risk değerlendirmeleri ve bu gerekler çerçevesinde alınacak tedbirler infaz mevzuatımızda vurgulanan öncelikler olarak yer almaktadır.

B. Güvenlik Düzeyi

Güvenlik düzeyi genelde yüksek, orta ve az olmak üzere üç türdür. Mahkûmlar bu derecelere göre sınıflandırılarak, güvenlik düzeylerine uygun cezaevlerine yerleştirilirler. Bu güvenlik düzeyleri mahkûmların tabi tutulacağı kontrol seviyesini gösterir. Mahkûmların bu şekilde kategorilere ayrılması, risk analizlerine göre yapılır.⁴⁸⁹

Mahkûmun tabi tutulacağı güvenlik düzeyi kimi ülkelerde hâkim tarafından kararlaştırılırken, bazılarında müebbet hapis cezası alanlar ile belli bazı suçları işlemiş olan mahkûmlar, bireysel olarak teşkil ettikleri riskler göz önüne

⁴⁸⁵ Coyle, s. 63.

⁴⁸⁶ Dinamik Güvenlik ve Cezaevi İstihbaratı Elkitapçığı, s. 17.

⁴⁸⁷ Dinamik Güvenlik ve Cezaevi İstihbaratı Elkitapçığı, ss. 16-17.

⁴⁸⁸ Dinamik Güvenlik ve Cezaevi İstihbaratı Elkitapçığı, s. 17.

⁴⁸⁹ Baykan, s. 45.

alınmaksızın doğrudan azami güvenlik düzeyine tabi tutulur. Mahkûmun işlediği suçun karşılığı aldığı ceza süresini adli makamlar belirler; ancak uygulanacak güvenlik rejimi, kabul edilmiş profesyonel ölçütlere uygun olarak cezaevi yönetimleri tarafından belirlenmelidir. İnfaz sürecinde mahkûmların tabi tutulduğu güvenlik düzeyi belli aralıklarla gözden geçirilmeli, tehlikelilik durumuna uygun güvenlik düzeyi belirlenmelidir.⁴⁹⁰ İnsani bir sınıflandırma; rehabilitasyon ve güvenlik arasında dengeyi, *inceleme ve yeniden değerlendirme* yöntemiyle sağlar. Mahkûmun kişisel özellikleri göz önüne alınarak planlanması gereken güvenlik düzeyi, uygun aralıklarla yeniden incelenmelidir.⁴⁹¹

Mahkûmların bireysel risk analizleri doğrultusunda kendilerine uygun güvenlik düzeyinde cezalarının infaz edilmesi; *orantılılık, gereklilik, yasallık, hesap verebilirlik ve ayrımcılık yapmama* ilkelerine göre yapıldığında, bu kişiler için asgari kısıtlayıcı ortam sağlanmış olacaktır.⁴⁹² Mahkûmların kendilerine uygun güvenlik düzeylerinde tutulması ve gereğinden fazla sınırlama getirilmemesi önemlidir. Düşük güvenlik düzeyi, eğitim ve iyileştirme faaliyetlerine ağırlık verirken, kısıtlama diğer seviyelere göre daha azdır. Bu aynı zamanda daha düşük maliyet demektir.⁴⁹³ Çünkü güvenlik düzeyi yükseldikçe maliyetler artar. Mahkûmları gerektiğinden fazla güvenlik düzeyine tabi tutmamak için insani muamele nedeninin yanında mali nedenler de söz konusudur.⁴⁹⁴ Mahkûmlar kendilerine uygun güvenlik düzeylerinde tutulduğunda; gerektiği kadar kısıtlamayla bir yandan insan hakları önceliği karşılanacak, diğer yandan ise iyileştirme çalışmaları daha ekonomik olarak sağlanacaktır.⁴⁹⁵

C. Fiziki Unsurlar

Hapsetmenin ıslah amacının yerine getirilmesinde cezaevi donanımı son derece önem arz eder. Donanımlı bir cezaevi; her açıdan bu amaca hizmet edecek yeterli bina ve araç-gereçten oluşur. Uluslararası standartlara uygun odalarda

⁴⁹⁰Coyle, s. 63.

⁴⁹¹Dinamik Güvenlik ve Cezaevi İstihbaratı Elkitapçığı, s. 18.

⁴⁹²Dinamik Güvenlik ve Cezaevi İstihbaratı Elkitapçığı, s. 17.

⁴⁹³Saldırım, Cezaevleri Eğitim Kurumları Haline Nasıl Gelebilir?, s. 330.

⁴⁹⁴Coyle, s. 62.

⁴⁹⁵Saldırım, Cezaevleri Eğitim Kurumları Haline Nasıl Gelebilir?, s. 330.

mahkûmların tek başına barındırılması gerekmektedir. Hollanda ve İskandinav ülkelerinde geceleri mahkûmların tek olarak kaldıkları odalar mevcuttur. Avrupa ülkelerinde ise cezaevi şartları bu ülkelere kıyasla yeterli seviyede değildir. Modern infaz anlayışı; mahkûmların geceleri tek olarak odalarda barındırılmasını, ortak kullanım alanlarının artırılarak sosyalleşmenin teşvik edilmesini ve mahkûmların üretim yapmasını beklemektedir.⁴⁹⁶ Bu anlayışta cezaevleri çağa uygun teknoloji ve standartlarla tasarlanmalı, bir yandan mahkûmların ihtiyaçlarına cevap verebilmeli bir yandan da güvenlik gereklerine uygun olmalıdır.⁴⁹⁷

Cezaevi donanımının bir parçası olan fiziki unsurlar; iç ve dış güvenliği yeterli bir alan üzerine kurulmuş, elektronik veya mekanik güvenlik sistemleri olan, temel ihtiyaçların karşılanmasına olanak veren uygun yapım ve araç gereç standartları bulunan kapalı ve açık alanları kapsar.⁴⁹⁸ Fiziki unsurlar; cezaevi mimari yapısı, barınma alanlarındaki fiziki unsurlar (kapılar, pencere parmaklıkları, duvarların yapısı vb. gibi), dış güvenlik unsurları (nöbetçi kuleleri, tel örgüler, çevre duvarı vb. gibi), telsizler, alarm sistemleri, kilitler ve kameralardan oluşur. Fiziki unsurların tespit edilmesinde güvenlik gereklerinin yanında ayrıca; mahkûmların insancıl bir muameleye tabi tutulması ve onların kişisel onurunun korunması gerekleri gözetilmelidir. Bu kapsamda oda pencereleri bir yandan güvenli olarak yapılmalı, diğer yandan da temiz hava ve doğal ışığa erişimi mümkün kılacak şekilde tasarlanmalıdır. Diğer bir örnek kameralardır. Kameraların konulacakları yerler belirlenirken güvenlik gereklerinin yanında mahkûmların günlük yaşamlarını gizlilik içinde sürdürmeleri arasında denge sağlanmalıdır. Diğer mahkûmlar ile cezaevi güvenliği için tehdit oluşturacak durumların ortaya çıkmasına neden olabilecek toplanma yerleri için cezaevi yönetimi tarafından kontrolün sağlanmasına yönelik çeşitli yöntemler belirlenmelidir.⁴⁹⁹

⁴⁹⁶Doğan, s. 298.

⁴⁹⁷Bilgiç, s. 337.

⁴⁹⁸Milli Eğitim Bakanlığı, “**Adalet**”, Ankara, 2011, http://megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/m-oduller_pdf/G%C3%B6reve%20Haz%C4%B1rl%C4%B1k.pdf, (09.01.2018).

⁴⁹⁹Coyle, s. 63.

D. Personel Unsuru

Modern infaz anlayışı; fiziki koşulların ıslah amacına elverişli olmasının yanında personelin de tutum ve görev bilincine sahip olmasını, insan haklarına saygılı şekilde yasal düzenlemelere bağlı kalarak görev yapmasını gerektirir. Cezaevlerinin başarılı olabilmesi için belirlenen uluslararası standartlara erişmenin koşullarından biri; kaliteli ve yeterli sayıdaki personeldir.⁵⁰⁰

Coyle, cezaevlerinde personelin rolünü şu şekilde tespit eder.⁵⁰¹

- Mahkûmlara iyi, insani ve adil bir şekilde davranmak,
- Bütün mahkûmların emniyette olmasını sağlamak,
- Tehlikeli mahkûmların kaçmasını önlemek,
- Cezaevlerinde asayiş ve düzen olmasını sağlamak,
- Mahkûmlara mahkûmiyet sürelerini olumlu bir şekilde değerlendirme fırsatı vererek tahliye edildikten sonra yeniden topluma katılabilmelerini sağlamak.⁵⁰²

Cezaevi yönetiminde başarıya ulaşmada personelin niteliği oldukça etkilidir. Cezaevlerinin günümüz modern toplum anlayışına yaraşır bir şekilde yönetilebilmesi; personelin mesleki yeterliliğine, bilgisine ve insancıl yaklaşımına bağlıdır. Bu da ancak cezaevi personelinin sürekli ve yeterli eğitime tabi tutulmasıyla mümkündür.⁵⁰³ *BM Mahpusların Islahı İçin Asgari Standart Kurallar*'da da, '*Kurum Personeli*' başlığı altında düzenlenen maddelerde genel olarak; cezaevi personeline yaptıkları işin önemli bir sosyal hizmet olduğu bilincinin yaratılması gerektiği vurgulanmaktadır. *Asgari Standart Kurallar*'a göre; cezaevi personeli bilgili ve gerekli eğitimi almış kişilerden oluşmalıdır. Personeler mesleki becerilerini ve bilgilerini artırmak amacıyla meslek içi kurslar verilmelidir. Tüm personel mahkûmlara örnek olacak şekilde davranmalı ve görev yapmalıdır. Kurumlarda yeterli sayıda psikolog, psikiyatr, öğretmen, sosyal çalışmacı, meslek eğitmeni

⁵⁰⁰Taşkın, Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri Personelinin Eğitimi, ss.403-404.

⁵⁰¹Coyle, s. 14.

⁵⁰²Coyle, s. 14.

⁵⁰³Taşkın, Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri Personelinin Eğitimi, ss. 404-405.

bulundurulması gerektiği de belirtilmektedir.⁵⁰⁴ Modern infaz anlayışının gerektirdiği ıslah amacının başarıya ulaşmasında tüm personelin eğitilmesinin yanında personelin tamamında aynı duyarlılık ve bilincin geliştirilmesi de önemlidir.⁵⁰⁵

E. İstihbarat (Haber alma)

Cezaevlerinin temel amaçlarından olan iyileştirme çalışmalarının başarılı olabilmesi için fiziksel, sosyal ve idari altyapı kurulmalıdır. Ayrıca bu amaca hizmet edecek bir istihbarat yapısının kurulması da gerekmektedir.⁵⁰⁶ İstihbarat, cezaevinin asayiş ve güvenliğiyle ilgili önem arz eden bir konudur. Cezaevlerinde istihbarat faaliyetlerinin; örgüt disiplini çerçevesinde bireysel ve siyasal baskıyla hareket eden terör mahkûmları arasında işlerliği çok yoktur.⁵⁰⁷ Ancak istihbarat çalışmaları, özellikle terör örgütlerinin cezaevindeki mensupları aracılığıyla örgütün iç çelişkilerinin, politikalarının saptanarak, onlardan daha hızlı politikalar geliştirilmesini sağlar. Bu tür mahkûmlar için haber alma çalışmaları; sürekli ve istihbarat birimleri ile cezaevi üst ve alt kademedeki yöneticilerin uzun vadede yapacağı gerçekçi işbirliğiyle işlerlik kazanıp başarıya ulaşabilir.⁵⁰⁸ İstihbarat genelde adli mahkûmlar arasında işlerlik bulabilmektedir. Cezaevi güvenliği konusunda önemli unsurlardan biri olan istihbarat faaliyetleri, tüm hükümlü ve tutuklular için işler hale getirilmelidir.⁵⁰⁹ Cezaevinde istihbarat çalışmaları kapsamında bazı mahkûmlar, cezaevi yönetimleri tarafından '*muhbir mahkûm*' olarak kullanılmaktadır. Bu yöntem; muhbirlerin ortaya çıkması durumunda diğer mahkûmların kendilerine gösterecekleri şiddet olasılığı, muhbirlerin diğer mahkûmları baskılama ve güç durumda bırakma maksadıyla yanlış bilgileri paylaşma ihtimali ve muhbir sisteminin kurumda oluşturacağı kuşku, gerginlik ve şiddet hareketleri nedeniyle tehlikelilik arz etmektedir.⁵¹⁰

⁵⁰⁴BM Mahpusların Islahı İçin Asgari Standart Kurallar, madde aralığı: 46-49, <https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/876b6--Mahpusların-Islahi-Icin-Asgari-Standart-Kurallar.pdf>, (04.04.2017), s. 245.

⁵⁰⁵Bilgiç, s. 341.

⁵⁰⁶Sevimli, Ceza İnfaz Kurumlarında Güvenlik, s. 132.

⁵⁰⁷Zekeriya Sevimli, **Cezaevi Firarları ve Önlemler**, Adalet Bakanlığı Yayını, Ankara, 1995, s. 41.

⁵⁰⁸Sevimli, Ceza İnfaz Kurumlarında Güvenlik, s. 132.

⁵⁰⁹Sevimli, Cezaevi Firarları ve Önlemler, s. 41.

⁵¹⁰Coyle, s. 65.

Etkili bir dinamik güvenlik yönetiminin temel unsuru istihbarattır. İstihbari çalışmalar kapsamında mahkûmların gözlemi, onlardan bilgi alınması, izlenmesi cezaevi firarlarının, kurumda kaos ortamının oluşmasının ve suç teşkil eden eylemlerin önlenmesini sağlar. Proaktif bir anlayışla, cezaevi düzen, asayiş ve güvenliğini bozan olayların ortaya çıkmasından önce önlem almak her zaman tercih edilen bir yöntemdir.⁵¹¹ Ülkemizde adli mahkûmlar arasından, infaz koruma memurlarının ‘kuş’ ya da ‘gevşek’ jargonuyla tanımladığı mahkûmlardan gerekli istihbari bilgiler alınabilmektedir.

Cezaevi personeli, hayati riskler taşıyan ve sosyal bir sorumluluğu olan görev ifa ederler. Görevin niteliği gereği infaz personelinden; dürüstlük, verimlilik, çalışkanlık, ketumluk, göreve bağlılık, sorumluluk sahibi olma, kötü alışkanlıklara sahip olmama gibi nitelikler beklenir. Güvenlik soruşturması yapılarak göreve alınan infaz koruma memurlarının, görev sırasında ve dışardaki birtakım ilişkileri gerektiğinde izlenerek güvenilirlikleri sürdürülmelidir. Bu da personel hakkındaki istihbarata işaret etmektedir.⁵¹² Personel hakkında bu tip bilgilerin elde edilmesi, cezaevi güvenliğinde en etkili unsurlardan biri olan personelin olası suistimallerinin önüne geçilmesini sağlayacaktır.⁵¹³

F. Güvenlik Denetimi

Denetimler, bir kurumun belirlenmiş hedeflerine ulaşma sürecindeki performanslarını ölçerek, tespit edilen aksaklıklara karşı önleyici tedbirler alınmasını sağlar.⁵¹⁴ Güvenlik denetimi; bir cezaevinde güvenli ortamın tesis edilmesi sürecinde prosedür, politika, uygulama ve standartların uyumunu tespit etme süreci olarak tanımlanabilir. Politika ve standartlar bu sürecin önemli unsurları olsa da güvenlik denetimi esas itibarıyla güvenlik sistemleri ve onların günlük işleyişine odaklanır.⁵¹⁵ Cezaevlerinde güvenlik denetimlerinin bazı işlevleri vardır. Güvenlik denetimi öncelikle bir cezaevinin mevcut durumu, yetersizlikleri, hedeflere ulaşmadaki başarısı gibi konularda ‘*durumsal farkındalık*’ sahibi olunmasını sağlar. Ortaya çıkan bazı sorunların erken aşamada tespit edilerek, tehlikelerden haberdar olunmasını

⁵¹¹ Dinamik Güvenlik ve Cezaevi İstihbaratı Elkitabı, ss. 9-10.

⁵¹² Sevimli, Ceza İnfaz Kurumlarında Güvenlik, s. 106.

⁵¹³ Sevimli, Cezaevi Firarları ve Önlemler, s. 42.

⁵¹⁴ Baykan, s. 12.

⁵¹⁵ Dinamik Güvenlik ve Cezaevi İstihbaratı Elkitabı, ss. 25-26.

sağlayan ‘erken uyarı’ güvenlik denetiminin bir diğer işlevidir. Kriminal öğelerin ve faaliyetlerin sıklıkla görüldüğü cezaevlerinde, denetimler sırasında bu konuda toplanan bilgiler yöneticilerinin önceden bilgi sahibi olmasını sağlar. Bu da güvenlik denetiminin ‘*kriminal istihbarat*’ işlevine işaret etmektedir. Güvenlik denetimi, cezaevinin kaynaklarının belirlenen hedeflere ulaşmada etkin olarak kullanılıp kullanılmadığının tespit edilmesini sağlayarak ‘*kurumsal kontrol*’ yapılmasına olanak tanır. Güvenlik denetimi, cezaevinde olası risklerin ortaya konması, sınıflandırılması, riskler konusunda önceden bilgi sahibi olunması, bu risklere karşı çözümlerin saptanmasına imkân veren bir ‘*risk yönetimi*’ işlevi sağlar.⁵¹⁶

Cezaevi güvenlik yönetiminin en önemli unsurlarından biri olan güvenlik denetimi; kurum içi ve kurum dışı denetim şeklinde olabilmektedir. Kurum içi denetim; kurum personeli tarafından yine çalışma arkadaşları ve kendi çalışma ortamının denetimi şeklinde olduğundan objektif olmayabilmektedir. Kurum dışı denetimler, daha kapsamlı ve iç denetime göre daha objektiftir.⁵¹⁷ Kurum dışı denetim, mahkûmlar ve ailelerinin yanında cezaevi personeli de korur. Personel bu denetimlerle asılsız suçlamalardan korunur. Kurum dışı denetim bir cezaevi yönetimindeki eksikliklerin yanında yönetimdeki örnek (iyi) uygulamaların bilinmesini de sağlar.⁵¹⁸ Güvenlik denetimlerinin, cezaevlerindeki güvenliği tehdit eden birçok riskin azaltılmasını sağladığı görülmüştür.⁵¹⁹ Kurum iç ve dış denetimin yanında aynı zamanda bağımsız denetim de önemli bir konudur. İyi bir cezaevi yönetiminin olmazsa olmazlarından biri de bağımsız denetimdir. Bağımsız denetlemede, denetmenlik yapacak olanlar parlamentolar tarafından atanmakta ve parlamentoya rapor vermektedirler.⁵²⁰ Ombudsman denetiminin yanında sivil toplum örgütlerinin denetimleri ve cezaevi izleme kurullarının denetimi de bağımsız denetim kapsamına girmektedir.

⁵¹⁶ Baykan, ss. 58-61.

⁵¹⁷ Dinamik Güvenlik ve Cezaevi İstihbaratı Elkitapçığı, s. 26.

⁵¹⁸ Coyle, s. 111.

⁵¹⁹ Dinamik Güvenlik ve Cezaevi İstihbaratı Elkitapçığı, s. 26.

⁵²⁰ Coyle, s. 115.

VI. CEZAEVLERİNDEKİ EYLEM YÖNTEMLERİ

A. Ayaklanma/İsyan

Ayaklanma ve isyan hareketleri, kaynağını otorite boşluğu, kötü yönetim, siyasi belirsizlik gibi olumsuzluklardan alan ve en az üç ve daha çok sayıda hükümlü/tutuklunun yönetime karşı birlikte başlattıkları şiddet eylemleridir. Bu eylemlerde; cezaevleri eşya, malzeme ve demirbaşlarına zarar verme, yakma, yıkma, personele karşı delici, yakıcı, patlayıcı madde kullanma, kapı arkalarına barikat kurma, sayım vermeme gibi yöntemler kullanılır.⁵²¹

Kalabalık cezaevi nüfusundan kaynaklanan sorunlar isyanlara, firarlara sebebiyet vermektedir. Bu isyan eylemleri cezaevlerinde güvenliğin tehlikeye atılmasına, düzenin bozulmasına, devletin kurumda denetiminin zorlaşmasına, infaz kurumlarının hedeflediği ıslah amacının gerçekleştirilememesine yol açmaktadır.⁵²²

Gerçekte cezaevleri en iyi biçimde yönetilse bile yine de bu kurumlarda asayiş ve düzenin bozulma ihtimali mevcuttur. Cezaevi kurallarına karşı olan mahkûmlar, birilerini rehin alarak ya da isyan çıkararak ayaklanabilirler. Bu durumlarda cezaevlerinde yapılması gerekenler, uluslararası belgeler de göz önünde bulundurularak düzenlenmelidir.⁵²³

B. Açlık Grevleri

Açlık grevi, grevcilerin gıda almayı keserek aç kalmalarıyla yapılan, belli bir davranışı, olayı protesto etmek, isteklerini kabule zorlamak, kendi görüşlerine kamuoyunda ilgi uyandırmak amacıyla başvurulmuş bir yöntem biçimidir.⁵²⁴ Ülkemizde başvurulmuş eylem türü olmayan açlık grevleri, Batı Avrupa ülkeleri cezaevlerinde de görülmekte hatta ölüme giden sonuçlar ortaya çıkmaktadır.

⁵²¹ Milli Eğitim Bakanlığı, **Adalet (İzleme ve Takip)**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayını, Ankara, 2011, s. 28.

⁵²² Mehmet Şahin ve Hilal Görkem, “Kamusal Hizmet Olarak Cezaevi Hizmetlerinin Özelleştirilmesi ve Türkiye’de Özel Sektör Cezaevlerinin Uygulanabilirliği”, **Yönetim ve Ekonomi Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 14, Sayı: 2, 2007, ss. 26-27.

⁵²³ Coyle, s. 69.

⁵²⁴ Metin Feyzioğlu, “Açlık Grevi”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 43, Sayı 1-4, 1993, s. 157.

Almanya’da *Baider Maynof*, İngiltere’de *İra*, İspanya’da *Bask-Eta*, İtalya’da *Kızıl Tugaylar* terör örgütleri üyeleri ölümle neticelenen açlık grevleri yapmışlardır. Bunun yanında Avrupa cezaevlerinin bazılarında adli mahkûmların da yaptığı ölümle neticelenen açlık grevlerine rastlanmaktadır.⁵²⁵ Açlık grevinde amaç ölüm olmamakla birlikte ilerleyen safhalarda ölüm olasılığı da oldukça yüksektir.⁵²⁶

Açlık grevleri özellikle siyasi mahkûmların başvurduğu bir protesto biçimidir. Açlık greviyle ölmeyi istemeyen mahkûmlar, isteklerini gerçekleştirmeye çalışmakta, grevler kamuoyu üzerinde bıraktığı etki ve ölüm tehlikesinin varlığı nedeniyle genelde isteklerinin yetkililerce kabul edilmesiyle neticelenmektedir.⁵²⁷ Topluma açlık grevleri vasıtasıyla mesaj vermeyi hedefleyen terör mahkûmları, kendilerini siyasi suçlu gibi göstermekte; ‘*kader mahkûmu*’ deyimleriyle kamuoyu oluşturmaya çalışmaktadırlar.⁵²⁸ Kadın mahkûmlar ise, siyasi mahkûmlar dışında kalanlar hariç, açlık grevi eylemlerine katılmaya eğilim göstermezler.⁵²⁹ Hukuka aykırı olarak sınırlanan kişisel hak ve hürriyetler açlık grevi eylemleri için olmazsa olmaz bir koşul olmayıp, bu eylemler gayrimeşru isteklere ulaşmak için de yapılabilmektedir. Organize olmuş gücün desteği, açlık grevi eylemleriyle gerçekleştirilmek istenen amaçlara daha kolay ulaşma konusunda etkili olmaktadır.⁵³⁰ Cezaevlerinde çeşitli açlık grevleri görülmektedir. Bunlar;⁵³¹

1. *Yemek Boykotu*: Mahkûmların kendi imkânlarıyla beslenerek protesto amacıyla, kendilerine devlet tarafından verilen iştahı kabul etmemeleridir.
2. *Süreli Açlık Grevi*: Sürenin (bir-iki gün veya birkaç hafta olabilmekte) önemli olmadığı ve eylem sebebinin hükümlü/tutuklu tarafından dilekçeyle belirtildiği bu eylem türünde grevciler; gerek kendi kaynaklarından beslenmeyi, gerekse de devlet tarafından kendisine verilen iştahı reddetmektedir.
3. *Süresiz Açlık Grevi*: Kişinin süresiz olarak gerek kendi kaynaklarıyla gerekse de devletin verdiği iştahları reddederek, katı ve sıvı gıda almayı

⁵²⁵Nursal, C.T.E Genel Müdürlüğü Tetkik Hakimi Sayın Necati Nursal’ın Konuşması, s. 91.

⁵²⁶Faruk Erem, **Adalet Psikolojisi**, 7.baskı, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1977, s. 376.

⁵²⁷Özbek, İnfaz Hukuku, s. 107.

⁵²⁸Fendoğlu, s. 107.

⁵²⁹Demirbaş, İnfaz Hukuku, s. 184.

⁵³⁰Feyzioğlu, Açlık Grevi, s. 158.

⁵³¹Ahmet Taşkın, “Ceza İnfaz Kurumlarında Açlık Grevleri”, **Adalet Dergisi**, Sayı: 11, 2002, <http://www.yayin.adalet.gov.tr/adaletdergisi/11.sayi/1ahmet.htm>, (10.01.2014).

yaşayacak ölçüde sınırlamasıdır. Süresiz açlık grevi eylemlerinde de amaç ölüm olmamakla birlikte ilerleyen safhalarda ölümler yaşanabilmektedir.

4. *Dönüşümlü Açlık Grevi*: Eylem yapacak hükümlü/tutukluların önceden belli olduğu ve dönüşümlü şekilde hareket ettikleri bu grev türünde bir grup belli bir süre açlık grevi yapmakta, süre sonunda eylem aynı sürede grev yapacak başka gruba devredilmektedir.

5. *Destek Amaçlı Açlık Grevi*: Diğer cezaevlerinde açlık grevi yapan hükümlü veya tutukluları desteklemek amacıyla mahkûmların kendi cezaevlerinde açlık grevi yapmalarıdır.

6. *Ölüm Hedefli Açlık Grevi (Ölüm Orucu)*: Açlık grevi yapan mahkûmların örneğin 30 gün gibi belli bir süreden sonra eyleme devam etmeleri ve herhangi bir şey yemeyi veya içmeyi reddetmesi, kimi zaman da sadece sıvı besinler (meyve suyu, limon suyu, şekerli su) almasıdır. Ülkemizde 2000 yılında cezaevlerinde görülen bu eylem türünde eylemciler isteklerinin yapılmasını amaçlamakta, ölüm ise eylemin hedefini oluşturmaktadır.⁵³²

C. Rehin Alma

Cezaevlerinde genelde siyasi hükümlü/tutuklular tarafından yapılan eylem türüdür. Personelin rehin alınmasıyla, mahpusların yapılacak müdahale karşısında kendilerini güvenceye alma, rehin personel vasıtasıyla isteklerini idareye zorla kabul ettirme ve yönetimden tavizler kazanma amaçlanır.⁵³³ Barikat eylemiyle birlikte yapılan rehin alma eyleminde cezaevi yöneticileri ve gardiyanların rehin alınması söz konusudur. Daha fazla etki sağlamak için genelde barikattan önce personel rehin alınır.⁵³⁴

⁵³²Taşkın, Ceza İnfaz Kurumlarında Açlık Grevleri, (10.01.2014).

⁵³³Adalet (İzleme ve Takip), ss. 28-29.

⁵³⁴Hüsnü Yazgan, *Sorgu Yargılama Cezaevi (Ceza Hukuku'na Eleştirel Bir Yaklaşım)*, Ekin Yayınları, İstanbul, 1997, s. 156.

D. Barikat

Direnış yapılacak bölümün ya da koğuşun giriş kapısı yerinden çıkarılır, kapı dışarı doğru açıldığından, sökülen kapı içeriden verilen destekle kapatılır. Ranza, masa, oturak vb. eşyalar barikatta kullanılır. Genelde rehin alma veya sayım vermeme eylemleri ardından yapılan barikat eyleminde amaç, yapılacak operasyonlara karşı savunma yapmaktır. Cezaevinde kullanılan malzemeler ve kurumun fiziki yapısına göre barikatın dayanıklılığı değişmektedir. Rehlin alma söz konusuysa veya firar tehlikesi varsa operasyon yapılır. Sivil kuruluşlar ve avukatların devreye girmesiyle eylemlerin neticelenmesi söz konusu olmakla birlikte operasyonlar sonucu yaralanmalar ve ölümlerin de yaşandığı görölmüştür.⁵³⁵

E. Firar

Cezaevinde bulunmayı istemeyen mahkûmlar, adil ve iyi muamele görüp gerekli güvenlik tedbirleri uygulandığında firara kalkışmaz, kurum düzenini bozmaya çalışmazlar. Koşullar böyle olsa da yine de içlerinden bazıları kaçmak için çaba gösterir ve firar ettiklerinde toplum için tehlike teşkil ederler. Cezaevleri bu tür kişileri de göz önüne alarak, tehlikelilik durumuna göre mahkûmlara en uygun güvenlik düzeyini uygulamalıdır.⁵³⁶ Yaradılış itibariyle özgür olan birey, hükümlölük/tutukluluk durumunda legal yollardan (af, tahliye vb.) özgürlüğüne kavuşamazsa hapisshaneden firar etmeye çalışacaktır. Cezaevinden firar etme düşüncesinin eyleme geçirilmesine neden olan ve firar etme düşüncesini caydıran çeşitli unsurlar vardır. Firar etme düşüncesinin eyleme geçmesini teşvik eden unsurlar; ceza süresinin uzunluğu, tutukluluk süresinin uzama ihtimali, hapisshanedeki olumsuz yaşam koşulları, suçsuzluğun ispatlanamayacak duruma gelmesi, diğer hükümlü/tutukluların baskıları, öldürölme korkusu, aile özlemi, mafya ve terör örgütlerinin yaptıkları dayanışmalar, ekonomik kayıpların yaşanması, yakınlarından bakıma muhtaç olanlara yardım edememe düşünce ve duygusu gibi unsurlardır.⁵³⁷

⁵³⁵ Yazgan, ss. 156-157.

⁵³⁶ Coyle, s. 60.

⁵³⁷ Sağlam, Cezaevlerinde Yönetim ve Güvenlik İlişkisi, (20.05.2013).

Cezaevlerinden firar etme konusunda farklı yöntemler vardır. Bugüne kadar uygulanan yöntemlerin dışında yeni yöntemlerin uygulanma ihtimali de söz konusudur. Bu firarları önlemek adına muhtemel tüm olasılıkları göz önüne alarak bunlara ilişkin tedbirler geliştirilmelidir. Cezaevlerinden firarların engellenmesi; bir yandan adaleti gerçekleştirecek diğer yandan da devletin güvenilirliğini ve gücünü pekiştirecektir.⁵³⁸ Cezaevlerinden firar yöntemlerini ele alacak olursak, öncelikle cezaevi içinden ve dışından gerçekleştirilen yöntemler olarak ikili bir ayrıma gitmek gerekecektir. Cezaevi içinden firarlar; tünel kazma; görüşler sırasında kıyafet, yer ve kimlik değiştirerek; tahliye olan mahkûmun kimliğini kullanarak; personel işbirliğiyle rüşvet yoluyla; görevlileri tehdit, şantaj, uyuşturucu madde ve ilaçla etkisiz hale getirerek; personelin dalgınlık ve ihmalden yararlanarak; cezaevine dışarıdan yapılan silahlı saldırıyla mahkûm kaçırma yoluyla; avlu ve çatılardan ya da tavan ve duvarı delmek suretiyle engelleri aşarak, cezaevi hizmetlerinde kullanılan araçlar ile; personel üniforması giyerek; açık cezaevlerinde ise genelde izinler sırasında veya çalışma alanlarından ayrılma vb. gibi yöntemlerle gerçekleştirilir.⁵³⁹

Cezaevleri içinden firar ve tünel kazma olaylarını engellemek amacıyla inşa edilecek olan cezaevi binalarında zemin katlar, garaj, depo, ziyaret alanları vb. gibi yerler olarak tasarlanmalı, mahkûmların barındıkları yerler olarak kullanılmamalıdır. Şehir merkezleri dışında açık alanlara inşa edilmesi gereken cezaevi bina ve çevresinde gerekli teknolojik güvenlik önlemleri alınmalıdır.⁵⁴⁰

Cezaevinden firarları önlemek amacıyla gerek birey gerekse de mekânların aranması önem arz eden güvenlik süreçlerindendir. Firarları önlemek amacıyla mahkûmların barındıkları, toplandıkları, çalıştıkları alanların aranması belli bir düzene göre yapılmalıdır. Koğuş veya hücre gibi mahkûmların barınma alanları ve şahsi eşyaları aranarak, bu yerlerin kapılarında, pencerelerinde, parmaklıklarda, kilitlerde herhangi bir müdahale yapıp yapılmadığı denetlenmelidir.⁵⁴¹ Cezaevi dışından firarlar ise; nakil esnasında dışarıdan başkaları tarafından veya mahkûmun temin ettiği silahla personeli etkisiz hale getirmek suretiyle ya da personele çıkar sağlayarak anlaşma yoluyla gerçekleştirilir. Hastanelere ve adliyeye götürülen

⁵³⁸ Sevimli, Cezaevi Firarları ve Önlemler, ss. 29-30.

⁵³⁹ Sevimli, Cezaevi Firarları ve Önlemler, ss. 11-24.

⁵⁴⁰ Uzun, Cezaevi Müdürlerinin Karşılaştığı Sorunlar, s. 130.

⁵⁴¹ Coyle, s. 64.

mahpusların bu alanlardan kaçması cezaevi dışından firar yöntemleri arasındadır.⁵⁴² Firar etme düşüncesinin eyleme dönüşmesini engelleyen caydırıcı unsurlar da vardır. Bunlar; hükümlü/tutuklunun fiziki olarak uygun olmaması, bedensel özür, firara cesaret edememe, dışarıdan alınamayan yardımlar, maddi imkânsızlıklar, firar edip yakalanınca cezaların artması ve ağırlaşacak olan infaz koşulları, tahliye kısırlı bir süre kalması, firar sonrası devamlı kaçak yaşama düşüncesi, af çıkma ihtimali, tahliye edilme beklentisidir.⁵⁴³

F. Koridor İşgali

Koğuş kapısı patlatılarak veya kapı açık olduğunda koridora çıkılarak yapılan eylemdir. Koğuş kapısı, içeride bulunan oturma, masa, kapı gibi eşyalarla vurularak patlatılır. Koridor işgali masa, ranza, merdiven başları, oturma vb. eşyalardan elde edilen tahta veya demir sopalar eşliğinde sloganlar atılarak devam ettirilir. Kimi zaman camların kırılması da söz konusu olur. Eylem; anlaşma, koğuşta eylemi sürdürme, geri çekilme veya müdahaleyle sonlanır.⁵⁴⁴ Bu eylem türü genelde ayaklanma sırasında başvurulan bir eylemdir.

G. Sayım Vermeme

Vardiya değişimlerinde infaz koruma memurları, hükümlü/tutukluları sayarak kendilerinden sonraki vardiyaya teslim ederler. Gün içinde asgari iki defa yapılan sayımlar, sayım vermeme eylemiyle engellenir. Anlaşmazlığın çözümü doğrultusunda görüşmeler yapılır. Genellikle 4-5 günü geçmeyen sayım vermeme eylemi, anlaşma ile çözümlenebileceği gibi anlaşmaya varılamadığı durumlarda da eylemin boyutu değiştirilir.⁵⁴⁵

⁵⁴² Sevimli, Cezaevi Firarları ve Önlemler, ss. 26-28.

⁵⁴³ Sağlam, Cezaevlerinde Yönetim ve Güvenlik İlişkisi, (20.05.2013).

⁵⁴⁴ Yazgan, s. 156.

⁵⁴⁵ Yazgan, ss. 155-156.

VII. DİSİPLİN

Yapıları gereği kişilerin istemeden kapalı tutulduğu kurumlar olan cezaevlerinde kimi mahkûmların kuralları ihlal etmesi, mevzuata aykırı davranışlar göstermesi, başkalarına zarar vermesi söz konusu olabilmektedir. Bu gibi durumlarda tekrarının önlenmesi veya önüne geçilebilmesi için belirlenmiş birtakım kesin süreçler gereklidir. Cezaevlerinde yasalara uygun bir hayat ancak disiplin süreçleri ve disiplinsizliğe karşı uygulanan cezalarla mümkündür.⁵⁴⁶

Gerek toplumun gerekse de suçlunun güvenliğini sağlayan cezaevlerinde disiplin ve düzen son derece önemlidir. Cezaevleri ancak *yasal bir disiplin* ile güvenli hale getirilebilir. Disiplini sağlarken mevzuata bağlı kalınmalı; işkence, eziyet ve keyfi uygulamalardan kaçınılmalıdır.⁵⁴⁷

İyi bir cezaevi yönetiminde; bir yandan mahkûmun rehabilitasyonunda başarılı olmak, diğer yandan da disiplini sağlamak ve bunu yaparken insan onuruna saygıyı da korumak en önemli unsurlardır. Bunların içinde özellikle disiplin konusu en önemli kıstaslardan biridir. Disiplin sağlamada Avrupa kurallarından hareketle bazı temel ilkeleri ortaya koyabiliriz. Bu ilkeler şunlardır.⁵⁴⁸

- Cezaevlerinde adalet, iyi niyet ilkeleri ve belirlenen amaçlar doğrultusunda modern politikaların belirlenmesi ve bu politikalara uygun iyi bir yönetim biçiminin belirlenmesi,
- Cezaevlerinde disiplin sağlamada görevli personelin, görevinin etik ve sosyal değeri konusunda bilinçlendirilmesi,
- Standartları ve uygulamaları ileri seviyelere taşıyacak ölçütler geliştirilmesi,
- Cezaevlerinde insani ve insan onuruna saygılı bir rehabilitasyon anlayışının hayata geçirilmesinde disiplin sağlamakla görevli personelin etkisi, modern ve etkili bir yönetimin gerekliliği,
- Cezaevlerinde disiplin kurallarının uygulanmasında; dil, din, ırk, cinsiyet, renk, siyasi düşünce, ulusal veya sosyal köken, sosyal veya mali statü vb. yönlerden ayrımcılığın yapılmaması,

⁵⁴⁶ Coyle, s. 75.

⁵⁴⁷ Sevimli, Ceza İnfaz Kurumlarında Güvenlik, s. 17.

⁵⁴⁸ Dönmezer, Şahsi Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların İnfazı, s. 24.

- Yetkili makamlarca atanan deneyimli ve liyakatli müfettişler aracılığıyla denetimin yapılması,
- Disiplin tedbirlerinin uygulanmasında *hukuka uygunluk ve kanunilik* ilkelerine bağlı kalma, gibi ilkelerdir.⁵⁴⁹

Cezaevlerinde disiplin ve düzenin sağlanmasındaki temel sorun; insan haklarına uygun bir şekilde hareket edebilmektir. Disiplin, insan hakları gözetilerek, zaafa uğramadan ve yönetimde boşluk oluşturmadan gerçekleştirilmelidir. Bu da ancak; güvenlik gerekleri ile insan hakları arasında denge kurabilen, ulusal ve uluslararası kurallar konusunda yeterli bilgiye sahip cezaevi personeli ve yöneticileriyle mümkündür.⁵⁵⁰ Disiplin ve düzenin olmadığı cezaevlerinde güvenlik ve ıslah amacından bahsetmek mümkün değildir. Etkili bir cezaevi güvenlik yönetimi kurum içi disiplin ve düzene bağlıdır. Bu nedenle disiplin kuralları ve karşılığında belirlenen cezalar insani olmasının yanında aynı zamanda caydırıcı da olmalıdır. Katalog bir disiplin kural ve cezalarından ziyade mahkûmun güvenlik seviyesine uygun disiplin kural ve cezaları belirlemek daha uygundur. Bu konuda cezaevi yöneticilerinin, mevzuata bağlı kalmak ve insan hakları ihlali oluşturmamak şartıyla, takdir yetkisi arttırılmalı; güvenlik gerekleriyle insan hakları arasında denge sağlanmalıdır.

Buna rağmen disiplin ve düzenin temin edilmesinde zor kullanmak kimi zaman tek çare olabilmektedir. Örneğin cezaevinde gelişen ve güvenliği tehlikeye sokan olaylarda çoğu zaman zor kullanmak gerekebilmektedir. Bu durumda zor kullanmada sınır aşılmalı, olayın niteliğine uygun seviyede zor kullanılmalıdır.⁵⁵¹

Disiplin suçu oluşturan fiiller ve bunlara karşı uygulanacak cezalar mahkûmlara cezaevine giriş aşamasında bildirilmeli ve disiplin kuralları çeşitli vasıtalarla kurumda ilan edilmelidir. Disiplin suç ve cezaları bir liste halinde yayınlanmalı, cezalar suçlarla orantılı olarak belirlenmelidir.⁵⁵²

⁵⁴⁹ Dönmezer, Şahsi Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların İnfazı, ss. 24-25.

⁵⁵⁰ Sevimli, Ceza İnfaz Kurumlarında Güvenlik, s. 15.

⁵⁵¹ Sevimli, Ceza İnfaz Kurumlarında Güvenlik, s. 16.

⁵⁵² Coyle, s. 77.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GÜVENLİK YÖNETİMİ AÇISINDAN TÜRKİYE’DE CEZAEVLERİNİN GENEL DURUMU

I. TÜRKİYE’DE CEZAEVİ YÖNETİMİ

Ülkemizde özel sektör tarafından yönetilen cezaevleri olmadığından, cezaevi yönetimi kamu yönetimi kapsamına girmektedir. Bu bağlamda genel olarak kamu yönetimine ilişkin anayasal ilkeler; “merkezden yönetim, yetki genişliği, yerinden yönetim, yönetimin bütünlüğü, hukuk devleti” şeklindedir. Bunun yanında kamu yönetiminin işleyişine ilişkin ilkeler ise; “saydamlık, hesap verebilirlik, katılımcılık, verimlilik ve etkinlik, etik ve dürüstlük”tür.⁵⁵³

Ülkemizde cezaevleri Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü tarafından yönetilmektedir. Adalet Bakanlığı merkezi yönetim kapsamında bulunan ve devlet tüzel kişiliğine sahip bir kurumdur. Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü ise Adalet Bakanlığı merkez teşkilatının ana hizmet birimlerinden bir tanesidir.⁵⁵⁴ CTE (Ceza ve Tevkifevleri) Genel Müdürlüğünün görevleri, 1992 sayılı Adalet Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun’un 11. Maddesinde şu şekilde sıralanmıştır:

- Ceza infaz kurumları ve tutukevlerini yönetmek, denetlemek ve hesap işlerini izlemek, 4301 sayılı Ceza İnfaz Kurumları ile Tutukevleri İşyurtları Kurumunun Kuruluş ve İdaresine İlişkin Kanunla verilen görevleri yerine getirmek.
- Hükümlü ve tutukluların giydirilmesi, beslenmesi, yatırılması, eğitilmesi, çalıştırılması ve muhtaç durumda bulunanların tedavi giderlerinin karşılanması işleri ile 2548 sayılı Ceza Evleriyle Mahkeme Binaları İnşası Karşılığı Olarak Alınacak Harçlar ve Mahkûmlara Ödettirilecek Yiyecek Bedelleri Hakkında Kanunda gösterilen her türlü işlemleri yapmak.

⁵⁵³Uğur Özer, **Kamu Yönetimi**, <http://web.hitit.edu.tr/dosyalar/duyurular/ugurozer@hitite-dutr200220177V4G6Q7S.pdf>, (16.02.2018), s. 5. Bkz. 657, 5176, 5018 sayılı kanunlar ve ilgili yönetmelikler.

⁵⁵⁴Bkz., 1992 sayılı Adalet Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun, madde 8.

- Ceza infaz kurumları ve tutukevleri ile küçüklerin cezalarının yerine getirileceği ıslah ve eğitim evlerinin, haklarında tedbir uygulanmış olan küçüklerin yerleştirileceği kurumların, müşahede merkezlerinin, küçüklerin kısa sürelerde kabul edilecekleri kurumların ve küçüklere mahsus tutukevlerinin çağdaş ölçülere uygun tesis, yapım, onarım, satın alma ve kira işleri ile ilgili program ve projeleri hazırlamak, geliştirmek, uygulamak, bu kurumları sevk ve idare etmek ve buralara alınmış küçüklerin korunma, bakım ve eğitim işlerinin kontrolünü yapmak.
- Ceza infaz kurumları ve tutukevleri, eğitim merkezleri, çocuk ıslah ve eğitim evleri ile müşahede merkezlerinde görevli personelden; atanmaları Bakanlığa ait olanların atanma, yükselme, yer değiştirme, kadro, izin, istifa, emeklilik, dava ve disiplin gibi her türlü özlük işlemlerini, atanmaları adli yargı adalet komisyonlarına ait olanların kadro ve özlük işlemleri ile bunlara ilişkin adli yargı adalet komisyonu kararlarının incelenmesi ve onaylanması işlemlerini yürütmek, bu kurumlardaki bütün personelin hizmet öncesi, adaylık, hizmet içi ve görevde yükselme eğitimlerini yaptırmak, gerektiğinde özlük işlemlerine ilişkin olarak Personel Genel Müdürlüğü, eğitim faaliyetleri yönünden Eğitim Dairesi Başkanlığı ile koordinasyonu sağlamak.
- Çocuk suçluluğu konusunda Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğünden alınacak istatistiki bilgileri değerlendirmek, çocuk suçluluğunun sebepleri üzerinde incelemeler yaparak önlenmesi çarelerini araştırmak ve bu hususta yerli, yabancı ve milletlerarası kurum ve kuruluşlarla ilişki kurmak.
- Kendi görev alanına giren konularda velayet ve vesayetin nez'i ve küçüklere vasi tayinine dair işlemleri takip etmek.
- Çocuk mahkemeleri ile olan ilişkilerinin düzenlenmesi konularında eğitimi güç küçüklerin yerleştirildiği kurumlarla küçüklerin zararlı yayınlardan korunması, filmlerin küçükler yönünden kontrolü, çeşitli iş yerlerinde çalışan küçükler bakımından çalışma şartları, küçüklerin

yerleştirileceği tedavi kurumları ve sosyal servislerin tespiti hususunda ilgili bakanlık ve kamu kuruluşlarıyla işbirliği yapmak.

- Cezaları infaz edilen hükümlülerin işe yerleştirilmeleri konusunda, infaz sonrası yardım müesseseleri ve diğer kurumlarla ilişkileri düzenlemek.
- Hükümlülerin müşahedeye tabi tutulma işlerini yürütmek.
- Hükümlü ve tutukluların sevk ve nakil işlerini yürütmek.
- İlgili kanun, tüzük ve yönetmelik hükümlerine göre infaz ve ıslah işlerini düzenlemek.
- Kurumlarda hükümlülerin ve tutukluların eğitim ve öğrenim işlerini düzenlemek.
- Görev alanına giren konularda mevzuat yetersizliğine ve aksaklığına dair inceleme ve araştırmaları yaparak, Bakanlığa tekliflerde bulunmak, tüzük tasarıları ve yönetmeliklerini hazırlamak ve takip etmek, yargı yetkisinin kullanılma alanına girmeyen konularda görüş bildirmek ve genelge düzenlemek.
- Görev alanına giren konularda uluslararası alanda araştırma ve inceleme yapmak, bilgi alışverişini ve işbirliğini düzenlemek.
- Kanunlarda gösterilen ve Bakanlıkça verilecek benzeri görevleri yapmak.⁵⁵⁵

Cezaevi yönetimini merkezi yönetim ve lokal yönetim diye ikiye ayırabiliriz. Ülkemiz açısından merkezi yönetimden kastedilen Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü iken lokal yönetimden herhangi bir ceza infaz kurumu yönetimi anlaşılmalıdır.⁵⁵⁶ Merkezi yönetim kapsamında CTE Genel Müdürlüğü bünyesinde ‘Güvenlik ve İnfazdan Sorumlu Daire Başkanlığı’ bulunmaktadır.⁵⁵⁷ ‘Cezaevi yönetimi’ kavramı, tez içinde lokal yönetimi belirtmek için kullanılmıştır.

⁵⁵⁵2992 sayılı Adalet Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun, madde 11.

⁵⁵⁶Sevimli, Ceza İnfaz Kurumlarında Güvenlik, s. 44.

⁵⁵⁷Bkz. CTE Genel Müdürlüğü 2016 Yılı Birim Faaliyet Raporu, s. 22. Güvenlik ve İnfazdan Sorumlu Daire Başkanlığının görevleri arasında; “*Terör ve çıkar amaçlı suç örgütlerinin ceza infaz kurumlarındaki faaliyetleri hakkında, elde edilen bilgileri değerlendirmek, güvenlik makamları ile iş birliği ve koordinasyonu sağlamak. Terör ve çıkar amaçlı suç örgütlerinin ceza infaz kurumlarında çıkartmış oldukları olaylarla ilgili (rehin alma, öldürme, yaralama, açlık grevi, ölüm orucu, firar,*

A. Cezaevi Yönetimi, Personel Yapısı ve Fiziki Durum

Ülkemizde cezaevleri yönetim açısından ikiye ayrılır; (İnfaz Tüzüğü, m. 18/1)

1. Müdürü bulunan kurumlar,
2. Müdürü bulunmayan kurumlar.

Müdürü olan kurumlarda; *bir müdür ve yeterli sayıda ikinci müdür* bulunur. Müdürü bulunmayan cezaevlerinde idare memuru, kurum amiridir. İkinci müdürler ve diğer personel kurum müdürlüğü tarafından nöbet ve vardiya sistemine göre çalıştırılabilir (İnfaz Tüzüğü, m. 18/2).

Cezaevi personeli atama şekillerine göre ikiye ayrılır:⁵⁵⁸

1. Adalet Bakanlığı tarafından atanan personel,
2. Adli Yargı Adalet Komisyonu tarafından atanan personel.

➤ Adalet Bakanlığı tarafından atanan personel iki gruptur:

1. Yönetici Personel
 - a. Müdür
 - b. İkinci Müdür
 - c. İdare Memuru
2. Uzman Personel
 - a. Doktor
 - b. Diş hekimi
 - c. Psikolog
 - d. Sosyal çalışmacı
 - e. Öğretmen
 - f. Eğitim uzmanı
 - g. Pedagog
 - h. Diyetisyen
 - i. Mimar
 - j. Mühendis

yangın, tabî ölüm, isyan v.b.) işlemleri yürütmek. Terör ve çıkar amaçlı suç örgütlerinin ceza infaz kurumlarında eylem yapmalarının, örgütsel faaliyetlere devam etmelerinin, ceza infaz kurumlarının güvenliğinin tehlikeye düşmemesi için gerekli tedbirleri almak” yer almaktadır.

⁵⁵⁸ www.taa.gov.tr/dosya/infaz_hukuku_notlar/Ceza_infaz_kurumu_idaresi.ppt, (03.01.2018).

- k. Veteriner
- l. Eczacı
- m. Sayman
- n. Kütüphaneci
- o. Programcı
- p. Eğitim rehberi.

➤ Adli Yargı Adalet Komisyonu tarafından atanan personel:

- 1. İnfaz koruma başmemuru
- 2. İnfaz koruma memuru
- 3. Katip
- 4. Sağlık memuru
- 5. Ambar memuru
- 6. Veznedar
- 7. Tahsildar
- 8. Satın alma memuru
- 9. Tekniker
- 10. Teknisyen
- 11. Teknisyen yardımcısı
- 12. Santral memuru
- 13. Hayvan sağlık memuru
- 14. Şoför
- 15. Aşçı
- 16. Hizmetli
- 17. Kaloriferci⁵⁵⁹

Görüldüğü gibi cezaevinde farklı dallarda çalışan çok sayıda uzman personel bulunmaktadır. Bunların içinde en önemlilerden birisi de Cumhuriyet Savcılarıdır. Cumhuriyet Savcıları cezaevlerinin denetimi ve yönetimi açısından temel önemdedir. Bu nedenle izleyen kısımda görev ve yetkileri incelenmektedir.

⁵⁵⁹ www.taa.gov.tr/dosya/infaz_hukuku_notlar/Ceza_infaz_kurumu_idaresi.ppt, (03.01.2018).

1. Cumhuriyet Savcısının Görevleri

Cezaevlerinin yönetimi ile ilgili Cumhuriyet Savcılarına hem İnfaz Kanununda hem de İnfaz Tüzüğünde doğrudan verilen görevler bulunmamaktadır.⁵⁶⁰ Cumhuriyet Başsavcıları, cezaevi müdürlerinin *idari sicil amiridir*.⁵⁶¹ İnfaz Kanunu madde 5'te 'Mahkeme, kesinleşen ve yerine getirilmesini onayladığı cezaya ilişkin hükmü Cumhuriyet Başsavcılığına gönderir. Bu hükme göre cezanın infazı Cumhuriyet savcısı tarafından izlenir ve denetlenir.' (5275, m. 5/1) Şeklindeki düzenleme ile Cumhuriyet Savcısına infaz sürecini izleme ve denetleme görevi verilmiştir.⁵⁶² İnfaz Tüzüğü'nün 'ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazında gözetilecek temel ilkeler' başlıklı 4. maddesinin 4. fıkrasındaki düzenleme ise şöyledir:

Mahkeme kesinleşen ve yerine getirilmesini onayladığı ceza ve güvenlik tedbirine ilişkin hükmü Cumhuriyet başsavcılığına gönderir. Kesinleşen mahkûmiyet kararlarının infazı Cumhuriyet savcısı tarafından izlenir ve denetlenir.

a) Cumhuriyet başsavcısı veya görevlendireceği Cumhuriyet savcısı; kurumun mevzuata göre yönetilmesini ve infaz hizmetlerinin temel insan haklarına uygun olarak yerine getirilmesini ister ve denetler. Görüş ve önerilerini denetleme defterine yazar, gerekli gördüğü durumlarda Bakanlığa bilgi verir.

b) Kurumda çalışan tüm görevliler Cumhuriyet başsavcısının veya görevlendireceği Cumhuriyet savcısının istediği her türlü bilgiyi vermekle yükümlüdür (İnfaz Tüzüğü, m. 4/4).

Mevzuatla verilen bu gözetim ve denetim yetkisi Cumhuriyet Savcıları tarafından cezaevi müdürünün idari yetkisi gibi kullanılabilmekte, bu durum da cezaevi müdürlerinin tek başına karar verememesi sorununa yol açmaktadır.⁵⁶³

2. Müdürlerin Görevleri

Cezaevleri yönetimi, cezaevi müdürleri tarafından yerine getirilmekte olup; bu konudaki tüm yetki ve sorumluluk cezaevi müdürlerindedir. Cezaevlerinde

⁵⁶⁰ Kurt, s. 115.

⁵⁶¹ Çitici, s. 127.

⁵⁶² Kurt, s. 114.

⁵⁶³ Çitici, s. 127.

görevli ikinci müdürler, uzman personel (doktor, psikolog, sosyolog vb. gibi), infaz koruma başmemurları ve infaz koruma memurları cezaevi müdürünün emri altında görev yapmaktadırlar.⁵⁶⁴ Cezaevinde en üst amir statüsünde bulunan müdür, ayrıca işyurdunun da müdürlüğünü yapar. Sıralı amirlerine karşı sorumlu olan müdürün görevleri ise; (İnfaz Tüzüğü, m. 19/1)

a)Kurum personeli üzerinde mevzuatın öngördüğü şekilde gözetim ve denetim hakkını kullanmak,

b)Kurum personeline verilen yazılı veya sözlü emirlerin yerine getirilip getirilmediğini izlemek ve denetlemek,

c)Mevzuat ve yetkili mercilerce verilen emirler çerçevesinde kurumun genel idare ve işyurduna ait hesap işlerinin yürütülmesini ve denetimini yapmak,

d)Hükümlülerin iyileştirilmesi, bilgilerinin artırılması, atölye çalışmaları, kişisel uğraşlarının düzenlenmesi ve geliştirilmesinin sağlanması bakımından mevzuat hükümlerini uygulamak ve sağlık durumlarıyla yakından ilgilenmek,

e)Kamu kurum ve kuruluşları ile bakanlıklar tarafından istenilen istatistiki bilgi ve belgelerin hazırlanmasını sağlamak ve Cumhuriyet başsavcılığına sunmak,

f)Haftada en az bir defa olmak üzere gündüzleri, on beş günde en az bir defa olmak üzere de geceleri kurumun bütün faaliyetlerini tetkik ederek, işlerin mevzuat ve emirler çerçevesinde yürüyüp yürümediğini denetlemek ve aldığı sonuçları ve gördüğü eksiklikleri denetleme defterine kaydetmek ve takip etmek,

g)Kurum hizmetleriyle ilgili genel ihtiyaçları, öncelikleri, bir sonraki yılda yapılacak işleri belirlemek ve bu konularla ilgili tahmini gider verilerini hazırlayarak Bakanlığa sunmak,

h)Asayiş, güvenlik, sağlık ve benzeri konularda ortaya çıkan sorunlarla ilgili gecikmeksizin önlem almak, önlemlerin yetersiz kalması halinde, durumu derhal Cumhuriyet başsavcılığı aracılığıyla Bakanlığa bildirmek,

ı)Mevzuatla verilen diğer görevleri yapmak (İnfaz Tüzüğü, m. 19).

Görüldüğü gibi cezaevi müdürünün; kurumun genel idaresi, kurum hizmetlerinin yürütülmesi, hükümlüler ve personel ile ilgili yürütme, izleme, gözetim ve denetim görevleri vardır. Kurumda asayiş ve güvenlik konusunda yaşanan sorunlarda önlem alarak, bu sorunları ilgili yerlere bildirmek de kurum müdürünün görevleri arasındadır.

⁵⁶⁴ Çitici, s. 127.

Kurumda müdür yardımcısı olarak ikinci müdür bulunur. Yokluğunda müdüre vekâlet eden ikinci müdür, kurum müdürünce kendine verilen işleri yapar. Kurumlarda birden fazla ikinci müdür bulunabilir. Bu durumda kurum müdürüne vekâlet edecek isim, Cumhuriyet Başsavcısının görüşü alınarak, Adalet Bakanlığı tarafından tespit edilir. Kurum müdürü ikinci müdürler arasında işbölümü yapar ve kendilerine görevlerini yazılı tebliğ eder. İkinci müdür nöbeti veya vardiyası sırasında meydana gelen zorunlu ve acil durumlarda, müdür veya ona vekâlet eden ikinci müdürün yokluğunda, *kurum müdürünün yetkilerini kullanır* (İnfaz Tüzüğü, m. 20).

3. Servisler

a. Yönetim Servisi

İdare memuru, cezaevi kâtibi, ambar memuru ve benzeri görevlilerden oluşan yönetim servisi, mahpusların tüm idari ve mali işlemleri ile cezaevi personelinin iş ve işlemlerini yürütür. 2006 tarihli “*Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük*”ün “*Yönetim Servisi*” başlıklı 21. Maddesinde yönetim servisi personelinin görevleri şu şekilde düzenlenmiştir: (İnfaz Tüzüğü, m. 21/1)

İdare memuru; müdürü bulunan kurumlarda kurum müdürü ve ikinci müdürlerden sonra gelen yönetici personeldir. İdare memuru, amirlerinin talimatı ile sayman ve ambar memurunun görevleri dışında kalan bütün idari işleri ve yöneticilikte yetiştirilmek amacıyla farklı servislerde kendisine verilen diğer işleri yapar. Ambar memuru; ambara gelen malzemeyi teslim alır, giriş çıkış kayıtlarını tutar, muhafaza ve kontrolünü sağlar. Cezaevi kâtibi; kurumun yazı işlerini ve müdürün kendisine verdiği diğer işleri yapar (İnfaz Tüzüğü, m. 21/1).

İdare memuru, müdürü bulunmayan cezaevinin kurum amiri olabilir. Bu durumda idare memuru, cezaevi müdürünün yapması gereken işlere yardımcı olur. İdare memurları, kurum müdürü ya da ikinci müdür kadrosuna atanabilmektedir. Bu amaçla yöneticilik tecrübelerinin geliştirilmesine yönelik cezaevi içinde farklı

birimlerde çalıştırılabilmektedirler.⁵⁶⁵ Mart 2018 tarihi itibarıyla CTE Genel Müdürlüğü bünyesinde 316 idare memuru, 152 ambar memuru ve 479 cezaevi kâtabi görev yapmaktadır.⁵⁶⁶

b. Güvenlik ve Gözetim Servisi

Cezaevi düzen, disiplin ve güvenliğinden, '*güvenlik ve gözetim servisi*' sorumludur. Güvenlik ve gözetim servisi, infaz koruma memur ve başmemurlarından oluşur. İnfaz koruma başmemurları arasından cezaevi müdürünce bir başmemur, '*sorumlu infaz ve koruma başmemuru*' seçilerek görevlendirilir. Sorumlu başmemur, serviste görevli infaz koruma başmemur ile memurlarının sevk ve idaresi ile cezaevinin gözetim ve güvenliğinden sorumludur. Servisin nöbet cetvellerinin, izinlerin düzenlenerek onaylanması sorumlu başmemurun görevi dâhilindedir (İnfaz Tüzüğü, m. 22/1-4).

İnfaz ve koruma başmemuru ise; cezaevi düzen, disiplin ve güvenliğinin tesis edilmesi için infaz koruma memurlarının sevk ve idaresinden sorumludur. Bu görevi dolayısıyla cezaevi müdür, ikinci müdür ya da bu kişilerin yokluğunda idare memurunun verdiği emirleri yerine getirerek uygulamasıyla görevlidir. İnfaz koruma başmemurları '*sorumlu başmemur*'un talimatları yönünde görevlerini yerine getirir (İnfaz Tüzüğü, m. 22/4).

İnfaz ve koruma memurlarının görevleri; cezaevi düzen, disiplin ve güvenliğin tesis edilmesi, mahpusların cezaevinde kontrolü, takibi ve gözetilmesi, mahpusların belirlenmiş kurallara uygun davranmalarının sağlanması, cezaevi yöneticilerinin emirlerini uygulamak, cezaevinin temiz tutulmasını sağlamak şeklindedir. Güvenlik ve gözetim servisi personeli, *sayım* ve *nöbet* gibi görevleri düzenli olarak ifa eder.

Bu servis görevlileri, yeniden topluma kazandırma faaliyetlerine yardımcı olur, mesleki ve sanatsal bilgisi dolayısıyla iyileştirme programlarında öğretici olarak vardiya sırasında veya dışında görevlendirilebilir. İnfaz koruma başmemurları ile infaz koruma memurları cezaevi en üst amiri izniyle, cezaevi güvenliğini tehlikeye sokan; isyan, rehin alma, firara teşebbüs, saldırı, yasal olarak verilen emirlere karşı

⁵⁶⁵ Kurt, s. 120.

⁵⁶⁶ <http://www.cte.adalet.gov.tr/>, (16.05.2018).

pasif ya da aktif fiziki direnme olayları ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununda düzenlenen ‘meşru savunma ve zorunluluk hali’ durumlarında zor kullanabilir. İzin almadan zor kullanma ancak acil durumlarda tehlikenin yok edilmesi için kullanılabilir. Gereğinden fazla güç kullanamayacak olan personel, bu durumu en üst amire derhal bildirir (İnfaz Tüzüğü, m. 22/5-9). Güncel sayısal verilere göre; bu servisin ülke genelindeki toplam sayısı kadrolu 1.689 infaz koruma başmemuru, 35.231 infaz koruma memuru ve sözleşmeli 9.664 infaz koruma memuru olmak üzere toplam 46.584 personeldir.⁵⁶⁷

c. Psiko-Sosyal Yardım Servisi

Cezaevlerindeki *psiko-sosyal servis* tarafından, tutuklu ve hükümlülerin mevcut psikolojik ve sosyal problemlerinin aşılması, infaz sonrası yaşama hazırlanması ve infaz sürecinin olumlu bir değişim basamağı olarak kullanması amacıyla *bireysel görüşmeler ve grup çalışmaları* yapılmaktadır.⁵⁶⁸ “Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük”ün 24. Maddesindeki düzenleme şöyledir:

(1) *Psiko-sosyal yardım servisi personel ve hükümlülerin ruh ve beden sağlığı ve bütünlüğüne ilişkin koruyucu, geliştirici programları araştıran, uygulayan ve gerektiğinde tedavi sürecine katılarak psikolojik destek ve müdahalede bulunan, ayrıca hükümlülerin bireysel özelliklerini, yaşam koşullarını ve suç işleme nedenlerini belirleyerek bireysel gelişmelerine yardımcı olan, kurum yaşamına uyumlarını ve toplumsal yaşamla uyumlaşmalarını sağlayan ve bireyin yeniden suç işlemesini engelleyecek önlemleri alan ve bu amaçla gerektiğinde kurum en üst amirinin bilgisi dahilinde, aileler ve sosyal çevreyle görüşme yapan servistir. Psiko-sosyal yardım servisinde, psikolog, sosyal çalışmacı, sosyolog ve çocuk gelişimi uzmanı görev yapar.*

(2) *İyileştirme programları kapsamında spor alanları, çok amaçlı salon, kütüphane ve iş atölyelerinden yararlanma, meslek edinme kursları gibi faaliyetlere katılabilecek durumdaki hükümlüler ile kurumun iç hizmetlerinde çalıştırılacak hükümlüleri belirleyerek idare ve gözlem kuruluna sunar.*

⁵⁶⁷<http://www.cte.adalet.gov.tr/>, (16.05.2018).

⁵⁶⁸CTE 2015 Yılı Birim Faaliyet Raporu, http://www.cte.adalet.gov.tr/menudekiler/raporlar/2015_faliyet_raporu/index.html, (20.02.2018), s. 85.

(3) Psiko-sosyal yardım servisi, hükümlülerin gözlem ve sınıflandırma formunu düzenler, ayrıca; servisin çalışmalarıyla ilgili olarak üç ayda bir raporla kurum en üst amirine bildirir (İnfaz Tüzüğü, m. 24).

Bu servis hükümlü ve tutukluların yanında, kurum personeline de hizmet vermektedir. Psiko-sosyal servisin yürüttüğü programlardan bazıları ise;⁵⁶⁹

- Sorunlarla baş edebilme becerilerinin suçlu davranışa uygulanması ve suç teşkil eden davranış olasılığının azaltılmasını amaçlayan “Önce Düşün (Genel Suçlu Davranış Programı)”,
- Salıvermenin başarıya ulaşması için hükümlülerin sahip olması gereken becerileri konu alan, yaşamın planlanması ve suçların tekrarının engellenmesine odaklanan, şartlı tahliye edilecek olanlara yönelik “Salıverilme Öncesi Mahkûm Gelişim Programı”,
- Cezaevinde intiharların engellenmesi ve intihar olaylarına nasıl yaklaşılmaması gerektiği hususlarında personelde farkındalık yaratma, bilgilенmeyi sağlama, bu tür olaylara müdahale edecek personelde ekip çalışmasını geliştirmeyi amaçlayan “İntihar ve Kendine Zarar Verme Konusunda Farkındalık Programı”,
- Hükümlülerin öfke ve buna benzer aşırı duygularının farkında olmalarını, bu duygular dolayısıyla meydana gelecek saldırganlığın önlenmesi ve bu davranışları kontrol etme becerisi kazandırmayı amaçlayan “Özel Gözetim ve Denetim Programı”,
- Hükümlülerin öfkelerini kontrol etme teknik ve becerileri kazandırmayı hedefleyen “Öfke Kontrol Programı”,
- Madde kullanan hükümlülerde, bunların zararları ve zararların asgariye indirilmesi yetisini geliştirmek ve tedaviye yönelmelerini sağlamak amacıyla “Alkol ve Madde Bağımlılığı Programı”,
- 0-3 yaş, 3-6 yaş, 7-11 yaş, 12-18 yaş grubu çocuklara sahip ailelere dönük, koruyucu ve destekleyici bir ortamda çocukluk gelişiminin sağlanmasına destek olan Milli Eğitim Bakanlığı işbirliğindeki “0-18 Yaş Aile Eğitim Programı”, şeklindedir.⁵⁷⁰

⁵⁶⁹ <http://www.cte.adalet.gov.tr/>, (03.04.2017).

⁵⁷⁰ <http://www.cte.adalet.gov.tr/>, (03.04.2017).

Bunların dışında cezaevindeki çocukların topluma yeniden kazandırılması amacıyla cezaevi personelinin yönetsel, psikolojik ve sosyal yeteneklerinin artırılmasına yönelik olarak uygulanan *bir hizmet için eğitim programı* olan “*Ardıç Programı*” da bu kapsama dâhildir.⁵⁷¹

Rehabilitasyon çalışmaları kapsamında Adalet Bakanlığı ile çeşitli kurumlar arasında işbirliği protokolleri imzalanmıştır. Bunlardan bazıları,⁵⁷²

- Adalet Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı Arasında Tutuklu ve Hükümlülerin Dini ve Ahlaki Gelişmelerini Sağlamaya Yönelik İşbirliği Protokolü,
- Gençlik ve Spordan Sorumlu Devlet Bakanlığı ile Adalet Bakanlığı Arasında Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevlerinde Spor ve Diğer Serbest Zaman Etkinliklerine Yönelik İşbirliği Protokolü,
- Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü ile Kültür ve Turizm Bakanlığı Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü Arasındaki İşbirliği Protokolü⁵⁷³,
- "Kamu Hizmeti Cezası" ve "Kişisel Gelişim ve Hayata Yeniden Başlama Eğitimleri" İşbirliği Protokolü⁵⁷⁴ şeklindedir.

CTE Genel Müdürlüğünde son sayısal verilere göre; 843 psikolog, 299 sosyal çalışmacı ve 358 sosyolog görev yapmaktadır.⁵⁷⁵

d. Eğitim ve Öğretim Servisi

Cezaevlerindeki çalışma ve diğer çeşitli programların başarıya ulaşmasının ön koşulu, *kriminolojik ihtiyaçları karşılayacak nitelikte eğitsel programların* uygulanmasıdır. Bu tür programlar hükümlünün algılarını geliştirerek, hayatı kavramasını kolaylaştıracaktır. Cezaevlerinde uygulanan, kanunlara saygılı bir birey olarak şahsi işlemlerini yapabilmesi için gereklilik arz eden; *okuma-yazma, dört işlem ile kişisel ve çalışabilme yeteneklerini geliştirmeye yönelik* eğitim programları, hükümlünün yeniden topluma kazandırılmasında yardımcı olacaktır. Yapılan

⁵⁷¹ <http://www.cte.adalet.gov.tr/>, (03.04.2017).

⁵⁷² CTE Genel Müdürlüğü 2015 Yılı Birim Faaliyet Raporu, s. 15.

⁵⁷³ CTE Genel Müdürlüğü 2015 Yılı Birim Faaliyet Raporu, ss. 15-16.

⁵⁷⁴ <http://www.cte.adalet.gov.tr/>, (06.04.2017).

⁵⁷⁵ <http://www.cte.adalet.gov.tr/>, (16.05.2018).

araştırmalar, hükümlülerin yeniden topluma entegre olmasında en etkili yöntemlerden biri olarak eēitim programlarını işaret etmektedir. şüphesiz eēitim programlarının etkin bir şekilde uygulanması; *suçlunun onuru, sosyal yeteneēi ve kendine güven duygusunun* gelişiminde önemli katkılar yapacaktır.⁵⁷⁶

Cezaevlerindeki Eēitim ve  ēretim Servisi, “Ceza  nfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin  nfazı Hakkında Tüzük” madde 26’da şu şekilde belirtilmiştir:

(1) *Kurumdaki eēitim ve  ēretim hizmetleri ile kültürel etkinlikler ve kütüphane çalışmalarının y r t ld ēu servistir. Kurumların eēitim ve  ēretim servislerinde  ēretmen ve kütüphaneci görev yapar.*

(2) * ēretmenin görevleri:*

a) *Hükümlülerin eēitim ve  ēretimleri ile manev  kalkınmalarını saēlar, örgün ve yaygın eēitime devam eden hükümlülerin okul kayıtları, sınavı giriş işlemleri, sevk hâlinde okul kayıtlarının nakledilmesi gibi eēitim ve  ēretimleri için gerekli her türlü işlemleri yürütür ve konu hakkında bilgilendirme yapar,*

b) *Her yılın eēitim ve  ēretim döneminin başlangıcında eēitim ve  ēretim, kurs gibi görev alanına giren konularda bir yıllık plan hazırlayarak kurum en üst amirine sunar ve eēitim ve  ēretim istatistiklerini düzenler,*

c) *Yıl içinde deēiřebilecek koşullar nedeniyle, yıllık pl nda deēiřiklikler yapar,*

d) *Kütüphanecinin bulunmadıēı hâllerde onun görevlerini yerine getirir,*

e) * ēretmen, okuma yazma bilmeyen hükümlülere, okuma yazma  ēretilmesinden sorumludur. Herhangi bir sebeple  ērenme g  l ē  görülenler,  ēretmen tarafından kurum en üst amirine bildirilir. Kurum en üst amiri ve  ēretmen bunların okuma yazma  ērenmeleri için gereken önlemleri alır,*

f) * ēretmen, kurumda eēitim ve  ēretim faaliyetlerine devam edenlerin isimlerini, başladıkları tarihi, hangi sınıfa devam ettiklerini, başlangıçtaki  ērenim düzeylerini, eēitim ve  ēretimde gösterdikleri ilerlemeyi, başarısını, devam sürelerini, sınıf yükselmelerini, davranış notlarını, gözlem ve sınıflandırma formunun ilgili bölümüne kaydeder.*

⁵⁷⁶ Yücel, Türk Ceza Siyaseti ve Kriminolojisi, s. 287.

(3) *Kütüphanecinin görevleri: Kütüphane ve kitaplığa gelen eserlerin kaydını yapar, bakım ve muhafazasını, dağıtılıp toplanmasını, kütüphane ve kitaplık olarak ayrılan yerin düzeni ile her türlü ihtiyaçlarını tespit eder (İnfaz Tüzüğü, m. 26).*

Tarihsel gelişim sürecinde uluslararası boyutta ilgi alanı haline gelen eğitim hakkı, insan haklarının önemli bir parçası olarak görülür hale gelmiş, bu hakkın kullanılmasındaki aksaklıklar ise insan haklarına aykırılık olarak kabul edilmiştir. Eğitim hakkı konusundaki eksiklikler, günümüzde devletlerin saygınlığı açısından *önemli bir baskı unsuru* haline gelmiştir. BM düzenlemelerinin yanında Avrupa Konseyi metinlerinde de cezaevlerinde eğitim hakkı konusunda devletlere sorumluluklar yüklenmektedir. BM ve AK metinlerinde mahpusların eğitim hakkıyla ilgili bazı temel ilkeleri şu şekilde saptayabiliriz.⁵⁷⁷

- Eğitimin temel bir hak olduğu,
- Ruhsal, fiziksel, sosyal ve eğitsel açıdan gelişmeleri; müzik, tiyatro, satranç ve rekreasyon gibi sosyal ve kültürel faaliyetlerden yararlanmaları,
- Eğitimlerinin dış dünya ile uyumlu olması, olabildiği ölçüde kurum dışı eğitim seçeneklerinin dikkate alınması ve sivil toplumun katılımının sağlanması,
- Eğitimlerinin, tahliye sonrası toplumsal yaşama dönüşü hazırlamaya yönelik olması,
- Eğitimin desteklenmesi, teşvik edilmesi ve eğitime katılanların eğitime katılmayanlara göre başta malî menfaatleri olmak üzere, diğer yararlarının olumsuz etkilenmemesi,
- Cezaevindeki eğitimin ülkenin eğitim sistemiyle bütünleştirilmesi,
- Meslekî eğitimin piyasa koşulları dikkate alınarak yapılması,

⁵⁷⁷Mustafa Saldırım, “Uluslararası Hukuk Açısından Türkiye’deki Tutuklu ve Hükümlülerin Eğitim Hakkı”, Ankara, 2004, <http://saldirim.com/yeni/wp-content/uploads/2013/11/ULUSLARARASI-HUKUK-A%C3%87ISINDAN-T%C3%9CRK%C4%B0YEDEK%C4%B0-TUTUKLU-VE-H%C3%9CK%C3%9CML%C3%9CLER%C4%B0N-E%C4%9E%C4%B0T%C4%B0M-HAKKI.pdf>, (23.10.2017).

- Hükümlü ve tutukluların kendilerini ifade edebilmeleri için her türlü sosyal, kültürel ve sanatsal çalışmaya erişebilmelerinin olabildiğince sağlanması,⁵⁷⁸

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Üye Devletlere Cezaevlerinde Eğitim Hakkında R (89) 12 Sayılı Tavsiye Kararı'na da kısaca bakmakta yarar vardır. İlgili kararda; hükümlü/tutuklulara uygulanan eğitimin, dışarıda aynı yaştakilere sunulan eğitime denk olması ve öğrenim fırsatlarının alanının geniş tutulması tavsiye edilmektedir. Bu eğitim, cezaevindekilerin *ekonomik, sosyal ve kültürel* koşullarını göz önüne alan bir bütün olarak gelişmeyi amaçlamalıdır. Cezaevi çalışanları ve yöneticileri de bu programları desteklemeli ve kolaylaştırmalıdır. Eğitim; öğrenimle birlikte mesleki eğitim, kültürel ve yaratıcı çalışmalar, beden eğitimi ve spor, kütüphane hizmetleri ve *sosyal eğitimi* de içermelidir.⁵⁷⁹

Cezaevlerinde verilen ilk yeniden sosyalleşme programlarına bakıldığında, bu programların eğitim ile ilgili oldukları görülür.⁵⁸⁰ İlkokul eğitimi 1700'lerde Amerika'da birçok cezaevinde verilmekteydi. Ülkemizde ise mevcut durumda *çıraklık, okuma-yazma kursları, açık lise ve üniversite eğitimi* imkânı sunulmaktadır.⁵⁸¹

Mevzuatımıza baktığımızda, 5275 sayılı CGTİHK'nın "*Eğitim Programları*" başlıklı 75. madde 1. fıkrasında "Ceza infaz kurumlarında bulunduğu süre içinde hükümlüye, kişiliğini geliştirecek, eğitimini güçlendirecek, yeni beceriler elde etmesini, suç işleme eğilimini yok etmeyi sağlayacak ve salıverilme sonrasına hazırlayacak programlar uygulanır." şeklinde eğitim programlarının amacını belirten düzenleme yapılmıştır. Aynı maddenin 2. fıkrasında ise "Hükümlünün yaş, ceza süresi ve yeteneklerine öncelik verilerek ekonomik ve kültür durumuna uygun biçimde düzenlenen eğitim programları; temel eğitim, orta ve yüksek öğretim, meslek eğitimi, din eğitimi, beden eğitimi, kütüphane ve psiko-sosyal hizmet konularını kapsar." denilerek eğitim programlarının içeriği düzenlenmiştir. CGTİHK'nın "*öğretimden yararlanma*" başlıklı 76. maddesinde ise "Açık ceza infaz kurumları ile çocuk eğitimevlerinde bulunan hükümlülerin örgün ve yaygın,

⁵⁷⁸ Saldırım, Hükümlülerin Eğitim Hakkı.

⁵⁷⁹ Nursal, Uluslararası Cezaevi Standart Kuralları ve İlgili Sözleşmeler, s. 67.

⁵⁸⁰ Demirbaş, İnfaz Hukuku, s. 214.

⁵⁸¹ Özbek, İnfaz Hukuku, s. 129.

kapalı ceza infaz kurumunda bulunan hükümlülerin yaygın öğretimden yararlanmaları sağlanır.” denilerek kimlerin, hangi tür öğretimden yararlanabileceği düzenlenmiştir.

Ülkemiz cezaevlerinde mahpusların sorumluluk taşıyan bireyler olarak topluma yeniden kazandırılması amacıyla eğitim faaliyetleri ön plana çıkan çalışmalar arasındadır. Eğitim faaliyetleri cezaevlerindeki ‘*eğitim servisi*’nce gerçekleştirilmektedir. ‘*Hayat boyu öğrenme anlayışı*’ çerçevesinde yürütülen eğitim faaliyetleri, mahpusun cezaevine ilk geldiğinde kurum öğretmenlerince mesleki ve eğitimsel durumunun tespit edilmesiyle başlar. Bu tespit neticesinde cezaevinden çıkana kadarki süreç boyunca uygulanacak, mahpusun ihtiyacı olan eğitim programı belirlenir. Eğitim servisi açtığı *eğitimi destekleyici kurslar ve mesleki kurslar* aracılığıyla mahpusun; ilgi ve kabiliyetine uygun mesleki beceri edinebilmesi için yönlendirici rol üstlenir, eğitim düzeyini artırmaya çalışır ve bunlar için gerekli destek ve yardımı sunar. Ülkemiz cezaevlerinde eğitim-öğretim faaliyetleri; *Milli Eğitim Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı* ile sivil toplum örgütleri ve üniversiteler ile işbirliği içinde yürütülmektedir. Eğitim servisi bunların yanında sosyal ve kültürel faaliyetler kapsamında; *seminer, konser, tiyatro, konferans, münazara, bilgi yarışması* gibi etkinlikler de düzenlemektedir. Eğitim servisi tarafından sunulan hizmetler şu şekilde listelenebilir:⁵⁸²

1. Eğitim-Öğretim Faaliyetleri

- a) Okuma-yazma kursları
- b) Yaygın eğitim (Açık öğretim Ortaokulu, Açık öğretim Lisesi ve Açık öğretim fakültesi)
- c) Örgün yüksek öğretim

2. Mesleki ve Teknik Kurslar

- 3. Sınav hizmetleri (ÖSYM(Ölçme Seçme ve Yerleştirme Merkezi) tarafından yapılan sınavlar, MEB(Milli Eğitim Bakanlığı) tarafından yapılan açık öğretim ortaokulu, açık öğretim lisesi, mesleki açık öğretim lisesi sınavları ile Yükseköğretim

⁵⁸² <http://www.cte.adalet.gov.tr/>, (24.10.2017).

kurumlarının uzaktan eğitimi, örgün eğitim ve açık öğretim kapsamında yapmış oldukları sınavlar.)

4. Kütüphane Çalışmaları
5. Dini Rehberlik ve Manevi Hizmetler
6. Sosyal Kültürel Faaliyetler
 - a) Konferans-seminer
 - b) Münazara-bilgi yarışması
 - c) Tiyatro-drama
 - d) Sinema
 - e) Merkezi yayın sistemi
 - f) Konser
 - g) Tören- anma günleri
 - h) Sportif çalışmalar ve turnuvalar⁵⁸³

Kültürel ve sosyal faaliyetler kapsamında cezaevlerinde düzenlenen seminer, münazara, konferans gibi faaliyetlere katılım az, eğlence, konser gibi etkinliklere de yüksek katılım söz konusudur. Dolayısıyla infaz kurumlarındaki eğitim faaliyetlerine katılım gönüllülük esasına bırakılmamalı, zorunluluğa tabi tutulmalıdır. Profesyonel kişilerce verilmesi gereken eğitimler, mahpusun kişiliğini etkilemelidir.⁵⁸⁴ Son sayısal verilere göre CTE Genel Müdürlüğü bünyesinde toplam 595 öğretmen ve 1 eğitim uzmanı görev yapmaktadır.⁵⁸⁵ Uygulamada infaz koruma memurları eğitim servisinde çalışmakta ve öğretmenlere destek vermektedir. Bu serviste çalışacak infaz koruma memurları, niteliklerine göre seçilmektedir.

e. Sağlık Servisi

Cezaevlerinde yapılan çalışmalar mahkûmlarda genellikle sindirim sistemi, eklem-kas sistemi, nörolojik sistemi hastalıkları gibi bazı kronik rahatsızlıkların yaygın olduğunu göstermektedir. Özgürlüğü elinden alınmış tutuklu ve hükümlülere sunulan sağlık hizmetlerinin bazı temel ilkeler çerçevesinde sunulması gerekmektedir. Bunlar; sağlık hizmetine ve hekime erişme hakkı, cezaevlerinde

⁵⁸³ <http://www.cte.adalet.gov.tr/>, (24.10.2017).

⁵⁸⁴ Bilgiç, s. 339.

⁵⁸⁵ <http://www.cte.adalet.gov.tr/>, (16.05.2018).

sunulan sağlık hizmetlerinin dışarıdaki sağlık hizmetlerine denkliği, sağlık hizmeti alanın mahremiyeti, sağlık çalışanının mesleki bağımsızlığı gibi ilkelerdir.⁵⁸⁶ BM Mahpusların Islahı İçin Asgari Standart Kurallar'da cezaevlerinde en az bir psikiyatristin çalışması gerektiği vurgulanmaktadır. Cezaevlerindeki sağlık hizmeti ruh sağlığı anormalliklerinin teşhis ve tedavi edilmesine olanak sağlayacak şekilde yapılandırılır. Asgari Standart Kurallar'da; hastalığı özel olarak tedavi edilmesi gereken mahkûmlar, 'uzman kurumlara veya sivil hastanelere sevk edilirler. Hastane hizmetlerinin kurum içinde verilmesi halinde, bu kurumların araçları, donanımları ve ilaç stoklarının hasta mahpusların tıbbi bakım ve tedavilerini karşılayabilecek uygunlukta olur ve buralarda bu işe uygun eğitim görmüş görevliler bulunur.'denmektedir.⁵⁸⁷

Ülkemizde "Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük" madde 25'te, Sağlık Servisi düzenlenmiştir:

(1) Kurumda koruyucu ve tedavi edici sağlık hizmetlerini cezaevi tabibinin başkanlığında yerine getiren servistir. Sağlık servisinde cezaevi tabibi, dış tabibi, eczacı, veteriner, diyetisyen, sağlık memuru ve hayvan sağlık memuru görev yapar.

(2) Cezaevi tabibinin görevleri:

a) Kurumun sağlık koşullarını düzenleyerek, hükümlülerin ve kurum personelinin muayene ve tedavilerini yapar,

b) Kurumun sağlık koşullarını bozan hareketlerin önlenmesi amacıyla, tedavi olmayı reddedenlerin ve kurumun sağlığını bozacak şekilde hareket edenleri kurum en st amirine bildirir,

c) Kurumda ortaya çıkan hastalıklar ve bu hastalıkların önlenmesi için alınacak tedbirler ile ayrıca iaşenin kalitesine, miktarına ve dağıtım şekillerine, hükümlülerle personelin temizliğine, kurumun sıhh tesisat, ısıtma, aydınlatma ve havalandırma tesislerinin sağlık şartlarına elverişli bir şekilde işleyip işlemediğine, beden eğitimi ve spor faaliyetlerinin sağlık şartlarına uygun bir şekilde yrtlp yürütülmediğine ilişkin hususları tespit etmek maksadıyla, kurumu ayda en az bir kez denetleyerek hazırlayacağı raporu kurum en st amirine sunar ve sağlık istatistiklerini düzenler,

⁵⁸⁶ Ata Soyer, "Tutuklu ve Hükümlülerin Sağlık Hakları", **21. Yüzyıla Girerken Cezaların İnfazı Sempozyumu Kitabı**, Adalet Bakanlığı, Ankara, 21-22 Ocak 2000, s. 99.

⁵⁸⁷ BM Mahpusların Islahı İçin Asgari Standart Kurallar, s. 239.

- d) Merkezi bütçe ve işyurdu tarafından alınan tüm gıda maddelerinin muayenesini yapar ve tüketilmesinde sakınca görülen ve imha edilmesi gereken gıda maddelerini tespit eder,
- e) Kurumda eczacının bulunmaması durumunda ilaçların dağıtımını sağlar,
- f) Sağlık servisinin; tıbbi, idarî ve teknik hizmetlerini mevzuata uygun yürütür ve denetler,
- g) Sağlık servisinin, tıbbi kayıt ve arşiv sistemini oluşturur ve kayıtların düzenli ve doğru bir şekilde tutulmasını sağlar,
- h) Tıbbi atıkların kontrolü ve imhası için gereken önlemleri alır.⁵⁸⁸

Adalet Bakanlığının 2016 yılı Bakanlık Faaliyet Raporu'ndaki hedefler arasında 'Sağlık Hizmetlerinin Geliştirilmesi' de yer almıştır. Bu hedefle ilgili belirlenen stratejiler ise,⁵⁸⁹

- Kurumlardaki sağlık birimlerinin kapasitesi ve teknolojik donanımı yenilenecek ve ambulans sayısı artırılabacaktır.
- Hastanelerde hasta hükümlü koşullarının standartlarının yükseltilmesi ve kapasitelerin artırılması sağlanacaktır.
- Kurum dışı sağlık hizmetlerinde ilgili sağlık kuruluşları ile koordinasyonun geliştirilmesi sağlanacaktır.
- Ağır ve sürekli hastalığı veya bakıma muhtaç olması nedeniyle ceza tehirinden faydalanacak hükümlü ve tutukluların işlemleri daha da hızlandırılacaktır.
- Ceza infaz kurumlarında ilk kabul muayeneleri daha kapsamlı hale getirilecektir. Şeklinde belirtilmiş, bu stratejiler doğrultusunda; revir kapasiteleri, ambulans sayıları artırılmış, yeni açılan cezaevlerinde revirler oluşturulmuş, mevzuat çalışmaları yapılmıştır. Uygulama sonucunda belirlenen hedeflere ulaşılmıştır.⁵⁹⁰

Cezaevlerindeki fiziksel şartların geliştirilmesinin yanında, tutuklu ve hükümlülere verilen sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi de önem arz eden konulardandır. Bu amaca yönelik olarak 'donanımlı sağlık birimlerinin geliştirilmesi'

⁵⁸⁸ Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük, madde 25'in ilk iki maddesi.

⁵⁸⁹ Adalet Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, "2016 Yılı Bakanlık Faaliyet Raporu", **Rapor**, Şubat 2017, <http://www.adalet.gov.tr/Bakanlik/FaaliyetRaporu/pdf/rapor2016.pdf>, (07.04.2017), s. 223.

⁵⁹⁰ 2016 Yılı Bakanlık Faaliyet Raporu, s. 223.

için ilgili kurumlarla işbirliği yapılması Adalet Bakanlığının hedeflerindendir.⁵⁹¹ Bu kapsamda Adalet Bakanlığı ile Sağlık Bakanlığı arasında; ‘ceza infaz kurumlarındaki sağlık hizmetlerinin Sağlık Bakanlığı hastanelerine bağlı ceza infaz kurumu semt polikliniği, aile hekimleri veya görevlendirilen sağlık personeli eliyle Birleşmiş Milletler Minimum Standartlarında yürütülmesini sağlamak’ amacıyla “Sağlık Bakanlığı ve Adalet Bakanlığı Arasında Ceza İnfaz Kurumlarındaki Sağlık Hizmetlerinin Düzenlenmesi Hakkında Protokol” imzalanmıştır.⁵⁹² Aynı zamanda Adalet, İçişleri ve Sağlık Bakanlığı arasında imzalanan “Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetim, Dış Koruma, Hükümlü ve Tutukluların Sevk ve Nakilleri ile Sağlık Hizmetlerinin Yürütülmesi Hakkında Protokol” mevcuttur.⁵⁹³ Ülkemizde kampüs tipi cezaevlerinde hastane bulunduğu gibi, büyükşehirlerde devlet hastanelerinde de cezaevi koğu su bulunmaktadır. Güncel sayısal verilere göre ülke genelinde cezaevlerinde toplam 8 ceza infaz kurumu tabibi, 3 dış tabibi, 10 veteriner, 3 diyetisyen ve 451 sağlık memuru görev yapmaktadır.⁵⁹⁴ Kadrolu 8 doktorun haricinde her cezaevinde aile hekimi bulunmaktadır. Bazı doktorlar belirli günlerde cezaevlerine gelirken bazıları da tam zamanlı olarak çalışmaktadır.

f. İşyurdu Servisi

Cezaevlerinde hükümlülerin çalıştırılması uygulamaları her ülkede farklı olsa da çalışma konusunda ‘*ortak asgari standartlar*’ da mevcuttur. Ekonomik kaygılarla 19. yüzyılda ortaya çıkarılan cezaevlerinde çalışmanın, modern infaz anlayışında hükümlünün ıslahında ve topluma yeniden kazandırılmasında önemli fonksiyonlar üstlendiği düşünülür.⁵⁹⁵ Nitekim CGTİHK çalışmanın amacını; “Çalıştırmanın amacı, hükümlülerin salıverilmelerinden sonra yaşamlarını sürdürece k meslek ve sanatları öğrenmelerini sağlamak, çalışma ve üretme isteklerini geliştirmek veya güçlendirmektir. Çalıştırmada hükümlünün yeteneği, becerisi, eğilimi, zihinsel ve bedensel durumları göz önünde bulundurulur.” şeklinde ifade etmiştir (5275, m. 29/2). Cezaevlerinde çalışma imkânlarının yaratılması, aktif bir infaz anlayışının

⁵⁹¹ Adalet Bakanlığı Stratejik Planı 2015-2019, s. 148.

⁵⁹² <http://www.cte.adalet.gov.tr>, (10.04.2017).

⁵⁹³ <http://www.cte.adalet.gov.tr/menudekiler/mevzuat/protokol/P47.pdf>, (02.01.2018).

⁵⁹⁴ <http://www.cte.adalet.gov.tr>, (16.05.2018).

⁵⁹⁵ Doğan, ss. 278-279.

temel unsurlarından biridir.⁵⁹⁶ Hükümlülerin çalıştırılması onların istekle yapabileceği ve yeteneklerine uygun olmalı; insan haysiyetine aykırı ve küçük düşürücü olmamalıdır. Aksi bir durumda insan haklarının ihlali söz konusu olacaktır.⁵⁹⁷ Oysa Avrupa Cezaevi Kuralları'nın 'Çalışma' başlıklı maddesinde; "Cezaevi çalışması, iyileştirme, eğitim ve kurum yönetiminde önemli bir unsur olarak görülmelidir. Fiziki ve akli bakımdan müsait olduğu tıp görevlisince saptanan hükümlüler çalışmaya mecbur bırakılabilirler. (m. 72/1-2)" denmektedir.⁵⁹⁸ 5275 sayılı CGTİHK 'hükümlülerin çalıştırılması' başlıklı maddesinde; "Kurum hekimi tarafından ruhsal ve bedensel olarak sağlıklı olduğu belirlenen meslek sahibi olmayan hükümlüler ile meslek sahibi olan istekliler, kurum imkânları ölçüsünde belirlenen ücret karşılığında atölye veya işyurtlarında çalıştırılabilirler." şeklinde belirtilmiştir (5275, m. 29/1). Cezaevlerimizdeki işyurtları hizmetleri İşyurdu Servisi tarafından yürütülür, bu kapsamda "Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük" madde 27'deki düzenleme şöyledir:

(1) Kurumun işyurdu çalışmalarını düzenleyerek, bunların etkinlik ve verimlilik ilkeleriyle gerçekleşmesini, hükümlülere meslek edindirilmesini, piyasa şartlarına uygun üretim yapılmasını ve işyurduna ilişkin işlemlerin yürütülmesini sağlayan servistir.

(2) İşyurdu servisinde; işyurdu müdürü, sayman, veznedar, tahsildar, işyurdu ambar memuru, satınalma memuru, bütçe, satın alma, pazarlama ve benzeri işlerden sorumlu görevliler ile işçi statüsünde çalışan personel görev yapar. Gerekğinde kurumun kadrolu personeli de işyurdu hizmetlerinde çalıştırılabilir.⁵⁹⁹

Görüldüğü gibi infaz mevzuatımız hükümlünün çalışmasında zorunluluk getirmemiş, çalışmayı isteğe bağlamıştır. İşyurtları Yönetmeliğinde ise isteklilerin bir ücret karşılığında imkânlar ölçüsünde çalıştırılabilecekleri, tutukluların da çalışmaya mecbur bırakılamayacakları düzenlenmiştir.⁶⁰⁰ Aynı Yönetmeliğin "çalıştırmanın kapsamı" başlıklı maddesinde "Hükümlüler, bulundukları ceza infaz

⁵⁹⁶Dünkel ve Snacken, s. 333.

⁵⁹⁷Feridun Yenisey, "İnfaz Hukukunun İnsan Hakları Yönü", **İnfaz Hukukunun Sorunları Sempozyumu Kitabı**, Goethe Institut Ankara ve Başkent Üniversitesi, Ankara, 24-25.11.2000, ss. 248-249.

⁵⁹⁸Nursal, Uluslararası Cezaevi Standart Kuralları, s. 91.

⁵⁹⁹Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük, madde 27'nin ilk iki maddesi.

⁶⁰⁰Engin, ss. 27-28.

kurumlarının içinde veya dışında işyurduna ait atölye ve işkollarında veyahut kurum dışında kamu veya özel sektöre ait işyerlerinde; tutuklular ile hükmen tutuklular ise ceza infaz kurumu içindeki atölye ve işkollarında çalıştırılırlar.” düzenlemesi yer almıştır.⁶⁰¹

Çalışma konusunda temel sorun ise ücretlerdir. Suistimallerin önüne geçmek için Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) hükümlülerin çalışmasını ücretlendirme kuralını ön plana çıkartmaktadır. Hükümlülerin çalışmaları karşılığında aldıkları ücretler *hakkaniyetli* olmalıdır.⁶⁰² Başlangıçta cezaevlerinde çalışma bir ceza olarak algılansa da daha sonraları eğitsel yanı ön plana çıkarılarak çalışma zorunluluğu hükümlüler için yasallaştırılmış, hükümlülerin ıslahına katkı yapan ekonomik ve aktif bir faaliyet olarak görülmüştür. Kurumlarda çalışma alanları ise; *kurum iç hizmetleri, kurum işyurtları, kurum dışı kamu sektörü, kurum dışı özel sektör* şeklinde belirlenmiştir. Mahpusların özel sektörde çalıştırılmasında emeklerinin sömürülmesine izin verilmemesi oldukça önemlidir.⁶⁰³

İlk olarak ABD tarafından yapılandırılan ve uygulanan günümüz ceza reformları, cezalandırmadan kâr elde etmeyi amaçlamaktadır.⁶⁰⁴ Aslında mahkûmların emeğinin sömürülmesi cezaevi tarihinden ayrılamaz. Mahkûm emeği cezaevlerinin ortaya çıkmasından beri sömürülmüş, 20. yüzyılın ikinci yarısında özel çıkarlar için mahkûm emeğinin sömürülmesine sınırlama getirilmiş; ancak 1970’lerde patlak veren ekonomik krizle Reagan döneminde ABD’de başlatılan ve daha sonra izleyen diğer ülkelerin de dâhil olduğu süreç, mahkûm emeğinin özel sektörce kullanılmasına neden olmuştur. Ceza reformunun bu yeni sürecinde mahkûmlara çalışma mecburiyeti getirilmiş, çalışmayı reddetmek ise disiplin suçu sayılarak ek cezalar konulmuştur. Günümüzde mahkûmlara çalışma zorunluluğu getiren ülkeler ABD, Japonya, Rusya, Çin, Kamerun, Pakistan, Burma gibi ülkelerdir. Mahkûm emeğinin yoğun olarak kullanılması dünya genelinde gittikçe artan cezaevi nüfusuyla birlikte ele alınmalıdır. Cezaevi nüfusu artarken mahkûmların çalışmaya mecbur edilmesini meşrulaştıran amaçlar “mahkûmlara

⁶⁰¹Ceza İnfaz Kurumları ile Tutukevleri İşyurtları Kurumu ve İşyurtlarının İdare ve İhale Yönetmeliği, madde 21.

⁶⁰²Othmani, s. 86.

⁶⁰³Yücel, Tehlikeli Suçluların Tretmanı, ss. 232-233.

⁶⁰⁴Yasemin Özdek, *Şirket Egemenliği Çağı (Sosyal Devletten Ceza Devletine)*, Notabene Yayınları, Ankara, 2011, s. 216.

meslek öğretip iş ve gelir sağlamak, atıl kapasiteyi çalıştırmak” olarak ileri sürülmektedir.⁶⁰⁵ Günümüzde ise dünya genelinde sermayenin serbestçe dolaşımında maksimum kârı temin etmek amacıyla cezaevleri büyük işgücü kitlelerinin tutulduğu üretim alanları haline dönüştürülmüştür.⁶⁰⁶ Küreselleşme sürecinin bir sonucu olan suçların artması cezaevleri nüfusunu kalabalıklaştırmış, hükümlülerin çalıştırılması ise ‘*yeni liberal anlayış*’ çerçevesinde yorumlanarak cezaevlerinin özelleştirilmesi uygulamaları ön plana çıkarılmıştır. Ülkemizde bu gelişmelerin bir yansıması niteliğinde Cezaevi İşyurtları Daire Başkanlığı 1997 yılında kurulmuş, böylelikle açık ceza infaz kurumlarının etkin işleyen bir işletme haline getirilmesi süreci uygulamaya konulmuştur. Basında son dönemlerde yer alan cezaevlerinin kâr ettiği yönündeki haberler ve cezaevlerinin özelleştirilmesi konusunun gündeme gelmesi sürecin ülkemizdeki sonuçları olarak görülebilir.⁶⁰⁷

Ülkemizde açık ve kapalı cezaevlerinde işletilen işyurtları içinde normal hayattaki çalışma koşullarına en benzer olanı açık cezaevleri işyurtlarıdır. İş kolları açısından cezaevlerinde hayvancılık, hayvan ürünleri, tarım, dokumacılık, ciltçilik, matbaacılık, metal işleri, terzilik, kunduracılık, fırıncılık, mobilyacılık, tornacılık, el sanatları, bakım-onarım ve benzeri işler yapılır.⁶⁰⁸ CTE Genel Müdürlüğü bünyesinde toplam 19 veznedar, 5 tahsildar ve 169 sayman bulunmaktadır.⁶⁰⁹

g. Teknik Servis

Bu servisle ilgili olarak “*Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük*” madde 23’teki düzenleme şöyledir:

Teknik servis, kurumun araç ve gereçleri ile binanın bakım, onarım ve tamirat işlerinin yapımı, kullanımı, sürekli çalışır durumda olmalarının takibi ve sağlanması gibi teknik işleri yapar. Bu serviste mühendis, mimar, tekniker, teknisyen, teknisyen yardımcısı ve benzeri personel çalışır (İnfaz Tüzüğü, m. 23/1).

⁶⁰⁵Özdek, ss. 261-267.

⁶⁰⁶Kıvırcık, s. 21.

⁶⁰⁷İlkay Savcı, “Cezaevi İşyurtları”, **Hapishane Kitabı**, (Ed. Emine Gürsoy Naskali, Hilal Oytun Altun), 2.baskı, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2010, s. 225.

⁶⁰⁸Savcı, ss. 234-235.

⁶⁰⁹<http://www.cte.adalet.gov.tr/>, (16.05.2018).

Güncel sayısal verilere göre ülke cezaevlerinde toplam kadrolu 45 mühendis, 1 mimar, 945 teknisyen, 94 teknisyen yardımcısı, sözleşmeli 163 teknisyen görev yapmaktadır.⁶¹⁰

h. Yardımcı Hizmetler Servisi

Yardımcı Hizmetler Servisi, “*Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük*” madde 28’de belirtilmiştir:

Kurumun santral hizmetleri, temizlik, ısınma, ulaşım, yemek yapımı, malzeme taşınması, boşaltılması ve yükleme ile evrakın ilgili yerlere götürülüp getirilmesi gibi görevleri yerine getiren servistir. Yardımcı hizmetler servisinde santral memuru, gemi adamı, şoför, kaloriferci, aşçı, hizmetli gibi personel görev yapar. Bu personel, kurumun en üst amirinin vereceği işler ile çalıştığı iş kolunun bütün gereklerini yerine getirir (İnfaz Tüzüğü, m. 28/1).

Bu serviste CTE Genel Müdürlüğü bünyesinde kadrolu toplam 4 santral memuru, 1.327 şoför, 195 kaloriferci, 272 aşçı ve 558 hizmetli ile sözleşmeli toplam 560 şoför destek personeli, 109 aşçı destek personeli ve 82 kaloriferci destek personeli görev yapmaktadır.⁶¹¹

4. Personel Yapısı

Toplam kalite anlayışıyla tüm personelin zihinsel ve fiziksel kapasitelerini kullanarak infaz kurumlarında hizmet kalitesinin artırılması, takım çalışmasına uyum sağlayabilen, karşılıklı güvenin olduğu, kaynak ve zaman yönetimini iyi yapabilen, inisiyatif alabilen, yeniliklere açık, devamlı öğrenen ve eğiten bir idare anlayışının ceza infaz sisteminde hakim kılınması, ülkemizde uygulanan infaz politikalarının temel hedeflerindendir.⁶¹² İnsan haklarına saygılı, eğitilmiş, gelişmelere açık ve motivasyonu yüksek infaz personeli ise etkin bir infaz politikasının temel taşlarındandır. Bu nedenle ilerleyen dönemlerde eğitim merkezlerinde fiziksel ve teknik olarak kapasite artışı yapılması Adalet Bakanlığının planları dâhilindedir.⁶¹³

⁶¹⁰ <http://www.cte.adalet.gov.tr/>, (16.05.2018).

⁶¹¹ <http://www.cte.adalet.gov.tr/>, (16.05.2018).

⁶¹² İpek, Ceza ve Tevkifevleri, s. 221.

⁶¹³ Adalet Bakanlığı Stratejik Planı 2015-2019, s. 148.

Cezaevi güvenlik yönetiminin en önemli unsurlarından biri de personeldir. *Özel bir güvenlik birimi* olan infaz koruma memurlarının güvenlikle ilgili; kurumda iç güvenlik ve disiplini sağlamak, mahpusların davranışlarını izlemek ve gözlemek, nöbet tutmak, iç güvenlik ve disiplininin sağlanması için yasal olan zor kullanma yetkisi gibi görevleri vardır.⁶¹⁴ Bu nedenledir ki ceza infaz kurumu personelinin eğitilmesi, yaptıkları işin kamu güvenliğiyle doğrudan ilgili olması dolayısıyla son derece önemlidir. Bu amaçla mesleki eğitim verilerek nitelikli cezaevi personeli yetiştirilmesine yönelik 4769 sayılı “Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri Personeli Eğitim Merkezleri Kanunu” 2002 yılında yürürlüğe girmiştir.⁶¹⁵ 2004 yılında ise “Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri Personeli Eğitim Merkezleri Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği” yürürlüğe konmuştur.⁶¹⁶ Hâlihazırda Denizli, İstanbul, Ankara, Erzurum ve Kahramanmaraş’ta bulunan beş tane eğitim merkezinde denetimli serbestlik müdürlükleri ile ceza infaz kurumları personelinin eğitimleri yapılmaktadır.⁶¹⁷ Bu eğitimler *hizmet öncesi, aday memurluk ve hizmet içi eğitimleri* kapsamaktadır. Bunun yanında diğer ülkelerle işbirliğini ve uluslararası alanda da ülkemizin etkinliğini daha da artırmak için talep eden ülkelerin cezaevi personeline eğitim verildiği *uluslararası eğitimler* de yapılmaktadır. Teorik ve uygulamalı olarak yapılan hizmet öncesi eğitim; beş aydan az olmayacak şekilde planlanmakta ve cezaevlerinde görev yapacak infaz koruma memurları ile idare memuru adaylarını kapsamaktadır. Hizmet öncesi eğitime 2010 yılında geçilmiştir. Aday memurluk eğitimi ise; *temel, hazırlayıcı ve staj eğitiminden* oluşmaktadır. Seminer ve kurs olarak düzenlenen hizmet içi eğitimler, her unvandaki cezaevi personelin “bilgi ve becerilerini geliştirmek ve onları üst görev kadrolara hazırlamak amacıyla” yapılmaktadır.⁶¹⁸ Hizmet öncesi alınan eğitimlerdeki eksiklikler, göreve başladıktan sonra personeli ve kurumu negatif olarak etkileyebilmektedir. Bu olumsuzlukların

⁶¹⁴ Sevimli, Ceza İnfaz Kurumlarında Güvenlik, s. 24.

⁶¹⁵ Mustafa Saldırım, “Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri Personeli Eğitim Merkezleri Kanunu Üzerine Düşünceler”, **Sesleniş Gazetesi**, Yıl:1, Sayı:5, 15 Ağustos 2002, s.7.

⁶¹⁶ [http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.9479&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=Ceza%20%DDnfaz%20Kurumlar%FD%20ve%20Tutukevleri%20Personeli%20E%F0itim%20Merkezleri%20Kurulu%FE,%20G%F6rev%20ve%20%C7al%FD%FEma%20Y%F6netmeli%F0,\(04.04.2017\).](http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.9479&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=Ceza%20%DDnfaz%20Kurumlar%FD%20ve%20Tutukevleri%20Personeli%20E%F0itim%20Merkezleri%20Kurulu%FE,%20G%F6rev%20ve%20%C7al%FD%FEma%20Y%F6netmeli%F0,(04.04.2017).)

⁶¹⁷ CTE Genel Müdürlüğü 2016 Yılı Birim Faaliyet Raporu, s. 83.

⁶¹⁸ CTE Genel Müdürlüğü 2016 Yılı Birim Faaliyet Raporu, ss. 84-85.

önüne geçebilmek için hizmet içi eğitimlere ihtiyaç duyulmaktadır. Hizmet içi eğitimleri zorunlu hale getiren sebepleri şu şekilde sayabiliriz:⁶¹⁹

- *Hizmete başlamadan önce öğrenilen bilgilerin noksan oluşu,*
- *Hizmette değişme ve gelişmelere uyum sağlama zarureti,*
- *Bazı bilgi ve yeteneklerin sadece hizmet içinde edinilmesi,*
- *Öğrenme ve kendini geliştirme isteği,*
- *Hizmet içi eğitimin öğrenmeyi rastlantısal olmaktan çıkarıp sistemli hale getirmesi.*⁶²⁰

Yıllar itibariyle cezaevlerinde görevli psikolog, sosyolog, öğretmen, sosyal çalışmacı gibi uzmanların sayısında önemli artış yapılmıştır. Hizmetlerde etkinliğin artırılması amacıyla adalet hizmetlerinde görevli uzman sayısının yeni dönemde de artırılması hedefler arasındadır.⁶²¹ Mart 2018 itibariyle CTE Genel Müdürlüğü'nde mevcut personel sayısı; kadrolu 46.205 ve sözleşmeli 11.607 olmak üzere toplamda 57.812 personeldir. Uzman personel ve infaz koruma memurlarının sayısını gösteren tabloya aşağıda yer verilmiştir:⁶²²

⁶¹⁹Feyzullah Taşkın, "Personel Eğitimi", **Sesleniş Gazetesi**, Adalet Bakanlığı CTE Genel Müdürlüğü Yayını, Yıl: 14, Sayı: 160, Temmuz 2015, s. 13.

⁶²⁰Taşkın, Personel Eğitimi, s. 13.

⁶²¹Adalet Bakanlığı Stratejik Planı 2015-2019, s. 45.

⁶²²<http://www.cte.adalet.gov.tr/>, (16.05.2018).

Tablo 1: CTE Genel Müdürlüğü Kadrolu Uzman Personel Sayısı

CTE GENEL MÜDÜRLÜĞÜ KADROLU UZMAN PERSONEL SAYISI	
Öğretmen	595
Psikolog	843
Sosyal Çalışmacı	299
Sosyolog	358
Eğitim Uzmanı	1
Kurum Tabibi	8
Diş Tabibi	3
Diyetisyen	3
Veteriner	10
Mimar	1
Mühendis	45
TOPLAM	2.166

Kaynak: Tablodaki sayısal bilgiler, <http://www.cte.adalet.gov.tr/> adresinden alınmıştır.

Tablo 2: İnfaz Koruma Başmemur/Memurlarının Toplam Sayısı

İnfaz Koruma Başmemur/Memurlarının Toplam Sayısı		
Görev Unvanı	CTE Genel Müdürlüğü Kadrolu Personel Sayısı	CTE Genel Müdürlüğü Sözleşmeli Personel Sayısı
İnfaz Koruma Başmemuru	1.689	-
İnfaz Koruma Memuru	35.231	9.664
TOPLAM	36.920	9.664

Kaynak: Tablodaki sayısal bilgiler, <http://www.cte.adalet.gov.tr/> adresinden alınmıştır.

5. Fiziki Durum

Fiziksel yapı çalışmaları, ceza infaz sisteminin gelişmesinde önemli bir paya sahiptir. Ülkemizde ilk olarak 2006 yılında açılan Ankara Sincan Ceza İnfaz Kurumları Kampüsüne ilaveten 2016-2020 yıllarını kapsayan CTE Genel Müdürlüğünün yatırım planlamasında; önceliğin büyük illerde olduğu cezaevi

iyileştirmeleri kapsamında, yeni nesil kampüs modeli cezaevleri inşası; İzmir/Aliağa, Maltepe, Silivri, Kocaeli, Tekirdağ, Kayseri, Hatay, Şanlıurfa, Elazığ, Diyarbakır, Van, Tarsus cezaevleriyle devam etmiştir. Rehabilitasyona imkân vermeyen, ömrünü tamamlamış cezaevleri ise kapatılmaktadır.⁶²³ Kapatılan infaz kurumları, küçük ve kullanımda etkinlik göstermeyen kurumlardır. Bunların yerine açılanlar ise kapasitesi yüksek ve modern kurumlardır. Bu yenileşmeyle adalet hizmetlerinde etkililik, verimlilik ve modernlik amaçlanmıştır.⁶²⁴ Yeni açılan cezaevlerinde tutuklu ve hükümlülerin bedensel ve ruhsal yönden rehabilitasyonuna yönelik; kütüphaneler, iş atölyeleri, açık-kapalı spor yerleri, çok amaçlı salonlar, mesleki kurslar da yer almaktadır. Güvenlik açısından ise yeni cezaevleri X-ray cihazları, duyarlı kapılar, elektronik ve mekanik güvenlik sistemleriyle donatılmış, güvenlik üst düzeye çekilmiştir.

Mevcut cezaevlerine ek yapılan binalar, kamu kurumlarından alınanlar ve yeni yapılan inşaatlar vs. gibi yollarla kapasite artışı sağlanmıştır. Fiziki koşullar ve kapasitelerinin rehabilitasyon ve eğitim faaliyetlerine izin vermediği ve uluslararası kurallara uymayan küçük ilçe cezaevleri kapatılıp, modern cezaevlerine ihtiyaç vardır. Bu tür modern kurumlar mali kaynak ve personel sayısında tasarruf sağladığı gibi infazın kalitesini de arttıracaktır.⁶²⁵ 2016 yılında 674 sayılı KHK (Kanun Hükmünde Kararname) ile cezaevi inşasına hız veren düzenleme İnfaz Kanunu'na eklenmiştir. İnfaz Kanunu Geçici madde 7/1 şöyledir:

Maliye Bakanlığınca Adalet Bakanlığına tahsis edilen Hazinesinin özel mülkiyetindeki taşınmazlar, Devletin hüküm ve tasarrufu altındaki yerler ve Adalet Bakanlığınca tahsis edilen ya da izin verilen mülkiyeti kamu kurum ve kuruluşlarına ait taşınmazlar üzerinde, bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten 31/12/2020 tarihine kadar, yılı yatırım programında yer alma ve ödeneği bulunma şartı aranmaksızın, 3/5/1985 tarihli ve 3194 sayılı İmar Kanunu kapsamında imar planı yapım ve onay süreleri beklenilmeksizin, birinci ve ikinci derece arkeolojik sit alanları ile doğal sit alanları hariç olmak üzere özel kanunlar kapsamında kalan yerlerde bu kanunlardaki kısıtlamalara tabi olmaksızın, vaziyet planı ve avan proje üzerinde, 4/1/2002 tarihli ve 4734 sayılı

⁶²³CTE Genel Müdürlüğü 2016 Yılı Birim Faaliyet Raporu, http://www.cte.adalet.gov.tr/menudekiler/raporlar/2016_faliyet_raporu.pdf, s. 66.

⁶²⁴Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018), www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/07/20130706M1-1-1.doc, (05.05.2018), s. 37.

⁶²⁵CTE Genel Müdürlüğü 2015 Yılı Birim Faaliyet Raporu, s. 54.

Kamu İhale Kanununun 21 inci maddesinin birinci fıkrasının (b) bendinin tabi olduğu usule göre ceza infaz kurumlarının yapım işi ihalesi yapılabilir.”⁶²⁶

Bu kapsamda yeni cezaevleri inşası başlamıştır. Ayrıca İzmir Aliğa Şakran Cezaevi Kampüsünde transeksüellerin kalacağı cezaevi inşası devam etmektedir. Transeksüellerin ayrı bir cezaevinde barındırılması, cezaevi güvenliği açısından son derece önemlidir.

2006 yılında başlayan dönüşüm sürecinden günümüze kadar açılan ve kapatılan cezaevleri sayısına aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.⁶²⁷

Tablo 3: 2006-2017 Yılları Arası Kapatılan/Açılan Cezaevleri Sayısı

2006-2017 YILLARI ARASI KAPATILAN/AÇILAN CEZAEVLERİ SAYISI		
YILLAR	KAPATILAN	AÇILAN
2006	20	7
2007	51	8
2008	16	13
2009	22	8
2010	6	7
2011	3	2
2012	8	14
2013	21	10
2014	22	14
2015	15	18
2016	13	38
2017	10	12
TOPLAM	207	151

Kaynak: Tablodaki sayısal bilgiler, <http://www.cte.adalet.gov.tr/> internet adresinden alınmıştır.

Kapatılan cezaevlerinin sayısı açılardan daha çok olsa da; yeni açılan cezaevlerinin kapasitesi, donanımı ve güvenliği kapatılanlardan daha yüksektir.

⁶²⁶İnfaz Kanunu, geçici madde 7/1.

⁶²⁷<http://www.cte.adalet.gov.tr/>, (20.02.2018).

Cezaevi binalarının sağlam olması güvenlik açısından önem arz etse de yaşanan teknolojik ilerlemelerle mekanik ve elektronik sistemler, cezaevlerinde güvenlik yönetiminde temel fiziksel unsurlar haline gelmiştir.⁶²⁸ Gelişen teknoloji ile birlikte ülkemizde cezaevlerinde kullanılan iç güvenlik sistemleri çeşitlenmiştir. Başarılı olarak kullanılan bu sistemler; x-ray cihazları, duyarlı kapı dedektörleri, el dedektörleri, kayıt ve izleme amaçlı kullanılan kapalı devre TV sistemleri ve gözetleme kameraları, boy turnikeleri, biometrik sistemler (iris tanıma, ses ve konuşma tanıma, parmak izi eşleştirme, yüz tanıma), interlock kapılar, merkezi kontrol odaları, merkezi anons ve yayın sistemleri, el telsizleri, yangın algılama ve uyarı sistemleri şeklinde sıralanabilir.⁶²⁹ Hücre ve odalarda bulunan acil çağrı butonları da fiziki güvenliğin bir parçasıdır. Acil çağrı butonları oda ve hücrelerde yaşanan herhangi bir tehlike, tehdit vb. durumlarda infaz koruma memurlarına ulaşmayı mümkün kılmaktadır.

6. Denetim

Denetim, yönetimlerin ayrılmaz bir parçasıdır. Denetim bir yönetimin hem eksikliklerini tespit etmekte, hem de yeni uygulamalar için yol gösterici olabilmektedir.

Ülkemiz cezaevlerinde ikinci bölümde açıklanan denetim türlerinin tümünü görmek mümkündür. Öyle ki, cezaevlerimizdeki denetim türlerine baktığımızda:⁶³⁰

- *TBMM Denetimi*: Meclisin kendi üyeleri arasından seçtiği vekillerden oluşan ‘İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu’ önceden haber vermeden ve izin almadan cezaevlerinde inceleme yapabilmektedir.
- *Uluslararası Denetim*: Cezaevlerimiz İnfaz Kanunu madde 85/2’de belirtilen usullerle, Avrupa Konseyi ‘Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi’ ile BM ‘Keyfi Tutuklama ile İşkenceyi ve Aşağılayıcı Muameleyi Önleme Komitesi’ tarafından denetlenmektedir.

⁶²⁸ Sevimli, Ceza İnfaz Kurumlarında Güvenlik, s. 24.

⁶²⁹ Milli Eğitim Bakanlığı, Adalet, ss. 33-46.

⁶³⁰ <http://www.cte.adalet.gov.tr/>, (12.02.2018).

- *Adalet Bakanlığı Denetimleri*: Cezaevleri ilgili mevzuatta belirtilen usullere uygun olarak; ‘Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı’ ile ‘Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü Kontrolörler Kurulu’ tarafından denetlenir.
- *Yargısal Denetim*: Mahpuslar, cezaevi yönetimlerinin her türlü karar ve uygulamalarına karşı *infaz hâkimliğine* başvurabilmektedir. Dolayısıyla cezaevi yönetimlerinin tüm karar ve uygulamaları yargısal denetime tabidir.
- *Cumhuriyet Başsavcılığı Denetimi*: İnfaz Tüzüğü madde 4/4’te Cumhuriyet Savcılarının cezaevlerindeki denetleme görevine yer verilmiştir.
- *Sivil Toplum Denetimi*: Cezaevlerinin tümüyle bağımsız bir organ tarafından denetlenebilmesi için 2001 yılında kanunla ‘*izleme kurulları*’ kurulmuştur.⁶³¹ İzleme kurulu; ‘ilgili olduğu infaz kurumunu en az iki ayda bir olmak üzere, gerekli gördüğü her zaman ziyaret edebilmektedir. Adalet Bakanlığı izleme kurullarının raporlarında belirtilen tavsiyeleri karşılamak üzere gerekli tedbirleri almakta, yılsonunda önceki yıla ilişkin tavsiyelerden hangilerinin karşılandığı, hangilerinin karşılanamadığı konularında bir rapor yayımlayarak kamuoyunun bilgilendirilmesi sağlanmaktadır.’
- *Diğer Denetimler*: Cezaevlerimiz bu sayılan denetimler dışında ayrıca; ‘*kamu denetçiliği kurumu (ombudsman)*’, ‘*il ve ilçe insan hakları kurulları*’⁶³² ile ‘*Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu*’⁶³³ tarafından mevzuatta belirtilen şekilde yapılan denetimlerden oluşmaktadır.

B. Kurullar

Cezaevlerimizde *idare ve gözlem kurulu, işyurdu yönetim kurulu, disiplin kurulu ve eğitim kurulu* bulunmaktadır (İnfaz Tüzüğü, m. 34-38). Üyelerin çoğunluğuyla toplanan kurullar, katılanların çoğunluğuyla karar alır. Oylamada eşitlik halinde başkanın tarafı doğrultusunda karar alınır. Kurul gündemini belirleyecek olan cezaevi müdürü, ayda bir kere ve gerek gördüğü zamanlarda kurulları toplar. Sadece düzenli olarak işyurdu yönetim kurulu, haftada bir kere toplanır. Müdürü bulunmayan, kurulların toplanmasına olanak olmayan durumlarda

⁶³¹Bkz. 4681 Sayılı Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İzleme Kurulları Kanunu.

⁶³²<http://www.cte.adalet.gov.tr/>, (12.02.2018).

⁶³³<http://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/tr/content/36-turkiye-insan-haklar-ve-esitlik-kurumu/>, (12.02.2018).

kurullar; ‘kurum amirinin başkanlığında, hükümet tabibi, öğretmen, infaz ve koruma başmemuru ile infaz ve koruma memurundan oluşturulur.’ (İnfaz Tüzüğü, m. 38). Kurullar İnfaz Tüzüğünde sayılan görev ve yetkilerinin dışında, kendilerine mevzuatla verilen diğer görevleri de ifa ederler (İnfaz Tüzüğü, m. 40-44). Kurul kararları, kurulların kendi karar defterine yazılarak üyelerce imzalanır ve denetime hazır durumda bulundurulur (İnfaz Tüzüğü, m. 39/1).

1. İdare ve Gözlem Kurulu

Cezaevi güvenlik yönetiminde oldukça önemli bir paya sahip olan idare ve gözlem kurulu, mahkûmların sınıflandırılarak cezanın bireyselleştirilmesi işlevini yerine getirir.

Cezaevi müdürünün başkanlık yaptığı kurul; ‘gözlem ve sınıflandırmadan sorumlu ikinci müdür, idare memuru, cezaevi tabibi, psikiyatrist, psikolog, sosyal çalışmacı, öğretmen, infaz ve koruma başmemuru ile kurum müdürü tarafından teknik personel arasından seçilen bir görevliden’ meydana gelir. Kurul, sayılan personelin hepsinin bulunmaması durumunda, var olanlarla toplanır (İnfaz Tüzüğü, m. 34). İdare ve gözlem kurulunun görev ve yetkilerini şöyle sıralayabiliriz: cezaevine kabulden sonra hükümlülerin odalarını tespit etmek, hükümlüleri gruplandırmak, odalarını değiştirmek, psiko-sosyal servisin rehabilitasyon programlarına hükümlünün uyumunu değerlendirmek, iş atölyeleri, spor sahaları, kütüphane, çok amaçlı salon gibi iyileştirme faaliyetlerine katılabilecek hükümlüler ile cezaevi içindeki hizmetlerde çalıştırılacak hükümlülerin tespiti kararlarını almak, tehlikeli hükümlüler veya örgüt mensubu hükümlüler için tv-radyo yayınları, internetten yararlanma ve telefon görüşmesi haklarında kısıtlama kararı almak, cezaevi dışındaki sosyo-kültürel ve sportif aktivitelere katılacak olan açık cezaevi ve eğitimevlerindeki hükümlülerin cezaevi dışına çıkabilmeleri yönünde karar almak, infaz rejimi ve koşullu salıverilmeye temel oluşturacak ‘*iyi hal*’ kararı vermek, açık cezaevi ve eğitimevlerindeki hükümlü ‘*oda ve eklentilerinde bulundurabilecekleri eşyaların cinsleri ve miktarlarını belirlemek*’. Bu görevleri yerine getirirken diğer kurulların tavsiyelerini de göz önüne alır (İnfaz Tüzüğü, m. 40/1-2).

2. İşyurdu Yönetim Kurulu

İşyurdu müdürünün başkanlık ettiği kurul; ‘işyurdundan sorumlu ikinci müdür, sayman, idare memuru, ambar memuru ve cezaevi kâtibinden oluşur.’ (İnfaz Tüzüğü, m. 35/1) İşyurdu Yönetim Kurulunun; ‘işyurdunun geliştirilmesine ve genel gidişine ait her türlü faaliyetlere yön vermek’, iyileştirme çalışmaları kapsamında hükümlülerin çalıştırılmalarını sağlamak, cezaevi işlerinde geçici ya da sürekli çalıştırılacak işçilere işyurdunun ödeyeceği ücretler ve bu kişilerin sözleşmelerinin feshedilmesiyle ilgili konularda ilgili makama tavsiyelerde bulunmak, cezaevinde üretimi yapılan ve satışa sunulan ürünlerin fiyatlarını tespit etmek, ‘işyurdunda fazla çalışma yapılmasına ilişkin önerileri karara bağlamak’ gibi görev ve yetkileri vardır (İnfaz Tüzüğü, m. 41/1, bent a-f).

3. Disiplin Kurulu

Üyelerin tümünün cezaevinde görevli olarak bulunmaması durumunda disiplin kurulu, mevcut personelle oluşturulur (İnfaz Tüzüğü, m. 36/2). Cezaevi müdürünün başkanlığında toplanan kurul ‘*idare memuru, psiko-sosyal yardım servisinde görevli her meslek grubundan kurum müdürü tarafından seçilen birer temsilci, öğretmen, atölye şefi ile sorumlu infaz ve koruma başmemuru*’ personelinin meydana gelir (İnfaz Tüzüğü, m. 36/1). Davranış ve tutumlarına göre hükümlülere ödüllendirmek, disiplin cezalarını İnfaz Kanununda belirtilen durumlarda kaldırmak, ‘hükümlülere uyarma, kınama ve bazı etkinliklere katılmaktan alıkoyma cezaları dışında kalan disiplin cezalarını vermek,’ ‘iyi hal’ in belirlenmesine temel olacak görüş belirtmek, ‘hükümlülere gelen veya hükümlüler tarafından gönderilen mektup, telgraf ve faks iletilerinden mektup okuma komisyonu tarafından sakıncalı olduğu değerlendirilenlerin, ilgililerine verilir verilmemesine karar vermek’ disiplin kurulunun görev ve yetkileri arasındadır (İnfaz Tüzüğü, m. 42/1, bent a-f).

4. Eğitim Kurulu

Cezaevi müdürünün başkanlığındaki kurulda ‘eğitimden sorumlu ikinci müdür, cezaevi tabibi, psikolog, sosyal çalışmacı ve kurumda görev yapan bütün öğretmenler ile kütüphaneci’ personeli yer alır. Sayılan personelin tümünün olmadığı

kurumlarda eğitim kurulu mevcut üyelerle toplanır (İnfaz Tüzüğü, m. 37). İnfaz Tüzüğünde kurulun görev ve yetkileri şu şekilde sayılmıştır:

- a) Kurumda uygulanacak eğitim ve iyileştirme programlarının esaslarını belirlemek, izlemek ve değerlendirmek,
- b) Kuruma yeni gelen hükümlüyle ilgili gerekli araştırmanın yapılmasını, rapor hazırlanmasını sağlamak ve bu raporları değerlendirmek,
- c) Eğitim ve iyileştirme programlarının işleyişini ve sonuçlarını değerlendirerek, kullanılan yöntemlerde yapılması gereken değişiklikleri saptamak ve uygulanmasını sağlamak,
- d) Eğitim-öğretim programları çerçevesinde hükümlülerin eğitim giderlerinin karşılanması için yapılacak çalışmaları plânlamak,
- e) Hükümlülerin korunması, eğitimleri ve yönlendirilmeleri konusunda duyarlılık oluşturulması, kurumların işleyişi ve önemi hakkında kamuoyunun bilgilendirilmesi ile ilgili çalışmalar yapmak,
- f) Hükümlü ile durumu hakkında bilgi sahibi olması gerekli ya da yararlı görülen kişi, kurum ya da kuruluşları, özel hayata saygı, gizlilik ve etik kurallarına uygun biçimde bilgilendirmek, g) Kurum kitaplık veya kütüphanesine satın alma, bağış ya da ödünç alma gibi yollarla kazandırılacak yayınların tespitini yapmak,
- h) Kuruma gelen kitabın, kitaplık ya da kütüphaneye kabul edilip edilmemesine karar vermek,
- ı) Kuruma gelen her türlü yayının, kurum güvenliğini tehlikeye düşüren veya müstehcen haber, yazı, fotoğraf ve yorumları kapsayan nitelikte olup olmadığına karar vermek,
- j) Kitap okumayı özendirici çalışmalar yapmak,
- k) Kurum dışından getirilecek kişileri ve bu kişilerin yapacağı etkinlikleri ve konusunu belirlemek (İnfaz Tüzüğü, m. 43/1, bent a-1).

C. Ceza İnfaz Kurumu Türleri

Ceza infaz kurumları 5275 sayılı Kanun'da kapalı, açık ceza infaz kurumları ve çocuk eğitimevleri olarak belirlenmiştir.⁶³⁴ 29/03/2018 tarihi itibarıyla, ülkemizde 289 kapalı, 70 müstakil açık ceza infaz kurumu, 4 çocuk eğitimevi, 9 kadın kapalı, 6

⁶³⁴ Doğan, s. 284.

kadın açık, 7 çocuk kapalı ceza infaz kurumu olmak üzere toplam 385 cezaevi bulunmaktadır. Cezaevlerimiz 209.122 kişilik toplam kapasiteye sahiptir.⁶³⁵

1. Kapalı Ceza İnfaz Kurumları

Mimari yapı ve kapasitelerine göre kapalı ceza infaz kurumları ‘tip’ adıyla sınıflandırmaya tabi tutulur. Bir projeye dayanan mimariye sahip cezaevlerine ‘tip ceza infaz kurumları’, inşa edilme amacı farklı olan ancak daha sonradan infaz kurumuna dönüştürülenlere ise ‘tipi olmayan infaz kurumları’ adı verilir. İnfazın yerine getirilmesinde birlik sağlanması, güvenlik risklerinin azaltılması, birim hizmetlerinde standardın sağlanması konularında tip infaz kurumlarının yararı vardır. Tip infaz kurumları çocuk eğitimevleri ve açık cezaevleri için de uygulanabilmektedir.⁶³⁶ Kapalı cezaevleri ile ilgili CGTİHK’nın 8. maddesi;

Kapalı ceza infaz kurumları, iç ve dış güvenlik görevlileri bulunan, firara karşı teknik, mekanik, elektronik veya fizikî engellerle donatılmış, oda ve koridor kapıları kapalı tutulan, ancak mevzuatın belirttiği hâllerde aynı oda dışındaki hükümlüler arasında ve dış çevre ile temasın olanaklı bulunduğu, yeterli düzeyde güvenlik sağlanmış ve hükümlünün gereksinimine göre bireysel, grup hâlinde veya toplu olarak iyileştirme yöntemlerinin uygulanabileceği tesislerdir (5275, m. 8) . Şeklinde bir tanım vermektedir.

Kapalı ceza infaz kurumları; yüksek güvenlikli, kadın, çocuk-gençlik kapalı ceza infaz kurumları şeklinde ayrılmaktadır.⁶³⁷ Bu kurumları inceleyecek olursak;

- Yüksek güvenlikli kapalı ceza infaz kurumları CGTİHK madde 9/1’de *Yüksek güvenlikli kapalı ceza infaz kurumları, iç ve dış güvenlik görevlilerine sahip, firara karşı teknik, mekanik, elektronik ve fizikî engellerle donatılmış, oda ve koridor kapıları sürekli kapalı tutulan, ancak mevzuatın belirttiği hâllerde aynı oda dışındaki hükümlüler arasında ve dış çevre ile temasların geçerli olduğu sıkı güvenlik rejimine tâbi hükümlülerin bir veya üç kişilik odalarda barındırıldıkları tesislerdir. Bu kurumlarda bireysel veya grup hâlinde iyileştirme yöntemleri uygulanır (5275, m. 9/1). Şeklinde tanımlanmıştır.*

⁶³⁵ <http://www.cte.adalet.gov.tr/index.html>, (16.05.2018)

⁶³⁶ Demirbaş, İnfaz Hukuku, s. 347.

⁶³⁷ Özbek, İnfaz Hukuku, s. 178.

Hükümlülerin bir veya üç kişilik odalarda barındırılarak yalnızlığa itilmesinin, beden ve ruh sağlığı üzerinde yapacağı olumsuz etki yüksek güvenli kapalı ceza infaz kurumlarına getirilen temel eleştiridir. Toplum hayatına doğası gereği alışkın olan insanların zamanlarının büyük bölümünü tek başlarına geçirmesi ciddi sorunlar oluşturur. Ancak bu tür kurumlarda belli suçlardan hüküm giymiş olanlar barındırılır ve yüksek güvenli cezaevi uygulamaları çağdaş infaz kurumlarında da kabul görmektedir. Toplumda cezaevlerinde bu türden bir infazın bilinmesi suça meyilli olanlar açısından caydırıcı olması ve öç alma duygularını tatmin etmesi açısından önem arz etmektedir.⁶³⁸

➤ Kadın kapalı ceza infaz kurumları İnfaz Kanununda;

*Kadın kapalı ceza infaz kurumları, kadın hükümlülerin hapis cezalarının infaz edildiği Kanunun 8 ve 9uncu maddelerine göre kurulmuş kurumlardır. Bu kurumlarda iç güvenlik görevlileri kadınlardan oluşturulur(10/1). Bu maksatla kurulmuş kurumların ihtiyacı karşılama bakımından yetersiz olması hâlinde, kadın hükümlülerin hapis cezaları diğer kurumların, erkek hükümlülerin kaldığı bölümlerle bağlantısı olmayan bölümlerinde infaz edilir(10/2). Şeklinde belirtilmiştir (5275, m. 10). Türkiye genelinde 9 tane kadın kapalı ceza infaz kurumu mevcuttur.*⁶³⁹

➤ Çocuk kapalı ceza infaz kurumları da aynı Kanunda;

Çocuk tutukluların ya da çocuk eğitim evlerinden disiplin veya diğer nedenlerle kapalı ceza infaz kurumlarına nakillerine karar verilen çocukların barındırıldıkları ve firara karşı engelleri olan iç ve dış güvenlik görevlileri bulunan, eğitim ve öğretime dayalı kurumlardır.(CGTİHK md. 11/1) şeklinde tanımlanmıştır.

“Oniki-onsekiz yaş grubu çocuklar, cinsiyetleri ve fizikî gelişim durumları göz önüne alınarak bu kurumların ayrı ayrı bölümlerinde barındırılırlar.”(CGTİHK md. 11/2). Ruhsal ve bedensel gelişimleri çok hızlı olan 12-18 yaş grubundaki çocuklar için yapılan bu düzenleme çocukların birbiriyle olan ilişkilerinde kötü muamele ve istismar olaylarının asgariye düşürülmesi açısından önemlidir.⁶⁴⁰

⁶³⁸ Nevzat Alkan, “5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun’un Adli Tıp Yönünden Değerlendirilmesi”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı: 57, 2005, s. 232.

⁶³⁹ <http://www.cte.adalet.gov.tr/>, (16.05.2018)

⁶⁴⁰ Alkan, 5275 Sayılı Kanun’un Adli Tıp Yönünden Değerlendirilmesi, s. 232.

Bu hükümlüler, kendilerine özgü kurumun bulunmadığı hâllerde kapalı ceza infaz kurumlarının çocuklara ayrılan bölümlerine yerleştirilirler. Kurumlarda ayrı bölümlerin bulunmaması hâlinde, kız çocukları kadın kapalı ceza infaz kurumlarının bir bölümünde veya diğer kapalı ceza infaz kurumlarının kendilerine ayrılan bölümlerinde barındırılırlar. (CGTİHK md.11/3). Bu kurumlarda çocuklara eğitim ve öğretim verilmesi ilkesine tam olarak uyulur.(CGTİHK md. 11/4).

Yargılanmaları devam eden tutuklu çocukların barındırıldığı çocuk kapalı ceza infaz kurumları; kütüphane, dersane, terapi salonları, çamaşırhane, müstakil yemekhane ve mutfığa sahip olan kaloriferli binalardan oluşur. Buralarda barındırılan çocuklar hüküm giydiğinde ıslahevlerine gönderilir. Ülkemizde 7 tane çocuk ve gençlik kapalı ceza infaz kurumu bulunmaktadır.⁶⁴¹

➤ Gençlik kapalı ceza infaz kurumları ise İnfaz Kanununda;

“cezanın infazına başlandığı tarihte onsekiz yaşını bitirmiş olup da yirmibir yaşını doldurmamış genç hükümlülerin cezalarını çektikleri, eğitim ve öğretimin esasına dayalı, firara karşı engelleri olan, iç ve dış güvenlik görevlileri bulunan kurumlardır” şeklinde tanımlanmıştır. Ayrı bir kurum kurulamadığında bu hükümlüler diğer kapalı cezaevlerinin gençler için ayrılmış kısımlarında barındırılırlar. Yüksek güvenlikli kapalı ceza infaz kurumu kapsamındaki gençlerin cezaları, gençlik kapalı cezaevlerinin güvenlikli bölümlerinde infaz edilir (5275, m. 12).

Bunların dışında ülkemizde belli bir tipi olmayan kapalı ceza infaz kurumları da vardır. Bu kurumlar arasında kapasiteleri farklı ve değişik tipleri olanlar mevcuttur. Kurumlarda kapasitelerine göre bulaşık ve çamaşırhane, müstakil mutfak, mescit, soğuk hava deposu, hamam, berber, özel ziyaretçi alanı, iş atölyeleri ve revir bulunmaktadır. Kaloriferli binalara sahip bu kurumlarda çocuk ve kadın hükümlüler ile jandarmanın ayrı bölümleri vardır. Halen 17 tane belirli bir tipi olmayan kapalı ceza infaz kurumu bulunmaktadır.⁶⁴²

⁶⁴¹ <http://www.cte.adalet.gov.tr/>, (16.05.2018).

⁶⁴² <http://www.cte.adalet.gov.tr/>, (16.05.02.2018).

Tiplerine göre kapalı ceza infaz kurumları ise şunlardır;

- *A Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumları:* Ülkemizde halen 4 tane bulunan ve ilçe tipi olan bu cezaevleri, 1950 ve 1970’li yıllarda yapılmıştır. Kadın ve çocuk mahpuslar için ayrı bölümleri olan ve gerektiğinde 30 kişinin barındırılabilirdiği, 24 kişi kapasiteli cezaevlerinde 4 tane koğuş, mutfak, banyo, konferans salonu ve kütüphane bulunur.⁶⁴³
- *A1 Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumları:* Ülke genelinde Muğla ve Hınıs’ta olmak üzere 2 tane mevcut olan ilçe tipi cezaevleri, 1950 ve 1970’li yıllarda inşa edilmiştir. Kapasitesi 24 kişi olan A1 tipi cezaevlerinde gerek olduğunda 40 kişi barındırılabilir. 2 tane hücre ve 4 tane koğuşu bulunan bu tip kurumlarda, koğuşların hepsinin yanında mutfak olarak da kullanılabilecek alanlar bulunmaktadır. Kurum içinde çocuk ve kadınlar için ayrı kısımlarla birlikte konferans salonu ve kütüphane de bulunur.⁶⁴⁴
- *A2 Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumları:* Ülkemizde toplam 8 adet bulunan ilçe tipi cezaevleri 1950 ve 1960’lı yıllarda yapılmış olup 40 kişilik kapasiteye sahiptir. 2 disiplin hücresi ve 5 koğuşu bulunan bu tür kurumlarda çocuk ve kadınlar için ayrı kısımlar, kütüphaneler ve konferans salonu bulunmaktadır.⁶⁴⁵
- *A3 Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumları:* 1950 ve 1960’lı yıllarda yapılan bu ilçe tipi cezaevlerinde 6 tane koğuş vardır. Ülke genelinde 17 tane mevcut olan ve 60 kişilik kapasiteye sahip A3 tipi cezaevlerinde çocuk ve kadınlara özel bölüm, kütüphane ve konferans salonu bulunmaktadır.⁶⁴⁶
- *B Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumları:* A tiplerindeki gibi çocuk ve kadınlar için ayrı bölümlerin olduğu bu tip cezaevlerinde 2 disiplin hücresi ve 7 koğuş bulunur. Koğuşların hepsinin müstakil havalandırmasının olduğu bu kurumlarda, banyo ve koğuşların yanında mutfak olarak kullanılabilecek yerler bulunur. Halihazırda toplam 8 tane B Tipi Kapalı cezaevimiz vardır.⁶⁴⁷

⁶⁴³ <http://www.cte.adalet.gov.tr/>, (16.05.2018).

⁶⁴⁴ <http://www.cte.adalet.gov.tr/>, (16.05.2018).

⁶⁴⁵ <http://www.cte.adalet.gov.tr/>, (16.05.2018).

⁶⁴⁶ <http://www.cte.adalet.gov.tr/>, (16.05.2018).

⁶⁴⁷ <http://www.cte.adalet.gov.tr/>, (16.05.2018).

- *C Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumları:* Ülke genelinde 2 tane bulunan bu tip cezaevlerinde 4 disiplin hücresi ve 8 koğuş bulunmaktadır. Kapasitesi 164 kişi olmasına rağmen gerek duyulduğunda 300 kişiyi barındırabilecek durumdaki C tipi cezaevlerinde, çocuk ve kadınlar için ayrı kısımlar, konferans salonu, kütüphane, banyo, koğuşların yanında mutfak olarak kullanılabilecek yerler mevcuttur.⁶⁴⁸
- *D Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumları:* Ülkemizde Denizli ve Diyarbakır olmak üzere iki tane bulunan bu tip cezaevleri idare bloğunun da içinde bulunduğu toplam 11 bloğa sahiptir. 230 odanın bulunduğu bu tip kurumlarda; 1'er adet kütüphane, çamaşırhane, dersane ve çok amaçlı 16 adet hobi salonu E blokta bulunmaktadır. Disiplin hücrelerinin H ve L blok alt katlarında bulunduğu bu tip kurumlarda G blok zemin kat ve birinci katında 10'ar tane olarak toplam 20 tane müşahade odası, idare katında; 26 tane idari büro, her biri 10 yataklı 2 tane revir, konferans salonu, kamera sistem odası, zemin katta; berber, mutfak, yemekhane, terzi, santral, ses yayın odası, teknisyen odası bulunur. Fiziki olarak birbiriyle bağlantılı bloklardan oluşan D tipi cezaevlerinin inşası tek ve üç kişilik oda esasına dayanır.⁶⁴⁹
- *E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumları:* Halen ülke genelinde 44 tane bulunan E tipi cezaevleri 600 kişilik kapasiteye sahip olmasıyla birlikte gerektiğinde ranzalar ilave edilerek kapasitesi 1000 kişiye çıkarılabilmektedir. Jandarma için müstakil alan ve kadın ve çocuklar için ayrı bölümlerin olduğu bu tip cezaevleri; iki katlı şekilde koğuş sistemi esasına göre tasarlanmış olsa da oda sistemine geçildikten sonra 2, 4, 6, 8 ve 10 kişilik odalar oluşturulmuştur. Odaların her birinin müstakil havalandırmaya sahip olduğu bu tip cezaevlerinin ilk kısmının üst katı yönetime aittir. Yatakhaneler üst katta, yemekhane alt katta bulunur. Ana bina içinde üç adet lojmanın bulunduğu kaloriferli kurumlarda 80 kişilik müşahade alanı, özel ziyaret yerleri, konferans salonu, iş atölyeleri, tam teşkilatlı mutfak, çamaşırhane, soğuk hava deposu, hamam, berber, mescit mevcuttur. Yapılan tadilatlarla son

⁶⁴⁸ <http://www.cte.adalet.gov.tr/>, (16.05.2018).

⁶⁴⁹ <http://www.cte.adalet.gov.tr/>, (16.05.2018).

yıllarda müşahade bölümlerinde yeni küçük oda tipi koğuşlar oluşturulmuştur.⁶⁵⁰

- *F Tipi Yüksek Güvenlikli Ceza İnfaz Kurumları:* Ülke genelinde 14 tane bulunan F tipi yüksek güvenlikli kapalı cezaevleri 1 ve 2 kişilik 57 tane, 3 kişilik 103 tane odalara sahip olup, kapasitesi 368 kişidir. 5 bloktan meydana gelen ve sirkülasyonu 3 ana koridordan sağlanan bu kurumlarda iş atölyeleri, ön görüşme odası, açık ve kapalı spor sahaları, merkez kontrol odası, yönetim ve hizmet servis büroları, revir, kantin, kreş, kütüphane, anons ve müdahale ekip odası, mutfak, personel yemekhanesi, nöbetçi müdür ve baş memur odaları, idare çay ocağı, soğuk hava depoları, kabul-sevk ve tahliye hizmet büroları, sığınak, jeneratör ve çamaşırhane bulunur. Oda sistemine göre inşa edilen ve tretman programların tümünün uygulanabilmesine imkan veren mekanlara sahip bu tip cezaevleri elektrik ve elektronik güvenlik sistemleri, fiziki yapısı ve yönetim planı bakımından güvenliğe tehdit oluşturan unsurların en aza indirildiği, iç ve dış koruma görevlileri ile firara karşı engelleri olan ve mevzuatın gerektirdiği yönde yalnızca tehlikeli tutuklu ve hükümlülerin barındırılabilirdiği kurumlardır. Proje aşamasında cezaevinin güvenliği ve özelliği sebebiyle 24 saat kesintisiz ısınma, aydınlanma ve su verebilecek kapasitede kalorifer, elektrik, su tesisatı ve jeneratör ile donatılan kurumda, tünel kazmaları engellemek amacıyla zemin hasır demirli betonla sağlamlaştırılmış, firarı önleyecek ebatlarda kanalizasyon boruları döşenmiş, logarlar ile kontrol olanağı oluşturulmuş, arıtma tesisleri çevreyi koruma amacı güdüler kurulumuştur.⁶⁵¹ Avrupa Konseyi Cezaevi Kuralları ile BM Minimum Cezaevi Standart Kuralları, hükümlü/tutukluların ceza infaz kurumlarında gruplara ayrılmasına olanak tanınması, makul genişlikte bireysel oda ve koğuşların yapılması, ısınma, ışıklandırma, sağlık, beslenme, hijyen, yıkanma ve ibadet gibi ihtiyaçları karşılayacak imkanlara sahip olması, temiz hava girişine olanak verecek şekilde koğuş ve oda pencerelerinin normal büyüklükte ve güneş ışığında okumayı ve solumayı sağlayacak nitelikte olması, bir revirin bulunması, mahkûmlara içme suyu sağlanması, karanlık hücreler olmaması, çalışma ve eğitim alanlarının

⁶⁵⁰<http://www.cte.adalet.gov.tr/>, (16.05.2018).

⁶⁵¹<http://www.cte.adalet.gov.tr/>, (16.05.2018).

oluşturulması, mahkûmların ziyaretçi kabul edebilmesi ve haberleşebilmesi, şikayet ve dilekçe hakkını kullanabilmesi gibi standartlar belirlemiştir.⁶⁵² Bu kurumlarda tutuklu/hükümlüler sportif-kültürel etkinlikler yapabilmekte, diğer mahkûmların otorite, baskı ve tehditlerine maruz kalmadan haklarının tümünü kullanabilmekte, havalandırma, beslenme, sağlık, yıkanma, temizlik, okuma, avukat ve yakınlarıyla baskı altında olmadan görüşebilme, örgüt baskısı yaşamadan duruşmalara katılabılme, bayan mahkûmlar için çocuklarının kreşte büyümeleri, diğer mahkûmların tecavüz ve saldırılarından korunma, çete veya örgütün değil de kendinin belirlediği kişiliğe sahip olma, çalışma olanakları ve meslek öğrenme, insan haklarına uygun ve yasal olarak cezalarını tamamlayarak toplum hayatına dönme imkânlarına sahiptirler.⁶⁵³

- *H Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumları:* Tek kişilik 200 tane, üç kişilik 100 tane bölmesi bulunan H tipi cezaevleri, 500 kişi kapasiteli ve oda sistemine göre yapılmış, iki katlı ve iki bloktan oluşan kurumlardır. Kaloriferli kurumlarda özel ziyaretçi alanları, müstakil yemekhane yerleri ile tam teşkilatlı mutfak, konferans salonu, soğuk hava deposu, berber, hamam, bulaşık ve çamaşırhane mevcuttur. Halen 5 tane H tipi ceza infaz kurumu bulunmaktadır.⁶⁵⁴
- *K1 Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumları:* Ülke genelinde 41 tane bulunan K1 tipi kapalı cezaevleri 2 disiplin hücresi ve 4 koğuşu bulunan ilçe tipi kurumlardır. 42 kişilik projesi bulunan bu tip cezaevlerinde 60 kişi barındırılabilir. Konferans salonu, kütüphanesi, banyosu, mutfak, koğuşların her birinin havalandırma bahçesi bulunan kurumlarda çocuk ve kadın hükümlüler için ayrı kısımlar bulunur.⁶⁵⁵
- *K2 Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumları:* Halen ülke genelinde 14 tane bulunan bu tip cezaevleri 60 kişi kapasiteli, ilave ranzalarla 150 kişi kapasiteye ulaşabilen ilçe tipi kurumlardır. 2 disiplin hücresi ve 6 koğuşu bulunan kurumlarda, jandarma, çocuk ve kadın hükümlüler için ayrı bölümler,

⁶⁵²Özbek, İnfaz Hukuku, ss. 192-193; Avrupa Konseyi Cezaevi Kuralları; BM Minimum Cezaevi Standart Kurallar.

⁶⁵³Taşkın, Cezaevi Gerçeği, ss. 38-39.

⁶⁵⁴<http://www.cte.adalet.gov.tr/>, (16.05.2018).

⁶⁵⁵<http://www.cte.adalet.gov.tr/>, (16.05.2018).

kütüphane, konferans salonu, her koğuş için ayrılmış teneffüs alanı, mutfak ve banyo bulunmaktadır.⁶⁵⁶

- *L Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumları:* Türkiye genelinde halen 23 tane bulunan bu tip kurumlar, uluslararası standartlara uygun, kapasite yetersizliğine çözüm olması amacıyla veya büyükşehirlerdeki eski cezaevleri yerine inşa edilen ve mahpusların sağlık, barınma, eğitim, kültürel ve sportif hizmetler ile iyileştirme taleplerinin tamamına cevap verebilecek fiziki alanlara sahip kurumlardır. Gece belli bir saatten sonra kapatılan oda kapıları gündüzleri açıktır. Tutuklu ve hükümlüler gündüzleri avluda ve 7 kişilik ortak yaşam alanında bir araya gelebilmektedir. Açık avluların 65.19 metrekare, bireysel odaların 12.45 metrekare, ortak yaşam ünitelerinin 56.59 metrekare, 7 kişinin birlikte bulunduğu bir ünitenin toplam 208.93 metrekare olduğu bu tip kurumların tutuklu ve hükümlü odalarında 100x125 cm boyutlarında saydam ve çift camlı ışık alan pencereler bulunur. Projelendirilmesi 3 kişilik 4 oda, 7 kişilik 61 ünite, tek kişilik 40 tane oda sistemine uygun yapıldığından koğuş sisteminin sebebiyet verdiği güvenlik sorunları önemli ölçüde azalmıştır. Hastane, sayım, ziyaret, görüş, duruşma, tahliye vb. günlük hizmetlerin kayıt altına alındığı, tutuklu ve hükümlü blokları ile personelin idari blok geçişlerinin kontrol edilebilmesi için planlanan ve sirkülasyonun tümünün organize edildiği bir kontrol merkezi bulunan bu tip kurumlarda, izinsiz girişleri engellemek ve giriş-çıkışların kontrolünü sağlamak amacıyla göz biyometrisi ile elektronik arama amaçlı tüm giriş-çıkışlarda kullanılan X-ray cihazı ve duyarlı kapı mevcuttur. Kuruma giren erzak ve eşyaları incelemek üzere kurulmuş X-ray sistemi ayrı iki monitöre bağlı olup, bu monitörler eşyanın içerik ve detayını gösterme amaçlı kullanılarak şüpheli nesneler üzerinde yakın gösterim yapabilmektedir. Kurumda görev yapacak yönetici ve personel standartlarının önceden belirlenmiş olduğu L tipi kapalı ceza infaz kurumlarında; kurum müdürü, ikinci müdür, idare memuru, doktor, yeterli sayıda psikolog, diş hekimi, sayman, öğretmen, sosyal hizmet uzmanı, sağlık memuru, katip, infaz ve koruma başmemuru, infaz ve koruma memuru, teknisyen, odacı, hasta bakıcı, kaloriferci, çamaşırcı ve hizmetli görev

⁶⁵⁶ <http://www.cte.adalet.gov.tr/>, (16.05.2018).

yapmaktadır. Her kısmın ortak yaşam alanlarında bir tane çok kanallı merkezi radyo, bir tane tv anten girişı, elektrikli ısıtıcı için bir tane priz, küçük bir mutfak, personelin acil durumlarda çağırılması için 1 adet ışıklı çağırma butonu bulunur. Cezaevinin dış güvenliğı jandarma tarafından sağlandığından kurumun ihata duvarı üzerinde jandarma nöbetçi kuleleri bulunmakla birlikte dış güvenliğin sağlıklı yürütölmesi amacıyla çevre ışıklandırması yapılmış olup ayrıca aramalarda el dedektörü kullanılır.⁶⁵⁷

- *M Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumları:* Havalandırmanın odaların hepsinde bulunduğu bu tip kurumlar, koğıuş sistemine göre iki katlı olarak inşa edilmelerine rağmen oda sistemine geçilerek 4, 6, 8, 10 kişilik odalar oluşturulmuştur. Yatakhanelerin üst kısımlarda, yemekhanenin alt katlarda bulunduğu, kaloriferli binalardan oluşan M tipi kapalı ceza infaz kurumlarında çocuk ve kadınlar için müstakil bölümler, tam teşkilatlı mutfak, konferans salonu, soğuk hava deposu, mescit, özel ziyaretçi yeri, berber, hamam, bulaşık ve çamaşırhane, 6 disiplin hücresi ve iş atölyeleri bulunmaktadır. Türkiye genelinde halen 23 tane M tipi kapalı ceza infaz kurumu mevcuttur.⁶⁵⁸
- *R Tipi Ceza İnfaz Kurumları:* Ülkemizde rehabilitasyon merkezi olarak tasarlanmış, İzmir ve İstanbul'da bulunan toplam 2 tane R tipi ceza infaz kurumu bulunmaktadır.⁶⁵⁹ Yeni nesil cezaevleri niteliğindeki R tipi cezaevleri, güvenlik yönetimi açısından öneme sahiptir. Bu tip cezaevleri güvenlik yönetiminin çok boyutlu yapısını yansıtmaktadır. R tipi kurumlar, cezaevlerinin sadece hapsetme işlevine sahip olmadıklarının bir örneğidir.
- *T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumları:* Ülkemizde 59 tane bulunan T tipi kapalı infaz kurumları uluslararası standartlara uygun, kapasite yetersizliğine çözüm olması amacıyla veya büyükşehirlerdeki eski cezaevleri yerine inşa edilen/edilecek olan ve hükümlü/ tutukluların sağlık, barınma, eğitim, kültürel ve sportif hizmetler ile iyileştirme taleplerinin tamamına cevap verebilecek fiziki alanlara sahip kurumlardır. 1 kişilik 16 oda, 3 kişilik 8 oda, 8 kişilik 72 oda olmak üzere toplam 616 kişi kapasiteli planlanmış bu tip

⁶⁵⁷ <http://www.cte.adalet.gov.tr/>, (16.05.2018).

⁶⁵⁸ <http://www.cte.adalet.gov.tr/>, (16.05.2018).

⁶⁵⁹ <http://www.cte.adalet.gov.tr/>, (16.05.2018).

kurumlarda 3 ve 8 kişilik odalar dubleks olarak yapılmış, tek kişilik odalar 12 metrekare olarak projelendirilmiş olup 3 kişilik odaların alt ve üst kat ortak yaşam ve yatak bölümlerinin her biri 27 metrekare, 8 kişilik odaların üst kat yatak bölümleri net 28 metrekare, alt kat ortak yaşam bölümleri 32,5 metrekare, 8 kişilik ünitelerin havalandırma bahçeleri 35 metrekare, 3 kişilik ünitelerin havalandırma bahçeleri 30 metrekaredir.

Tutuklu ve hükümlülere kültürel ve sosyal alan olarak net kullanım alanlarına sahip 251 metrekare açık spor alanı, 494 metrekarelik kapalı spor salonu, aynı anda 450 kişilik açık görüş, 36 kişinin kapalı görüş yapabileceği alan, 32 kişilik avukat görüşme alanı, 226 metrekare çok amaçlı gösteri salonu, tanzim edilmiştir. Kurumda iyileştirme ve eğitim faaliyetleri kapsamında kütüphaneler, dersane, iş atölyeleri, sağlık üniteleri ve revir bulunmaktadır. Tek, üç ve sekiz kişilik oda sistemine uygun şekilde projelendirilen T tipi cezaevleri, koğuş sisteminden neden olduğu güvenlik sorunlarını önemli ölçüde azaltmaktadır. Hastane, sayım, ziyaret, görüş, duruşma, tahliye vb. günlük hizmetlerin kayıt altına alındığı, tutuklu ve hükümlü blokları ile personelin idari blok geçişlerinin kontrol edilebilmesi için planlanan ve sirkülasyonun tümünün organize edildiği bir kontrol merkezi bulunan bu tip kurumlarda, izinsiz girişleri engellemek ve giriş-çıkışların kontrolünü sağlamak amacıyla göz biyometrisi ile elektronik arama amaçlı tüm giriş-çıkışlarda kullanılan X-ray cihazı ve duyarlı kapı mevcuttur. Kuruma giren erzak ve eşyaları incelemek üzere kurulmuş X-ray sistemi ayrı iki monitöre bağlı olup, bu monitörler eşyanın içerik ve detayını gösterme amaçlı kullanılarak şüpheli nesneler üzerinde yakın gösterim yapabilmektedir. Kurumda görev yapacak yönetici ve personel standartlarının önceden belirlenmiş olduğu T tipi kapalı ceza infaz kurumlarında; kurum müdürü, ikinci müdür, idare memuru, doktor, yeterli sayıda psikolog, diş hekimi, sayman, öğretmen, sosyal hizmet uzmanı, sağlık memuru, katip, infaz ve koruma başmemuru, infaz ve koruma memuru, teknisyen, odacı, hasta bakıcı, kaloriferci, çamaşırcı ve hizmetli görev yapmaktadır. Her kısmın ortak yaşam alanlarında bir tane çok kanallı merkezi radyo, bir tane tv anten girişi, elektrikli ısıtıcı için bir tane priz, küçük bir mutfak, personelin acil

durumlarda çağırılması için 1 adet ışıklı çağırma butonu bulunur. Cezaevinin dış güvenliği jandarma tarafından sağlanacağından kurumun ihata duvarı üzerinde jandarma nöbetçi kuleleri bulunmakla birlikte dış güvenliğin sağlıklı yürütülmesi amacıyla çevre ışıklandırması yapılmış olup ayrıca aramalarda el dedektörü kullanılır.⁶⁶⁰

2. Açık Ceza İnfaz Kurumları

İnfaz Kanunun'da verilen tanım; “Açık ceza infaz kurumları, hükümlülerin iyileştirilmelerinde, çalıştırılmaları ve meslek edindirilmelerine öncelik verilen, firara karşı engelleri ve dış güvenlik görevlisi bulunmayan, güvenlik bakımından kurum görevlilerinin gözetim ve denetimi ile yetinilen kurumlardır.” şeklindedir. İhtiyaç bakımından açık ceza infaz kurumları; kadın açık ceza infaz kurumları veya gençlik açık ceza infaz kurumları biçiminde kurulabilmektedir. Cezalarının infazı doğrudan açık cezaevlerinde uygulanabilecek olanlar “*ilk kez suç işleyen ve iki yıl veya daha az süreyle hapis cezasına hükümlü bulunanlar*”dır (5275, m. 14/1 ve m. 14/3. Açık ceza infaz kurumları; amacın üretime dönük olduğu bu kurumlar iş esası üzerine kurulduğundan dolayı, buralarda hükümlülerin çalıştığı iş atölyeleri vardır. Hükümlülerin oluşturduğu atıl durumdaki işgücü böylelikle üretime dâhil edilerek tahliye sonrasında da bir sanat ve meslek öğrenmeleri hedeflenmektedir. Kurumda kadrolu olarak görevli bulunan atölye şefleri bu faaliyetleri yönlendirmekte, gerek duyulduğunda bu kurumlarda serbest işçi istihdam edilmektedir. Bu personel hükümlülerin bir sanat ve meslek öğrenmesini de gerçekleştirmektedir. 35-485 kişi arasında kapasiteleri değişen açık cezaevlerinin inşası tip proje üzerine yapılmıştır. Binaların kaloriferli olduğu bu tür kurumlarda yatakhane, yemekhane, tam teşekküllü mutfak, soğuk hava deposu, bulaşikhane, konferans ve sinema salonu, revir, mescit, hamam, özel ziyaretçi alanları mevcuttur. Ülkemizde 73 tane açık ceza infaz kurumu bulunmaktadır.⁶⁶¹

⁶⁶⁰ <http://www.cte.adalet.gov.tr/>, (20.02.2018).

⁶⁶¹ <http://www.cte.adalet.gov.tr/>, (16.05.2018).

3. Çocuk Eğitimevleri

CGTİHK’da çocuk eğitimevleri “*çocuk hükümlüler hakkında verilen cezaların, hükümlülerin eğitilmeleri, meslek edinmeleri ve yeniden toplumla bütünleştirilmeleri amaçları güdülerek yerine getirildiği tesislerdir.*” şeklinde tanımlanmıştır. Firarlara karşı engellerin bulunmadığı bu tür kurumlarda güvenlik, iç güvenlik personelinin gözetimi ve sorumluluğundadır. Tutuklama kararı olanlar ile çocuk kapalı cezaevi kapsamına girenler dışında bu kurumlarda barındırılan çocuklar, kapalı cezaevlerine gönderilmezler (5275, m. 15/1, ve m. 15/3). 100-250 kişi arasında kapasiteleri değişen çocuk eğitimevlerinde yatakhane, müstakil yemekhane, tam teşekküllü mutfak, soğuk hava deposu, çamaşırhane, bulaşıkhanesi, berber, revir, konferans salonu, sinema, spor alanları, iş atölyeleri ve kütüphane, bulunmaktadır. Suç işlediklerinde 12-18 yaş arasında olan ve 18 yaşını doldurmamış çocukların barındırıldığı çocuk eğitim evlerinde, herhangi bir eğitim kurumuna devam eden ve 18 yaşını dolduranların eğitim programlarını tamamlayabilmeleri amacıyla cezaevi idaresinin de uygun görmesiyle 21 yaşına kadar kalmalarına izin verilebilir. Ülkemizde Ankara, İstanbul, Elazığ ve İzmir’de (İzmir Çocuk Eğitim evi-Urla Çocuk Eğitim evi) olmak üzere toplam 5 tane çocuk eğitim evi bulunmaktadır.⁶⁶²

II. TÜRKİYE’DE CEZAEVLERİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Osmanlı ceza infaz rejimi 1926 yılına kadar uygulanarak aynı yıl yürürlüğe giren Türk Ceza Kanunu’yla son bulmuştur. Cumhuriyet’e Osmanlıdan miras kalan sorunlardan biri de cezaevleridir.⁶⁶³ Cumhuriyetin devraldığı cezaevleri, cezanın infazına elverişli olmayan, hücreleri bulunmayan, görüş ve ziyaret alanlarının bulunmadığı ve tümü koğuş sisteminin uygulandığı cezaevleriydi. Buralarda hükümlülerin sınıflandırılması söz konusu değilken, küçük-büyük, tutuklu-hükümlü ayrımı yapma imkânı yoktu. Kadınlara özgü cezaevleri neredeyse hiç yoktu ve küçük

⁶⁶²<http://www.cte.adalet.gov.tr>, (16.05.2018).

⁶⁶³Saadet Tekin ve Sevilay Özkes, “Cumhuriyet Öncesi Türkiye’de Hapishane Sorunu”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 7, Sayı: 16-17, 2010, s. 199.

çocuklar anneleriyle birlikte kalmak durumundaydı.⁶⁶⁴ Cezaevlerinde işyurtlarının kurulması 1930 tarihli “*Hapishane ve Tevkifhanelerin İdaresi Hakkında Kanun*”da belirtilmiş ve belirli şartlardaki hükümlülerin cezaevlerinde geceleri kalmak koşuluyla kamu yararına işlerde çalıştırılabilmesi *Ceza Kanununun Yürürlük Kanununa* eklenen maddeyle düzenlenmiştir. Çağdaş infaz anlayışının getirilme çabaları 1965 tarihli 647 sayılı *Cezaların İnfazı Hakkında Kanun* ile gerçekleştirmek istenmiştir. Son olarak da 2004 tarihli 5275 sayılı CGTİHK ile yeni esaslar düzenlenmiştir.⁶⁶⁵

Cezaevi binalarının ülkemizdeki tarihsel gelişimine baktığımızda; Osmanlı döneminden kalan ve Cumhuriyet döneminin başlarında da kullanılan cezaevlerinin, başka bir amaçla inşa edilmiş ancak daha sonra cezaevi haline getirilmiş binalar olduğu görülür. Bu dönemde inşa edilen cezaevleri koğuş (topluluk) sistemine göre tasarlanan cezaevleriydi. Yine *koğuş* sistemine göre yapılan, barınma ünitelerinin de *lineer* tasarıma göre konumlandırıldığı ve hizmet ünitelerinin yetersiz kaldığı 1950-1970 arasında inşa edilen cezaevleri A, B ve C tiplerindeydi. Yapımına 1960’lı yıllarda başlanan ve 1970-2000 arası dönemde çokça inşa edilen K, E tipi cezaevleri ile Özel tip kapalı 150-350 kişilik cezaevleri de hizmet ünitelerinin yeterliliğinin kısmen olduğu ve koğuş sistemine göre yapılmış cezaevleriydi. Ülkemizde ‘*koğuş sistemi*’nden ‘*oda sistemi*’ne geçiş ancak 1990’lı yıllarda gelindiğinde mümkün olacaktır. 2000’li yıllarda da yapımı devam eden bu cezaevlerinde hizmet üniteleri yeterli duruma getirilmiş, barınma ünitelerinin konumlandırılmasındaki ‘*lineer sistem*’ ise terk edilmemiştir. Bu dönemde inşa edilen cezaevleri ise F ve L tipi kurumlardır.⁶⁶⁶ Mahpusların gece-gündüz birlikte tutulduğu koğuş (topluluk) sistemi, ülkemizde F tipi cezaevlerinin inşasına kadar uygulanan sistemdir. Adalet Bakanlığı F tipleriyle beraber diğer cezaevlerinin de oda sistemine geçirilmesi konusunda adımlar atmıştır.⁶⁶⁷

⁶⁶⁴Gölcüklü, ss. 46-47.

⁶⁶⁵Özbek, İnfaz Hukuku, ss. 11-12.

⁶⁶⁶Sağlam, Ceza İnfaz Kurumları Mimarisi, (23.01.2013).

⁶⁶⁷Demirbaş, İnfaz Hukuku, s. 479.

III. TÜRKİYE’DE CEZAEVİ GÜVENLİK YÖNETİMİ

Cezaevi güvenlik yönetimi bir bütündür. Yukarıda sayılan servisler bu bütünün birer parçasıdır. Bir cezaevinde çalışan tüm personelin doğrudan ya da dolaylı olarak güvenlik yönetimini ilgilendiren görevleri vardır. Ülkemizde cezaevi güvenlik yönetimi temel sorumlularını belirleyecek olursak; kurum müdürü, ikinci müdürler, idare memuru, diğer uzman personel ile infaz koruma başmemurları, infaz koruma memurları ve kurumda görevli jandarma personelidir. Aslına bakılırsa cezaevlerinde görevli kurum müdüründen şoförüne kadar herkes cezaevi güvenlik yönetiminin bir parçasıdır ve tüm çalışanların bu konuda sorumluluğu bulunmalıdır.

İyi bir cezaevi güvenlik yönetiminin bazı göstergeleri vardır. Cezaevlerindeki ölüm oranları bu kıstaslardan biridir. 2013 yılında CHP Antalya Milletvekili Gürkut Acar, Adalet Bakanı Hatay Milletvekili Sadullah Ergin’e 7/15767 esas numaralı “Cezaevlerinde kronik hastalıkları tespit edilen tutuklu ve hükümlülere ilişkin” yazılı soru önergesi vermiştir.⁶⁶⁸ Önergeye Adalet Bakanı tarafından verilen cevapta;

*Avrupa Konseyi Yıllık Ceza İstatistikleri 2009 yılı verilerine göre, ceza infaz kurumlarında bulunan her 10.000 hükümlü ve tutukluya göre ölüm oranının Avusturya’da 29.7, Belçika’da 41.3, Danimarka’da 29.6, Almanya’da 21.8, İtalya’da 24.7, Hollanda’da 24.9, Avrupa Konseyi üye ülkeler ortalamasının 28.9 ve Türkiye’de ise 21.8 olarak gerçekleştiği, bu veriler kapsamında Ülkemizdeki ceza infaz kurumlarında hayatını kaybeden hükümlü ve tutuklu oranının Avrupa ortalamasının altında olduğu... ifadesine yer verilmiştir.*⁶⁶⁹

Avrupa Konseyi’nin en son yayınladığı ve 2015 yılına ait Yıllık Ceza İstatistikleri verilerine göre ise; her 10 bin mahkumda ölüm oranları Avusturya’da 37.6, Belçika’da 34.3, Almanya’da 22.9, Yunanistan’da 41.5, Macaristan’da 34.3, Hollanda’da 35.5, İsviçre’de 34.9, Türkiye’de ise 24.7 olarak belirlenmiştir. Avrupa Konseyi üye ülkeler ortalaması ise 28.7 olarak açıklanmıştır.⁶⁷⁰

Görüldüğü gibi ülkemizde cezaevi ölüm oranları Avrupa ortalamasının altındadır. Uluslararası kamuoyunda yaratılan algının aksine; ülkemizde cezaevi

⁶⁶⁸https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/yazili_sozlu_soru_gd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=118339, (02.05.2018).

⁶⁶⁹<http://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-15767sgc.pdf>, (02.05.2018).

⁶⁷⁰Council of Europe, **Annual Penal Statistics**, Space I- Prison Populations Survey 2016, Strasborg, 20.03.2018, <http://wp.unil.ch/space/files/2018/03/SPACE-I-2016-Final-Report-180315.pdf>, (05.06.2018), ss. 115-116.

güvenlik yönetiminin birçok Avrupa ülkesine göre daha kaliteli olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Ülkemiz cezaevlerinde iç ve dış güvenlik farklı birimlerin yönetimindedir. İç güvenlik yönetiminden sorumlu temel aktör cezaevi müdürleridir. Dış güvenlik ise jandarma sorumludur. Ancak etkili bir cezaevi güvenlik yönetiminin temel şartı; yönetimin tek elde toplanmasıdır.⁶⁷¹ Güvenlik yönetimi profesyonel bir iştir. Güvenlik yönetimi tek başına kurum müdürü ya da kurum müdürünün belirlediği ikinci müdüre bırakılmamalıdır. Güvenlik yönetimi tek elde toplanarak, cezaevlerinde kurum müdürleriyle aynı yolla atanan ve ikinci müdür statüsünde ‘güvenlik müdürlüğü’ kadrosu oluşturulmalı ve buraya güvenlik konusunda uzman kişiler atanmalıdır. Çünkü cezaevi yönetimi çok boyutlu iken, güvenlik konusu da başlı başına profesyonelce yapılması gereken bir iştir.

İyi bir cezaevi güvenlik yönetiminin ön koşulu tüm kurumlarda uygulanacak olan temel ilkelerin belirlenmesidir. Bu ilkelere mevzuatımızda yer verilmiştir. Cezaevi güvenlik yönetimi ilkeleri şunlardır: (5275, m. 2-7)

- Güvenlik yönetim sürecinde dil, din, ırk, mezhep, doğum, cinsiyet, köken vb. gibi nedenlerle hiç kimseye ayrıcalık tanınmaması,
- İnfaz sürecinde aşağılayıcı, onur kırıcı, insanlık dışı ve zalimane bir muamele yapılmaması,
- Güvenlik yönetiminin bir boyutunu oluşturan, mahpusun topluma yeniden kazandırılma sürecinde iyileştirme çalışmalarına yardımcı olmak ve bu çalışmaları kolaylaştırmak,
- Mahpusların infaz sürecinde güvenlik, düzen ve disiplin içinde tutulmasını sağlamak,
- Uygulamada hukuka uygunluk ve kanunilik ilkelerine sadık kalmak,
- Adalet esaslarına riayet etmek; bunu sağlamak için de denetimi etkin kılmak,
- İnfaz sürecinde mahpusların yaşam hakları ve beden ve ruh bütünlüklerini koruyucu tedbirler almak,

⁶⁷¹2017 yılı başlarında Sayın Bekir Bozdağ Adalet Bakanlığı döneminde, cezaevleri dış güvenliğinin jandarmadan Adalet Bakanlığına devredilmesi çalışmalarından vazgeçildiğini, yapılan istişareler neticesinde cezaevleri dış güvenliğinin İçişleri Bakanlığında dolayısıyla Jandarmada devam etmesi konusunda karara varıldığını açıklamıştır.

- Kurum düzenini bozanlar hakkında gereken disiplin cezalarını uygulamak (5275, m. 2-7).

A. İç Güvenlik

İç güvenlik hizmeti; cezaevi içinde disiplin ve güvenliğin tesis edilmesi, firarların engellenmesi gibi tedbirlerin yanında tutuklu ve hükümlülerin gündelik yaşam ve infaz işlemleri ile rehabilitasyon çalışmalarının sürekliliği için gerekli denetim ve gözetimle ilgili hizmetlerin tümüdür.⁶⁷² Cezaevlerinde iç güvenlik hizmetinin amacı; hükümlülük ve tutukluluk sürecinin belli bir düzen ve disiplin içinde devam ettirilerek, mahpusların kendine ve başkasına zarar vermesinin önüne geçilmesi, can güvenliklerinin korunması, güvenli bir şekilde muhafaza altında tutulmalarının sağlanmasının yanında ayaklanma ve rehin alma benzeri sorunların engellenmesidir.⁶⁷³

Cezaevleri iç güvenliği, infaz ve koruma personeli tarafından yerine getirilir. İnfaz ve koruma görevlileri Adalet Bakanlığına bağlıdır (İnfaz Tüzüğü, m. 44/1). Bu görevliler silahsız olarak görev yapar.⁶⁷⁴ Dış güvenliği bulunan cezaevlerinde gerektiği durumlarda iç güvenlik personeli, dış güvenlik güçleriyle işbirliğine gidebilir. Dış güvenlik görevlileri bulunmayan çocuk eğitim evleri ve açık kurumlarda iç güvenlik personeli; firarların önüne geçilmesi, düzen ve asayişin temini için denetim ve gözetimden sorumludur. İç güvenlik personelinin yetersiz kalabileceği; deprem, yangın, duvar delme, tünel kazma, isyan, toplu firar gibi güvenlik sorunlarının yaşandığı durumlarda, kurum müdürünün talebi üzerine dış güvenlik güçleri de kurum içindeki olaylara müdahale ederek önlem alır. Dış güvenlik görevlilerinin de olaylara müdahalede yetersiz kalması durumunda; en üst amir statüsündeki kurum müdürünün, Cumhuriyet Başsavcılığı vasıtasıyla yazılı olarak yapacağı talep üzerine kolluk güçleri, diğer mahalli güçler veya olayın nitelik ve kapsamına göre diğer kamu kurumlarından da yararlanılabilir (İnfaz Tüzüğü, m. 44).

⁶⁷² Adalet Bakanlığınca hazırlanan ve 11.02.2013 tarihinde TBMM Başkanlığına sunulan “Ceza İnfaz Kurumları Güvenlik Hizmetleri Kanunu Tasarısı”, madde 3, fıkra 3.

⁶⁷³ Ceza İnfaz Kurumları Güvenlik Hizmetleri Kanunu Tasarısı, Genel Gerekçe.

⁶⁷⁴ Ceza İnfaz Kurumları Güvenlik Hizmetleri Kanunu Tasarısı, Genel Gerekçe.

Personelin güvenliği açısından; yüksek güvenlikli kapalı cezaevleri ile diğer kapalı cezaevlerinin yüksek güvenlikli kısımlarında tutulan hükümlü ve tutuklulara ilişkin düzenlenen tutanaklara görevlinin yalnızca sicil numarası yazılabilir, açık kimliği yazılmaz. Bu bağlamda görevlinin ifadesinin alınması için çıkarılan çağrı kâğıdı veya davetiye adres olarak personelin işyeri adresine gönderilir. Duruşma ve ifade tutanaklarında yer alan personel adresi yalnızca işyeri adresidir (5275, m. 33/3).

B. Dış Güvenlik

Dış güvenlik hizmeti; herhangi bir sebeple kurum dışına çıkması gereken mahpusun dışarıya çıkarılması, dışarıda muhafazası, hazır edilmesi, mevzuata uygun olarak verilen sevk ve nakil talimatlarının yerine getirilmesi ile kapalı kurumlar ve çeşitli infaz kurumlarının bir arada bulunduğu kampüs tipi cezaevi ve bunların eklentilerinde dış güvenliğin sağlanmasını kapsar.⁶⁷⁵ Cezaevlerinde dış güvenlik hizmetinin temel amacı; tutuklu ve hükümlülerin firarlarının önlenmesi, cezaevi dışında mahpusun can güvenliğinin ve muhafazasının sağlanması ile dışardan cezaevine yönelik saldırıların engellenmesidir. Kapalı cezaevlerinde dış güvenlik hizmeti İçişleri Bakanlığı Jandarma Genel Komutanlığı tarafından sağlanır. Dış güvenlik görevlileri silahlı bir güçtür. Cezaevlerinin dış koruma görevi Jandarmaya, Adalet Bakanlığı kendi teşkilatını kurana kadar ilk başlarda geçici olarak verilmiştir. Ancak 1983 tarihli 2803 sayılı Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu ile bu görev, Jandarmanın mülki görevlerinden biri haline gelmiştir.⁶⁷⁶ İlgili Kanunun “Jandarmanın genel olarak görevleri” başlıklı 7. maddesinde jandarmanın görevleri *mülki, adli ve askeri* olarak sınıflandırılmış, tutukevleri ve ceza infaz kurumlarının dış korumasını yapma görevi mülki görevleri arasında sayılmıştır.⁶⁷⁷ İç güvenlik görevlilerinin yeterli olmadığı olaylarda, yetkili makamların talebi halinde, dış güvenlik görevlileri tek başına kuruma girebileceği gibi durumun mahiyetine göre diğer güvenlik güçleriyle birlikte de kurum içindeki olaylara müdahale edebilir.⁶⁷⁸

⁶⁷⁵Ceza İnfaz Kurumları Güvenlik Hizmetleri Kanunu Tasarısı, madde 3, fıkra 1, bent ç.

⁶⁷⁶Ceza İnfaz Kurumları Güvenlik Hizmetleri Kanunu Tasarısı, Genel Gerekeçe.

⁶⁷⁷10.03.1983 tarih ve 2803 sayılı “Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu”, madde 7.

⁶⁷⁸Ceza İnfaz Kurumları Güvenlik Hizmetleri Kanunu Tasarısı, Genel Gerekeçe.

III. CEZAEVLERİNDE GÜVENLİK TEDBİRLERİ

Uluslararası düzenlemelere paralel olarak ulusal mevzuatımızda cezaevlerinde alınacak tedbirler İnfaz Kanunu ve İnfaz Tüzüğüümüzde düzenlenmiştir. Bu tedbirler; ‘kapıların açılmaması ve temasın önlenmesi’, ‘aramalar’, “oda ve eklentilerinde bulundurulabilecek şahsi eşyalar”, ‘güvenlik tatbikatı ve sayım’, ‘zorlayıcı araçların kullanılması’, ve ‘yönetim tarafından alınabilecek tedbirler’ olarak belirtilmiştir. Bu tedbirlerin nasıl uygulanacağı ilgili maddelerde açıkça belirtilmiş, ‘yönetim tarafından alınacak tedbirler’ de ise yönetime takdir yetkisi tanınmıştır.⁶⁷⁹ Bu tedbirleri incelersek;

A. Kapıların Açılmaması ve Temasın Önlenmesi

Oda ve koridor kapıları, kapalı cezaevlerinde kapalı tutulmaktadır. Kapılar ancak belli durumlarda açılır. Bunlar; hamam, revir ve berbere gitme, oda nakli, kurum doktoruna başvurma, duruşma ve hastaneye gönderme, farklı bir kuruma nakil, kurullara çağırılma, ziyaret⁶⁸⁰, tahliye, sayım, arama, eğitim-öğretim faaliyetleri, iyileştirme ve spor faaliyetleri, kurumda çalıştırma, denetim, ölüm-yangın-deprem gibi olağanüstü haller ile cezaevi yönetimi tarafından gerek duyulan durumlardır. Hükümlüler bu durumlar haricinde diğer odalarda bulunan hükümlüler ve kurum personeliyle temasta bulunamazlar.⁶⁸¹

B. Aramalar

Odalar ve eklentilerde, kurumlarda, mahkûmların üstü veya eşyasında her zaman haber vermeden arama yapılabilir. Aramalar her ay bir defa mutlaka yapılmaktadır. Aramalar gerek görüldüğünde; dış güvenlik personeli, kolluk güçleri veya diğer kamu görevlileri tarafından ortak olarak yapılabilir (5275, m. 36). Bir hükümlü, oda ve eklentilerindeki aramalar sırasında hazır bulundurulur. İnsan

⁶⁷⁹Bkz. 5275 sayılı CGTİHK, Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük.

⁶⁸⁰Bkz. Hükümlü ve Tutukluların Ziyaret Edilmeleri Hakkında Yönetmelik.

⁶⁸¹5275 Sayılı CGTİHK madde 34, Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük madde 45.

onuruna saygının esas olduğu aramalar sadece *oda ve eklentiler* ile mahkûmun *üst ve eşyasında* değil aynı zamanda; koşulları oluştuğunda hükümlünün *çıplak olarak veya beden çukurlarında* da yapılabilir. Çıplak olarak veya beden çukurlarında arama, “Hükümlünün üzerinde, kuruma sokulması veya bulundurulması yasak madde veya eşya bulunduğu dair makul ve ciddi emarelerin varlığı ve kurum en üst amirinin gerekli görmesi hâlinde” mümkündür. Çıplak olarak veya beden çukurlarında aramanın hangi usule göre yapılacağı İnfaz Tüzüğünde düzenlenmiştir. Buna göre; en kısa sürede bitirilmesi ve bedene dokunmamak için azami özenin gösterilmesi gereken çıplak arama, kimsenin görmesine imkân vermeden ve ‘hükümlünün utanma duygusunu ihlal etmeyecek şekilde’ yapılır. Önce sırasıyla “bedenin üst kısmındaki giysiler çıkarttırılır, bedenin alt kısmındaki giysiler üst kısmındaki giysiler giyildikten sonra çıkarttırılır. Bu giysiler de mutlaka aranır”. Hükümlünün beden çukurlarında bir şeylerin bulunduğu yönelik *makul ve ciddi emarelerin* varlığı halinde öncelikle aranan kişinin kendisinden bu şeyin çıkartılması istenir. Aksi bir durumda bunun zor kullanılarak yapılacağı kendisine bildirilir. Beden çukurlarındaki arama kurum tabibince yapılır (İnfaz Tüzüğü, m. 46/2).

C. Oda ve Eklentilerinde Bulundurulabilecek Şahsi Eşyalar

Oda ve eklentilerinde bulundurulabilecek şahsi eşyalar, 17.06.2005 tarih ve 25848 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan “Ceza İnfaz Kurumlarında Bulundurulabilecek Eşya ve Maddeler Hakkında Yönetmelik” te düzenlenmiştir. Yönetmeliğin “Koğuş, Oda ve Eklentilerinde Bulundurulabilecek Kişisel Eşya, Gıda, Tıbbi Malzeme ve Diğer İhtiyaç Maddeleri” başlıklı ikinci bölümünde bu eşya, madde ve malzemeler aşağıdaki başlıklar altında detaylı olarak sayılmıştır:

- *Mutfak teşkilatı olan ceza infaz kurumlarında bulundurulabilecek gıda maddeleri,*
- *Mutfak teşkilatı olmayan ceza infaz kurumlarındaki gıda maddeleri ve kullanılacak malzemeler,*
- *Yeme ve içmede kullanılan araç ve gereçler,*
- *Giyim eşyaları,*
- *Sürelili ve süresiz yayınlar ile kitaplar,*
- *Elektrikli eşyalar,*

- *Müzik aletleri,*
- *Dini ihtiyaçlar,*
- *Sağlık araçları veya eşyaları,*
- *Temizlik malzemeleri,*
- *El işi faaliyetleri,*
- *Bulundurulabilecek hayvanlar ve diğer eşyalar,*
- *Açık ceza infaz kurumları ve çocuk eğitimevlerinde bulunacak eşyalar.*⁶⁸²

D. Güvenlik Tatbikatı ve Sayım

Cumhuriyet başsavcısına bilgi vererek cezaevi müdürü (kurumun en üst amiri), önceden hazırlanmış olan olağanüstü hal planları çerçevesinde; kurum mevcudu ve fiziksel niteliğini göz önüne alarak, uygun bulunduğu zamanlarda diğer kamu personelinin katılımıyla isyan, yangın, firar gibi olaylara karşı bir yılda en az iki kere güvenlik tatbikatı yaptırır (İnfaz Tüzüğü, m. 46/5).

Sayımlar ise “Güvenlik ve Gözetim Servisi” personeli tarafından; “dörtlü vardiya hizmetinin uygulandığı kurumlarda sabah, akşam ve gece olmak üzere günde üç kez, diğer vardiya hizmetlerinin uygulandığı kurumlarda ise her vardiya değişiminde yapılır.” Sayımların dayandığı temel değer *insan onuruna saygı*dır. Sayım, yönetimin uygun göreceği hallerde her zaman yapılabilir. Dış güvenlik personeli, olağanüstü durumlarda cezaevi müdürünün (en üst amir) istemi ve Cumhuriyet Başsavcısının oluru ile sayımlara katılabilir. Yatma planları çerçevesinde odalarda yapılan sayımın nasıl gerçekleştirileceği yönetim tarafından; güvenliği tehlikeye atmadan, odalardaki mevcut göz önüne alınarak, tespit edilir (İnfaz Tüzüğü, m. 46/6-9).

E. Zorlayıcı Araçların Kullanılması

BM Asgari Standart Kurallar (madde 33) ile Avrupa Cezaevi Kuralları (madde 39)’daki düzenlemelere paralel olarak⁶⁸³, İnfaz Kanunu madde 50/1’de şu

⁶⁸²17.06.2005 tarih ve 25848 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan “*Ceza İnfaz Kurumlarında Bulundurulabilecek Eşya ve Maddeler Hakkında Yönetmelik*”, İkinci Bölüm, madde 4-17.

⁶⁸³ Demirbaş, İnfaz Hukuku, s. 303.

ifade yer almaktadır: “Hiçbir hâlde zincir ve demire vurmak tedbir olarak uygulanmaz.” Aynı maddenin devamında kelepçe takılabilecek ve beden hareketlerini kısıtlayan araçlar kullanılabilecek durumlar sayılmaktadır: Bu araçlar;

- Çocuk hükümlüler hariç olmak üzere, kaçmayı önlemek için sevk ve nakil sırasında (*yetkili makamın önüne getirildiğinde çıkarılmak kaydıyla*),
- Doktorun talimatı doğrultusunda ve onun gözetiminde olarak tıbbi gerekçelerle,
- Diğer kontrol usûllerinin yetersizliği hâlinde hükümlünün kendisine veya başkalarına zarar vermesine veya eşyayı tahrip etmesine engel olmak için kurum en üst amirinin emriyle, kullanılabilir (5275, m. 50; İnfaz Tüzüğü, m. 155).

F. Yönetim Tarafından Alınabilecek Tedbirler

Hükümlülerden, hakkında disiplin soruşturması bulunanların, oda, iş ve çalışma yerleri yönetim tarafından değiştirilebilir, diğer hükümlülerden ayrılabilir, cezaevinde başka kesime nakledilebilir. Düzen ve asayışı temin etmek amacıyla; şahıs güvenliği ve kurum düzeninin tehlikede kaldığı durumlarda İnfaz Kanunu’nda ‘açıkça belirtilmeyen diğer tedbirler de alınır. Tedbirlerin uygulanması, disiplin cezasının verilmesine engel olmaz.’ (5275, m. 49; İnfaz Tüzüğü, m. 154)

IV. TÜRKİYE’DE CEZAEVİ EYLEMLERİ

Cezaevi eylemleri çeşitlidir. Bazen birden fazla eyleme başvurulurken, bazen de tek bir eyleme başvurulabilmektedir. Eylemlerin nedenleri de terör mahkûmları ve adli mahkûmlar arasında farklılık göstermektedir.⁶⁸⁴

Terör mahkûmlarında eylemler örgütün kararları doğrultusunda önceden planlı bir şekilde toplu olarak yapılır. Adli mahkûmlarda ise eylemler genelde önceden planlanmadan bireysel ya da koğuş düzeyinde gerçekleşir. Ancak bazen adli mahkûmların da planlı eylem yapması söz konusu olabilmektedir.⁶⁸⁵

⁶⁸⁴ Sevimli, Ceza İnfaz Kurumlarında Güvenlik, s. 42.

⁶⁸⁵ Sevimli, Ceza İnfaz Kurumlarında Güvenlik, ss. 42-44.

Cezaevlerinde görülen her eylem ortaya çıkış nedeni, gelişimi ve sonucu yönünden kendine özgüdür. Değişen ve gelişen infaz sisteminde zamanla bu sayılanların dışında ve yeni eylem yöntemleriyle de karşılaşmak mümkündür.

Ülkemizde 1990'lı yıllar ve daha öncesiyle karşılaştığımızda cezaevi eylemlerinin belirgin bir şekilde azaldığı görülmektedir. Bunun temel nedeni infaz sistemimizde yaşanan olumlu gelişmelerdir. Cezaevi şartlarının insani koşullara ulaşması, gelişen güvenlik algısı, değişen cezaevi mimarisi, ilerleyen teknoloji, eğitilmiş ve liyakatli yönetim ve personel bu gelişmelerdendir. Basına yansıyan cezaevi olayları bağlamında diğer ülkelerle karşılaştığımızda; birçok Avrupa ülkesi ve gelişmiş ülkeden daha iyi durumda olduğumuz görünmektedir. 2017 yılında Adalet Bakanlığı döneminde Sayın Bekir Bozdağ yaptığı bir konuşmada şöyle demektedir:⁶⁸⁶

*Biz Almanya'da, Fransa'da, İngiltere'de, Amerika'da ve başka ülkelerde ceza infaz kurumlarının nasıl olduğunu ve nasıl işletildiğini çok iyi biliyoruz. Buradan çok net söylüyorum, ne Almanya'nın, ne Amerika'nın ne de başka bir batı ülkesinin ceza infaz kurumları ve infaz uygulamaları olumluluk, insan onuruna yakışırılık, insan haklarına uygunluk bakımından Türkiye ceza infaz kurumları ile mukayese dahi edilemez.*⁶⁸⁷

Durum böyle olsa da hedefleri ülkede şiddet, kaos yaratmak, devleti zaafa uğratmak ve böylece sözde davalarının haklılığını göstermek olan terör örgütleri; cezaevlerinde işkence gördüklerini, insanlık dışı muameleyle maruz kaldıklarını, koşullarının insan haklarına aykırı olduğunu, tecrit edildiklerini iddia ederek, kimi zaman da kendi kendilerine adeta cezaevi personeli şiddet uygulamış gibi zarar vererek kamuoyu yaratma, siyasal işleyişi ve devlet kurumlarını itibarsızlaştırma niyetiyle gerek cezaevi yöneticileri gerekse de güvenlik ve gözetim servisi personeline iftiralar atabilmektedir. Sayın Bozdağ aynı konuşmada Avrupa'nın, kendi cezaevleri bizden çok daha iyi durumdaymış gibi, terör örgütlerinin iftiraları ile ülkemizi suçladığını belirtmiştir. Ülkemizde cezaevlerinde işkence ve kötü

⁶⁸⁶ Bekir Bozdağ, 'Bakan Bozdağ: Türkiye Ceza ve İnfaz Kurumlarında Kötü Muamele ve İşkence Yoktur.', <http://www.karar.com/yo zgat/bakan-bozda g-turkiye-ceza-ve-infaz-kurumlarinda-kotu-muamele-ve-iskence-yoktur-535582#>, 07.07.2017, (15.04.2018).

⁶⁸⁷ Bozdağ, <http://www.karar.com/yo zgat/bakan-bozda g-turkiye-ceza-ve-infaz-kurumlarinda-kotu-muamele-ve-iskence-yoktur-535582#>, 07.07.2017, (15.04.2018).

muamelenin olmadığını ifade eden Sayın Bozdağ, konuşmasına şu sözlerle devam etmiştir:⁶⁸⁸

Bir kez daha ifade ediyorum Türkiye ceza ve infaz kurumlarında kötü muamele yoktur ve işkence yoktur. Bunun aksini söyleyenler bilerek iftira ediyorlar ya da olayları çarpıtarak başkalarını aldatmaya çalışıyorlar. Türkiye cezaevlerini ziyarete gelen, ziyaretlerine uluslararası yükümlülükler çerçevesinde izin verdiğimiz örgütlerin temsilcilerine de ben söylüyorum. Kanaatiniz varsa bize söyleyin falan kişiye işkence, kötü muamele yapılmış, biz üzerine gidelim, falan yapmış, üzerine gidelim. Şu cezaevinde veya tutukevinde olmuş, onun da üzerine gidelim. Bize isim, cezaevi ismi, tutuklu veya hükümlü ismi vermiyorlar, ne yapıldığını söylemiyorlar, Türkiye'yi suçlamaya devam ediyorlar. Bize karşı adil ve objektif olmalarını istiyoruz ama maalesef adil ve objektif davranmıyorlar... Avrupa'dan ziyarete gelmek isteyenler Bakanlıktan izin istiyor. Bakıyorum hep terör örgütlerinin üyeliğinden ve terör eylemi yapmaktan tutuklu ve hükümlü olanlarla ilgili talepte bulunuyorlar. Ya da darbe teşebbüsünde bulunan FETÖ terör örgütü mensuplarıyla ilgili talepte bulunuyorlar. Bugüne kadar Türkiye cezaevlerinde tutuklu ve hükümlü bulunan diğer suçlardan yatan kişilerle ilgili uluslararası bir örgütün veya temsilcisinin veya yetkilinin 'ben bununla görüşeceğim' diye bir müracaatına şahit olmadım. Varsa yoksa Türkiye'nin aleyhine çalışan terör örgütleri üyeliği veya terör örgütü adına eylem işledikleri için içeride tutuklu ve hükümlü bulunanlarla ilgilenmek, onlarla alakadar olmak.⁶⁸⁹

Sayın Bozdağ, cezaevlerinin uluslararası denetimini Avrupa'nın ülkemiz aleyhine nasıl kullandığını çok net ortaya koymuştur. Bu tür mahkûmların iddialarını bazı medya organları da gerçekmiş gibi ve çoğu zaman da üzerine eklemeler yaparak gündeme getirme çabasındadır. Yönetim ve personeli yıpratmadan bu tür iddiaların incelenerek; mahkûmların iddialarının asılsızlığı basına yansıtılmalı, karşı bir kamuoyu yaratılmalıdır.

Her geçen gün devleti ve kurumlarını zaafa uğratmak adına yeni yöntemler arayan ve uygulayan terör mahkûmları; bazen giydikleri kıyafetlerle de bir yandan

⁶⁸⁸ Bozdağ, <http://www.karar.com/yo zgat/bakan-bozda g-turkiye-ceza-ve-infaz-kurumlarinda-kotu-muamele-ve-iskence-yoktur-535582#>, 07.07.2017, (15.04.2018).

⁶⁸⁹ Bozdağ, <http://www.karar.com/yo zgat/bakan-bozda g-turkiye-ceza-ve-infaz-kurumlarinda-kotu-muamele-ve-iskence-yoktur-535582#>, 07.07.2017, (15.04.2018).

kendi yandaşlarına mesaj verme, diğer yandan kamuoyunda sözde haklılıklarını kanıtlama çabasındadırlar. Bu nedenle 5275 sayılı Kanuna şu madde eklenmiştir:

EK MADDE 1- (1) 3713 sayılı Kanun⁶⁹⁰ kapsamına giren suçlar nedeniyle tutuklu veya hükümlü bulunanlar, duruşmaya sevk nedeniyle ceza infaz kurumu dışına çıkarılmaları durumunda, ceza infaz kurumu idaresince verilen giysileri giymek zorundadır. 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 309 ila 312 nci maddelerinde düzenlenen suçlardan tutuklu ve hükümlü olanlar badem kurusu; bu maddede belirtilen diğer suçlardan tutuklu ve hükümlü olanlar ise gri renginde göğüs ve pantolon bölümü bitişik (tulum) giysiler giyer. Ancak kadın tutuklu ve hükümlülerin giysileri bitişik şekilde (tulum) olmayabilir. Bu madde hükümleri çocuklar ile hamile kadınlar hakkında uygulanmaz. Kadın tutuklu ve hükümlülerin giysileri ile bu maddenin uygulanmasına ilişkin diğer hususlar yönetmelikle belirlenir.⁶⁹¹

Getirilen bu düzenlemeyle terör mahkûmları, cezaevinden duruşmaya sevk edilirken tek tip kıyafet giyecektir. Bu infaz sistemimiz için son derece önemli bir gelişmedir.

Amerika, İngiltere, Çin, Kazakistan gibi ülkelerde ve Almanya'nın bazı cezaevlerinde halen tek tip kıyafet uygulaması vardır.⁶⁹² Bu uygulama ile terör örgütü mensuplarının vermeye çalıştığı ideolojik mesajların önüne geçilebilecektir. Nisan 2018 itibariyle tek tip giyilmesine ilişkin hususları içeren yönetmelik halen çıkmamıştır, dolayısıyla uygulama başlayamamıştır.⁶⁹³

Ülkemizde sıklıkla görülen cezaevi eylemlerine aşağıda yer verilmiştir. Koridor işgali genelde tek başına başvurulmuş bir yöntem değildir. Ayaklanmayla birlikte görülür. Bu nedenle ayrı bir başlıkta incelenmemiştir.

A. Ayaklanma/İsyan

Ülkemizde geçmişte yaşanmış ayaklanmalara baktığımızda; bazılarının kendiliğinden ve önem arz etmeyen bir sebepten, bazılarının ise önceden belirlenmiş

⁶⁹⁰ 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu.

⁶⁹¹ 696 sayılı “Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname”, madde 103.

⁶⁹² <https://www.cnnturk.com/ajanda/tek-tip-kiyafet-uygulamasi-nasil-olacak-hangi-ulkelerde-uygulaniyor>, (11.04.2018).

⁶⁹³ <http://www.haberturk.com/cezaevinde-tek-tip-kiyafet-uygulamasi-yonetmelige-takildi-1816533#>, (15.04.2018).

bir plan çerçevesinde gerçekleştirildiği görülür. Kendiliğinden oluşan ayaklanmalar; bir mahkûmun başka bir mahkûmu dövmesi, başka bir cezaevine nakil, yemekten yabancı bir cisim çıkması, ziyaret saatinin yeterli olmaması, fiziki koşulların yetersizliği gibi sebeplere dayanmıştır. Bu ayaklanmalar genelde adli mahkûmlar tarafından çıkarılır. Planlı ayaklanmalar ise genelde terör mahkûmları tarafından; kendilerini ‘*siyasi suçlu*’ olarak gösterme, cezaevi şartlarının insani olmadığı iddiasıyla *siyasal sistemi zaafa uğratma*, cezaevinde devletin kurallarına yerine kendi kurallarını hâkim kılma, kamuoyunda haksız yere mahkûm edildikleri algısı yaratma, cezaevi yönetimine el koyma, devletin imajını zedeleme gibi nedenlerle yapılmaktadır.⁶⁹⁴ İsyanlar, cezaevlerinde görülen eylem yöntemleri arasında en çok ses getiren bir eylem türüdür.⁶⁹⁵

Bir örnek vermek gerekirse; 2013 yılında Muş E Tipi Cezaevinde tutuklu bulunan kadınlar, kalabalık koğuşun ikiye bölünmesi gerekçesiyle isyan çıkartarak yatak ve yorganları ateşe vermişlerdir. Olayda 7 tutuklu kadın ve bir cezaevi personeli dumandan etkilenmiş, cezaevi yönetiminin acil yaptığı müdahaleyle olay kontrol altına alınmış ve yaralılar hastaneye kaldırılmıştır. Çıkan ayaklanmada ölen olmamış, olayda 8 kişi yaralanmıştır. Olayla ilgili açıklama yapan başsavcı mahkûmlar hakkında ‘*kamu malına zarar vermekten*’ dava açılacağını bildirmiştir.⁶⁹⁶

Dünyadan bir başka güncel örnek vermek gerekirse; 2018’in Mart ayında Venezüelanın Valencia kentinde bir cezaevinde ayaklanma çıkmış, ayaklanma sonucu kasıtlı olarak çıkarılan yangında 68 mahkûm hayatını kaybetmiştir. 60 kişi kapasiteli cezaevinde kapasitenin çok üzerinde mahkûm barındırılıyordu.⁶⁹⁷

B. Açlık Grevleri

Ülkemizde cezaevlerinde yaşam koşullarının iyileştirilmesi, görüşleri kamuoyuna duyurarak yandaş toplamak ve ziyaret olanaklarının genişletilmesi gibi amaçlarla hükümlü, tutuklu ve bu kişilerin yakınları tarafından yapılan açlık grevleri

⁶⁹⁴ Sevimli, Ceza İnfaz Kurumlarında Güvenlik, ss. 42-44.

⁶⁹⁵ Sevimli, Ceza İnfaz Kurumlarında Güvenlik, s. 52.

⁶⁹⁶ <https://www.sabah.com.tr/yasam/2013/10/28/kadinlar-kogusunda-isyan>, (03.02.2018).

⁶⁹⁷ <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/hapisanede-once-isyan-sonra-yanin-68-olu-40787579>, (30.03.2018).

daha çok *dönüşümlü, süresiz ve ölüm hedefli grevlerdir*.⁶⁹⁸ Mahkûmların kendi ifadelerinde, kamuoyunda ve infaz kanununun 82/2. maddesinde ‘*ölüm orucu*’ kavramı kullanılsa da ülkemiz dışında herhangi bir yerde bu tabir kullanılmamaktadır. Bu kavram yerine ‘*ölüm hedefli açlık grevi*’ terimi daha uygun görünmektedir.⁶⁹⁹ 2. Dünya Savaşı’nın sonrasında insan hakları konusundaki gelişmelerin de etkisiyle açlık grevleri özellikle 1970’li yıllarda daha da sertleşerek ölüm oruçlarına dönüşmüştür.⁷⁰⁰ Açlık grevleri süreç içinde Batı’da giderek önemini yitirmiş, bu eylemlerin daha çok erkekler tarafından başvurulması eylemlere karşı toplumda acıma hissini azaltmıştır. Dünya genelinde olduğu gibi ülkemizde de bu tür eylemlere terör mahkûmları başvurmaktadır. Ülkemizde 1970’li yılların sonlarında ortaya çıkan açlık grevleri 1993-1996 yılları arasında zirve noktaya ulaşmış, binlerce terör mahkûmunun katılması söz konusu olmuştur.⁷⁰¹

Ülkemizde 1970 yılında cezaevlerinde ilk defa görülen açlık grevleri⁷⁰² 2000’li yıllarda sıkça başvurulmuş ve neredeyse devletle pazarlık aşamasına gelen bir yöntem olmuştur. Malta Bildirgesine dayanak göstererek tabipler odalarının açlık grevlerine tıbbi müdahalede bulunulamayacağı yönündeki görüşleri ülkede tartışma yaratmıştır.⁷⁰³ Kimi avukat, hekim, sanatçı, yazar, sivil toplum örgütleri ve insan hakları derneklerinin bazıları açlık grevi yapanlara hayati tehlikesi bulunsa dahi istekleri dışında zorla hiçbir tıbbi müdahalenin yapılamayacağını, aksi bir fiilin hukuka ve insan haklarına aykırı olduğunu savunmuşlardır.⁷⁰⁴ Hekimler ve hukukçular açlık grevcilerine zorla müdahale konusunda farklı bakış açılarına sahiptirler. Hekimler bireylerin kendi geleceğini tayin etme ve hasta hakları çerçevesinde eylemcinin rızası yönünde davranmayı savunmaktadırlar. Bazı hukukçular ise vazgeçilmez ve devredilmez nitelikteki yaşam hakkını ön planda tutarak hukuki düzenlemeler doğrultusunda kişilerin rızası olsun ya da olmasın

⁶⁹⁸ Feyzioğlu, Açlık Grevi, s. 161.

⁶⁹⁹ Ahmet Taşkın, “Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun’da Beslenmenin Reddi”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı: 62, 2006, ss. 239- 240.

⁷⁰⁰ Murat Sevinç, “Bir İnsan Hakları Sorunu Olarak: Açlık Grevleri”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt: 57, Sayı: 1, 2002, s. 115.

⁷⁰¹ Taşkın, Ceza İnfaz Kurumlarında Açlık Grevleri, (10.01.2014).

⁷⁰² Taşkın, Cezaevi Gerçeği, s. 50.

⁷⁰³ Demirbaş, İnfaz Hukuku, s. 184.

⁷⁰⁴ Taşkın, Cezaevi Gerçeği, s. 51.

müdahalede bulunulması gerektiğini savunmaktadır.⁷⁰⁵ ‘Zorla besleme’ ve ‘zorla tıbbi müdahale’ terimlerinin birbirlerinden farklı olduğunu savunanlar da vardır.⁷⁰⁶ Aslında birbiri içine geçmiş bu iki kavrama açlık grevlerinin mahkûmların yaşamını tehlikeye sokması durumunda başvurulduğu için kanunlarda ele alındığı şekliyle yani birlikte ele alınmalıdır.⁷⁰⁷ Açlık grevi yapan mahkûmlara zorunlu tıbbi müdahalede bulunmaya karşı olanlara göre;⁷⁰⁸

- Açlık grevi bir tür düşünce açıklama şekli olup, hak arama yollarından biridir.
- Self-determinasyon (kendi geleceğini belirleme) hakkı kapsamında özgür iradeyle yapılan bu eylemlere saygı duyulmalıdır. Bu konuda kişileri engelleyen bir hukuk kuralı yoktur.
- Mahkûmların rızasıyla ancak tıbbi müdahalede bulunmak hukuka uygundur.
- Bu tür eylemler sivil itaatsizlik oluşturur.
- Zorla besleme kişilere belli bir kuvvet uygulanarak gerçekleştirileceğinden kişilik haklarını maddi ve manevi olarak ihlal edecektir.⁷⁰⁹

Grevcilere zorla müdahalenin hukuka aykırı olduğunu söyleyenler Anayasanın 12. ve 17. maddelerini temel almaktadır. Anayasanın 12. maddesi “Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir...” demektedir. 17. maddesi ise “Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir. Tıbbi zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbi deneylere tabi tutulamaz.” şeklinde düzenlenmiştir. Zorla besleme karşıtlarına göre tedaviyi reddetmek de tedaviden yararlanmak gibi bir haktır. Onlara göre kişilerin kendi iradeleri dışında zorla tedavi edilmeleri ‘*kendi geleceğini belirleme*’ ve ‘*maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme*’ hakkının ihlali olacaktır.⁷¹⁰ Açlık grevlerinde kişilerin iradesi dışında zorla beslenmeleri

⁷⁰⁵Bedia Boran, “Açlık Grevi/Ölüm Orucuna Müdahale Sorunu Tıbbi ve Hukuki Yaklaşım”, **Ankara Barosu Dergisi**, Sayı: 3, 2007, ss. 103-104.

⁷⁰⁶Ayrıntılı bilgi için Ahmet Taşkın, Beslenmenin Reddi, ss. 253-254.

⁷⁰⁷Boran, s. 101.

⁷⁰⁸Murat Önok, “İnsan Hakları ve Türk Ceza Hukuku Açısından, İnfaz Kurumlarındaki ve Tutukevlerindeki Açlık Grevlerine Müdahale Etme Yükümlülüğü ve Bunun İhmalinden Doğan Sorumluluk”, [http://www.iku.edu.tr/userfiles/20120424234228152\[1\].pdf](http://www.iku.edu.tr/userfiles/20120424234228152[1].pdf), (10.02.2018), s. 179.

⁷⁰⁹Önok, s. 179.

⁷¹⁰Boran, ss. 99-100

hekimin etik ilkelere aykırı hareket ettiği anlamına gelecektir.⁷¹¹ Açlık grevcilerine zorunlu tıbbi müdahaleyi savunanların görüşleri ise;⁷¹²

- Açlık grevi yapan mahkûmların iradeleri çoğu zaman baskı altında bulunan bir iradedir. Mahkûmların iradeleri baskı altında olmasa da Anayasalarda tanınan kendi geleceğini belirleme (self-determinasyon) hakkı, kişilere maddi ve manevi varlığını koruyup geliştirmesi için tanınmış olup yok etmesi için tanınmamıştır.
- Kişiler kendilerine tanınan temel hak ve özgürlüklerden ve en temel haklardan biri olan yaşama hakkından vazgeçemezler.
- Açlık grevleri devlete şantaj ve baskı yapmak amacıyla kullanılırsa, grevler bir hak kabul edilse de bu noktada hakkın kötüye kullanımına dönüşür.
- Şiddetsizlik unsuru oluşmadığından bu eylemler sivil itaatsizlik sayılmaz.
- İnfazda hedeflenen amaçlara ulaşabilmek için devletin, zarar verici mahiyetteki bu eylemlere müdahalede bulunma görev ve yetkisi vardır.⁷¹³

Temel hak ve özgürlüklerin devredilemeyeceği ve bu hak ve özgürlüklerden vazgeçilemeyeceği Anayasanın 12/1. maddesinde belirtilmiştir. Yani kişilerin sahip olduğu temel hak ve özgürlüklerden vazgeçilmesi veya onları devretmesi hukuka aykırılık oluşturacaktır. Açlık grevi hukuken suç değilse de dayanma sınırını aşan grev kişinin ölümüne neden olacağından, bu eylem kişinin yaşama hakkından vazgeçmesi demek olacaktır. Kişinin maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkı veren Anayasanın 17/1. maddesine göre de kişinin kendi maddi varlığına zarar vermesi hukuka aykırı olacağı gibi, açlık grevinin kişiye kalıcı zarar verme tehlikesinin başladığı anda eylem meşruiyetini yitirecektir. Açlık grevi eylemi kişinin ölümüne neden olacak ya da sağlığında kalıcı zararlar bırakacak hale geldiğinde eylem gayrimeşru olduğu için müdahale edilmesi hukuka uygun olacaktır. Müdahale açlık grevi yapan kişinin zorla beslenmesiyle eylemin neden olduğu zararların tedavisini içerir.⁷¹⁴ İnfaz Kanununun “*Hükümlünün kendisine verilen yiyecek ve içecekleri reddetmesi*” başlıklı 82. maddesinin ilk fıkrası:

⁷¹¹Serkan Cengiz, “Mahpusların Açlık Grevi ve Zorla Besleme Paradoksu Işığında Hekim Sorumluluğu”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı: 88, 2010, s. 431.

⁷¹²Önok, s. 179.

⁷¹³Önok, ss. 179-180.

⁷¹⁴ Feyzioğlu, Açlık Grevi, ss. 163-164.

Hükümlüler, hangi nedenle olursa olsun, kendilerine verilen yiyecek ve içecekleri sürekli olarak reddettikleri takdirde; bu hareketlerinin kötü sonuçları ile bırakacağı bedensel ve ruhsal hasarlar konusunda ceza infaz kurumu hekimince bilgilendirilirler. Psiko-sosyal hizmet birimince de bu hareketlerinden vazgeçmeleri yolunda çalışmalar yapılır ve sonuç alınamaması hâlinde, beslenmelerine kurum hekimince belirlenen rejime göre uygun ortamda başlanır. (5275, m. 82/1) Demektedir.

Açlık grevcisinin beslenmeyi reddetmesi sonucu yaşamı için tehlikeli bir durumun ortaya çıkması durumunda yapılacak olan müdahale CGTİHK madde 82/2’de gösterilmiştir. Buna göre;

*Beslenmeyi reddederek açlık grevi veya ölüm orucunda bulunan hükümlülerden, birinci fıkra gereğince alınan tedbirlere ve yapılan çalışmalara rağmen hayatı tehlikeye girdiği veya bilincinin bozulduğu hekim tarafından belirlenenler hakkında, isteklerine bakılmaksızın kurumda, olanak bulunmadığı takdirde derhâl hastaneye kaldırılmak suretiyle muayene ve teşhise yönelik tıbbî araştırma, tedavi ve beslenme gibi tedbirler, sağlık ve hayatları için tehlike oluşturmamak şartıyla uygulanır.*⁷¹⁵

Uluslararası belgelerde konu hakkındaki maddelerle 5275 sayılı İnfaz Kanunu karşılaştırıldığında, ülkemiz infaz kanununun uluslararası açıdan insan hakları standartlarına uymadığı görülür.⁷¹⁶ Nitekim Japonya-Tokyo’da 1975 yılında yapılan 29. Dünya Tıp Kongresi’nin kabul ettiği “Dünya Tabipler Birliğinin, Tutuklanma ve Hapsedilmeyle İlgili İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ya da Aşağılayıcı Muamele ve Cezalar Hakkında Tıp Doktorları için Kılavuz Konulu Tokyo Bildirgesi” nin 5. maddesinde ;

*Bir tutuklu veya hükümlü beslenmeyi reddediyor ve hekim, gönüllü olarak beslenmeyi reddetmenin yol açacağı sonuçlar hakkında onun zarar görmemiş bir akıl ve mantıkla karar verme yeteneğine sahip olduğunu düşünüyor ise, tutuklu ya da hükümlü yapay beslenmeyecektir. Tutuklu veya hükümlünün böyle bir kararı verebilme yeteneği ile ilgili karar, bağımsız olan en az bir diğer hekimce teyit edilmelidir. Beslenmeyi reddetmenin yol açacağı sonuçlar hekim tarafından tutuklu veya hükümlüye anlatılacaktır. Denmektedir.*⁷¹⁷

⁷¹⁵ Taşkın, Beslenmenin Reddi, s. 255.

⁷¹⁶ Doğan, s. 271.

⁷¹⁷Nursal, Uluslararası Cezaevi Standart Kuralları, ss. 428-429.

Dünya Tabipler Birliğinin Açlık Grevleri Konusunda Malta Bildirgesi'nin önsözünün 4. maddesinde;

*Müdahale etme ya da etmeme konusundaki nihai karar, öncelikli amaçları hastanın iyileşmesi olmayan üçüncü kişilerin müdahalesinden uzak tutularak hekime bırakılmalıdır. Bununla birlikte hekim, tedaviyi reddetme kararına katılıp katılmadığını ya da koma durumuna, yapay beslenmeye ve böylece ölüm riskine maruz kalacağını hastaya açıkça anlatmalıdır. Eğer hekim hastanın tedaviyi reddetme kararına katılamıyorsa, bu durumda hastanın bir başka hekim tarafından takibi sağlanır. Denmektedir.*⁷¹⁸

Dünya Sağlık Birliği'nin Malta ve Tokyo bildirileri de göz önünde bulundurularak açlık grevi eylemlerinde hekimlerin sorumluluğuyla ilgili şu kurallar ortaya konabilir:⁷¹⁹

- Açlık grevi eylemi yapan kişiye, doktorlar ya da sağlık personeli tarafından eylemini ertelemek için baskı yapılmaması gerekir.
- Doktorlar açlık grevcisine, grevin klinik neticeleri konusunda bilimsel açıdan bilgi vermelidir.
- Yapılacak herhangi bir müdahale hastanın rızası doğrultusunda yapılmalıdır.
- Hastanın açlık grevini sürdürüp sürdürmeyeceği konusunun, doktor tarafından günaşırı araştırılması gerekmektedir.⁷²⁰

C. Rehin Alma

Ülkemizde en son 2015 yılında Manisa T Tipi cezaevinde, hastaneye sevk edilmeme konusu yüzünden isyan çıkaran mahkûmlar, bir infaz koruma memurunu rehin alarak darp etmişlerdir. Cezaevi yönetimi devreye girerek personelin serbest kalmasını sağlamışlardır.⁷²¹ Rehin alma eylemi ülkemizde son dönemlerde çok sık görülmeyen bir eylem türüdür. 2000'li yılların başları ve özellikle 1990'lı yıllar ve öncesinde sıklıkla başvurulmuş bir yöntemdir. Başka bir örnek vermek gerekirse; 1999 yılında Bursa, Ankara, Çankırı, Çanakkale ve Sakarya cezaevlerinde bulunan aşırı

⁷¹⁸Nursal, Uluslararası Cezaevi Standart Kuralları, ss. 430-431.

⁷¹⁹Uluslararası Ceza Reformu, s. 123.

⁷²⁰Uluslararası Ceza Reformu, s. 123.

⁷²¹<http://infazvekoruma.net/manisa-t-tipi-cezaevinde-infaz-ve-koruma-memuru-rehin-alindi/754/>, 04.12.2015, (16.02.2018).

sol terör örgütü mensubu mahkûmlar, nakil isteklerinin kabul edilmemesi bahane göstererek isyan çıkarmış, sayım vermeyi reddetmiş ve 30 infaz koruma memurunu rehin almıştır.⁷²²

D. Barikat

Türkiye’de barikat eylemi son yıllarda görülmemektedir. Cezaevi reformları barikat eylemini bir ölçüde azaltmıştır. Bununla birlikte sık görülmesine de özellikle ayaklanma eylemiyle birlikte başvurulmaktadır.

2012 yılında Şanlıurfa E Tipi Kapalı cezaevinde bir koğuşta adli suçlardan mahkûm olanlar arasında kavga çıkmış, mahkûmlar koğuştaki yatakları ateşe vermişler ve görevlilerin girmesine engel olmak amacıyla koğuş kapısına barikat kurmuşlardır. Koğuşa giremeyen görevliler güvenlik güçleri ve itfaiyeden yardım istemiş, yangın yarım saatte kontrol altına alınmıştır. Ancak olayda barikat kurulması dolayısıyla görevlilerin koğuşa geç girmesi 13 mahkûmun ölmesine neden olmuştur.⁷²³

E. Firar

İkinci bölümde de belirtildiği gibi firar nedenleri terör mahkûmları ve adli mahkûmlar arasında farklılık göstermektedir. Terör mahkûmları için mevcut düzene yapılan her türlü saldırı başarılı bir eylem olarak görülür ve cezaevinden firarlar da “*özgürlük eylemi*” olarak nitelendirilir. Cezaevlerinden firarın amacı siyasal düzenin terör örgütü lehine bozulmasıdır.⁷²⁴ Örgüt disiplini ve baskısıyla hareket etmeyen adli mahkûmlarda firar nedenleri kişisel ve özel durumlardan oluşur.⁷²⁵ Firar yöntemleri çok çeşitlidir ve bilinen firar yöntemlerinin dışında farklı yöntemlere de başvurulması ve bugüne kadar hiç karşılaşılmamış yöntemlerin ortaya çıkması da söz

⁷²² <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/cezaevlerinde-isyan-30-gardiyan-rehin-39092356>, 21.07.1999, (16.05.2018).

⁷²³ <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/isyan-vantilatorden-13-olu-20782521>, (05.03.2018).

⁷²⁴ Sevimli, Ceza İnfaz Kurumlarında Güvenlik, s. 67.

⁷²⁵ Sevimli, Cezaevi Firarları ve Önlemler, s. 10.

konusu olabilmektedir.⁷²⁶ Diğer ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de firar yöntemleri çok çeşitlidir.

2017 yılında Metris Cezaevinden gerçekleşen firar olayı örneğine bakacak olursak; 2 kişiyi kasten öldürme 3 kişiyi de kasten öldürmeye teşebbüs suçundan 75 yıl hapis cezası alan 20 yaşındaki mahkûm, aynı koğuştaki kaldığı ve kendisine çok benzeyen kardeşinin yerine geçerek tahliye edilmiştir. Kardeşin cezaevi psikoloğuna beraat ettiğini ancak tahliye edilmediğini bildirmesi üzerine ortaya çıkan olay hakkında; Cumhuriyet Başsavcılığınca soruşturma başlatılmış, ilgili infaz koruma memurları hakkında da hem adli hem idari soruşturma açılmıştır. Olayın ortaya çıkmasından sonra firari mahkûmun kardeşinin verdiği ifade şöyledir:

Metris'te ağabeyim ile aynı koğuştaki kalıyorduk. Ağabeyim, ceza aldı. Nezarethanede ağabeyim bana "Cezaevine gittiğimizde ceza aldım, ağabeyim de beraat etti" dememi istedi. Ben de böyle bir şey yapamayacağımı söyledim. Ağabeyim "İntihar ederim" deyince ben de kabul ettim. Ağabeyim sakal tıraşı oldu. Kimlik kartımı aldı. Ağabeyimle ben birbirimize çok benziyorduk. Yüz, kulak, burun yapımız birbirine benziyordu. Ertesi gün ağabeyimin kaçtığını yetkililere söyledim. Ancak ben ağabeyimin kaçışı ile ilgili herhangi bir plan yapmadım.

Olayla ilgili bu şekilde ifade veren kardeş hakkında "cezaevindeki tutuklunun kaçmasına imkân sağlama suçundan" mahkemece tutuklama kararı verilmiştir.⁷²⁷ 2004 yılında yaşanan diğer bir firar olayı ise şöyledir; firar etmenin neredeyse mümkün olmadığı Adana F Tipi Yüksek Güvenlikli Cezaevinde bulunan 23 yaşındaki bir mahkûm, koğuştan çarşaf yardımıyla çatıya, çatıdan yine çarşafı kullanarak bahçeye inmiş, alarm veren sensörlü teli aşarak nöbetçi kulübesine çıkmış ve buradan cezaevi dışına atlamıştır. Kameraları izlemekle görevli infaz koruma memuru ile cezaevi jandarma komutanı ve nöbetçi kulübede görevli askerler hakkında soruşturma açılmıştır. Firarından 4 ay sonra polis tarafından yakalanan mahkûm, yeniden kaçtığı cezaevine konulmuştur.⁷²⁸

⁷²⁶ Sevimli, Ceza İnfaz Kurumlarında Güvenlik, s. 88.

⁷²⁷ <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/metris-cezaevinden-inanilmaz-firar-40335359>, (10.03.2018).

⁷²⁸ <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/f-tipi-nden-nasil-kactigini-anlatti-38639193>, 22.08.2004, (18.05.2018).

F. Sayım Vermeme

İkinci bölümde de açıklandığı gibi sayım vermeme eylemi diğer eylem yöntemleri ile birlikte başvurulduğu gibi tek eylem yöntemi olarak da kullanılabilir. Terör mahkûmları bu eylemi toplu olarak yaparken, adli mahkûmlarda kişisel veya tek bir koğuş düzeyinde görülmektedir. Yaşanan sayım vermeme eylemlerine baktığımızda; adli mahkûmlarda bu yöntemin genelde görevlilerin sayım alma tarzlarına karşı yapıldığı görülmektedir.

Bir örnek vermek gerekirse; Türkiye İnsan Hakları Kurumu'nun 10.07.2014 tarihli "01.01.2014 Tarihinde Sincan Cezaevinde Meydana Gelen Olaylarla İlgili İnceleme Raporu"nda; 01.01.2014 tarihinde sayımlar sırasında bir çocuğun hastalığı gerekçesiyle yattığı yerden kalkmak istememesi, buna karşılık infaz koruma memurlarının ayakta sayım almak istemeleri sonucu çıkan olaylarda zor kullanılmak durumunda kalınmıştır. Raporda infaz koruma memurlarının kusurlu davranışlarına yer verilmiştir.⁷²⁹ Son dönemde yaşanmış başka bir örnek vermek gerekirse; Adalet Bakanlığının Şubat 2018 tarihinde infaz kurumlarına gönderdiği sayımlarının ayakta ve belli bir nizamda yapılacağı talimat mahkûmlara bildirilmiş olsa da Elazığ 2 Nolu Yüksek Güvenlikli Cezaevi'nde talimatın bildirildiği tarihten bir gün sonra yapılan sayımlarda bir grup mahkûm ayakta sayım vermeyi reddederek, kapılara vurmuş ve sayıma karşı direnmişlerdir. Olay infaz koruma memurları tarafından tutanak altına alınmış ve olayı çıkaran mahkûmlar hakkında disiplin soruşturması açılmıştır. Olaya karıştığı tespit edilen 111 mahkûm, yapılan soruşturma sonucu disiplin cezası almışlardır.⁷³⁰

V. DİSİPLİN

Cezaevlerinde mahkûmların günlük yaşamları belli bir disiplin içinde sürdürülmek zorundadır. Mahkûmlar cezaevi yöneticilerinin talimatlarına uymak ve mevzuat kapsamında vermiş oldukları emirleri yapmak mecburiyetindedirler. Bunun

⁷²⁹ Türkiye İnsan Hakları Kurumu, **01.01.2014 Tarihinde Sincan Cezaevinde Meydana Gelen Olaylarla İlgili İnceleme Raporu**, No: 2014/02, 10.07.2014.

⁷³⁰ <https://www.cnnturk.com/turkiye/ayakta-sayimi-reddeden-mahkumlara-ceza>, 09.03.2018, (16.05.2018).

yanında mahkûmların kendi aralarındaki ilişkilerini de ahlaklı ve saygılı şekilde sürdürmeleri, olumsuz davranışlar sergilememeleri gerekmektedir.⁷³¹

Cezaevlerinde disiplini sağlamada temel sorunsal; *disiplin düzen ve araçlarıyla* mahkûmun şahsi haklarını, insan onuruna saygısını bağdaştırmaktır.⁷³² Güvenlik ve disiplinin tesis edilmesinde kullanılan zorlayıcı tedbirlerin seviyesi ile mahkûmun yabancılaşıma seviyesi arasında düz orantı vardır. Ancak; cezaevlerinde rehabilitasyondaki amaç, mahkûmun yabancılaşıma seviyesinin en aza indirilmesidir.⁷³³ Cezaevlerinde disiplinin amacı, kurum içinde düzen ve güvenliğin temin edilerek sürdürülebilirliğinin sağlanmasıdır. Tamamıyla zorlamaya dayalı bir sistemin başarılı olması mümkün değildir. Disiplini sağlama sürecinde personelin mahkûmlarla kurduğu sağlıklı iletişim, dostane yaklaşım onların disipline gönüllü olarak riayet etmelerini sağlayacaktır. Bunun yanında disiplini bozanlara karşı uygulanan cezaların da mantıklı olması, alakasız, keyfi ve aşırı olmaması gerekir. Cezaevi yöneticileri ve personeli disiplin uygulamalarında insancıl bakış açısını yansıtmalı, profesyonelce davranmalı ve takdir yetkisini kullanmalıdır.⁷³⁴

A. Disiplin Cezası Türleri

Cezaevlerinde güvenlik ve disiplinin tesis edilmesi, yaşamın düzenli olarak sürdürülebilmesi amacıyla mevzuatla konulan kurallarla yönetimin uyulmasını emrettiği tutum ve davranışlara aykırı davranan hükümlüler, *eyleminin niteliği ile ağırlık derecesine göre*, belirlenmiş disiplin cezalarına tabi tutulurlar. Suç teşkil eden eylemler dolayısıyla açılan kamu davası, disiplin soruşturması yapıp, disiplin cezası vermeye engel değildir (5275, m. 37; İnfaz Tüzüğü, m. 143). Disiplin cezaları ile bunların uygulanacağı eylemler İnfaz Kanunu ve İnfaz Tüzüğünde ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Bu düzenlemelerden hareketle disiplin cezalarının “*yetişkinlere uygulanan disiplin cezaları*”, “*çocuklara uygulanan disiplin cezaları*” şeklinde ikiye ayrıldığını söyleyebiliriz.

⁷³¹ Demirbaş, İnfaz Hukuku, s. 307.

⁷³² Dönmezer, Şahsi Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların İnfazı, s. 25.

⁷³³ Dönmezer, Şahsi Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların İnfazı, s. 22.

⁷³⁴ Uluslararası Ceza Reformu, ss. 36-37.

1. Yetişkinlere Uygulanan Disiplin Cezaları

Bu cezalar İnfaz Kanunu madde 38’de düzenlenmiş olup aynı maddede “Toplu, bedensel, zalimane, insanlık dışı veya küçültücü cezalar disiplin cezası olarak uygulanamaz.” Hükmüne yer verilmiştir. Ancak yetişkinlere uygulanabilecek bu cezalar:

- a. *Kınama.*
- b. *Bazı etkinliklere katılmaktan alıkoyma.*
- c. *Ücret karşılığı çalışılan işten yoksun bırakma.*
- d. *Haberleşme veya iletişim araçlarından yoksun bırakma veya kısıtlama.*
- e. *Ziyaretçi kabulünden yoksun bırakma.*
- f. *Hücreye koyma. Şeklinde belirtilmiştir (5275, m. 38; İnfaz Tüzüğü, m. 144).*

2. Çocuklara Uygulanan Disiplin Cezaları

İnfaz Kanunu’nun “Çocuk hükümlüler hakkında uygulanabilecek disiplin cezaları” başlıklı 46. maddesinde şu cezalar yer almaktadır:

- a. *Uyarma*
- b. *Kınama*
- c. *Onarma, tazmin etme ve eski hâle getirme*
- d. *Harcamalarına sınır koyma*
- e. *Bazı etkinliklere katılmaktan alıkoyma*
- f. *Teşvik esaslı ayrıcalıkları geri alma*
- g. *İznin ertelenmesi*
- h. *Kapalı ceza infaz kurumuna iade*
- i. *Odaya kapatma cezası (5275, m. 46; İnfaz Tüzüğü, m. 151)*

B. Disiplin Tedbirleri

Disiplin tedbirleri çocuk hükümlüler hakkında uygulanabilir. Bu tedbirler ceza niteliği taşımamakla birlikte ancak; çocuğun disiplini bozucu ve cezayı gerektiren faaliyetlerinin gerçekleşme riskinin bulunduğu durumlarda, riskin ve muhtemel zararların ortaya çıkmasını engellemek amacıyla uygulanan önleme ve koruma nitelikli tedbirlerdir (5275, m. 45/1). İnfaz mevzuatında sayılan disiplin tedbirleri şunlardır:

- a. *Teşvik esaslı ayrıcalıkları ertelemek,*
- b. *Kaldığı odayı ve yatakhaneği değiştirmek.*
- c. *Bulunduğu kurumun başka bir kısmına nakletmek.*
- d. *Meslek eğitiminin bütünlüğünü ve sürekliliğini bozmayacak şekilde çalıştığı işyerini veya atölyeyi değiştirmek.*
- e. *Belli yerlere girmesini yasaklamak.*
- f. *Bazı eşyaları bulundurmasını veya kullanmasını yasaklamak (5275, m. 45/2; İnfaz Tüzüğü, m. 156/2).*

C. Disiplin Soruşturması

'Uyarma, kınama ve bazı etkinliklere katılmaktan alıkoyma cezaları' ancak cezaevi müdürünce (kurumdaki en üst amir) verilir ve yerine getirilir. Diğer disiplin cezalarında soruşturma, bu cezaların verilmesi öngörülen eylemler öğrenildiğinde derhal ve en fazla iki gün içinde kurum müdürünce (en üst amir) atanan bir görevli tarafından yapılır. Disiplin cezaları ancak savunma alındıktan sonra verilebilir. Hakkında disiplin soruşturması bulunanlar en geç üç gün içinde savunmalarını vermek zorundadırlar. Bu süreyi geçirenlerin savunma hakkından vazgeçmiş kabul edilecekleri kendisine yazılı olarak tebliğ edilir. Savunma yazılı ve sözlü şekilde verilebilir. Sözlü olarak verilen savunma tutanak altına alınır. Sağır ve dilsizler ile Türkçe bilmeyenlerin tercüman aracılığıyla savunma vermeleri sağlanır. En geç yedi gün içinde tamamlanması gereken soruşturma dosyası bu süre sonunda disiplin kuruluna teslim edilir. İnfaz hâkiminin yazılı onayıyla soruşturmanın mahiyeti ve eylemin özelliğine göre soruşturma, *yedi güne kadar uzatılabilir*. Disiplin kurulu, disiplin cezalarını evrak üzerinden üç gün içinde görüşerek kararını verir. Kurul,

disiplin cezası uygulanmasına karar verebileceği gibi ceza verilmesine yer olmadığına dair karar da verebilir. Gerekçeli olarak yazılan kurul kararlarında ayrıca şikâyet süresi ve mercii de belirtilir. Kurul kararı idare tarafından disiplin soruşturması yapılana derhal tebliğ edilir (5275, m. 47/1-6, İnfaz Tüzüğü, m. 152/1-6). Disiplin cezası verilmesi gereken eylemlerin tekrarı halinde uygulanacak cezalar ile verilen disiplin cezalarının nasıl infaz edileceği ve bu disiplin cezalarının hangi koşullarda kaldırılacağı İnfaz Kanunu ile İnfaz Tüzüğünde ayrıntılı olarak düzenlemiştir.⁷³⁵

VI. ÖDÜLLENDİRME

Cezaevlerinde disiplini sağlamak cezaevi güvenlik yönetiminin önemli bir parçası olsa da başarı; disiplinin sürdürülebilirliğinin sağlanmasıyla mümkündür. Disiplinin sürdürülebilirliğinin bir koşulu da ödül sisteminin etkinliğidir. Mahkûmların ödüllendirilmesi isyan başta olmak üzere çeşitli eylemlerin ortaya çıkmasını ya da daha az görülmesini sağlamaktadır. Aynı zamanda ödüllendirme sistemi mahkûmun ıslah sürecinde önemli rol oynamaktadır. Bu bağlamda işler haldeki ödüllendirme sistemi, cezaevi güvenlik yönetiminin önemli bir parçasıdır.

Ödüllendirme mahpusların yeniden sosyalleşmesini sağlayan unsurlardan biridir.⁷³⁶ Mahpusların ödüllendirilmesi uluslar arası metinlerde de yer almaktadır. *BM Mahpusların İyileştirilmesi için Minimum Standart Kurallar*'ın 'Ayrıcalıklar' başlıklı maddesinde;

*Mahpusları iyi davranışa özendirmek, sorumluluk duygularını geliştirmek ve kendilerine uygulanan iyileştirme çalışmalarına ilgi göstermelerini ve işbirliği yapmalarını sağlamak üzere, her kurumda farklı mahpus grupları için uygun bir ayrıcalıklar sistemi ve farklı iyileştirme yöntemleri uygulanır. Denmek suretiyle ödüllendirme işaret edilmektedir.*⁷³⁷

Ödüllendirmede amaç; mahpusun yeniden sosyalleşmesini sağlayarak, sosyal ve hukuksal kurallara riayet eden, insan haklarına saygı gösteren kişiler olmalarına

⁷³⁵ Bkz. İnfaz Kanunu madde 48, İnfaz Tüzüğü madde 153.

⁷³⁶ Demirbaş, Cezaevlerinde Yeniden Sosyalleştirme (Tretman) Sorunları, s. 155.

⁷³⁷ Nursal, Uluslar arası Cezaevi Standart Kuralları, s. 265.

yardımcı olmaktadır. Mevzuatımızda mahpusun ödüllendirilmesine ilişkin temel ilkeler şu şekilde belirtilmiştir:⁷³⁸

- Hükümlü ve tutuklulara; ırk, dil, din, mezhep, milliyet, renk, cinsiyet, felsefî inanç, millî veya sosyal köken ve siyasî görüşleri ile ekonomik güçleri ve diğer toplumsal konumları yönünden ayırım yapılamaz ve sırf bu nedenlerle ayrıcalık tanınamaz.
- Hükümlü ve tutuklulara ödül verilirken bunların bir hak değil, teşvik esaslı ayrıcalık olarak verilebileceği göz ardı edilemez.
- Hükümlü ve tutuklulara; işledikleri suçun türü, koşullu salıverilme tarihi, kişisel özellikleri ve ihtiyaçları, bedensel ve psikolojik yapısı, eğitim durumu ve mesleği göz önünde bulundurularak en uygun ödül verilir ve bu karar ilgiliye bildirilir.
- Ödüllendirmede; kurumun fizikî yapısı, personel sayısı, malî ve sosyal imkânları ile mevcut doluluk durumu dikkate alınır.
- Hükümlü ve tutuklulara, gerekli şartları taşımaları hâlinde aynı anda birden fazla ödül verilebilir.
- Aynı odada kalan veya ortak etkinliklere katılan hükümlü ve tutuklulara, gerekli şartları taşımaları hâlinde birlikte yararlanabilecekleri bir ödül verilebilir.
- Hükümlü ve tutuklular hakkında disiplin soruşturmasına başlanması veya ödüllendirilen tutum ve davranışlarının ortadan kalkması hâlinde ödüllendirme kararı Kurul⁷³⁹ tarafından derhâl geri alınır ve bu karar ilgiliye tebliğ edilir.⁷⁴⁰

5275 sayılı CGTİHK'nın 51. Maddesi ve ilgili yönetmeliğin 7. Maddesi “*ödül türleri*”ni düzenlemektedir. CGTİHK “*Ödüllendirme*” başlıklı 51. maddeye göre;

(1) Hükümlüler, kurum içindeki veya dışındaki genel durumları, eğitim ve iyileştirme faaliyetlerine etkin katılımları, kurum düzenine karşı tutumları ve kendilerine verilen işlerdeki gayretleri dikkate alınarak teşvik esaslı ödüllerden yararlandırılabilirler.

⁷³⁸ 30.03.2013 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanan “*Hükümlü ve Tutukluların Ödüllendirilmesi Hakkında Yönetmelik*”, madde 5.

⁷³⁹ Cezaevlerindeki “*İdare ve Gözlem Kurulu*”nu ifade eder.

⁷⁴⁰ Hükümlü ve Tutukluların Ödüllendirilmesi Hakkında Yönetmelik, madde 5.

(2) *Bu madde hükümleri, çocuk hükümlüler için de geçerlidir.*

(3) *Hükümlülere verilebilecek ödüller şunlardır:*

a) *Kapalı ceza infaz kurumlarında bulunan evli hükümlüler, en geç üç ayda bir kez olmak üzere, üç saatten yirmidört saate kadar eşleri ile kurum veya eklentilerinde ceza infaz kurumu personelinin yakın nezareti olmaksızın mahrem şekilde görüştürülebilir.*

b) *Çocuk hükümlülere, en geç iki ayda bir kez olmak üzere, üç saatten yirmidört saate kadar ana ve babasıyla veya vasisiyle kurum ya da eklentilerinde ceza infaz kurumu personelinin yakın nezareti olmaksızın aile görüşmesi yaptırılabilir.*

c) *Haftalık ziyaret süresi iki saate kadar uzatılabilir.*

d) *Kapalı ziyaret yerine açık ziyaret yaptırılabilir.*

e) *Üst üste kullanılmayan en fazla üç haftalık ziyaret süresi toplu olarak kullandırılabilir.*

f) *Haftalık telefonla görüşme süresi veya sayısı iki katına kadar artırılabilir.*

g) *Sosyal, kültürel veya sportif etkinliklerden öncelikli veya daha uzun süreli yararlanmaları sağlanabilir.*

h) *Haftalık harcama miktarı yarı oranında artırılabilir.*

ı) *Tek kişilik odalarda televizyon bulundurma imkânı verilebilir.*

j) *Hediye verilebilir.*

k) *Takdir belgesi veya tavsiye mektubu verilebilir (5275, m. 51).*

Ödüllendirme kapsamındaki tutum ve davranışlar, Hükümlü ve Tutukluların

Ödüllendirilmesi Hakkında Yönetmelik'in 8. maddesinde şu şekilde sayılmıştır:

Disiplin cezası almamış veya kaldırılmış hükümlü ve tutuklulardan aşağıda sayılan tutum ve davranışların bir veya birkaçını sergileyenler, diğer davranış türlerine de açıkça aykırı davranmamaları hâlinde ödüllendirilebilir:

a) *Tutum ve davranışları ile diğer hükümlü ve tutuklulara iyi örnek olmak,*

b) *İyileştirme faaliyetlerine geçerli mazeret dışında sürekli ve etkin bir şekilde katılarak kişisel gelişim göstermek,*

c) *İş, eğitim ve öğretim faaliyetlerine geçerli mazeret dışında sürekli katılarak üstün başarı göstermek,*

ç) *Kurumdaki kişisel ve ortak kullanım alanları ile bu yerlerde bulunan eşyaların temizlik, düzen ve korunmasına azami özen göstermek,*

d) *Kurum içi ya da dışındaki sosyal, kültürel veya sportif faaliyetlere sürekli ve etkin bir şekilde katılarak kişisel gelişim göstermek,*

- e) Kurum işleyişini sürdürmek için gerekli olan kurum iç hizmetlerinin yerine getirilmesinde istekli olmak ve üstün gayret göstermek,
- f) Uyuşturucu, alkol veya sigara bağımlısı olup da bu bağımlılıktan kurtulmak için kurumca yürütülen eğitim veya tedavi programlarına katılarak bu konuda gelişim göstermek,
- g) Kurum asayiş ve düzenini tehlikeye düşürebilecek hukuka aykırı bir eylemin ortaya çıkarılmasını sağlamak (Ödüllendirme Yönetmeliği, m. 8).

Cezaevlerindeki İdare ve Gözlem Kurullarınca ödüllendirmeye ilişkin yetki kullanılabilir. İdare ve Gözlem Kurulu, ödüllendirmeye resen karar verebileceği gibi kurumda görevli servislerin önerisi üzerine de karar verebilir. Ödüllendirilecek mahpuslar oy çokluğuyla, Kurulun en az ayda bir kere düzenlediği toplantıda kararlaştırılır ve ilgisine bildirilir. Geri alma koşullarının oluşması durumunda, uygulanmakta olan veya karar verilip de uygulamaya başlanmayan ödül, Kurul tarafından geri alınarak ilgisine bildirilir. Kayıt altında tutulan ödüllendirme ve ödüllendirmenin geri alınması işlemleri ilgilinin kişisel dosyalarına konur. Kurul kararlarına karşı itiraz edilebilir (Ödüllendirme Yönetmeliği, m. 6; 9; 10).

Ödüllendirme sisteminin uygulamasındaki başarı cezaevi güvenlik yönetiminin önemli bir parçasıdır. Gereken tedbirler alınmadığı takdirde ödüllerden bazıları, mahkûmların amaçları için bir vasıta durumuna gelebilmektedir. Örneğin; 2015 yılında meydana gelen bir olay şöyledir: Sivas E Tipi Cezaevinde cinayet işleme suçundan hükümlü bulunan bir mahkûm, ‘eş ile mahrem görüşme’ ve kamuoyunda ‘pembe oda’ olarak bilinen ödül kapsamındaki görüşmede koğuştan aldığını söylediği üç santimlik meyve bıçağıyla eşini öldürmüş, daha sonra kendi bileklerini ve karnını keserek intihar etmeye çalışmıştır.⁷⁴¹

⁷⁴¹<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/pembe-oda-cinayetini-anlatti-29551231>, (17.05.2018).

Tablo 4: 2016 Yılında Uygulanan Toplam Ödül Çeşidi ve Sayısını Gösteren Tablo

ÖDÜL ÇEŞİDİ	ÖDÜL SAYISI
Haftalık telefonla görüşme süresi veya sayısını arttırma.	38.676
Haftalık açık veya kapalı ziyaret süresini uzatma.	30.412
Kapalı ceza infaz kurumlarında bulunan evli hükümlüler, kurum personelinin yakın nezareti olmaksızın mahrem şekilde görüşme.	21.944
Kapalı ziyaret yerine açık ziyaret yaptırılabilir.	17.806
Hediye	3.017
Takdir Belgesi	1.591
Üst üste kullanılmayan ziyaret sürelerini toplu olarak kullanma.	2.195
Sosyal, kültürel veya sportif etkinliklerden öncelikli veya daha uzun süreli yararlanma.	1.070
Çocuk tutuklu/hükümlünün, ana ve babasıyla veya vasisiyle aile görüşmesi yapması.	501
Tek kişilik odalarda televizyon bulundurma.	1.884
Tavsiye Mektubu	226
Haftalık harcama miktarı yarı oranında arttırma.	278
GENEL TOPLAM	119.600

Kaynak: 2016 Yılı CTE Genel Müdürlüğü Birim Faaliyet Raporu, s. 99.

VII. CEZAEVLERİNDE GÜVENLİK İLE İLGİLİ SORUNLAR

Dünyadaki en iyisinden en kötüsüne neredeyse tüm ülkelerin cezaevleri konusundaki ortak sorunları; hükümlü ve tutukluların yetersiz beslenmeleri, yeterli ve etkin can güvenliğinin teminindeki eksiklikler, yakınları ile iletişim kurma ve görüşme kısıtlamalarının doğurduğu sıkıntılar, cezaevi monoton yaşamının mahkûmlar üzerindeki olumsuz psikolojik etkisi, cinsel ilişki ihtiyacının mahkûmları çarpık ilişki kurmaya itmesi, özlük hakların diğerleriyle ilgili zorunlu kısıtlamaların

meydana getirdiği sorunlardır.⁷⁴² Tüm ülkelerdeki cezaevlerinde bir diğer ortak özellik ise kalabalık cezaevi nüfusedir.⁷⁴³

Genel olarak cezaevleri yönetimleri çok farklı sorunlarla karşı karşıyadırlar. Bu sorunlar; yerleşim, bina, fiziki konum gibi sorunlar, mahkûmlar açısından yaşanan sorunlar, personelden kaynaklanan sorunlar ile yönetim ve mevcut düzenlemelerden kaynaklanan sorunlardır.⁷⁴⁴ Diğer ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de cezaevlerinin en temel ve genel sorunu; kurumların *aşırı kalabalıklaşma sorunu*dur.⁷⁴⁵ CTE Genel Müdürlüğünce yayınlanan son istatistiklere göre; 2017 yılı sonu itibariyle ülke genelinde cezaevlerinde 228.993 mahpus bulunmaktadır. Kurumların toplam kapasitesi ise 209.112 kişidir.⁷⁴⁶

Kapasite sınırları içinde kalındığında cezaevlerinin donanımı, araç-gereçleri, personel sayısı vb. gibi unsurlarla başarılı bir hizmet verilecekken, kalabalıklaşma bu unsurların işlevsizleşmesine ve ihtiyaçlara cevap verememesine neden olabilmektedir. Kalabalıklaşma sorunu her ülkede görülen temel bir sorun olduğundan çalışmada özel olarak incelenmemiştir.

Cezaevleri genel yönetim sorunlarına güvenlik açısından yaklaşırsak, güvenlik yönetiminin temel sorunlarını şu şekilde tespit edebiliriz:

A. Yönetimsel Sorunlar

Cezaevlerinde temel amaç olan; iyileştirme ve eğitim çalışmaları vasıtasıyla mahkûmların rehabilitasyonunun sağlanması, öncelikli olarak cezaevlerinde iç ve dış güvenliğin başarısı temeline dayanır. İnfaz kurumlarında iç ve dış güvenlik; birbirini bütünleyen, etkileyen ve ayrı ayrı düşünülemeyecek konulardır. İç ve dış güvenliğin sağlanmasında görev, yetki ve sorumluluğun tek elde toplanması, güvenlik yönetiminin verimli ve etkin kılınması açısından zorunluluk arz etmektedir. Ülkemizde cezaevlerinde iç güvenlik Adalet Bakanlığı tarafından sağlanırken, dış

⁷⁴²Kayhan Mutlu, “Adi ve Örgütlü Suç Oluşumundaki Sosyolojik Faktörler”, **21. Yüzyıla Girerken Cezaların İnfazı Sempozyumu Kitabı**, Adalet Bakanlığı Yayın İşleri Dairesi Başkanlığı, Ankara, 21-22.01.2000, s. 209.

⁷⁴³Othmani, s. 62.

⁷⁴⁴Uzun, s. 129.

⁷⁴⁵Enis Yavuz Yıldırım, “Kurumlarda Yönetim Anlayışı”, **Sesleniş Gazetesi**, Adalet Bakanlığı CTE Genel Müdürlüğü Yayını, Yıl: 14, Sayı: 158, Mayıs 2015, s. 3.

⁷⁴⁶<http://www.cte.adalet.gov.tr/>, (16.05.2018).

güvenlik ise İçişleri Bakanlığına bağlı Jandarma Genel Komutanlığı tarafından sağlanmaktadır. Oysa cezaevleri iç ve dış güvenliği; İsveç, Norveç, Hollanda, Danimarka, Finlandiya, Almanya ve Avusturya gibi ülkelerde Adalet Bakanlığı tarafından sağlanmakta ve bu görevler adli görev dâhilinde kabul edilmektedir.⁷⁴⁷

Ülkemiz cezaevlerindeki temel yönetsel sorunların başında; dış güvenliğin jandarma, iç güvenliğin ise infaz koruma memurları tarafından sağlanması ve bu durumun çift başlılık oluşturması gelmektedir. Güvenlik yönetiminde bu iki başlılık ortadan kaldırılarak, Adalet Bakanlığı tek yetkili ve sorumlu kılınmalıdır.⁷⁴⁸ Cezaevlerinde çalışan uzman personelin çoğu; iyi bir güvenlik yönetimi için iç ve dış güvenliğin tek elde toplanması görüşündedir. Buna karşın güvenlik ve gözetim servisi personelinin bir kısmı dış güvenliğin jandarmada kalması gerektiğini savunmaktadır. Bu gerekliliğin nedeni ise; jandarmanın askeri disipline sahip olması ve yaptıkları işin sorumluluğunun fazla olmasıdır. Dış güvenlikle zafiyet yaşamamak adına mevcut durumun güvenlik açısından uygun olduğu görüşündedirler.

Mahkûmlar, Jandarma nezaretinde duruşmalara, hastanelere ve diğer infaz kurumlarına götürülmektedir. Cezaevi dış güvenliğinin Jandarma tarafından sağlanması ciddi problemlere yol açmaktadır. İnfaz hizmetleri ancak infaz hukuku eğitimi almış birimlerce yerine getirilmelidir.⁷⁴⁹ Cezaevi güvenliğinin iki farklı bakanlık personeline sağlanması, güvenlik yönetiminde iki başlılığa yol açmasının yanında bazı dezavantajlara daha sahiptir. Mahkûm ve ziyaretçilerin aranmasında tekrür eden işlemler, yazışmalarda bürokrasinin oluşması, nakil ve sevk işlemlerinde koordinasyon problemlerinin ortaya çıkması bunlardan bazılarıdır.⁷⁵⁰ Ancak literatürde dış güvenliğin sivil güçlere verilmesinin doğru olmadığını savunan görüşler de vardır. Buna göre; dış koruma sivil güçlere bırakıldığında, üniformalı askerin sahip olduğu disiplin ve caydırıcılığa sahip olunamayacaktır. Emir-komuta içinde hareket eden jandarmadan bu görev alındığında, sivil ekiplerde emir-komuta hiyerarşisi ve disiplini kurulamaz.⁷⁵¹

Ülkemizde 2012 yılında cezaevleri dış güvenlik hizmetinin Jandarma Genel Komutanlığından Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğüne

⁷⁴⁷ Ceza İnfaz Kurumları Güvenlik Hizmetleri Kanunu Tasarısı, Genel Gerekçe.

⁷⁴⁸ Semerci, s. 241.

⁷⁴⁹ Sarıhan, Türk İnfaz Sisteminin Sorunları, s. 87.

⁷⁵⁰ Ceza İnfaz Kurumları Güvenlik Hizmetleri Kanunu Tasarısı, Genel Gerekçe.

⁷⁵¹ Turgut, s. 75.

devredilmesini öngören “*Ceza İnfaz Kurumları Güvenlik Hizmetleri Kanunu Tasarısı*” Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanmış, Bakanlar Kurulunca kararlaştırılan tasarı 2013 yılı başlarında TBMM Başkanlığına sunulmuş ancak yasalaşamamıştır. Tasarının genel gerekçesinde son dönemlerde infaz sistemimizde yaşanan gelişim, dönüşüm ve iyileştirmelerle Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğünün, cezaevleri dış güvenlik hizmetini sağlama kapasitesine ulaştığı, uzman personelce dış güvenliğin sağlanmasının hizmet kalitesini arttıracığı belirtilmiştir.⁷⁵² Ancak 2017 yılı başlarında Sayın Bekir Bozdağ Adalet Bakanlığı döneminde, cezaevleri dış güvenliğinin jandarmadan Adalet Bakanlığına devredilmesi çalışmalarından vazgeçildiğini, yapılan istişareler neticesinde cezaevleri dış güvenliğinin İçişleri Bakanlığında dolayısıyla Jandarmada devam etmesi konusunda karara varıldığını açıklamıştır.⁷⁵³

Yönetimsel ikinci bir sorun Cumhuriyet Başsavcılığı ve cezaevleri yönetimi arasındaki ilişkilerde görülmektedir. Öyle ki; cezaevlerinin iş ve işlemlerinden sorumlu kurum müdürünü denetim yetkisi verilen ve cezaevi yönetim yetkisi bulunmayan Cumhuriyet Başsavcıları, denetim kapsamındaki yetkilerini cezaevi müdürünün yönetsel takdir yetkisine müdahale edecek şekilde kullanabilmektedirler. Bu nedenledir ki cezaevi müdürleri inisiyatif almaktan uzaklaşarak, tek başlarına karar almama eğilimine girmişlerdir. Cumhuriyet Başsavcıları, cezaevi müdürlerinin *idari sicil amiridir*. Bu statüleri itibarıyla, cezaevlerindeki en ufak problemler Başsavcılara bildirilerek, verilen emir doğrultusunda uygulamaya geçilmektedir. Kurum içinde bu durum otoritenin sarsılmasına, kurum dışında ise cezaevi müdürünün itibarının zedelenmesine sebebiyet vermektedir.⁷⁵⁴ Cumhuriyet Başsavcılarının cezaevleri konusundaki görev ve yetkileri ‘*denetim*’le sınırlı olacak şekilde net olarak düzenlenmeli ve cezaevi yönetimleri tam anlamıyla cezaevi müdürlerine bırakılmalıdır. Cezaevleri idari yazışmalarını Cumhuriyet Başsavcılıkları vasıtasıyla değil, doğrudan gerçekleştirebilmelidir.⁷⁵⁵

⁷⁵²Ceza İnfaz Kurumları Güvenlik Hizmetleri Kanunu Tasarısı.

⁷⁵³Bekir Bozdağ, “Adalet Bakanı Bozdağ: Cezaevlerinin Dış Güvenliği Jandarmada Kalacak!”, <http://www.infazvekoruma.net/adalet-bakani-bozdag-cezaevlerinin-dis-guvenligi-jandarmada-kalacak/1087/>, 17.02.2017, (30.03.2017).

⁷⁵⁴Çitici, s. 127.

⁷⁵⁵Kurt, s. 116.

Diğer bir sorun da bazı cezaevi yönetimlerinin, personel ve mahkûmlarla iletişim kuramaması sorunudur. Cezaevi müdürünün yönetim anlayışı, personelin görevini yerine getirmesi ve kurumun işleyişinde en önemli faktördür. Eğer cezaevi müdürü mahkûmlarla iletişimini azaltır ya da keserse, kurum infaz koruma personeline kalır. Müdüre ulaşamayan mahkûm, sorunlarını infaz koruma memurlarıyla çözmeye çalışır, sorunlar müdüre ulaşmaz. Oluşan bu boşlukta infaz koruma memurları, korkusuzca olumsuz faaliyetlere girer ve yozlaşmaya başlar. Cezaevi müdürleri gerek personelden, gerekse de mahkûmlardan uzak durmamalı, personelin rahatça görevini yapabileceği ortamı sağlamalı ve işleyişi takip etmelidir.⁷⁵⁶ CTE Genel Müdürlüğü döneminde Sayın Enis Yavuz Yıldırım'ın, cezaevi müdürünün yönetim anlayışının önemini anlatan “Kurumlarda Yönetim Anlayışı” başlıklı yazısındaki ifadeleri şöyledir:

*Ceza infaz kurumlarımıza yaptığımız alan ziyaretlerinde ve kurum idarecileri ile yaptığımız toplantılarda kurumlarımızın yönetim ve işleyişi ile ilgili bir takım tespitlerimiz oldu. Bu tespitlerimizi yaptığımız bu ziyaret ve toplantılarda aktarmaya çalışıyoruz. Bu tespitlerin en önemlilerinden bir tanesi tüm idareci ve çalışanlarımızın yaşadıkları olaylara ve yaptıkları işlere farklı perspektiften bakmalarıdır. Çünkü bir fotoğrafa hangi açıdan bakarsanız farklı görünmektedir. Kurum idareci ve çalışanlarımızın vermiş oldukları hizmetlerin daha verimli ve etkili hale gelebilmesi için fotoğrafa farklı açılardan bakabilmek ve fotoğrafın görünmeyen kısımlarına odaklanabilmek gerekir. Bu bakış açısı bize eksikliklerimizi görebilme ve bunları giderebilme fırsatı verecektir.*⁷⁵⁷

Başka bir sorun ise mevzuatta kurum ikinci müdürleri için belirtilen “müdür tarafından kendisine verilen işleri yürütür” (İnfaz Tüzüğü, m. 20/1) ifadesinin subjektif olmasıdır. Böyle bir yaklaşım cezaevi yönetiminin koordinasyon içinde ve eşgüdümlü olarak işleminin önünde engel oluşturmaktadır. Görev dağılımında kişisel ilişkileri temel alan bu yaklaşım, işleyişi negatif yönde etkilemekte ve verimliliği azaltıcı bir neden olarak karşımıza çıkmaktadır.⁷⁵⁸ Cezaevi yönetim yapısı; ‘Kurum Müdürü, Birim Müdürleri ve Müdür Yardımcıları’ şeklinde

⁷⁵⁶Zaim, İnfaz Sistemi ve Kurumu Üzerine Gözlem ve Öneriler-2, s. 268.

⁷⁵⁷Yıldırım, s. 3.

⁷⁵⁸Adnan Sayıldı, “Cezaevi İdari Yapılanmasındaki Sorunlar ve Cezaevi Çalışanlarının Karşılaştıkları Güçlükler”, **21. Yüzyıla Girerken Cezaların İnfazı Sempozyumu Kitabı**, Adalet Bakanlığı Yayın İşleri Dairesi Başkanlığı, Ankara, 21-22.01.2000, s. 137.

yapılanmalıdır. Böyle bir hiyerarşik yapı; bir yandan sorumluluğun paylaşılmasını sağlar, bir yandan da tüm alanların etkin bir şekilde denetiminin yapılması temin eder.⁷⁵⁹ Cezaevi müdür ve ikinci müdürlerinin sorumluluk ve yetkileri yeniden bir sınıflandırma yapılarak açıkça belirtilmeli ve birimlerde sorumlu müdürlere ‘*personel müdürü, idari işler müdürü, kurum müdürü ve infaz müdürü*’ gibi unvanlar tahsis edilmelidir.⁷⁶⁰ Burada özellikle güvenlik konusuna değinmekte fayda vardır. Güvenlik tek başına profesyonellik gerektirdiğinden özellikle ‘*Güvenlik Müdürlüğü*’ kadrosunun kurulması önem arz etmektedir. Ancak bu kadronun kurulmasının ön koşulu; iç ve dış güvenliğin tek elde toplanmasıdır. Farklı statülerdeki cezaevi personeli arasında iç ve dış güvenliğin tek elde toplanması konusunda fikir birliği yoktur. Şöyle ki, yönetici statüsünde bulunanlar ile uzman personelin çoğu cezaevi güvenliğinin tek elde toplanmasını savunurken, güvenlik ve gözetim servisi personelinin bir kısmı dış güvenliğin jandarmada kalması gerektiğini savunmaktadır. Bunun gerekçesi olarak; infaz koruma personelinin dış güvenlik konusunda tecrübesiz olması, dış güvenliğin sağlanması konusunda daha fazla disiplin ihtiyacı olduğu ve bunu ancak askeri bir kurumun sağlayacağı belirtilmiştir.

B. Personel Kaynaklı Sorunlar

Cezaevlerimizde uzman personelin (özellikle doktor, psikolog, dış hekimi gibi) sayısının ve genel olarak kurumlarda çalışan personelin sayısının yetersiz olması mevcut sorunlardan biridir.⁷⁶¹

Cezaevi yöneticilerin karşılaştıkları sorunlardan biri de *personelin niteliğidir*. Atamaları Adalet Komisyonları tarafından yapılan, rotasyona tabi olmayan, yerel nitelikteki ve cezaevi personeli içinde en fazla sayıya sahip infaz koruma memurları, hem görevin ağırlığı altında yaşadıkları sorunlar itibariyle hem de bazı sorunların nedeni olmaları açısından değerlendirilmelidir. Öyle ki; Adnan Sayıldı (Nazilli E Tipi Cezaevi Sosyal Çalışmacısı görevindeyken) katıldığı bir sempozyumda şöyle demektedir:⁷⁶²

⁷⁵⁹Sayıldı, s. 135.

⁷⁶⁰Semerci, s. 242.

⁷⁶¹ 2016 Yılı Birim Faaliyet Raporu, ss. 171-172.

⁷⁶²Sayıldı, s. 137.

*Cezaevlerinde en kalabalık sınıfı oluşturan infaz koruma memurları çektikleri sıkıntıların ağırlığı yanında sorunların kaynağı olma durumlarıyla da irdelenmesi gereken bir konumdadır. Aynı yerde göreve başlayan ve emekli olana kadar beraber olma şansına sahip olan bu memurların arasında zamanla yörenin sosyo politik yapısına uygun alt klikler oluşmaktadır. Bunlar; hemşehricilik, ideolojik, mezhepçilik ve en önemlisi menfaat gruplarıdır. Bu alt gruplaşmalar oluşuktan sonra yönetim kademesinde bulunan insanların uygulamaya dışarıdan müdahaleleri imkânsız hale gelmektedir. Bu memurlar rotasyona tabi olmadıkları için de grupların dağılma şansları yoktur ve kuruma atanan kurum müdürü işleyişi değiştirmek yerine zorunlu olarak mevcut yapıya uyum sağlayarak işleyişin bir parçası haline gelmektedir. Genelgelerle ilgili konularda ne kadar hassas olunması istense de cezaevi yapısı içerisinde grupların dirençleri oranında değişikliğe müsaade edilir ve geleneksel yapı ayakta kalarak uygulanmaya devam olunur.*⁷⁶³

Adli Yargı Adalet Komisyonu tarafından atanan cezaevi personelinin ataması, Adalet Bakanlığı CTE Genel Müdürlüğü tarafından yapılmalı, yerel nitelikteki bu personelin uzun yıllar aynı yerde görev yapması ve bu durumun ortaya çıkardığı olumsuzlukların önüne geçmek için personel rotasyona tabi tutulmalıdır.⁷⁶⁴ Çalışma kapsamında farklı statülerdeki uzman personeller ile yapılan görüşmede; infaz koruma memurlarına rotasyonun gerekli olduğu ancak, tüm cezaevlerinde personelin tamamına tahsis edilecek yeterli lojman bulunmaması ve maaşlarının güvenlik sektöründe çalışan diğer memurlar kadar olmaması sebebiyle, mevcut durumda rotasyonun mağduriyetlere yol açacağı tespit edilmiştir. İnfaz koruma memurlarına rotasyon gereklidir. Ancak bunun için önce atamaları merkezden yapılmalı ve maaşları arttırılmalıdır. İnfaz koruma memurları ise yaptıkları görevi cazip hale getiren unsurun rotasyona tabi olmamaları görüşündedir. Buna karşın yapılan son mevzuat değişikliğiyle İnfaz Koruma Başmemurları için rotasyon getirilmiştir; bu durumun tüm infaz koruma memurları için de geçerli olması gerekmektedir.

Bu süreçte CTE Genel Müdürlüğü tarafından ülkemizdeki tüm iller 3 bölgeye, bölgeler de 4 kısma ayrıldı ve kurumun şartlarına göre puan sistemi getirildi.⁷⁶⁵

⁷⁶³Bkz. 21. Yüzyıla Girerken Cezaların İnfazı Sempozyumu Kitabı, s. 137.

⁷⁶⁴Uzun, s. 133.

⁷⁶⁵<https://www.haberbankam.com/infaz-ve-koruma-memurlarinin-atamaları-aciklandi-8769.html>, (01.02.2018).

‘Adalet Bakanlığı Memur Sınav, Atama ve Nakil Yönetmeliği’ madde 33’teki düzenleme şöyledir:

Ceza infaz kurumları ve tutukevleri müdürleri, denetimli serbestlik müdürleri, müdür yardımcıları, saymanlar ile infaz ve koruma başmemurları Ek-4’te gösterilen birinci, ikinci ve üçüncü bölgelerdeki müdürlük teşkilâtı olan ceza infaz kurumları ve denetimli serbestlik müdürlüklerine naklen atanarak bölge esasına göre çalışırlar. İnfaz ve koruma başmemurları, müdürlük teşkilâtı olmayan ceza infaz kurumlarında da çalışabilirler. Yukarıda sayılanlar dışındaki memurların naklen atanmalarında bölge esası uygulanmaz.

Bölge esasına göre atamaya tâbi olanlar;

a) Kendisinin nüfusa kayıtlı olduğu il ve bu ile bağlı ilçelere,

b) Nüfusa kayıtlı olmamakla birlikte, en az onbeş yıl müddetle devamlı olarak ikamet ettikleri veya hizmetini olumsuz yönde etkileyecek maddî ilişkisinin bulunduğu il veya ilçe ile ilçenin bağlı olduğu il ve ilçelerine, atanamazlar. Ancak nüfusa kayıtlı olduğu ilçe hariç olmak üzere toplam nüfusu bir milyonu aşan yerler bu hükmün dışındadır.⁷⁶⁶

Sadece atama konusunda değil aynı zamanda infaz koruma memurlarının özlük hakları da benzer görevlerde bulunan diğer kolluk personeliyle eşdeğer olmalıdır. Örneğin; görevlerine uygun ücret, sınırlı olan lojman tahsisinin genişletilmesi, olası saldırılara karşı kullanılacak yeterli araç-gereç, cezaevlerine uyuşturucu maddelerin girmesini önlemeye yönelik aramalarda kullanılmak üzere eğitilmiş köpekler bunlardan bazılarıdır.⁷⁶⁷ Özlük haklarının iyileştirilmesi, güvenliklerinin sağlanması, görev sırasında yeterli araç-gereç ve donanım temin edilmesi, mahkûm sayısı ile orantılı görevli sayısı, personelin görevlerini daha fazla motivasyonla yerine getirmelerini sağlayacaktır. Cezaevi personelinin karşılaştıkları tehlikeleri gösteren örneklerle baktığımızda; 2017 yılının Nisan ayında Fransa’da Paris’e 30 km mesafede bulunan ve Avrupa’nın en büyük hapishanesi olarak tanınan Fleury-Merogis cezaevinde çalışan 350 infaz koruma memuru, mahkûmlar tarafından 6 meslektaşının saldırıya uğramasını protesto ederek; mahkûm sayısına(4200 mahkûm) karşı infaz koruma memuru sayısının (350 infaz koruma memuru) yetersiz olduğunu, çıplak arama mecburiyeti getiren kanunun kaldırılmasını ve çalışan

⁷⁶⁶10.07.2003 tarih ve 25164 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren “Adalet Bakanlığı Memur Sınav, Atama ve Nakil Yönetmeliği”, madde 33.

⁷⁶⁷Uzun, s. 133.

sayısının artırılmasını istemişlerdir. Barikat kurup pankart açan 350 kişilik gruba, güvenlik güçleri biber gazıyla müdahale etmiştir.⁷⁶⁸

Ülkemizde 2015 yılında Kocaeli 1 Nolu F Tipi Yüksek Güvenlikli Cezaevi müdürü evinden çıkıp görev yerine giderken, tartıştığı bir mahkûmun yakınları tarafından silahlı saldırıya uğramış ve hayatını kaybetmiştir.⁷⁶⁹ Yine 2013 yılında İzmir’de Buca F Tipi Yüksek Güvenlikli Cezaevi Müdürü, bir organize suç örgütü liderinin mevzuata aykırı olan taleplerini yerine getirmediği gerekçesiyle kaldığı lojmanın önünde iki kişinin pompalı tüfekli saldırısına uğramış ve elinden yaralanmıştır.⁷⁷⁰ Cezaevi çalışanlarının güvenliklerinin sağlanması moral ve motivasyonun artmasına katkı sağlayacaktır.

Cezaevlerinde temel sorunlardan bir diğeri de personelin kendi arasında ve mahkûmlarla iletişimde dengeyi kuramamalarıdır. Yetersiz iletişim kurum başarısının önünde engel oluşturur. Personelin hem kendi arasında hem mahkûmlarla ilişkilerinde dengeyi sağlayarak iletişimi geliştirmek, herkese eşit uzaklıkta ve olumlu olmak gerekmektedir.⁷⁷¹ İletişimsizlik, dinamik güvenlik açısından sorun oluşturmaktadır.

Cezaevlerinde asayiş ve güvenlik hizmetlerinde çalışan personel, görev niteliği gereği genel zabıtaya benzediğinden, mesleki eğitimleri de görevin niteliğine uygun olacak kalite ve sürede olmalı, aynı zamanda süreklilik göstermelidir. Cezaevi yönetici ve diğer personelin özlük hakları iyileştirilmeli (ücret düzeyi vb. gibi), başarı ve liyakate sahip olmaları için teşvik edici önlemler alınmalıdır.⁷⁷²

Yakın zamanda infaz koruma memurlarının gündeme geldiği basına yansıyan bir olay örneğini ele alırsak; Türkiye İnsan Hakları Kurumu’nun 10.07.2014 tarihli “01.01.2014 Tarihinde Sincan Cezaevinde Meydana Gelen Olaylarla İlgili İnceleme Raporu”nda; 01.01.2014 tarihinde sayımlar sırasında bir çocuğun hastalığı gerekçesiyle yattığı yerden kalkmak istememesi, buna karşılık infaz koruma

⁷⁶⁸<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/fleury-merogis-cezaevinde-350-gardiyan-eylem-yapti-40423894>, 11.04.2017, (16.02.2018).

⁷⁶⁹<http://www.ozgurkocaeli.com.tr/oldurulen-cezaevi-mudurunun-davasinda-tansiyon-yukseldi-303128h.htm>, 25.07.2016, (18.05.2018).

⁷⁷⁰<http://t24.com.tr/haber/vurulan-emniye-muduru-capaci-beni-alaattin-cakici-vurdurttu,230740>, 27.05.2013, (18.05.2018).

⁷⁷¹Yıldırım, s. 3.

⁷⁷²Uzun, s. 133.

memurlarının çocuklara davranış biçimi ve sonrasında gelişen olaylarda infaz koruma memurları ile ilgili şu ifadelerle yer verilmiştir:

*CD kayıtları izlendiğinde de infaz ve koruma memurlarının bilgi ya da eğitim yetersizliği yahut uygun eğitim verilmemesi nedeniyle görevlerini icra etme noktasında belirsizliğe düştükleri ve uzmanlıkla bağdaşmayan biçimde davrandıkları izlenimi edinilmiştir.*⁷⁷³ *'Bir infaz koruma memurunun çocukları durdurmasından sonra bir başka infaz ve koruma memurunun çocuklara sandalye atarak tekrar harekete geçirmesi ve bunun tekrarlanması, krize müdahale konusunda çalışanların yeterli donanımına sahip olmadıklarını düşündürmektedir.*⁷⁷⁴

Cezaevlerinde personelden kaynaklanan sorunlara çözüm bulma çabalarında önceleri infaz koruma memurlarının eğitim seviyesinin artırılmasıyla sorunların büyük çoğunlukla ortadan kalkacağı düşünülmüştür. Bu bağlamda lise ve yüksekokul mezunları infaz koruma memurluğuna alınmıştır. Ancak; gelişen süreç içinde eğitim seviyesi arttırılsa da personelden kaynaklanan sorunların devam ettiği görülmüştür. Görevlerinin niteliği gereği eğitimin yanında infaz koruma memurları ve tabi ki diğer tüm cezaevi personelinin, *'sağlıklı bir kişiliğe, kabul edilebilir bir sosyal statüye sahip olmaları gerektiği ortaya çıkmıştır. Özellikle "sosyalleşme süreçlerinin" incelenmesi yararlı olacaktır.*⁷⁷⁵ Aşağıdaki tabloyu incelersek:

Tablo 5: Personelin Eğitim Seviyesini Gösteren Tablo

2016 Yılı CTE Gen. Müd. Birim Faaliyet Raporundaki İKM İstatistiği		
	Kadrolu İKM	Sözleşmeli İKM
İlkokul	18	1
Ortaokul	810	-
Lise	13.798	1.257
Yükseköğretim (2 Yıllık)	8.156	863
Yükseköğretim (3 Yıllık)	3	-
Yükseköğretim (4 Yıllık)	14.339	451
Yükseköğretim (5 Yıllık)	58	2
Yükseköğretim (6 Yıllık)	3	-
Yükseklisans	419	6
TOPLAM	37.604	2.580

Kaynak: CTE Genel Müdürlüğü 2016 Birim Faaliyet Raporu, ss.20-21.

⁷⁷³Sincan Cezaevinde Meydana Gelen Olaylarla İlgili İnceleme Raporu, s. 60.

⁷⁷⁴Sincan Cezaevinde Meydana Gelen Olaylarla İlgili İnceleme Raporu, s. 61.

⁷⁷⁵Zaim, İnfaz Sistemi ve Kurumu Üzerine Gözlem ve Öneriler-2, ss. 268-269.

Son dönemlerde yükseköğretim mezunları infaz koruma memurluğuna alınmış olsa da bu durumun personelden kaynaklı sorunların çözümüne katkısı beklenenden az olmuştur. En kısa sürede kurum değiştirme veya başka memuriyete geçmenin yollarını arayan üniversite mezunu infaz koruma memurlarında, işe adapte olma sorunları görülmüş ve beklenen verim elde edilememiştir. Çözüm; ya görevi herkes için cazip hale getirmek ya da infaz koruma memurluğuna girişte eğitim seviyesini yüksek tutmamaktır. Kariyer sisteminin geliştirilmesi ve maaşların iyileştirilmesi, bu görevi cazip hale getiren unsurlar arasında sayılabilir.

Cezaevlerinde son yıllarda sözleşmeli infaz koruma görevlisi uygulaması görülmektedir. Bu durum tartışılması gereken bir konudur. Çünkü sözleşmenin yenilenmemesi ihtimali; personelin yönetime koşulsuz itaatine neden olmakta, inisiyatif ortadan kaldırmaktadır. Sözleşmeli infaz koruma görevliliği uygulamasının diğer bir dezavantajı ise kadrolu personel kadar özlük haklara sahip olmamalarıdır. Kadrolu personelden daha az maaş alan sözleşmeli personelin mesai saatleri kadrolu personele göre daha uzun olabilmektedir. Uygulamada göreve yeni başlama aşamasında, kadrolu personelin sözleşmelilerden mesleki anlamda daha eğitilmiş oldukları belirlenmiştir.

İnfaz koruma memurlarından kaynaklanan sorunların çözümlerinden biri de cezaevi iç güvenliğini sağlamakla görevli personel olan ‘infaz koruma memur ve başmemurları’nın unvanlarında çeşitlendirmeye gitmek olabilir. Şöyle ki, güvenlik hizmetlerinde görevli diğer kurumlarda (polis, asker gibi) rütbe sayıları fazladır. Cezaevleri iç güvenlik personelinin ise diğer kurumlara kıyasla rütbe ve unvanlarında yetersizlik göze çarpmaktadır. Mesela ‘*infaz güvenlik memuru, infaz güvenlik şef yardımcısı, infaz güvenlik şefi, infaz güvenlik amir yardımcısı, infaz güvenlik amiri*’ gibi daha hiyerarşik bir yapının oluşturulması disiplini arttıracaktır.⁷⁷⁶

⁷⁷⁶Sevimli, Ceza İnfaz Kurumlarında Güvenlik, s. 106.

C. Fiziki Yapı Kaynaklı Sorunlar

Cezaların infazı ve cezaevlerinin rehabilitasyon amacının başarılı olmasında belirleyici unsurlardan biri de *'cezaevi mekânsal yapısıdır.'* Mahkûmun işlediği suç türü, sosyal yapısı ve eğitimi ile cezaevi bina modeli bağlantılıdır. Öyle ki, mahkûmlar ancak kendi durumlarına uygun cezaevlerinde barındırılarak ıslah edilebilir.⁷⁷⁷ Cezaevleri mimari modelleri öncelikle mahkûmların rehabilitasyonu amacına yönelik tasarlanmalıdır. Aksi halde; cezaevleri amacı dışına çıkacak ve toplumda bir sorun haline gelecektir.⁷⁷⁸ Cezaevi binasının mahkûmların gündelik yaşamlarını karşılayacak donanım, araç ve gereçlere sahip modern bir yapıda olması, bir yandan mahkûmların kendilerini güvende hissetmelerini ve rehabilite olmalarını diğer yandan da cezaevlerinde disiplin ve kontrolün yönetimin elinde olmasını sağlayarak güvenlik sorunlarının önüne geçecektir.⁷⁷⁹

Literatürde ise ideal bir cezaevi mimari tasarım projesi konusunda ilgililerde düşünce birliği söz konusu değildir. Yapılması gereken öncelikle insancıl bir tasarım modelinde ortak bir karar almak ve daha sonra bu tasarım modelini tüm cezaevlerinde hayata geçirecek çalışmaları yapmaktır. Bu tasarım projesinde sadece yeni inşa edilecek cezaevlerini göz önüne almak cezaevi yaşam şartları itibarıyla eşitsizlik doğuracaktır. Yenileşme çalışmaları tüm cezaevlerini kapsamalıdır. Günümüzde hala mimari proje konusunda lineer model ve modüler (podüler) model tartışması devam etmektedir.⁷⁸⁰ Kimi yazarlar lineer modelde devam edilmesi gerektiğini savunurken, kimi yazarlar lineer modelden vazgeçilip modüler modele göre yeni cezaevlerinin inşa edilmesi gerektiğini savunur. Günümüzde ülkemiz kapalı cezaevlerinde kullanılan ve düz bir koridora odaların yerleştirildiği lineer model, mahkûma özel bir alan sağlaması nedeniyle ilgililerce yararlı bulunmaktadır.

⁷⁷⁷Zafer Zaim, "İnfaz Sistemi ve Kurumu Üzerine Gözlem ve Öneriler-1", **21. Yüzyıla Girerken Cezaların İnfazı Sempozyumu Kitabı**, Adalet Bakanlığı Yayın İşleri Dairesi Başkanlığı, Ankara, 21-22.01.2000, s. 262.

⁷⁷⁸Zaim, İnfaz Sistemi ve Kurumu Üzerine Gözlem ve Öneriler-2, ss. 263-264.

⁷⁷⁹Cihanşah Karakoç, "Cezaevleri ve Cezaevlerinde Çalışan Personel Sorunları", **21. Yüzyıla Girerken Cezaların İnfazı Sempozyumu Kitabı**, Adalet Bakanlığı Yayın İşleri Dairesi Başkanlığı, Ankara, 21-22.01.2000, ss. 253-254.

⁷⁸⁰Sarıhan, Türk İnfaz Sisteminin Sorunları, ss. 86-87.

Modüler sistemi, mahkûma mahrem bir alan bırakmaması nedeniyle eleştirmektedirler.⁷⁸¹

Fiziki yapı konusunda diğer bir sorun şehir merkezi dışında konuşlanan bazı cezaevlerinin, hızlı kentleşme ile birlikte şehir merkezleri içinde kalması, ikamet yerleri ve kurum binaları ile çevrelenmesidir. Bu durum cezaevi asayiş ve güvenliğini sağlamada zorluk yaratmaktadır. İzmir Buca Kapalı Cezaevi müdürlüğü görevini yapmış Zeki Uzun, 2000 yılında yapılan ‘21. Yüzyıla Girerken Cezaların İnfazı Sempozyumu’nda ‘cezaevleri, şehir merkezi dışında geniş görüş alanı olan açık arazide inşa edilmelidir’ demektedir.⁷⁸² 2018 yılı itibariyle İzmir Buca Kapalı Cezaevi halen aynı yerde hizmet vermektedir. İzmir’in en büyük ilçelerinden biri Buca’nın neredeyse en işlek caddesi olan Menderes Caddesi üzerinde bulunan Buca Kapalı Cezaevi’nin çevresi işyerleri ve konutlardan oluşmakta, cezaevi nizamiye girişine yakın bir alanda otobüs durağı bulunmaktadır. Cezaevi giriş kapısının tam karşısında ise bir kafeterya vardır. En son 2017 yılının Mart ayında Buca Kapalı Cezaevi firar teşebbüsüyle gündeme gelmiştir. Basında geniş yer alan ve Jandarmanın dikkati sayesinde mahkûmların çatıda yakalandığı olayın ayrıntısı şöyledir:

*Firar girişimi dün gece (22.03.2017) 02.30 sıralarında yaşandı. Cezaevlerinden kendilerine çeşitli el işleri için verilen örgü iplerini depolayan 5 mahkûm, bu ipleri ve fırça saplarını kullanarak yaklaşık 20 metrelik 'halat merdiven' yaptı. Havalandırmanın kapatılması ve sayımların ardından hareket geçen mahkûmlar, tuvaletlerden söktükleri mushuklarla havalandırma avlularına çıkan kapıyı kırarak havalandırmaya çıktı. Kendi yaptıkları halat ile çatıya tırmanan mahkûmlar, bir süre sonra cezaevi güvenliğini sağlayan jandarma nöbetçileri tarafından fark edildi. Nöbetçi jandarmaların havaya ateş etmesi üzerine oldukları yerde kalan mahkûmlardan 4'ü, itfaiye merdiveniyle çatıya çıkan cezaevini koruyan jandarma ekipleri tarafından kısıktırak yakalandı. Kaçmaya devam eden bir mahkûm ise 10 metrelik duvardan atladıktan sonra ayakları kırılınca yakalandı.*⁷⁸³

⁷⁸¹Sağlam, Ceza İnfaz Kurumları Mimarisi, s. 18.

⁷⁸²Uzun, s. 130.

⁷⁸³ Musa Kesler, “Çatıda Böyle Yakalandılar”, **Milliyet Gazetesi**, <http://www.milliyet.com.tr/catida-boyle-yakalandilar-gundem-2418869/>, 23.03.2017, (30.01.2018).

Buna karşın 2006 yılında başlayan reform sürecinde ülkemizde kampüs tipi cezaevleri inşa edilmeye başlanmış ve sayıları giderek artırılmıştır. Kampüs tipi cezaevlerinin şehir merkezlerine uzak olması, şehir merkezi içinde kalan cezaevlerine oranla daha güvenli görünmektedir.

2006 yılında açılan Ankara Sincan Ceza İnfaz Kurumları Kampüsüne ek olarak 2016-2020 yıllarını kapsayan CTE Genel Müdürlüğünün yatırım planlamasında; önceliğin büyük illerde olduğu cezaevi iyileştirmeleri kapsamında, yeni nesil kampüs modeli cezaevleri inşası; İzmir/Aliağa, Maltepe, Silivri, Kocaeli, Tekirdağ, Kayseri, Hatay, Şanlıurfa, Elazığ, Diyarbakır, Van, Tarsus cezaevleriyle devam etmiştir. Rehabilitasyona imkân vermeyen, ömrünü tamamlamış cezaevleri ise kapatılmaktadır.⁷⁸⁴ Kampüs modeli cezaevini İzmir Aliağa Ceza İnfaz Kurumu örneğinde kısaca incelersek; kampüs içinde, duruşma salonu, sağlık ocağı, ekmek fırını, mutfak, çamaşırhane, ziyaretçi bekleme odası, ısı merkezi, kreş, lojman, alışveriş merkezi, eğitsel ve kültürel faaliyet alanları, spor alanları bulunmaktadır. Güvenlik açısından yüksek risk oluşturan ve çok sanıklı duruşmaların yapılabilmesine imkan veren duruşma salonu, hakim ve savcı odaları ile arşivi de bulunan⁷⁸⁵ bu kampüs tipi cezaevleri; hem şehir merkezine uzak konumda olmaları hem de sağladığı fiziksel imkanlarla rehabilitasyon sürecine katkı yapması dolayısıyla güvenlik yönetimine en uygun model olarak karşımıza çıkmaktadır.

Önceleri az güvenli cezaevleri için tasarlanan bu model, gelişen teknoloji ve artan güvenlik donanımlarıyla yüksek güvenli cezaevleri için de uygun hale getirilmiştir. Ülkemizde kampüs tipi cezaevleri farklı kurumları bünyesinde barındırabilmektedir.⁷⁸⁶ Kampüs sistemi cezaevleri aynı zamanda üretim tesisi görevi gördüklerinden infaz hizmetlerinin maliyetlerinin azaltılmasına da katkıda bulunur. Farklı statülerde bulunan cezaevi uzman personelinin ortak görüşü bu tür yapılara ağırlık verilmesi ve bu yapıların geliştirilmesidir. Güvenlik ve gözetim servisi personeli de infaz hizmetlerinde güvenlik yönetimine en uygun mimari modelin kampüs sistemi olduğu görüşündedirler. Ancak onlar için bu modelin tek dezavantajı

⁷⁸⁴ CTE Genel Müdürlüğü 2016 Yılı Birim Faaliyet Raporu, s. 66.

⁷⁸⁵ <http://www.izmir1tcik.adalet.gov.tr/kurumt.html>, (30.01.2018).

⁷⁸⁶ Örneğin Aliağa Ceza İnfaz Kurumları Kampüsünde; 4 tane T Tipi Kapalı Cezaevi, 1 tane Kadın Kapalı, 1 Tane Açık, 1 tane de Çocuk ve Gençlik Kapalı olmak üzere toplam 7 Adet Cezaevi bulunmaktadır. (<http://www.izmir1tcik.adalet.gov.tr/kurumt.html>).

birden fazla kurumu içinde barındıran bu tür yapılarda, görev yaptıkları kurumun kolayca değiştirilebilmesidir.

Sayın Enis Yavuz Yıldırım CTE Genel Müdürlüğü döneminde verdiği bir röportajda, ülkemizde 64 yeni kampüs cezaevi yapılması projesiyle ilgili kampüs sistemi cezaevlerinin neden gerekli olduğuna dair şunları söylemektedir:

Bu tip toplu ceza infaz kurumlarının alanlarında erkek, kadın, yetişkin, çocuk gibi farklı grupları karşılayabilecek kurumlarımız olduğu gibi, açık ceza infaz kurumları gibi bunların lojistik ihtiyacını karşılayacak kurumlarımız da var. Güvenlik açısından daha korunaklı, hizmetlerin karşılanması açısından maliyeti daha düşük, daha kaliteli yemek çıkarabildiğiniz, daha profesyonel hizmet üretebildiğiniz ceza infaz kurumları doğrultusunda son yıllarda yaptığımız infaz kurumlarında kampüs ya da yerleşke modeline daha çok ağırlık veriyoruz. Bakanlığımızın genel politikası itibariyle bunları ifade ediyorum.⁷⁸⁷

Görüldüğü gibi Adalet Bakanlığının cezaevi mimarisindeki infaz politikası, kampüs sistemi modelden yanadır. Bu olumlu bir gelişmedir. Geliştirilebilir fiziki yapıya sahip olan bu tip kurumlar, güvenlik gerekleriyle insani yaşam koşulları arasındaki dengeye sağlamaya en uygun modeldir. Süreç içinde eski tip kurumların yenilenmesi yerine, ilçe görünümlü bu tür kompleks yapıların sayısını artırma ve ülke genelinde hizmet standartlarında yeknesaklığı sağlama amacıyla tüm cezaevlerinin kampüs sisteminde planlanması daha iyi bir seçenek olarak görünmektedir.

D. Hükümlü/Tutuklu Kaynaklı Sorunlar

Yeniden sosyalleştirme amacının gerçekleştirilmesinin ön koşulu güvenlik sorunlarını ortadan kaldırmaktır. Cezaevlerinde güvenlik sorunları; isyan, firar, açlık grevi, ölümler vb. gibi olaylardır. Mahkûmlar infaz sürecini ruhsal ve fiziksel açıdan zarar görmeden tamamlamalıdır. Mahkûmların can güvenliklerinin, bedeni bütünlüklerinin ve ruhsal durumlarının korunması için cezaevlerinde disiplin, asayiş ve güvenliği tesis etmek devletlerin görevlerindendir.⁷⁸⁸

⁷⁸⁷Enis Yavuz Yıldırım'ın Meclis Özel Dergisine verdiği ve Sesleniş Gazetesi, Adalet Bakanlığı CTE Genel Müdürlüğü Yayını, Yıl: 13, Sayı: 155, Şubat 2015 sayısında yayınlanan röportajı, s. 11.

⁷⁸⁸Demirbaş, Cezaevlerinde Yeniden Sosyalleştirme (Tretman) Sorunları, s. 156.

Mahkûmları özelliklerine göre *A ve B Tipi* olarak ayırabiliriz: *A tipi* mahkûmlar, uygulanan rehabilitasyon programlarına olumlu tepki verirler, yeniden topluma kazandırılmaları kolaydır. Sorunsuz bir özgeçmişleri olan, işlediği suçları tekrar ettirmeyen, ruhsal problemleri olmayan kişilerdir. *B tipi* mahkûmlar, sosyal uyum problemi yaşayan, ruhsal açıdan sorunlu, rehabilitasyon programlarının etkisinin olmadığı, suç işlemeyi bir yaşam tarzı haline getirmiş kişilerdir. Yaşamlarını cezaevinde geçirmeye alışmışlardır. Suçları tekerrür ettirerek tekrar cezaevine girerler. Bu kişilerin diğer mahkûmlardan ayrılması ve aynı zamanda bu tip mahkûmlar için '*kronik suçlular cezaevi*' kurmak gerekmektedir.⁷⁸⁹

Cezaevlerinde mahkûmlardan kaynaklanan sorunlar çok çeşitlidir. Yukarıda incelediğimiz ayaklanma/isyen, açlık grevleri, rehin alma, barikat, firar, koridor işgali, sayım vermeme gibi eylem yöntemlerinin yanında ayrıca;⁷⁹⁰

- Koğuş ağalığı, kabadayılık, uyuşturucu ticareti, kumar, rüşvet,
- Adam öldürme, yaralama,
- Cinsel terslikler ve saldırılar,
- Irza tecavüz sanıklarına yönelik özel saldırılar,
- Mahkûmların kendilerine yönelik eylemleri(intihar, kendini yaralama),
- Hapishane psikozları,
- Akıl hastası mahpuslar ve neden olabilecekleri güvenlik olayları,⁷⁹¹ gibi güvenlik sorunları da görülebilmektedir.

Cezaevlerinde meydana gelen isyan, firar, öldürme vb. gibi güvenlik olayları, devlete ve demokrasiye duyulan güveni azaltan bir etki yaratır. Bu nedenle cezaevlerinde güvenliği sağlamak son derece önemlidir. Şüphesiz cezaevi güvenlik sorunları, siyasal yapı ve merkezi yöneticilerin cezaevi politikası anlayışıyla bağlantılıdır. Ancak; sorunların çözümü lokal cezaevi yönetimleri tarafından da yapılabilir.⁷⁹²

Cezaevlerinde mahkûmlardan kaynaklanan sorunlardan bir diğeri de intiharlardır. Gereken tedbirler alınarak intiharların mümkün olduğunca önlenmesi cezaevi güvenlik yönetimlerinin sorumluluğundadır. Ülkemiz cezaevleri intihar

⁷⁸⁹ Zaim, İnfaz Sistemi ve Kurumu Üzerine Gözlem ve Öneriler-1, s. 262.

⁷⁹⁰ Sevimli, Ceza İnfaz Kurumlarında Güvenlik, s. 28.

⁷⁹¹ Sevimli, Ceza İnfaz Kurumlarında Güvenlik, ss. 28-38.

⁷⁹² Sevimli, Ceza İnfaz Kurumlarında Güvenlik, s. 130.

oranlarında gelişmiş birçok ülkeden daha iyi durumdadır. Adalet Bakanlığı döneminde Sayın Bekir Bozdağ; Avrupa Konseyi tarafından yayınlanan yıllık istatistikleri açıklamıştır. Buna göre; cezaevlerinde her 10 bin mahkûmda intihar oranı Avusturya'da 6.8, Danimarka'da 7.3, Belçika'da 11, İtalya'da 6.5, Almanya'da 7.4, Fransa'da 12.4, Hollanda'da 3.8 iken Türkiye'de bu oran 3.2'dir. Görüldüğü üzere ülkemizde cezaevi intiharları Avrupa ortalamasının altındadır.⁷⁹³ Avrupa Konseyi'nin en son 2018 yılında yayınladığı ve 2015 yılına ait yıllık istatistiklerde ise bu oranlar; Avusturya'da 6.6, Danimarka'da 6.2, Belçika'da 12.5, İtalya'da 7.4, Almanya'da 10.4, Fransa'da 15.4, Hollanda'da 12.2 iken Türkiye'de 2.5'tir.⁷⁹⁴ Ülkemizdeki intihar oranı düştüğü gibi aynı zamanda birçok Avrupa ülkesinin oranlarının gerisinde kalmıştır. Cezaevi güvenlik yönetiminin başarısını göstermesi açısından bu oranlar önemlidir. Ancak burada bir gerçeği vurgulamakta yarar vardır; cezaevlerinde intihar şekilleri çok çeşitlidir ve yönetimler tarafından ne kadar önlem alınırsa alırsın intiharların önüne geçmek mümkün değildir. Alınacak çok iyi önlemler ile intihar sayısı azaltılabilir. Bu gerçeği Enis Yavuz Yıldırım CTE Genel Müdürü olduğu dönemde Meclise bilgi verirken şu şekilde aktarmıştır:

*İntihar sayılarımız AB ülkelerinin tamamından daha az. Ancak önlenabilir her bir intihar vakasını önleme hedefimiz var. Bu noktada intiharı tamamen önlemek mümkün değil. En son ... şortunun ipini çıkarmak suretiyle intihar etmişti. İpsiz şort verelim desek, bir başka vaka da nevresiminin kenarını kesmek suretiyle intihar etmişti. Dünyanın hiçbir yerinde olmadığı gibi bizim ülkemizde de intiharın önlenmesi mümkün değil.*⁷⁹⁵

Son dönemde yaşanan çarpıcı bir örnek vermek gerekirse; 2018 Mayıs ayında Denizli'de cinsel taciz suçlamasıyla tutuklu bulunan bir mahkûm, pijamasıyla kendini koğuşun ranzasına asarak intihar etmiştir. Mahkûmun cesedi koğuş arkadaşları tarafından bulunmuştur. İntihar olayı ile ilgili soruşturma başlatılmıştır.⁷⁹⁶

Görüldüğü gibi cezaevlerinde birçok nedenden kaynaklanan sorun bulunmaktadır. Ancak şu da bir gerçektir ki; dünyanın en gelişmiş ülkelerinde bile

⁷⁹³Bozdağ, <http://www.milliyet.com.tr/bakan-bozdag-cezaevlerindeki-intihar-ankara-yerelhaber-1726162/>, (09.03.2018).

⁷⁹⁴Council of Europe, s. 117.

⁷⁹⁵<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/cezaevleri-muduru-meclise-cezaevlerini-anlatti-iceride-kendini-kesip-yiyen-var-40249160>, 14.10.2016, (17.05.2018).

⁷⁹⁶<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/cinsel-tacizden-tutuklu-ogretmen-olu-bulundu-40838822>, 16.05.2018, (18.05.2018).

sorunun bulunmadığı cezaevine rastlamak neredeyse imkânsızdır. Olması gereken sorunların en aza indirilebilmesidir. Bu çağdaş infaz anlayışının bir gereğidir.

SONUÇ

Cezaevi güvenlik yönetimi, ülkelerin insan hakları algısına, gelişmişliğine ve toplum yapısına göre şekillenen ve ülkeden ülkeye farklılık gösteren bir kavramdır. Kimi ülkeler cezaevlerinde güvenlik gereklerini ön planda tutarken kimi gelişmiş ülkeler de insan hakları gereklerini ön plana çıkarmaktadır. Ancak genel olarak son dönemlerde uluslararası anlamda artan güvenlik trendi söz konusudur. Dolayısıyla daha fazla güvenlik ihtiyacı cezaevleri güvenlik algısına ve uygulamalarına da yansımaktadır.

Yerel düzeyde cezaevi güvenlik yönetimleri de gerek uluslararası gerekse de ulusal gelişme ve değişimlerden etkilenmektedir. Bir cezaevinin güvenliğinin yönetiminde başarı, prosedürel standartlar ve mali durum haricinde yöneticilerin niteliğine bağlıdır. Bazen aynı güvenlik düzeyindeki iki ayrı cezaevinde iyi fiziki koşullara sahip olanda cezaevi eylemleri görülürken, eski ve daha kötü fiziki şartlara sahip olanda bu tip olaylar görülmeyebilmektedir. Dolayısıyla sadece fiziki şartların iyi olması cezaevi güvenlik yönetiminde yeterli bir unsur değildir. İdeal bir cezaevi güvenlik yönetimi; fiziki unsur, personel unsuru ve diğer güvenlik yönetimi unsurlarının nitelikli olması ile liyakat sahibi yöneticilerin varlığıyla mümkündür. Çoğu zaman da fiziki unsurlardaki eksiklikler ve personel sayısındaki yetersizlikler nitelikli yöneticiler tarafından çözümlenebilmektedir. Bu bağlamda cezaevi güvenlik yönetimi çok boyutlu, yönetimin kalitesine bağlı ve iç-dış güvenlik ayrımı olmadan yürütülmesi gereken bir süreçtir.

Cezaevlerimizin iç ve dış güvenliği farklı kurumların sorumluluğundadır. İç güvenlik Adalet Bakanlığına bağlı personel tarafından, dış güvenlik ise İçişleri Bakanlığına bağlı Jandarma tarafından sağlanmaktadır. Bu durum güvenlik yönetiminde tek başına bir sorun teşkil etmektedir. Olması gereken cezaevlerinde, kurum müdürünün atama şekliyle atanan, müdür yardımcısı statüsünde bir ‘güvenlik müdürlüğü’ kadrosu oluşturulması ve iç ve dış güvenliğin buraya bağlanarak tek elde toplanmasıdır. Bu iyi bir güvenlik yönetiminin özelliklerinden biridir.

Bir cezaevinde amaçlanan, disiplin ve düzen içinde ıslah amacının gerçekleşmesi hedefi ancak kaliteli bir yönetimle gerçekleştirilebilir. Karmaşık yapısı sebebiyle cezaevlerinde kimi zaman; yönetsel, personel kaynaklı, fiziki yapı kaynaklı

ve mahkûm kaynaklı sorunlar yaşanabilmektedir. Güçlü cezaevi yönetimlerinde bu sorunlar daha az görülürken, zayıf yönetimlerde sorunlar mahkûmlar için çeşitli eylemlerin zeminini oluşturmaktadır. Bu bakımdan cezaevlerinde daha fazla profesyonelleşmeye gidilmeli, cezaevi güvenlik yönetimi, güvenlik konusunda uzman olan kişilere bırakılmalıdır.

Çoğu Avrupa ülkesiyle karşılaştırdığımızda; cezaevi güvenlik yönetimi konusunda ülkemiz görece olarak daha iyi durumdadır. 2006 yılında başlayan infaz sisteminde reform sürecinden bu yana gerek fiziki unsurlarda gerekse de personelin kalitesi olarak önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. İnfaz koruma memurlarının eğitim seviyesinin artması bir yandan hizmet kalitesini artırsa da kariyer sisteminin yeterli seviyede olmaması yükseköğretim mezunu infaz koruma memurlarını kurum değiştirmeye, iş değiştirmeye gibi farklı arayışlara itmiştir. Diğer yandan sözleşmeli infaz koruma görevlisi uygulaması, kadrolu personelle eşit özlük haklara ve mesleki eğitime sahip olmamaları dolayısıyla gözden geçirilmesi gereken bir konudur.

Cezaevlerinin kötü fiziki şartlarının zemin hazırladığı cezaevi eylemleri, 1990'lı yıllar ve 2000'li yılların başarıyla kıyasladığımızda önemli ölçüde azalmış görünmektedir. Ancak şu da bir gerçektir ki cezaevlerinde mahkûmlardan kaynaklı sorunların gelişmiş ülkelerde bile ortadan kaldırılması mümkün değildir. Alınacak güvenlik önlemleriyle sadece bu sorunlar azaltılabilir. Bu kapsamda cezaevlerinde disiplini bozacak eylem ve olaylara karşı getirilen disiplin cezaları ile güvenliği temin etmeye yönelik uygulanan tedbirlerin periyodik aralıklarla gözden geçirilerek güncellenmesi gerekir. Bu hem yeni eylem türlerine karşı önlemlerin belirlenmesi hem de disiplin cezalarının insan haklarına uygunluğunun sürdürülebilmesi açısından önemlidir. Ülkemizde periyodik güncelleştirmeler yapılarak gereken mevzuat düzenlemeleri ve uygulamalar geliştirilmektedir.

Disiplini sağlamak açısından cezai yaptırımların uygulandığı her yerde olumlu davranışın ödüllendirildiği bir sistem kurmak, hem olumlu davranışa yönlendirmesi açısından hem de olumsuz davranışa karşı caydırıcı olması açısından gereklidir. Bu bağlamda cezaevlerimizde uygulanan ödüllendirme sistemi güvenlik yönetiminin ayrılmaz bir parçasıdır. Bu sistem içindeki ödül çeşitleri de periyodik aralıklarla kontrol edilerek güncellenmelidir. Ödül sisteminde dikkat edilmesi gereken, ödüllerin uygulanması sırasında gereken güvenlik önlemlerinin alınmasıdır.

Aksi halde ödüller bazı mahkûmlar tarafından kendi amaçları için araç olarak kullanılabilmektedir.

Sonuç olarak; bir cezaevinin güvenliğinin yönetimiyle ilgili sorunlar fiziki unsurlarda yapılan gelişmelerle birlikte cezaevi yöneticilerine daha fazla inisiyatif verilmesiyle önemli  l de a ılabilecektir. Cezaevi güvenlik yönetimi konusu, ulusal ve uluslararası gelişmelere paralel olarak yenilenmesi ve güncellenmesi gereken dinamik ve süreklilik gösteren bir süreçtir. Cezaevlerindeki  l m oranları, eylem sayıları, mahkûmların ıslah oranları vb. göstergeler cezaevi güvenlik yönetiminin niteliğini yansıtır. Çalışmada değinilen oranlar dikkate alındığında, cezaevi güvenlik yönetimi konusunda diğer birçok Avrupa ülkesiyle kar ıla tırdığımızda ileri bir düzeyde olduğumuzu söylemek yanlış olmayacaktır.

KAYNAKÇA

Açıkgöz, Reşat. “Giriş”, **Hapsedilme, İyileştirme ve Yeniden Suç İşleme**, (Yazar Şükrü Bilgiç) Vadi Yayınları, Ankara, 2012.

Adalet Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, “2016 Yılı Bakanlık Faaliyet Raporu”, **Rapor**, Şubat 2017, <http://www.adalet.gov.tr/Bakanlik/FaaliyetRaporu/pdf/rapor2016.pdf>, (07.04.2017).

Adalet Bakanlığınca hazırlanan ve 11.02.2013 tarihinde TBMM Başkanlığına sunulan “Ceza İnfaz Kurumları Güvenlik Hizmetleri Kanunu Tasarısı”.

Akkaya, Çetin. **Cezaların İnfazı ve İnfaz Hukuku**, 4.baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2012.

Akyel, Recai ve Hacı Ömer Köse. “Kamu Yönetiminde Etkinlik Arayışı: Etkin Kamu Yönetimi için Etkin Denetimin Gerekliliği”, **Türk İdare Dergisi**, Sayı: 466, Mart, 2010.

Alkan, Nevzat. “5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun’un Adli Tıp Yönünden Değerlendirilmesi”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı: 57, 2005.

Alkan, Nevzat. “Cezaevi Ölümleri”, **İstanbul Barosu Dergisi**, Cilt: 81, Sayı: 4, 2007.

Ankara Hukuk Fakültesi 2. Sınıf Öğrencilerinin Ord. Prof. Baha Kantar’a Armağanı, **Ceza İnfazında Sistemler ve İmralı Cezaevi**, 2.bası, İdeal Basımevi, Ankara, 1947.

Arıcan, Mehmet. **Ceza Adaleti**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2009.

Arslan, N.Talat. “Kamu Örgütlerinde Hukuksal Düzenlemelerden Kaynaklanan Sorunlar (İnfaz Kurumları Örneği)”, **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt:4, Sayı:1, 2003.

Artuk, Mehmet Emin, Ahmet Gökçen, Caner Yenidünya. **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 4. baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2009.

Artuk, Mehmet Emin. “Ceza Kanununun Suç Siyaseti Bilimi Açısından Değerlendirilmesi”, **Ceza Hukuku Dergisi**, Sayı:2, 2006.

Bardak, Cengiz. **Cezaların İnfazı ve İnfaz Müesseseleri**, Yetkin Yayınları, Ankara, 1996.

Baykan, Yalçın N. **Cezaevlerinde Güvenlik Denetimleri Operasyonel Standartlar ve Performans Ölçümleri**, İzdiham Yayıncılık, İstanbul, 2015.

Beccaria, Cesare. **Suçlar ve Cezalar Hakkında**, çev. Sami Selçuk, 3.baskı, İmge Yayınları, Ankara, 2013.

Bektaş, Rahşan Balamir. “Türkiye’de Suç Politikalarının Epistemolojik-Hukuki Temeli Üzerine Bir Araştırma”, **6. Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildiri Kitabı**, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın, Ekim 2009.

Bıçak, Vahit. “Ceza Adaleti Yönetiminde Kalite ve Etkinlik”, http://www.kriminoloji.com/Ceza_Adaletinde_Kalite_Yonetimi.Bicak.htm, (03.10.2013).

Bıçak, Vahit. **Suç Muhakemesi Hukuku**, 2.baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2011.

Bilgiç, Şükrü. **Hapsedilme, İyileştirme ve Yeniden Suç İşleme**, Vadi Yayınları, Ankara, 2012.

Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi Viyana, **“Dinamik Güvenlik ve Cezaevi İstihbaratı Elkitapçığı”**, BM New York, 2015.

BM Mahpusların Islahı İçin Asgari Standart Kurallar, madde aralığı:46-49, <https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/876b6--Mahpuslarin-Islahi-Icin-Asgari-Standart-Kurallar.pdf>, (04.04.2017).

Boran, Bedia. “Açlık Grevi/Ölüm Orucuna Müdahale Sorunu Tıbbi ve Hukuki Yaklaşım”, **Ankara Barosu Dergisi**, Sayı: 3, 2007.

Bozdağ, Bekir. “Adalet Bakanı Bozdağ: Cezaevlerinin Dış Güvenliği Jandarmada Kalacak!”, <http://www.infazvekoruma.net/adalet-bakani-bozdag-cezaevlerinin-dis-guvenligi-jandarmada-kalacak/1087/>, 17.02.2017, (30.03.2017).

Bozdağ, Bekir. “Bakan Bozdağ Cezaevlerindeki İntihar Vakaları Hakkında Bilgi Verdi”, 2016, <http://www.milliyet.com.tr/bakan-bozdag-cezaevlerindeki-intihar-ankara-yerelhaber-1726162/>, (09.03.2018).

Bozdağ, Bekir. ‘Bakan Bozdağ: Türkiye Ceza ve İnfaz Kurumlarında Kötü Muamele ve İşkence Yoktur.’, <http://www.karar.com/yozgat/bakan-bozdag-turkiye-ceza-ve-infaz-kurumlarinda-kotu-muamele-ve-iskence-yoktur-535582#>, 07.07.2017, (15.04.2018).

Bozkurt, Ö., T.Ergun ve S.Sezen, **Kamu Yönetimi Sözlüğü**, TODAİE, Ankara, 1998.

Burkay, Senem. “Teorik Çerçeve ve Suç”, **ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar**, Ekim 2008, [http://www.ethosfelsefe.com/ethos-diyaloglar/mydocs/SucSenem%20BURKAY\[1\].pdf](http://www.ethosfelsefe.com/ethos-diyaloglar/mydocs/SucSenem%20BURKAY[1].pdf), (08.11.2013).

Cengiz, Serkan. “Mahpusların Açlık Grevi ve Zorla Besleme Paradoksu Işığında Hekim Sorumluluğu”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı: 88, 2010.

Centel, Nur. “Tutuklama Uygulamasında Sorunlar”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt: 71, Sayı:1, 2013.

Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü Eğitim Dairesi Başkanlığı, “**Cezaevi Cumhuriyet Savcılarının İngiltere Ziyaretine İlişkin Rapor**”, Ankara, 8-16 Eylül 2002, <http://www.edb.adalet.gov.tr/sunumlar/%C3%A7al%C4%B1%C5%9Fmaziyaletleri/13-%20CTE%20%C4%B0NG%C4%B0LTERE.pdf>, (01.01.2018).

Cezaevlerinde Son Gelişmeler: Koğuşlardan Hücrelere 19 Aralık Cezaevleri Operasyonları, **İstanbul Barosu İnsan Hakları Merkezi Cezaevleri Çalışma Grubu Yayını**, İstanbul, 2001.

Clear, Todd R., George F. Cole, Michael D. Reising. “American Corrections”, **Book**, http://books.google.com.tr/books?id=Xs_P8JDNsRAC&pg=PA254&lpg=PA254&dq=campus+style+prison&source=bl&ots=yf5M9AyGQ5&sig=agT3ivjMLXso488nvBESefyz5Kk&hl=tr&sa=X&ei=t2P1UruOJauM5ATDi4DwCw&ved=0CIYBEOgBMA4#v=onepage&q=campus%20style%20prison&f=false, (07.02.2014).

Council of Europe, **Annual Penal Statistics**, Space I- Prison Populations Survey 2016, Strasborg, 20.03.2018, <http://wp.unil.ch/space/files/2018/03/SPACE-I-2016-Final-Report-180315.pdf>, (05.06.2018).

Coyle, Andrew. **Cezaevi Yönetimine İnsan Haklarını Göz Önüne Alan Bir Yaklaşım**, Uluslararası Cezaevi Araştırmaları Merkezi, İngiltere, 2002.

CTE 2015 Yılı Birim Faaliyet Raporu, http://www.cte.adalet.gov.tr/menudekiler-/raporlar/2015_faliyet_raporu/index.html, (20.02.2018).

Çağlar, Yusuf Kenan. “Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri”, http://www.cte-seslenis.adalet.gov.tr/arsiv/2008/74_mayis2008/makale/kenan_caglar.htm, (25.09.2013).

Çakır, Fatma. “Kadın Cezaevleri Hakkında Öneriler”, **Hukuk Gündemi Dergisi**, Sayı: 2, 2012.

Çitici, Ferzan. “Cumhuriyet Başsavcılarının Ceza İnfaz Kurumu Yönetimi ile İlişkileri”, **21. Yüzyıla Girerken Cezaların İnfazı Sempozyumu Kitabı**, Adalet Bakanlığı Yayın İşleri Dairesi Başkanlığı, Ankara, 21-22.01.2000.

Çolak, Haluk. “Hükümlülerin İnsani Haklarının Penolojik Görünümü ve Yeni İnfaz Rejimi”, Eylül, 2005, <https://savcibey55.wordpress.com/2006/12/16/hukumlulerin-insani-haklarinin-penolojik-gorunumu-ve-yeni-infaz-rejimimakale/>, (26.12.2017).

Demir, Esra. “Avrupa Konseyi Komitesinin Üye Devletlere Halkın Suç Politikasına Katılması Hakkında Tavsiye Kararı (Nd. R. (83) 7)”, **Suç Politikası**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2006.

Demir, Fevzi. **Hukuka Giriş ve Temel Kavramlar**, İzmir, 2012.

Demirbaş, Timur. “Cezaevlerinde Yeniden Sosyalleştirme (Tretman) Sorunları, **İnfaz Hukukunun Sorunları Sempozyumu Kitabı**, Goethe Institut Ankara ve Başkent Üniversitesi Yayınları, Ankara, 24-25.11.2000.

Demirbaş, Timur. “Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların ve Cezaevlerinin Evrimi”, **Hapishane Kitabı**, (Ed. Emine Gürsoy Naskali, Hilal Oytun Altun), 2.baskı, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2010.

Demirbaş, Timur. **İnfaz Hukuku**, Seçkin Yayınları, 2. baskı, Ankara, 2008, s. 36.

Demirbaş, Timur. **Kriminoloji**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2001.

Devlet Planlama Teşkilatı, **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Güvenlik Hizmetlerinde Etkinlik Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara, 2001.

Doğan, Fatma Karakaş. **Cezanın Amacı ve Hapis Cezası**, Legal Yayınları, İstanbul, 2010.

Doğru, Osman. “Sanık Öğüten Çarklar”: İnsan Hakları Açısından Türkiye’de Ceza Adalet Sistemi, **Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı Yayını**, İstanbul, 2011.

Dolu, Osman Hasan Büker, Şener Uludağ. “Türk Ceza Adalet Sisteminin Caydırıcılık Kapasitesine İlişkin Eleştirel Bir Değerlendirme”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:61, Sayı:1, 2012.

Dolu, Osman ve Hasan Büker. “Caydırıcılığın Sınırları: Caydırıcılık Eksenli Suç Önleme ve Mücadele Politikalarına Eleştirel Bir Yaklaşım”, **Polis Bilimleri Dergisi**, Cilt:11, Sayı:3, 2009.

Dönmezer, Sulhi ve Feridun Yenisey. **Ceza Adalet Sisteminin Etkinliği**, Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000.

Dönmezer, Sulhi ve Sahir Erman. **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, 12. bası, Genel Kısım, Cilt: 1, Beta Yayınları, İstanbul, 1997.

Dönmezer, Sulhi ve Sahir Erman. **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, 8. bası, Genel Kısım, Cilt:2, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1983.

Dönmezer, Sulhi. “Ceza ve Tedbirlerin İnfazı Hakkında Kanun Ön Tasarısının Temel Niteliği ve Kapsamı”, **Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl: 1, Sayı: 2, İstanbul, 2004.

Dönmezer, Sulhi. “Kriminolojide Suç ve Suçun Niteliği”, 2002, <http://www.kriminoloji.com/Krminolojide%20Suc.htm>, (18.03.2013).

Dönmezer, Sulhi. “Suç Siyaseti”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt:52, Sayı:1-4, 1986-1987.

Dönmezer, Sulhi. “Şahsi Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların İnfazında Milletlerarası Standartlar”, **Türkiye’nin İnfaz Rejimi Sempozyumu Kitabı**, Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı, Ankara, 18.01.1997.

Dönmezer, Sulhi. **Kriminoloji**, 7. bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1984.

Durkheim, Emile. **Ceza Evriminin İki Kanunu**, çev. Hamide Topçuoğlu, Ankara Üniversitesi, Kriminoloji Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1966.

Dünkel, Frieder ve Sonja Snacken. “Karşılaştırmalı Avrupa Ceza İnfaz Sistemi: Sorunlar, Uygulama ve Perspektifler”, **İnfaz Hukukunun Sorunları Sempozyumu Kitabı**, Goethe Institut Ankara ve Başkent Üniversitesi Yayınları, Ankara, 24-25.11.2000.

Emiroğlu, Derya. **Cezaevi Mimarisi Üzerine Bir Araştırma**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 2003.

Engin, Murat. “Suçu Önleyici Tedbirler Bağlamında Ceza İnfaz Kurumlarında Çalışma ve Eski Hükümlü İstihdamı”, **Çalışma İlişkileri Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 2, 2012.

Erdem, Mustafa Ruhan. “Kısa Süreli Özgürlüğü Bağlayıcı Cezaların İnfazı ve Yeni Seçenekler”, **İnfaz Hukukunun Sorunları Sempozyumu Kitabı**, Goethe Institut Ankara ve Başkent Üniversitesi, Ankara, 24-25.11.2000.

Erdoğan, İbrahim. “Küreselleşme Olgusu Bağlamında Yeni Güvenlik Algısı”, **Gazi Akademik Bakış Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 12, 2013, <http://www.gaziakademikbakis.com/index.php/gab/issue/view/13>, (13.02.2018).

Erem, Faruk. **Adalet Psikolojisi**, 7.baskı, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1977.

Ergun, Turgay ve Aykut Polatoğlu. **Kamu Yönetimine Giriş**, 3. Baskı, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, No: 222, Olgaç Matbaası, Ankara, 1988.

Ergun, Turgay. “Postmodernizm ve Kamu Yönetimi”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt: 30, Sayı: 4, Aralık 1997.

Erkul, Kenan. **Türkiye’de Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetsel Sorunları ve Çözüm Önerileri**, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya, 2006.

Ertosun, Ali Suat. “Ceza İnfaz Sisteminin Sorunları ve Çözüm Önerileri”, **İnfaz Hukukunun Sorunları Sempozyumu Kitabı**, Goethe Institut Ankara ve Başkent Üniversitesi, Ankara, 24-25.11.2000.

Evans, Robin. “Bentham’ın Panopticon’u: Mimarlığın Toplumsal Tarihinde Bir Olay”, çev. Zeynep Aktüre, **Arredamento Mimarlık Dergisi**, Sayı:2000/08, Eylül 2000.

Fendoğlu, Hasan Tahsin. “İnsan Hakları ve Türk İnfaz Hukuku”, **Türkiye’nin İnfaz Rejimi Sempozyumu Kitabı**, Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı, Ankara, 18.01.1997.

Feyzioğlu, Metin ve Güneş Okuyucu Ergün. “Türk Hukukunda Tutuklulukta Azami Süre”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 59, Sayı:1, 2010.

Feyzioğlu, Metin. “Açlık Grevi”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 43, Sayı 1-4, 1993.

Fisher, Lilli. “Prison, Nature and Social Structure”, 2016, <https://www.terrapinbrightgreen.com/blog/2016/08/prison-nature-social-structure/>, (12.01.2018).

Foucault, Michel. **Büyük Kapatılma**, çev. Işık Ergüden ve Ferda Keskin, 3.baskı, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2011.

Foucault, Michel. **Hapishanenin Doğuşu**, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, 2.baskı, İmge Yayınları, Ankara, 2000.

Garofalo, Baron Raffaele. **Criminologia**, çev. Muhittin Göklü, Nurgök Matbaası, İstanbul, 1957.

Giddens, Anthony. **Sosyoloji**, çev. Hüseyin Özel, Ayraç Yayınevi, Ankara, 2000.

Gökçen, Ahmet. “Cezanın Amacı ve Hürriyeti Bağlayıcı Cezanın İnfaz Sistemleri”, **Ceza Hukuku Makaleleri**, Güven Kitabevi, İstanbul, 2002.

Gölcüklü, Feyyaz. **Türk Ceza Sistemi (Hürriyeti Bağlayıcı Cezalar)**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, Ankara, 1966.

Görkem, Hilal. **Kamu Hizmetlerinin Özelleştirilmesi Kapsamında Cezaevi Hizmetlerinin Özelleştirilmesi ve Türkiye’de Uygulanabilirliği**, Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayını, Ankara, 2009.

Gözübüyük, Şeref. **Yönetim Hukuku**, 7. bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 1994.

Gül, Serdar Kenan. “Karşılaştırmalı Ceza Adaleti Çalışmalarının Suçla Mücadeledeki Rolü ve Önemi”, **Türk İdare Dergisi**, Sayı:466, 2010.

Güleç, Sesim Soyer. “Tutuklamaya İlişkin Temel Sorunlar ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Güncel Kararları Çerçevesinde Adli Kontrol Konusunda Bazı Tespit ve Değerlendirmeler”, **TBB Dergisi**, Sayı:98, 2012.

Hacıoğlu, B.Caner. “5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda Tutuklama Koruma Tedbirine Seçenek Olarak Düzenlenen Adli Kontrol Koruma Tedbiri Üzerine Bir İnceleme”, **Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:9, Sayı:1-2, 2005.

Hakeri, Hakan. **Ceza Hukuku-Temel Bilgiler**, 2.baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2006.

Hamurcu, Kürşat. “Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü’nde Reform Süreci”, http://www.cezaevindestk.org/gorus-ayrinti-16-ceza_ve_tevkifevleri_genel_mudurlugunde_reform_sureci, (18.03.2013).

Hapsetmenin Alternatifleri Temel İlkeler ve Umut Veren Uygulamalar El Kitabı, çev. Danende Zeynep Alpar, UNODC, 2013.

Isele, Curtis. “What’s the Differences Between Direct and İndirect Supervision?”, 2014, <https://www.correctionsone.com/corrections/articles/7364830-Whats-the-difference-between-direct-and-indirect-supervision/>, (23.01.2018).

Işıқтаç, Yasemin. “Ceza Adaleti Açısından Hapis Cezası ve Rehabilitasyon İlişkisi”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt:71, Sayı:1, 2013.

İçli, Tülin Günşen. “Toplumdan Kopuş: Suç ve Şiddet”, **Sosyolojiye Giriş**, (Ed. İhsan Sezal), 2.baskı, Martı Yayınevi, Ankara, 2003.

İpek, Kenan. “Ceza ve Tevkifevleri”, **Hapishane Kitabı**, (Ed. Emine Gürsoy Naskali, Hilal Oytun Altun), 2. baskı, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2010.

İpek, Kenan. “Önsöz”, **Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı**, (Yazar Vehbi Kadri Kamer) 2.baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2007.

Jahic, Galma. “Onarıcı Adalet”, **Onarıcı Adalet Programları El Kitabı**, çev. Lingua İletişim ve Eğitim Turizm Tic. Ltd., UNODC, 2013.

Johnston, Norman. **Evolving Function: Early Use of Imprisonment as Punishment**, The Prison Journal, 89, 10S-34S, 2009, aktaran Robert G. Morris and John L. Worrall, “Prison Architecture and Inmate Misconduct: A Multilevel Assessment”, 07.11.2010, http://www.utdallas.edu/~jlw064000/index_files/Morris%20and%20Worrall.pdf, (07.02.2014)

Johnston, Norman. **Forms of Constraint: A History of Prison Architecture**, Chicago: University of Illinois Pres, 2000, aktaran Robert G. Morris and John L. Worrall, “Prison Architecture and Inmate Misconduct: A Multilevel Assessment”, 07.11.2010, http://www.utdallas.edu/~jlw064000/index_files/Morris%20and%20Worrall.pdf, (07.02.2014).

Kamer, Vehbi Kadri. “Almanya, Hollanda ve Amerika Birleşik Devletlerinde “Ceza” ve “Ceza İnfaz Kurumları” Uygulamaları-II”, **Sesleniş Gazetesi**, Adalet Bakanlığı CTE Genel Müdürlüğü Yayını, Yıl: 14, Sayı: 160, Temmuz 2015.

Kamer, Vehbi Kadri. “Ceza İnfaz Sisteminde Ruhsal Rahatsızlığı Bulunan Hükümlü ve Tutukluların Rehabilitasyonu”, **Sesleniş**, Sayı: 119, 2012, http://www.cte-seslenis.adalet.gov.tr/arsiv/2012/119_subat2012/index.htm, (19.01.2014).

Kaptanoğlu, Cem. “Panopticon’dan F tipine Tecrit”, **Birikim Dergisi**, Sayı: 136, 2000.

Karagölmez, Ali. “Tutuklama Nedenleri ve Tutuklama İsteminin Reddi Kararına İtiraz Konusunda 5271 Sayılı CMK’nın İncelenmesi”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı:58, 2005.

Karakoç, Cihanşah. “Cezaevleri ve Cezaevlerinde Çalışan Personel Sorunları”, **21. Yüzyıla Girerken Cezaların İnfazı Sempozyumu Kitabı**, Adalet Bakanlığı Yayın İşleri Dairesi Başkanlığı, Ankara, 21-22.01.2000.

Katoğlu, Tuğrul. “Tutuklama Tedbirine İlişkin Sorunlar”, **Ankara Barosu Dergisi**, Sayı: 4, 2011.

Kesler, Musa. “Çatıda Böyle Yakalandılar”, **Milliyet Gazetesi**, <http://www.milliyet.com.tr/catida-boyle-yakalandilar-gundem-2418869/>, 23.03.2017, (30.01.2018).

Kıvırcık, Hasan. “Cezaevleri Mekân Kurgusu, Güncel Sorunlar ve Öneriler”, **Cezaevleri Sempozyumu Kitabı**, İstanbul Barosu Yayınları, 29-30.06.2002.

Kızmaz, Zahir. “Ceza veya Kriminal Yaptırımın Suç Oranları Üzerindeki Caydırıcı Etkisi”, **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 7, Sayı: 2, 2005.

Kızmaz, Zahir. “Cezaevinin ve Hapsetmenin Suçu Engellemedeki Etkisi”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı:17, 2007.

Kızmaz, Zahir. “Öğrenim Düzeyi ve Suç: Suç-Okul İlişkisi Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:14, Sayı:2, 2004.

Kızmaz, Zahir. “Sosyolojik Suç Kuramlarının Suç Olgusunu Açıklama Potansiyelleri Üzerine Bir Değerlendirme”, **Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:29, Sayı:2, 2005.

Koparan, Mehmet Reşat. “Bir Koruma Tedbiri Olarak Tutuklama”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı:65, 2006.

Koyuncu, Ali. “Ceza Adaleti Usul Hukuku İlişkisi ve Vicdani Kanaat”, **Ankara Barosu Dergisi**, Sayı:4, 2011.

Kurt, Mehmet. **Türkiye’de Ceza İnfaz Kurumlarının Sorunları**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006.

Küçükşahin, Ahmet. “Güvenlik Bağlamında, Risk ve Tehdit Kavramları Arasındaki Farklar Nelerdir ve Nasıl Belirlenmelidir?”, 2015, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/84565>, (13.02.2018).

“Mimarlık Parmaklıklar Ardında mı?”, çev. Emine Merdim Yılmaz, Selcen Karatay, 08.05.2009, <http://v3.arkitera.com/news.php?action=displayNewsItem&ID=41086>, (12.09.2013).

Merz, Sinclair Knight. “Safe, Secure and Sustainable Prisons”, 10.03.2011, <http://www.globalskm.com/Insights/Achieve-Magazine/Issue1-2011/article7.aspx>, (10.02.2014).

Milli Eğitim Bakanlığı, “**Adalet**”, Ankara, 2011, http://megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/G%C3%B6reve%20Haz%C4%B1rl%C4%B1k.pdf, (09.01.2018).

Milli Eğitim Bakanlığı, **Adalet (İzleme ve Takip)**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayını, Ankara, 2011.

Moran, Dominique, Yvonne Jewkes and Jennifer Turner. “Prison Design and Carceral Space”, 2015, https://lra.le.ac.uk/bitstream/2381/31694/6/Ch_M-MoranJewkesTurner%2024.7.14.pdf, (12.02.2018).

Morris, Robert G. and John L. Worrall. “Prison Architecture and Inmate Misconduct: A Multilevel Assessment”, 07.11.2010, http://www.utdallas.edu/~jlw064000/index_files/Morris%20and%20Worrall.pdf, (07.02.2014).

Mutlu, Kayhan. “Adi ve Örgütlü Suç Oluşumundaki Sosyolojik Faktörler”, **21. Yüzyıla Girerken Cezaların İnfazı Sempozyumu Kitabı**, Adalet Bakanlığı Yayın İşleri Dairesi Başkanlığı, Ankara, 21-22.01.2000.

Neocleous, Mark. **Toplumsal Düzenin İnşası/Polis Erkinin Eleştirel Teorisi**, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2006.

Nursal, Necati. “C.T.E Genel Müdürlüğü Tetkik Hâkimi Sayın Necati NURSAL’ın Konuşması”, **Türkiye’nin İnfaz Rejimi Sempozyumu Kitabı**, Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı, Ankara, 18.01.1997.

Nursal, Necati. **Uluslararası Cezaevi Standart Kuralları ve İlgili Sözleşmeler**, Adalet Bakanlığı Yayın İşleri Dairesi Başkanlığı Yayını, Ankara, 2002.

Onarıcı Adalet Programları El Kitabı, çev. Lingua İletişim ve Eğitim Turizm Tic. Ltd., UNODC, 2013.

Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018), www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/07/20130706M1-1-1.doc, (05.05.2018).

Othmani, Ahmed. **Hapishaneden Çıkış**, çev. Işık Ergüden, Metis Yayınları, İstanbul, 2003.

Önok, Murat. “İnsan Hakları ve Türk Ceza Hukuku Açısından, İnfaz Kurumlarındaki ve Tutukevlerindeki Açlık Grevlerine Müdahale Etme Yükümlülüğü ve Bunun İhmalinden Doğan Sorumluluk”, [http://www.iku.edu.tr/userfiles/2012042423-4228152\[1\].pdf](http://www.iku.edu.tr/userfiles/2012042423-4228152[1].pdf), (10.02.2018).

Özbek, Mustafa. “Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin “Ceza Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk” Konulu Tavsiye Kararı”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt :7, Sayı :1, 2005.

Özbek, Veli Özer. **İnfaz Hukuku**, Orion Yayınevi, Ankara, 2007.

Özdek, Yasemin. **Şirket Egemenliği Çağı (Sosyal Devletten Ceza Devletine)**, Notabene Yayınları, Ankara, 2011.

Özden, Ali Tolga. “Kent Merkezinde Kapatılma: Panoptikon Hapishanesi ve Şikago Islah Evi Karşılaştırması Üzerinden Hapishane, Denetim ve Mimari Tasarım İlişkisi”, **Mimarlık Dergisi**, Sayı: 363, Ocak-Şubat 2012.

Özer, Uğur. **Kamu Yönetimi**, <http://web.hitit.edu.tr/dosyalar/duyurular/ugurozer@hititedutr200220177V4G6Q7S.pdf>, (16.02.2018).

Özok, Özdemir. “Türk İnfaz Sisteminin Sorunları Üzerine Türkiye Barolar Birliğinin Görüşleri-Cezaevi Mevzuatı”, **İnfaz Hukukunun Sorunları Sempozyumu Kitabı**, Goethe Institut Ankara ve Başkent Üniversitesi, Ankara, 24-25.11.2000.

Pevsner, Nikolaus. “Tarihte Hapishaneler”, çev. Nuray Togay, **Arredamento Mimarlık Dergisi**, Sayı:2000/08, Eylül 2000.

Polat, Birsen. “Türkiye’de Güvenlik, Güvenlik Yapılanması ve İstihbarat”, <http://akademikarastirma.org/turkiyede-guvenlik-guvenlik-yapilanmasi-ve-istihbarat/>, (13.02.2018).

Reynaud, Alain. **Hapishanelerde İnsan Hakları**, çev. İhsan Kuntbay, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1992.

Sağlam, M. Yılmaz. “Ceza İnfaz Kurumları Mimarisi ve Türk İnfaz Sisteminde Mimari Özellikler”, **Adalet Dergisi**, Sayı: 14, 2003.

Sağlam, M.Yılmaz. “Cezaevlerinde Yönetim ve Güvenlik İlişkisi”, **Adalet Dergisi**, Sayı: 11, 2002, <http://www.yayin.adalet.gov.tr/adaletdergisi/11.sayi/6myilmaz.htm> (20.05.2013).

Sağlam, M.Yılmaz. “İnfaz Hizmetleri Kavramı ve İnfaz Hizmetlerinin Planlaması”, **Türkiye’nin İnfaz Rejimi Sempozyumu Kitabı**, Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı, Ankara, 18.01.1997.

Sağlam, M.Yılmaz. “İnfaz ve İnfaz Hukuku Kavramları Üzerine Bir İnceleme”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı:4, 1995.

Saldırım, Mustafa. “Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri Personeli Eğitim Merkezleri Kanunu Üzerine Düşünceler”, **Sesleniş Gazetesi**, Yıl:1, Sayı:5, 15 Ağustos 2002.

Saldırım, Mustafa. “Cezaevleri Eğitim Kurumları Haline Nasıl Gelebilir?”, **Hapishane Kitabı**, (Ed. Emine Gürsoy Naskali, Hilal Oytun Altun), 2. baskı, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2010.

Saldırım, Mustafa. “Uluslararası Hukuk Açısından Türkiye’deki Tutuklu ve Hükümlülerin Eğitim Hakkı”, Ankara, 2004, <http://saldirim.com/yeni/wp-content/uploads/2013/11/ULUSLARARASIHUKUKA%C3%87ISINDANT%C3%9CRK%C4%B0YEDEK%C4%B0TUTUKLUVEH%C3%9CK%C3%9CML%C3%9CLER%C4%B0N-E%C4%9E%C4%B0T%C4%B0M-HAKKI.pdf>, (23.10.2017).

Sancak, Kadir. “Güvenlik Kavramı Etrafındaki Tartışmalar ve Uluslararası Güvenliğin Dönüşümü”, **Sosyal Bilimler Dergisi**, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sayı:6, 2013.

Sarıhan, Şenal. “Cezaevlerine Genel Bir Bakış ve Türk İnfaz Sisteminin Sorunları”, **21. Yüzyıla Girerken Cezaların İnfazı Sempozyumu Kitabı**, Adalet Bakanlığı Yayın İşleri Dairesi Başkanlığı, Ankara, 21-22.01.2000.

Sarıhan, Şenal. “Türkiye’deki Cezaevleri Sorunu ve Tarihsel Gelişimi”, **Cezaevleri Sempozyumu Kitabı**, İstanbul Barosu Yayınları, 29-30.06.2002.

Savcı, İlkay. “Cezaevi İşyurtları”, **Hapishane Kitabı**, (Ed. Emine Gürsoy Naskali, Hilal Oytun Altun), 2.baskı, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2010.

Sayıldı, Adnan. “Cezaevi İdari Yapılanmasındaki Sorunlar ve Cezaevi Çalışanlarının Karşılaştıkları Güçlükler”, **21. Yüzyıla Girerken Cezaların İnfazı Sempozyumu Kitabı**, Adalet Bakanlığı Yayın İşleri Dairesi Başkanlığı, Ankara, 21-22.01.2000.

Sesleniş Gazetesi, Adalet Bakanlığı CTE Genel Müdürlüğü Yayını, Yıl: 13, Sayı: 155, Şubat 2015.

Sevimli, Zekeriya. “Türk Ceza Adalet Sistemi ve Yargı”, **Ankara Barosu Dergisi**, Sayı:3, 2007.

Sevimli, Zekeriya. “Türkiye Ceza ve Tutukevleri ile İnfaz Hizmetleri Hakkında Genel Bir Değerlendirme”, **Türkiye’nin İnfaz Rejimi Sempozyumu Kitabı**, Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı, Ankara, 18.01.1997.

Sevimli, Zekeriya. **Cezaevi Firarları ve Önlemler**, Adalet Bakanlığı Yayını, Ankara, 1995.

Sevimli, Zekeriya. **Ceza İnfaz Kurumlarında Güvenlik**, Adalet Bakanlığı Yayın İşleri Daire Başkanlığı Eğitim Serisi 9, Ankara, 2000.

Sevinç, Murat. “Bir İnsan Hakları Sorunu Olarak: Açlık Grevleri”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt: 57, Sayı: 1, 2002.

Sezen, Seriye. “İngiltere ve İskoçya Cezaevi Yönetimi Üzerine Gözlemler”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt: 35, Sayı: 1, 2002.

Sokullu-Akıncı, Füsün. “Hürriyeti Bağlayıcı Cezalar ve Alternatifleri”, **21. Yüzyıla Girerken Cezaların İnfazı Sempozyumu Kitabı**, 21-22.01.2000.

Sokullu-Akıncı, Füsün. **Kriminoloji**, 9.baskı, Beta Yayınları, İstanbul.

Soyaslan, Doğan. “Cezaların Bireyselleştirilmesi”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:11, Sayı:1-2, 2003.

Soyaslan, Doğan. “Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların İnfaz Rejimleri”, **İnfaz Hukukunun Sorunları Sempozyumu Kitabı**, Goethe Institut Ankara ve Başkent Üniversitesi, Ankara, 24-25.11.2000.

Soyaslan, Doğan. **Kriminoloji**, 2.baskı, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1998.

Soyer, Ata. “Tutuklu ve Hükümlülerin Sağlık Hakları”, **21. Yüzyıla Girerken Cezaların İnfazı Sempozyumu Kitabı**, Adalet Bakanlığı, Ankara, 21-22 Ocak 2000.

Şahin, Mehmet ve Hilal Görkem. “Kamusal Hizmet Olarak Cezaevi Hizmetlerinin Özelleştirilmesi ve Türkiye’de Özel Sektör Cezaevlerinin Uygulanabilirliği”, **Yönetim ve Ekonomi Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 14, Sayı: 2, 2007.

Taşkın, Ahmet. “Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri Personelinin Eğitimi”, **Hapishane Kitabı**, (Ed. Emine Gürsoy Naskali, Hilal Oytun Altun), 2. baskı, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2010.

Taşkın, Ahmet. “Ceza İnfaz Kurumlarında Açlık Grevleri”, **Adalet Dergisi**, Sayı: 11, 2002, <http://www.yayin.adalet.gov.tr/adaletdergisi/11.sayi/1ahmet.htm>, (10.01.2014).

Taşkın, Ahmet. “Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun’da Beslenmenin Reddi”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı: 62, 2006.

Taşkın, Ahmet. **Türkiye’nin Cezaevi Gerçeği**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2004.

Taşkın, Feyzullah. “Personel Eğitimi”, **Sesleniş Gazetesi**, Adalet Bakanlığı CTE Genel Müdürlüğü Yayını, Yıl: 14, Sayı: 160, Temmuz 2015.

Tekin, Saadet ve Sevilay Özkes. “Cumhuriyet Öncesi Türkiye’de Hapishane Sorunu”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 7, Sayı: 16-17, 2010.

The Department of Justice, “Recent Trends in Prison Design”, http://www.justice.tas.gov.au/pirp/background/design_trends, (03.02.2014).

Tosun, Öztekin. **Suçluların Gözlemi**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1966.

Tullett, Ed. “Maintaning Security and Order”, **Prisons and The Prisoners**, (Ed. Shane Bryans and Rachel Jones), The Stationery Office, London, 2001.

Turgut, Hüseyin. “Türk Ceza İnfaz Sistemi”, **Türkiye’nin İnfaz Rejimi Sempozyumu Kitabı**, Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı, Ankara, 18.01.1997.

Türker, Melda. “ “F Tipi” Cezaevi Mimari Tasarımının Çağdaş Cezaevleri Mimari Modellerinin Gelişme Sürecindeki Yeri”, **Ege Mimarlık Dergisi**, Sayı: 46, 2003/2.

Türker, Melda. “ Türk Cezaevlerinde “Tek Kişiyi Tek Oda” İlkesi ve Kimi Yanlış Düşünceler”, **Arredamento Mimarlık Dergisi**, Sayı:2000/08, Eylül 2000.

Türker, Melda. “2000’li Yıllarda Cezaevleri Alt Yapı Gerekleri ve Türkiye’de Durum”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı: 1, 2001.

Türkiye İnsan Hakları Kurumu, **01.01.2014 Tarihinde Sincan Cezaevinde Meydana Gelen Olaylarla İlgili İnceleme Raporu**, No: 2014/02, 10.07.2014.

Uğuz, Ayşegül. “Liberalizmde Güvenlik Kavramı ve Uluslararası Güvenliğe Getirilen Çözümler”, **V. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi Bildiriler Kitabı-2**, Isparta, 12-15.05.2016, s. 85.

Uludağ, Şener. “Onarıcı ve Cezalandırıcı Adalet: Paradigma Değişikliğini Tetikleyen Şartlar”, **Polis Bilimleri Dergisi**, Cilt:13, Sayı:4, 2011.

Uluslararası Ceza Reformu, **Standartları İşler Kılmak**, çev. Orhan Cengiz, BG Yayınları.

Ünsal, Faruk. **Özel Güvenlik Tedbirleri**, Roma Yayınevi, Ankara, 2005.

Wener, Richard. “Effectiveness Of The Direct Supervision System of Correctional Design and Management”, **Criminal Justice and Behavior**, Vol. 33, No: 3, June 2006.

www.taa.gov.tr/dosya/infaz_hukuku_notlar/Ceza_infaz_kurumu_idaresi.ppt, (03.01.2018).

Yahşi, Cahit. “Tutuklama Üzerine”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı:1, 1991.

Yazgan, Hüsnü. **Sorgu Yargılama Cezaevi (Ceza Hukuku’na Eleştirel Bir Yaklaşım)**, Ekin Yayınları, İstanbul, 1997.

Yenisey, Feridun. “İnfaz Hukukunun İnsan Hakları Yönü”, **İnfaz Hukukunun Sorunları Sempozyumu Kitabı**, Goethe Institut Ankara ve Başkent Üniversitesi, Ankara, 24-25.11.2000.

Yenisey, Feridun. “Tehlikeli Tutuklular ve Tehlikeli Hükümlüler Sorunu”, **Türkiye’nin İnfaz Rejimi Sempozyumu Kitabı**, Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı, Ankara, 18.01.1997.

Yıldırım, Enis Yavuz. “Kurumlarda Yönetim Anlayışı”, **Sesleniş Gazetesi**, Adalet Bakanlığı CTE Genel Müdürlüğü Yayını, Yıl: 14, Sayı: 158, Mayıs 2015.

Yılmaz, Ali. **Güvenlik Hizmetlerinin Etkinliği Açısından Özel Güvenlik Sistemi**, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 1994.

Yılmaz, Ejder. **Hukuk Sözlüğü**, 5.baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 1996.

Yurtcan, Erdener. “Ceza Adalet Sistemi Ayağa Kalk!”, 19.11.2012, <http://www.adaletbiz.com/gundem/prof-dr-erdener-yurtcan-ceza-adalet-sistemi-ayaga-kalk-h6708.html>, (28.11.2013).

Yücel, Mustafa Tören. “Ceza İnfaz Kurumlarında Tehlikeli Suçluların Tretmanı”, **İnfaz Hukukunun Sorunları Sempozyumu Kitabı**, Goethe Institut Ankara ve Başkent Üniversitesi Yayınları, Ankara, 24-25.11.2000.

Yücel, Mustafa Tören. “Ceza Siyasetinde Seçenek Yaptırımların Rasyonelliği” **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı:80, 2009.

Yücel, Mustafa Tören. **Türk Ceza Siyaseti ve Kriminolojisi**, 4. baskı, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara, 2007.

Yücel, Mustafa Tören. **Yeni Türk Ceza Siyaseti**, İmge Yayınları, Ankara, 2011.

Zaim, Zafer. “İnfaz Sistemi ve Kurumu Üzerine Gözlem ve Öneriler-1”, **21. Yüzyıla Girerken Cezaların İnfazı Sempozyumu Kitabı**, Adalet Bakanlığı Yayın İşleri Dairesi Başkanlığı, Ankara, 21-22.01.2000.

Zaim, Zafer. “İnfaz Sistemi ve Kurumu Üzerine Gözlem ve Öneriler-2”, **21. Yüzyıla Girerken Cezaların İnfazı Sempozyumu Kitabı**, Adalet Bakanlığı Yayın İşleri Dairesi Başkanlığı, Ankara, 21-22.01.2000.

MEVZUAT KAYNAKLARI

4 Kasım 1950 tarihinde imzalanan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi.

12 Şubat 1987 tarihinde kabul edilen “Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin “Avrupa Cezaevi Kuralları” Başlıklı (87) 3 Nolu Tavsiye Kararı”.

10.03.1983 tarih ve 2803 sayılı Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu.

13.12.2004 tarih ve 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun.

2992 sayılı Adalet Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun.

4681 Sayılı Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İzleme Kurulları Kanunu.

5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu.

Ceza İnfaz Kurumları Güvenlik Hizmetleri Kanunu Tasarısı.

696 sayılı “*Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname*”.

Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük.

10.07.2003 tarih ve 25164 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren “*Adalet Bakanlığı Memur Sınav, Atama ve Nakil Yönetmeliği*”.

17.06.2005 tarih ve 25848 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan “*Ceza İnfaz Kurumlarında Bulundurulabilecek Eşya ve Maddeler Hakkında Yönetmelik*”.

30.03.2013 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanan “*Hükümlü ve Tutukluların Ödüllendirilmesi Hakkında Yönetmelik*”.

Ceza İnfaz Kurumları ile Tutukevleri İşyurtları Kurumu ve İşyurtlarının İdare ve İhale Yönetmeliği.

Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği.

Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri Yönetmeliği.

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://infazvekoruma.net/manisa-t-tipi-cezaevinde-infaz-ve-koruma-memuru-rehin-alindi/754/>, 04.12.2015, (16.02.2018).

<http://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/tr/content/36-turkiye-insan-haklar-ve-esitlik-kurumu/>, (12.02.2018).

<https://medium.com/@dylanskrah/the-data-panopticon-and-surveillance-capitalism-dee5cd1789d7>, (21.05.2018).

<http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.9479&MevzuatIliskisi=0&sourceXmlSearch=Ceza%20%DDnfaz%20Kurumlar%FD%20ve%20Tutukevleri%20Personeli%20E%F0itim%20Merkezleri%20Kurulu%FE,%20G%F6rev%20ve%20%C7al%FD%FEma%20Y%F6netmeli%F0>, (04.04.2017).

<https://philly.curbed.com/2016/10/27/13426276/eastern-state-penitentiary-vintage-photos>, (21.05.2018).

<https://rebelhand.wordpress.com/2015/07/27/celestina-in-newgate-prison-a-christmas-tale-pt-15/>, (21.05.2018).

<http://t24.com.tr/haber/vurulan-emniye-muduru-capaci-beni-alaattin-cakici-vurdurttu,230740>, 27.05.2013, (18.05.2018).

<http://www.ankaraf2.adalet.gov.tr/>, (24.05.2018).

<https://www.cnnturk.com/ajanda/tek-tip-kiyafet-uygulamasi-nasil-olacak-hangi-ulkelerde-uygulaniyor>, (11.04.2018).

<https://www.cnnturk.com/turkiye/ayakta-sayimi-reddeden-mahkumlara-ceza>, 09.03.2018, (16.05.2018).

<http://www.cte.adalet.gov.tr/>.

<http://www.cte.adalet.gov.tr/menudekiler/mevzuat/protokol/P47.pdf>, (02.01.2018).

<https://www.express.co.uk/news/uk/912800/Wormwood-Scrubs-prisoner-stabbed-death-gang-murder-suspected-Scotland-Yard>, (21.05.2018).

<https://www.haberbankam.com/infaz-ve-koruma-memurlarinin-atamalari-aciklandi-8769.html>, (01.02.2018).

<http://www.haberturk.com/cezaevinde-tek-tip-kiyafet-uygulamasi-yonetmelige-takildi-1816533#>, (15.04.2018).

<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/fleury-merogis-cezaevinde-350-gardiyan-eylem-yapti-40423894>, 11.04.2017, (16.02.2018).

<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/hapisanede-once-isyan-sonra-yangin-68-olu-40787579>, (30.03.2018).

<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/cezaevleri-muduru-meclise-cezaevlerini-anlatti-iceride-kendini-kesip-yiyen-var-40249160>, 14.10.2016, (17.05.2018).

<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/cezaevlerinde-isyan-30-gardiyan-rehin-39092356>, 21.07.1999, (16.05.2018).

<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/cinsel-tacizden-tutuklu-ogretmen-olu-bulundu-40838822>, 16.05.2018, (18.05.2018).

<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/isyan-vantilatorden-13-olu-20782521>, (05.03.2018).

<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/f-tipi-nden-nasil-kactigini-anlatti-38639193>, 22.08.2004, (18.05.2018).

<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/metris-cezaevinden-inanilmaz-firar-40335359>, (10.03.2018).

<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/pembe-oda-cinayetini-anlatti-29551231>, 14.07.2015, (17.05.2018).

<http://www.izmir1tcik.adalet.gov.tr/kurumt.html>, (30.01.2018).

<http://www.kur.com.tr/detail.php?lang=tr&Id=17&prj=%C4%B0zmir%20Alia%C4%9Fa%20Ceza%20%C4%B0nfaz%20Kurumlar%C4%B1%20Kamp%C3%BCs%C3%BC%20Yap%C4%B1m%20%C4%B0%C5%9Fi>, (24.05.2018).

<http://www.milliyet.com.tr/pembe-oda-kullanimi-artti-gundem-2191168/>, (21.05.2018).

<http://www.ozgurkocaeli.com.tr/oldurulen-cezaevi-mudurunun-davasinda-tansiyon-yukseldi-303128h.htm>, 25.07.2016, (18.05.2018).

<https://www.sabah.com.tr/yasam/2013/10/28/kadinlar-kogusunda-isyan>, (03.02.2018).

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/yazili_sozlu_soru_gd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=118339, (02.05.2018).

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5a82bc9fe00517.33502942, (13.02.2018).

<https://www.unocha.org/sites/dms/HSU/Publications%20and%20Products/Human%20Security%20Tools/Human%20Security%20in%20Theory%20and%20Practice%20English.pdf>, (05.06.2018).

<http://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-15767sgc.pdf>, (02.05.2018).

<http://v3.arkitera.com/h41086-mimarlik-parmakliklar-ardinda-mi.html>, (21.05.2018).

EKLER

Ek 1: Kampüs Modeli Hapishane Örneği

Kaynak: <http://www.kur.com.tr/detail.php?lang=tr&Id=17&prj=%C4%B0zmir%20Alia%C4%9Fa%20Ceza%20%C4%B0nfaz%20Kurumlar%C4%B1%20Kamp%C3%BCs%C3%BC%20Yap%C4%B1m%20%C4%B0%C5%9Fi>

Ek 2: Telefon Direği Sistemi Hapishane Örneği

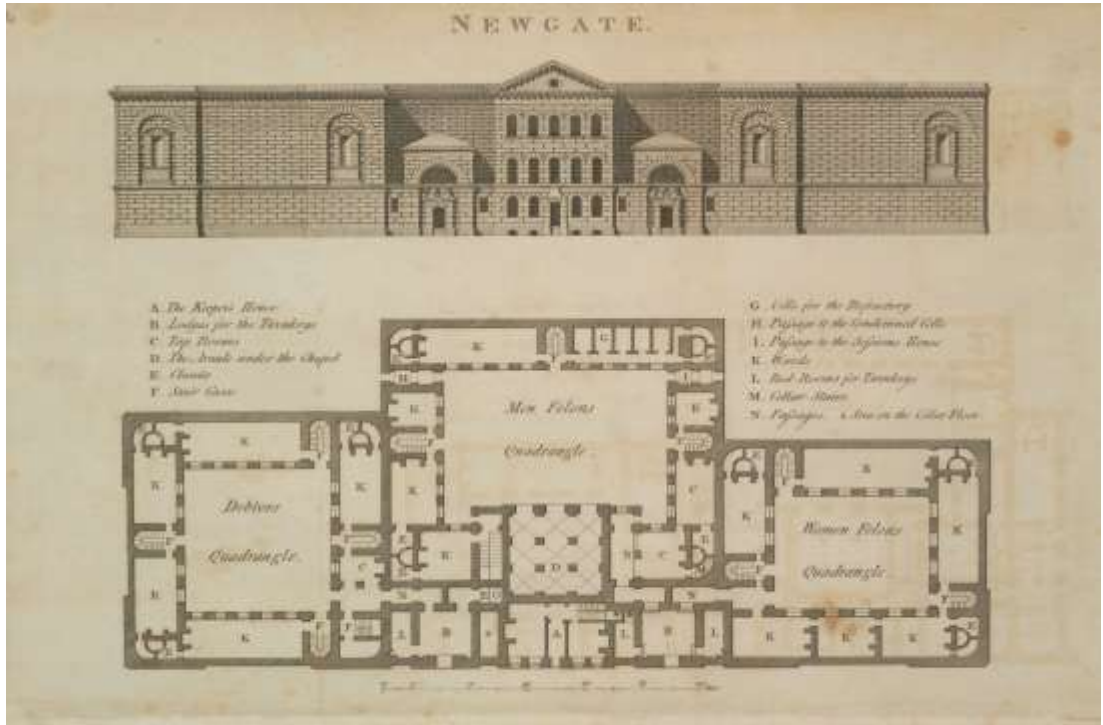
Kaynak: <https://www.express.co.uk/news/uk/912800/Wormwood-Scrubs-prisoner-stabbed-death-gang-murder-suspected-Scotland-Yard>, (21.05.2018).

Ek 3: Radyal (Merkezden Dağılım) Sistemi Hapishane Örneği

Kaynak: <https://philly.curbed.com/2016/10/27/13426276/eastern-state-penitentiary-vintage-photos>, (21.05.2018).

Ek 4: Avlu Sistemi Hapishane Örneği

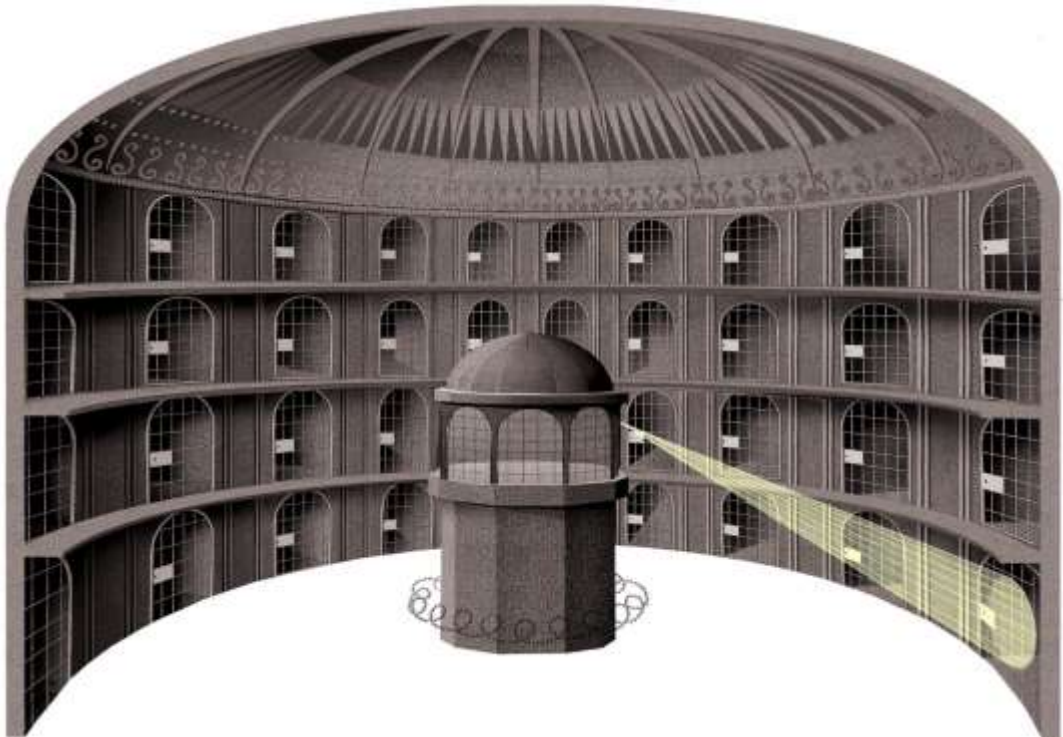
Kaynak: <https://rebelhand.wordpress.com/2015/07/27/celestina-in-newgate-prison-a-christmas-tale-pt-15/>, (21.05.2018).

Ek 5: Gökdelen Sistemi Hapishane Örneği

Kaynak: <http://v3.arkitera.com/h41086-mimarlik-parmakliklar-ardinda-mi.html>, (21.05.2018).

Ek 6: Panoptikon Sisteminin Mimari Model Örneği

Kaynak: <https://medium.com/@dylanskrah/the-data-panopticon-and-surveillance-capitalism-dee5cd1789d7>, (21.05.2018).

Ek 7: Cezaevi Güvenliği Fiziki Unsurlarına Örnek (x-ray, duyarlı kapı)

Kaynak:<http://www.kur.com.tr/detail.php?lang=tr&Id=17&prj=%C4%B0zmir%20Alia%C4%9Fa%20Ceza%20%C4%B0nfaz%20Kurumlar%C4%B1%20Kamp%C3%BCs%C3%BC%20Yap%C4%B1m%20%C4%B0%C5%9Fi>, (24.05.2018).

Ek 8: El Biyometrisiyle Çalışan Kapılar

Kaynak: <http://www.ankaraf2.adalet.gov.tr/>, (24.05.2018).

Ek 9: İris Tanıma Sistemiyle Çalışan Kapı Örneği

Kaynak:<http://www.kur.com.tr/detail.php?lang=tr&Id=17&prj=%C4%B0zmir%20Alia%C4%9Fa%20Ceza%20%C4%B0nfaz%20Kurumlar%C4%B1%20Kamp%C3%BCs%C3%BC%20Yap%C4%B1m%20%C4%B0%C5%9Fi>, (24.05.2018).

Ek 10: Koğuşlardan Bir Görünüm

Kaynak:<http://www.kur.com.tr/detail.php?lang=tr&Id=17&prj=%C4%B0zmir%20Alia%C4%9Fa%20Ceza%20%C4%B0nfaz%20Kurumlar%C4%B1%20Kamp%C3%BCs%C3%BC%20Yap%C4%B1m%20%C4%B0%C5%9Fi>, (24.05.2018).

Ek 11: Cezaevi İçinden Bir Görünüm

Kaynak:<http://www.kur.com.tr/detail.php?lang=tr&Id=17&prj=%C4%B0zmir%20Alia%C4%9Fa%20Ceza%20%C4%B0nfaz%20Kurumlar%C4%B1%20Kamp%C3%BCs%C3%BC%20Yap%C4%B1m%20%C4%B0%C5%9Fi>, (24.05.2018).

Ek 12: Kamuoyunda Pembe Oda Olarak Bilinen Oda Örneği

Kaynak: <http://www.milliyet.com.tr/pembe-oda-kullanimi-artti-gundem-2191168/>, (21.05.2018).

Ek 13: İnsan Güvenliğini Tehdit Eden Faktörler

Güvenlik Tipleri	Başlıca Tehdit Örnekleri
Ekonomik Güvenlik	Sürekli yoksulluk, İşsizlik
Gıda Güvenliği	Açlık, Kıtlik
Sağlık Güvenliği	Ölümcül bulaşıcı hastalıklar, Güvensiz yiyecekler, Yetersiz beslenme, Temel sağlık hizmetlerine erişim yetersizliği
Çevre Güvenliği	Çevresel bozulma, Kaynakların tükenmesi, Doğal afetler, Kirlilik
Kişisel Güvenlik	Fiziksel şiddet, Suç, Terörizm, Aile içi şiddet, Çocuk işçiliği
Toplum Güvenliği	Etnik, dinsel ve diğer kimlik temelli gerilimler
Politik Güvenlik	Siyasi baskı, İnsan hakları ihlalleri

Kaynak:<https://www.unocha.org/sites/dms/HSU/Publications%20and%20Products/Human%20Security%20Tools/Human%20Security%20in%20Theory%20and%20Practice%20English.pdf>, (05.06.2018), s. 7.